to be performed on 30-3-75 at Baneerghatta. So for I have cancelled my reservation to Ghatiaposhi & Delhi twice as my presence was felt necessary here. Now I am afraid that I may not be able to make my trip to Ghatiaposhi this time. I have to request you both to excuse me it I am disappointing you.

How are you now?

With loving regards, yours affly

Mani.

---

on 19th inst from our general work meeting. Please convey my [illegible] to Dr Vaidyaji & all others.

Praying for Grace of God. your T. Siddalingaiya

352

Dr N.S. Hardikar

K.H.S.

Shakaprabha

(Belgaum Dt.)

255

श्री

मुडगाव
दि. १५/१०/५५

पूज्य डॉ. आजोबा यांसी

क्र./शि.सा.न.वि.वि

आपणा सर्वांना भेटून आल्यामुळे फार बरें वाटलें. ती. सौ. मामींनी मला या सुट्टींत राहायला बोलावूनही मलाच जमलें नाही. दोन दिवस येऊन सर्वांना पाहिलें तेवढेंच समाधान काही कमी नाही. थोडे दिवस गेले की, आपणा सर्वांना भेटायची तीव्र इच्छा मला होते व बेचैन होते. काही केल्या मनात असून जमत नाही. आपण, ती. मामा, सौ. मामी सर्व सुशील असल्यामुळे मला बरें वाटते. घरप्रथा व आपण सर्व म्हणजे माझे जीवन सर्वस्व आहेत म्हणून मला अधूनमधून डोकावून पाहण्यासाठी यायचे असते होते.

आज-शाळा नाही म्हणून पत्र लिहीत आहे.

आ. आ.

ಬಂಗಾಲೂರು - ೫೧೮೦. ದಿ. 1-7-1975

Dear Doctor,

I am sorry I could not go to Ghataprabha earlier as I was held up with one or other work.

I am reaching Ghataprabha tomorrow either by Karnatak Express or Chikkodi Bus. I will go to Shevades and meet Smt. Ganguba today.

My Bangalore work is nearly complete. But it will take other 15 days

आणि औषधे व पुस्तकाच्या
निमित्ताने वाङ्मय वेळ आपला
मिळावा. आपणासारख्यासर्वी
थोरामोठ्यांचा सहवास मला
लाभतो हे माझे भाग्य काही
कमी नाही. त्याची किंमत व
महत्त्व कोणालाच कळणार नाही
त्याचे. आलेला आला वारीअसेल
त्याचे. उपाययोजना करे वारा
नव्हते. इथे पाऊस नाही. तिथे
पडतो का? पाण्याची व्यवस्था
झाली का? सर्वांची खुशाली
कळली की वारे असो. आपण
आपल्या प्रकृतीची चिंता न करणेकरे

Dr. N. S. Hardikar
K. H. I. Hospital
Ghatuprabha
Dist. Belgaum
PIN 591310

to receive payment as
the papers are to come to
Hubli from the Treasury
we have been after the
Karnatak University
people regarding Dr. V. G. K's
work. Yesterday myself &
H. B. had gone. H. B. is going
tomorrow again. More after
I come there to

Yours respectfully
Bhaskar

पोस्ट कार्ड
POST CARD

केवल पता
ADDRESS ONLY

INDIA 15 P.

Dr. N. S. Hardikar
Karnatak Health
Inspector,
Bhaskar Prasad
Hubli Dharwar
पिन PIN 580 020

259.

6/7/1975

Dear Dr. Mujumdar,

Pray pardon me for writing this personal letter to you even though we have not known each other. But my friend Shri J.P.Naik will speak to you about me.

The object of writing this letter is to invite your kind attention to an outstanding personality Dr. Letta Hitschmanova, Executive Director of the Unitarian Services Committee of Canada.

Starting from a scratch she has built up this organization, the Unitarian Services Committee of Canada and through this organization, she has been helping the suffering and poor women and children of the world. Some twenty countries of the world are receiving aid from her in cash or kind.

In India this committee worked for nearly 21 years from 1953 upto 1974. The Committee closed its activities this year and shifted to more needy countries like Bangla Desh and Africa.

Many countries and Governments have acknowledged her services and conferred honours upon her. This being the Women's year, it will be in the fitness of things if the Government of India also shows its appreciation to this illustrious lady by conferring honours upon her. I hope you will move in the matter and do whatever is necessary in this behalf.

Please write a line in reply and let me know what you think about this. Please.

With loving regards,

Yours affectionately,

N.S.H.

(N.S.HARDIKER)

Dr. Veena Mujumdar,
Member Secretary,
Status of Women Committee,
C/o Indian Council of Social
Sciences and Research,
Indraprastha Estate,
NEW DELHI.

260

5/7/1975

My Dear Naik,

Again after some months I am writing to you. This time it is about an outstanding Canadian personality who has devoted her whole life to the service of the suffering women and children of the world. She is Dr. Lotta Hitschmanova of Canada.

You might have heard about her. She has built up an International Organization - Unitarian Services Committee of Canada, through which she is imparting valuable aid in cash and kind through her projects in about twenty countries. She served India through this committee, from 1953 till 1974.

~~From 1953~~ Many Institutions and Organizations in India got invaluable help from Dr. Lotta Hitschmanova during these 20 years. From this year, she has shifted her activities to the more needy countries like Bangala Desh and Africa.

This is the Women's Year -Dr. Lotta Hitschmanova has been acknowledged as an outstanding personality of this period and has been honoured by a number of countries and other Governments.

I feel that the Government of India also will do the same and honour her. I hope you will attend to it.

I am sending herewith her bio-data for your information. Please apply your mind to this and see what can be done. I await your reply.

How are you? Is there any possibility of your coming this side?

Please write.

With loving regards,

Yours affectionately,

N.S. Hardiker

(N.S.Hardiker)

Shri J.P.Naik,
Advisor,
Indian Council of Social Science & Research,
Indraprastha Estate,
NEW DELHI.

261

M. S. KIRLOSKAR
KIRLOSKAR PRESS, POONA 9. (India)
(*Residence* · 61 A, 10 Erandawana, Poona-4)

TEL. Office : 24851
24700
Res. 56156

July 12,1975.

Dear Dr.Nanasaheb,

Shri Inamdar was here the other day. He saw me in connection with the book on "Sevadal".

We had worked out the actual cost; I gave him an idea as to how much would paper and binding cost come to. (exclusive of composing and printing expenses).

He will be contacting you for further instructions.

With kind regards,

Yours sincerely,

(M.S.KIRLOSKAR)

Dr.N.S.Hardikar,
Karnatak Health Institute,
Ghataprabha.
(Belgaum)

263

LOKAMANYA TILAK PURSE FUND

(KARNATAKA BRANCH)

C/o. Brindavan Printers & Publishers (P) Ltd.
I2/13, Lalbagh Fort Road, BANGALORE - 4.

[redacted]

Ref.No

Date 14th July 1975.

Dear Doctor,

Dr.R.R.Diwakar and Dr.N.S.Hardikar two veteran freedom fighters and beloved leaders of Karnataka have decided to hold a seminar on the Problems and future development of Karnataka. This seminar is intended to review the work done in fields of Agriculture, Industry Education, with special reference to Karnatak, and also evaluate them as compared to the needs particularly of our region and suggest ways and means of improving on developing the same. The seminar also proposes to discuss the problem of unemployment and frustration amongst our youth and how to moblise their energy and talent. Above all, it intends to discuss the development of discipline and character of the youth.

Eminent and experienced persons have been invited to take part in the seminar. The programme is scheduled to take place at K.H.I. campus Ghataprabha on 14th and 15th August.

As the talks and discussions in the conference are bound to be useful and important, the promoters of the conference propose to record them and publish in the form of a book, for the benefit of greater number of people.

As the K.H.I. alone is not in a position to bear the cost of this conference and the publication of the book, it has requested the Tilak Trust Fund, Karnataka branch to sanction a grant of Rs. 3000/- towards this work.

P.T.O

You are already aware of the services of Dr.Hardiker and Diwaker and K.H.I. I hope you will kindly agree to the proposal of giving a grant of Rs. 3000/- and sign the enclosed resolution and return.

Thanking you,

Yours Sincerely,

(M.H.Kaujalgi)
Hon. Secretary.

Encl: 1. Copy of the letter of sri S.B.Managoli requesting for the grant.

2. Draft Resolution.

Dr. N.S.Hardikar
Karnatak Health Institute
Ghataprabha
BELGUAM Dist.

THE K.H.I. HOSPITALS
P.O. : Karnatak Health Institute
PIN 591 310
Dist: Belgaum (Karnatak State)
Phone: GHATAPRABHA - 31

Date: 9th July 1975

To

Shri. M.H.Kaujalgi
Hon. Secretary
Loka Manya Tilak Purse Fund (Karnataka)
12/13, Lalbag Fort Road
BANGALORE - 4

Dear Sir,

It has been proposed to convene a Seminar on the 14th and 15th of August this year, at the K.H.I. Campus, Ghataprabha to discuss the problems of future economical, cultural, Industrial and educational development of Karnataka. Some 30-35 educationists, economists, Social workers and leaders have been requested to participate in this Seminar. It is also proposed to bring out a pamphlet in book form which will contain the proceedings of the Seminar. You are cordially requiested to participate in this Seminar.

At the same time, I would like to request you to grant a contribution of at least Rs. 3,000/- to meet the expenses of this Seminar. We will feel highly obliged if your Committee concedes our request early.

Thanking you,

I remain,
Yours Very Truly,

Sd/- S.B.Managoli

Convenor

"TRUE COPY"

Hon. Secretary,

LOKAMANYA TILAK PURSE FUND

(KARNATAKA BRANCH)

C/o. Brindavan Printers & Publishers (P) Ltd.
12/13, Lalbag Fort Road, BANGALORE - 4.

Ref. No .....

Date ....July 1975....

CIRCULAR RESOLUTION

Resolved that a grant of (Rs. 3000/-) Rupees Three thousand only be given to Karnatak Health Institute Ghataprabha to hold a seminar and publish the talks on 'Problems and Future development of Karnataka in Socio Economic field' as sponcered by Dr. N.S.Hardiker and Dr. R.R.Diwaker.

267 No. 3213/75

MINISTER FOR FINANCE,
SMALL SAVINGS, CULTURAL AFFAIRS,
SPORTS AND YOUTH SERVICE

Sachivalaya, Bombay 400 032

14 JUL 1975

My Dear Hardikar,

I have at hand your letter dated the 10th June 1975. I am sorry I could not write you earlier. You have written to me about giving financial help to the K.H.I. Hospitals, Ghataprabha. I tried to find out whether your scheme could be given financial assistance; but the Institution being out of Maharashtra State I regret to inform you that it may not be possible to give financial assistance to the Institution. I am sorry I could not help your Institution.

I hope this finds you in good health.

With regards,

Yours

(M.D. Chaudhari)

Shri N.S. Hardikar,
K.H.I. Hospitals,
Ghataprabha,
Dist. Belgaum.

D. DEVARAJ URS
CHIEF MINISTER

268

CM I 1230/75

VIDHANA SOUDHA, BANGALORE-1

DATED 14 July 1975.

Dear Dr. Hardiker,

I am sorry that your letter of the 9th June 1975 has remained unreplied for so long.

I agree with you that a number of opportunists, like Rahu and Kethu, get mixed up with genuine friends. I do appreciate your interest in bringing about rapprochement.

Yours sincerely,

D. Devaraj Urs

(D DEVARAJ URS) 12/7

Dr. N S Hardiker,
The K H I Hospitals,
P.O. Karnatak Health Institute,
Belgaum District.

Brindavan Printers & Publishers Private Ltd

QUALITY LETTER PRESS, OFFSET, SILKSCREEN PRINTERS, BLOCK MAKERS, BOOK BINDERS & PLASTIC WELDERS

Chairman : S. V. KIRLOSKAR
Mg. Director : M. H. KAUJALGI

12/13, LALBAGH FORT ROAD, BANGALORE-560004

Ref. 280 /75-76

Date 4th August

Dr. N.S.Hardiker
K.H.I. Hospitals
Karnatak Health Institute
GHATAPRABHA. 591 310

Dear Sir,

As per the instructions given by shri M.H.Kaujalgi, we are furnishing below our lowest rates for the printing of Souvenir commemorating the 80th Birth day of Shri T.Siddalingaiah.

	Crown 1 x 8 5" x 7¼"	Demy 1 x 8 5½" x 8¾"
1. Composing and printing for the first 200 pages:	1,600 - 00	2,000 - 00
for every additional pages	pro rata	pro rata
2. Block printing on Art paper every 8 pages	65 - 00	65 - 00
3. Jacket printing in 2 colours	100 - 00	100 - 00
4. Section binding with Straw Boards and Jacket drawn on up to 200 pages	800 - 00	1,000 - 00
for every additional pages	pro rata	pro rata

Designing and block making cost for the Jacket will be extra.

We hope that the above rates will meet with your kind approval and we solicit your esteemed order which shall receive our best attention.

Thanking you,

Yours faithfully,

For Brindavan Printers & Publishers (P) Ltd

Managing Director.

Revered Indraji

(1) Pardon me for writing these few lines about this Institution and requesting you to add to your multifarious activities, and relieve me by yourself owning it.

(2) I live in this Health Institute. This was started by a friend of mine Dr. G.R. Kokatnur, M.D.(U.S.A.) forty six years ago. In 1950 he left it to the care of Dr. M.K. Vaidya, M.B.B.S. and M.S.(in Surgery) and retired. The Institute is run to-day by a Council of 15 persons who are regularly elected by a General Body consisting of patrons, donors, friends and sympathisers, who meet once every year for that purpose.

(3) The Institute has a General Hospital, with a strength of about 200 patients, a maternity with 60 beds, a Sanatorium for about 185 patients. At the present moment we have 13 Doctors, 25 nurses, 25 trainee nurses, 25 ward boys and the other clerical staff. Our total expenditure of the last year was ..... while the income by way of donations and recovery from patients came to .....

The above is a copy of handwritten draft letter by (late) Dr. Hardiker, that remained incomplete and unposted

ಧಾರವಾಡ

ಪ್ರಿಯ ಶ್ರೀ ಎಂ.ಎ.ಎ.

ಕಾಮಚಂದ್ರನ ಶಿಕ್ಷಾಪ್ರಸಂಗ ನಮ್ಮನ್ನೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಮನಗಳು ಹುಟ್ಟಿದ ಸಮಾಚಾರದ ನಂತರ ತಮ್ಮ ಪತ್ರ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ ಕೆಲವಾಗಿ. ಇದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಹಗಲಲ್ಲಿ 'ಕಂಡವರಿಂದ ಆಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನ ನೆಮ್ಮದಿಯಾಗಿರಲ್ಲಿದೆ. ಮುಂದಿನ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಮನಗಳು ನಿಮಗೆ ಇರುವುದನ್ನು ನಿಶ್ಚಿತ ಪಡಿಸಿದಂತಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವ ಬಹುಶಃ ಭಾಗ್ಯಶ್ರೀ (ಶ್ರೀಮತಿ ಮನಗಳು) ಮೇಲಿನದು ನನ್ನ ಸೂಚನೆಯಂತೆ ಇದ್ದ. ಆದರೂ ಈ ಹೀಗಿರುವುದಲ್ಲವೆ?

ಇಷ್ಟು ದಿನ ಕಂಡು ಮಹಾಶಯ ಎರಡು ಅಕ್ಷರ ಬರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಎರಡು ಇಮಾಯಿ ಕಂಪ್ಲಿ (ನನ್ನ ಪತ್ನಿ) ನನ್ನ ಧಾರವಾಡಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರಬೇಕೆಂದು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದೆನು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯರು ಸಮ್ಮತಿಸಿದರೆ.

ಅಂದಂತೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಇದೆ. ದೇವರಲ್ಲಿ ನನ್ನದೂ ಕೂಡ ಕೋರಿಕೆಯಿದೆ. ನನ್ನ ತಮ್ಮನವರು ಎರಡನೆಯವರು ಪರೀಕ್ಷೆಗಳು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಿದ ಕೂಡಲೆ ಬರುವರು.

272 ಶಿರೂರು ನಮಾಚಾರದ ಕೇಳಿದ. P.U.C ನ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಒಟ್ಟಿಗೆ ಭಿರಿಯಾದ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಮಾಸ್ತರುಗಳು ಆಂಗಾಂಗ ನಡೆದಿದೆ.

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನಾನು ಮೊನ್ನೆ ಕಾಲಿಟ್ಟಾಗ ಬಂದಿದ್ದೆನು. ಮನಸು ತಾಳಿದ ನಿದ್ದೆನೆ. ಒಬ್ಬ ಬಾಳ್ಳೆಯಂತೆ ಸುಖಕರವಾಗಿ ನಡೆಯುವುದು ಅನ್ನ ಮೇಲೆ Kind ಗಮನಿಸುವರಾಗಿ!

ಈಗ ನಾನು ಬಿಸಿಯಾಗಿ ಕಾಲ್ಕಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ಭಾಲಚಂದ್ರ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳವರು ಕಾಲ್ಕಿ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವನ್ನು ಮಾಡಿಸುವ ಸಂಬಂಧ ಒಬ್ಬರು ಹಿರಿಯ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ನಾಗರಿಕರು ಮತ್ತು ಅವರ್ಗದ ಮಕ್ಕಳ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಚೇರಾಮ್ಯಾನ್ ರವರ್ಗ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ನೆಮ್ಮದಿ ಇದ್ದಾರೆಯಲ್ಲಿ. ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಗೆ ಬಿಸಿಯಾಗಿ ನಾನು ಇದನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಬರ್ಕ್ಕೆ ಕೆಲಸ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೆ.

ಆದ್ಯತೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಹಣಕಾಸಿನ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿವೆ. ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಯೋಜನೆಗಳು ಸಂಸ್ಥೆ, ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇನ್ನೂ ಕೆಲ ಯೋಜನೆಗಳು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಕೆಲ್ಲಂಗಾಂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಕೈಹಾಕಿ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಅಭಿನಂದಿಸಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಟ್ಟದ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಲು ಅವಕಾಶ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಕೋರಿಕೊಳ್ಳುವೆ. ಕೆಲ ವರ್ಷದ ಹಿಂದೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡ ಒಪ್ಪಂದದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಳ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಕೋರಿಕೊಳ್ಳುವೆ.

ತಾವುಗಳು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದರೆ ನನ್ನ ಎಲ್ಲ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ. ನನ್ನ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕೆಲಸಗಳು ನನ್ನ ಕೈಲಿ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವ ಹಾಗೆ ನನ್ನ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಮನ್ನಿಸಿ
ಆಯ್ಕೆಮಾಡಿರಿ.

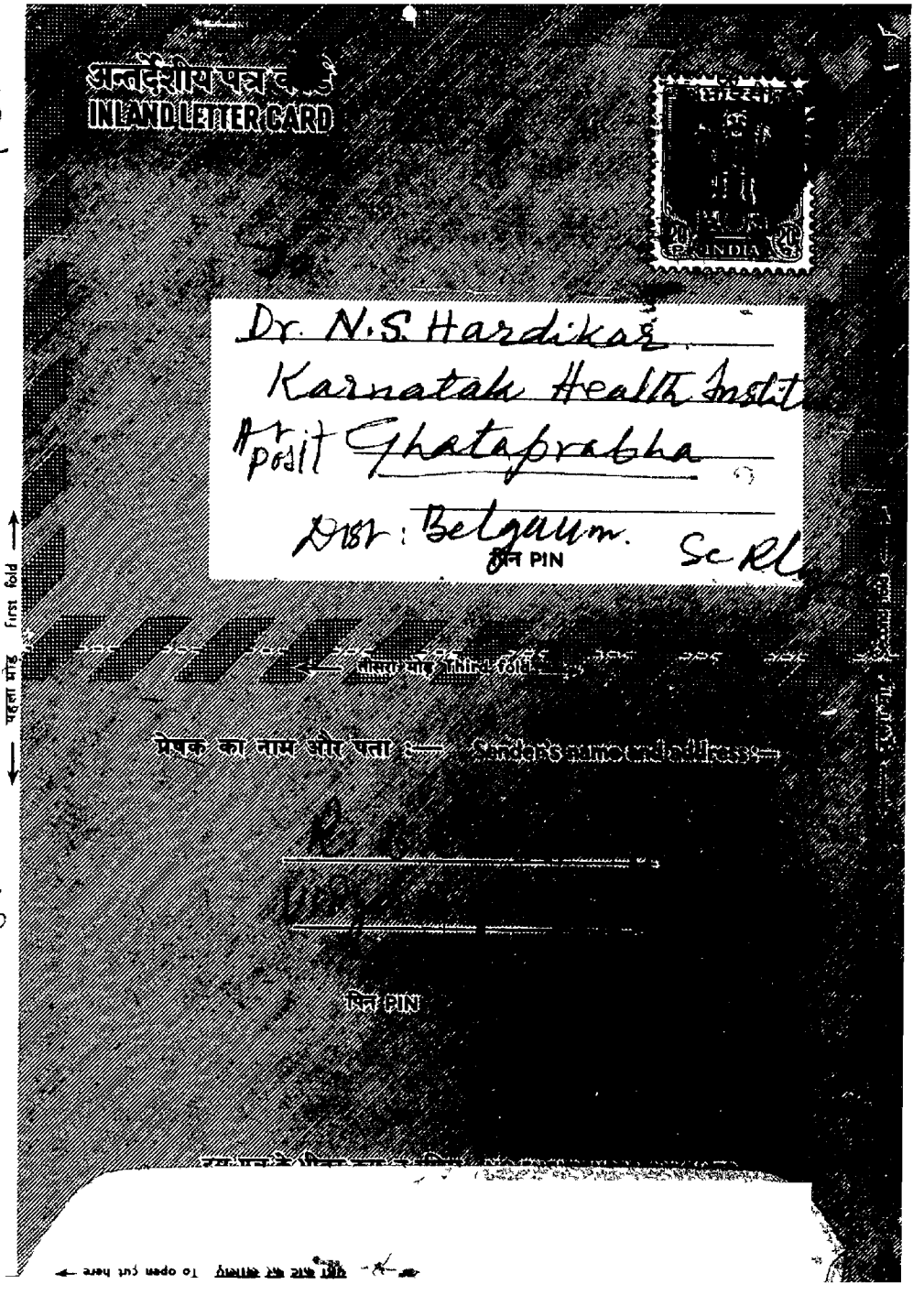

275

PHONE { RESIDENCE . 62461
OFFICE : 74952

SRI JAGADGURU RENUKACHARYA EDUCATION SOCIETY
RACE COURSE ROAD BANGALORE-9.

P. Siva Shankar, B.A., LL.B.,
PRESIDENT

S.J.R.C. OF SCIENCE & ARTS
(Phone : 74952)
S.J.R.C. OF LAW (Phone : 70217)
S.J.R.C. OF COMMERCE
(Phone : 70245)

August 10, 1975.

Dear Dr. Hardiker,

I thank you for your kind letter dated 25.7.75 asking me to write an article to be included in a Souvenir proposed to be brought out on the 80th Birthday of Sri T. Siddalingaiah.

I was in hospital undergoing treatment for the last six weeks. I returned home recently and saw your kind letter. As desired by you, I will send a brief article about our good friend, Sri T. Siddalingaiah during the course of a week.

I had the privilege of serving as a Scout Volunteer under your leadership during the Belgaum Congress meeting in 1924.

With kind regards,

Yours sincerely,

P. Siva Shankar

P. Siva Shankar.

ಶ್ರೀ 276

ಬೀದರ್
13-8-75

ಶ್ರೀ ನಾ.ಸು. ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು.

ನಮಸ್ಕಾರಗಳು. ನಾನು ಕೊಚಿಯಿಂದ ಬಂದೆನೆ. ಇನ್ನು ಶ್ರೀ ಲಿಂಬಯ್ಯನವರಿಗೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿ ಬಾಗಲಕೋಟೆಗೆ ಹೋಗಿ ಕೆಲಸ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದೆನೆ. ಮೊನ್ನೆ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದ ಅಲೆಮಾರಿ ಜನರು 6-8-75-ರಂದು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದು 32 ದಿನಗಳು ನಡೆದವು. ಕಡೆಗೆ ನಾನು ಇಲ್ಲಿಂದ ಬರುವಾಗ ನಾನು ಬರುವೆ. ಅವರ್ಕೆ ಕೊಡಬೇಕಾದ ಬಾಕಿ ಪಗಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಬರಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಬಿಡಿಸುವುದು

ಎರಡು ಪುಟದಾದ ಸರ್ಕಾರ
ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು
ಯತ್ನ, ಇಲ್ಲದಂತೆ.

ಅಂಚೆ

[illegible]

277

ಪೋ
P
ಕೆ

1975 AUG 30 HRS. BANGALORE STG. OFFICE

INDIA 10 P

To

ಶ್ರೀ ಎಸ್. ಎಸ್. ಕೆಸರಿ

ಶಾಸಕರು ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಧಾನ ಸಭೆ

ಬೆಂಗಳೂರು

ಸ್ಥಳ ಬೆಳಗಾವಿ

N. G. GANPULEY

278

"FAIRLANDS"
WHITEFIELD BANGALORE
TELE: WHITEFIELD 21

16th Aug 75

My dear Maharshi,

I have written to you on the 29th July and followed up with my letters to Dr Vaidya dated 7th and 11th Aug which you must have also read. With these writings I am trying to fill up the void which mig might have been caused by my not being their bodily. Even to say that my abse-nce there has created a void is in reality my giving a false importance to myself but you will allow me that pleasure of thinking big about myself, a personality that counts, which may or maynot be so in the eyes of others. Whatever the case may be you will surely not mind my urtiting to as often as I want to with a request to accept from it whatever you like and of discard the rest.

In reality I was quite a freeman when I came to India and it would have been perhaps better, had I decided then to come and settle down myself in Ghataprabha by which time I would have been completely assimilated with the life and Spirit of KHI. Somehow the environments around me then, and perhaps it was the will of the almighty that I should not sit at the well laid table and have an easy time at Ghtaprabha, but that I mg should continue to fight on my own to serve my people and so I was segregated from you and made to settle in this island of Fairlands like Robinson Cruso from where I was required to make independent cruises to Bangalore and other places in various-capacities and lastly I turned my a-ttention to my own Island which I thought of building up as a prototype of KHI. As Divakar failed me and so also the Politicians of the Mysore state I thought of building my hopes on religious foundations and the best that was offered to me for that purpose was the association with Sai Baba who happened to be the great saint on the scene greatly admired and prayed by thousands who used to and are still collecting around him. There could have been nothing better for me then to base my hopes on such assumedly solid foundation and made a start with it in April 1970. Days and --and weeks and months passed. Upto 1972 there were some assurances but after that even that began to dwindle. For all purposes the religious founda tion in Form of Baba was there and functioning for all other purposes but not for mine. How often yourself and Vaidyax and also others might have told me to forget about it. Think that it never belonged to me and leave the place. Although five years was along time and particularly for one like me who had already crossed the meridian of my life and was standing with one foot in the grave, still in me, with gods grace, the fight had not disappeared, and being a constant reader of Bhagwadgita those lines on of Chapter II 31 onwards began to revolve in my head and could not possibily gave up the fight and take up the most easy path of leaving the place and go to Ghataprabha. Everyone who was with me for the good that I wanted to do left me to my fate but I persisted knocking at the doors of that great man and now it seems that there is an awakening. Since February this year some men from that camp have started coming to me by intervals every time assuring me that my long standing intentions are going to be turned to reality in not a far of time.

I have since then written a 30 page synopsis of what all happened from April 1970 to the end of April 1975. I even asked them no to come to me if it is only to give me promises but only then when the same are to be implemented and now it has come to a stage when the buolding work will

start in a few days. I had a talk with the contractor, who has been asked to take up the work, yesterday morning and according to him the work canbeging perhaps the next week. I am not competeley disinterested about the size of the projeet about its outer look or how it is going to be conducted in future. For me it is now enough that a begining id made in that direction and it is immaterial for me if I see with my own eyes its actual functioning. It will then be left to Baba and how he will take to it in the interest of the poor human beings for whom he says he is there. I have only the satisfaction of having made the begining just perhaps Dr Kokatnur had it. It will be left to others to make out of this humble begining something that could compare with KHI which is the only concrete thing today before my eyes which is wnough to give me satisfaction.

My dear Maharshi with this I can very happily close this chapter which worried me and with which I had tied myself down.

The second one was this house and the rest of the land which problem I had also solved by passing the same over to Shri Kaujalgi together with all the movable things in the house, naturaly with a condition to pay to KHI whenever it suits him ,certain very moderate amount considering the value of the same today,... I also wanted to help him in building here a small ,Small scale Industry affeleated to his Brindavan Printing work which unfortunately did not become a reality because of the ruinous economical policy of the present Government. At any rate I had freed myself from that.

Then some time back I had written to Dr Vaidya if I would get in Ghataprabha someone of the type of Pdmabai to look after my modest household which I shall have to set up if I come to stay there and cannot possibly live in the room in guest House. To this he suggested my bringing with me Yelsamma who has been working with me for the last 15 years and more and knows everything about keeping a good household. It would have been naturaly good but it is now impossible that she would agree to come. You know that I had only engaged her and her brother first. The brother haing gone to stay with his wife intheir village , Yelsamma has slowly gathered around her her old-old mother her one sister with her Husband and now four children the one daughter got recently married, then there are four children of her second sister and a daughter of her brother who stays int-heir villageand herself that makes 13 people staying in the four outhouses with a lways couple of others like another son f the second sister and second sister hersel. In all I have here in my colony 14 heads stay staying here to whose welfare I am looking to a great extent. After my coming to Whitefield I got the whole land levelled, bunded and ploughed and since then I see to it that they grow their cereals like Ragi Hurali etc on the land the benefit of all of it goes to them. Apart from that I pay Yelsamma a salary of Rs 65 per month and food what I eat. They have on the land good outhouses free to live in, free water supply, Free fuel a grasing land for their cattle cows and calves, and also for poulty. I do not take Milk or eggs from them. I have kept Rs 5000.-- for Yelsamma of which she gets interest at 11% from Kaujalgi. I have also helped them to build recently an house on a land which they got free from Panchayat. Some the elderly boys go to work ina small sacle Industry which is the offshhot of large one who seeks to escape from Labour and pays the young boys hardly 30 or 40-40 Rupees per month and it is also not a permanent arrangement. These Industries sometimes make the boys work three shifts- shifts that is even night time and ask them to go when they have no work and come only whenever there is a work. I wanted to build up the small scale to teach these small scale round abiut a lesson by having permanent workers and on a better salary scale. Had I not been here in these last five years when I foolishly gave

18.8.1975 280

Sadanand Kanavalli,
Principal, M.A. College,
Lakshmeshwar - 582116

Dear Smt. Vimalabai Kulkarni,

I had come to Ghataprabha twice to meet Sri N.S. Hardikar in connection with information about Sreenivasrao Kanjalgi. The second time I came to meet him, Sri Hardikar suddenly took ill and asked me to go saying he would send the required information after Sri Managuli came.

Please let me know about the health of Sri Hardikar. If he is quite well, would you please remind him? The book on Sreenivasrao

Kaunalagi has long been overdue. Otherwise, I wouldn't trouble him.

Please convey my respects to him.

Best wishes.

Sincerely,

S.M. Jamadar

280

पोस्ट कार्ड
POST CARD

केवल पता
ADDRESS ONLY

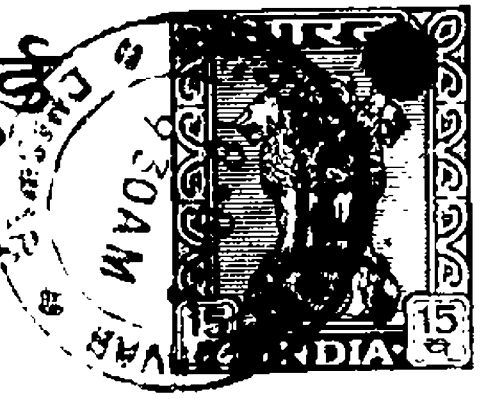

Smt. Vamalabai Kulkarni,

c/o Sri N.S. Hardikar,

Karnatak Arogyadham,

GHATAPRABHA

पिन PIN Dist: Belgaum

18/7/1975

Respected Prime Minister Indiraji,

I am writing this letter about an outstanding personality from Canada. She is Dr. Lotta Hitschmanova, Executive Director of the Unitarian Services Committee of Canada whith whom I came in contact for the first time in 1955 and have been following her activities till now.

Dr. Lotta Hitschmanova came to India in the year 1953 and started her humanitarian relief work. During these 20 years and more, the Unitarian Services Committee of Canada, under her guidance, has done yeomen's service in the field of service to humanity in this country. Millions of Rupees have been given away by her for the relief of suffering and orphan women and children. She has, also helped by giving donations in cash and kind to various service Institutions in this country and in 20 other countries of the world.

Looking to her gigantic achievements during her life time, this lady deserves to be honoured and her services recognised by India through you.

I think she deserves to be recognized by you as one of the outstanding women of the year, as the year 1975 is declared as the year of the "Women of the World".

I am sending her Bio-data for your perusal. I shall be glad if you will please acknowledge receipts of this letter.

With affectionate regards,

Yours affectionately,

N. S. Hardiker

(N.S.HARDIKER)

To,
The Prime Minister Indiraji,
NEW DELHI.

283

21/7/1975

My Dear Sharada Prasad,

It was a pleasant surprise to read a letter written by you to Dr. M.K. Vaidya, Chief Medical Officer of the Karnatak Health Institute, Ghataprabha.

I do not know whether you knew it or not that I am connected with this Institute along with our Dr. N.S.Hardiker, Founder of Hindustani Seva Dal and Bharat Seva Dal. I am on the Governing Council of K.H.I. as such I am interested in its progress and development.

I think you know Dr. Hardiker. I have told about you and your past activities particularly during the freedom struggle. He was very much pleased to hear that one of our youngsters has risen up to such heights through his sheer abilities.

Dr. Hardiker had addressed an appeal to our beloved Prime Minister and had requested her to look upon it as her own. He had also placed some problems before her which vitally affect its day-to-day work. Your letter of the 25th of May has given us all some hope that some thing will be done before long. Now that you are there and have made a move in the matter, I am quite confident that the matter is in safer hands. See what will come out of Dr. Hardiker's appeal to the P.M. Please.

I am usually staying here at least 2-3 weeks in a month as the climate is salubrious and suits my health.

How are you? What has become of your querries about K.H.I. which have been answered by Dr. Vaidya? A word in reply will very much oblige.

Yours Sincerely,

T. Siddalingaiya

(T. Siddalingaiyya)

To

Shri H.Y. Sharada Prasad,
Information Advisor,
Prime Minister's Secretariat,
NEW DELHI.

284.

21/7/1975

My Dear Sharada Prasad,

I had addressed a letter to our beloved Prime Minister Smt. Indira Gandhi about the Karnatak Health Institute, Ghataprabha, (Dist: Belgaum) and had appealed to her to treat this Institute as her own and look after its progress and development. You were kind enough to write to Dr. M.K.Vaidya, C.M.O. of the Karnatak Health Institute making enquiries about some particulars pertaining to its working.

My friend and colleague Shri T.Siddalingaiyya who is one of the members of the Governing Council of this Institute and who is now here narrated your activities, achievements and every thing about you. That has tempted me to write this personal letter to you.

Now that you are there in the vicinity of the P.M. I need not worry in any way about the problems.

Please see what best can be done from your end. Now that I am assured that the matter is in safer hands, I cease to bother about it.

I shall be glad if you will kindly write to me and let me know how far the matter relating to the Karnatak Health Institute has progressed. Thank you.

With loving regards,

Yours affectionately,

(N.S.HARDIKER)

To

Shri H.Y. Sharada Prasad,
Information Advisor,
Prime Minister's Secretariet,
New Delhi.

285

GRAM ICSORES तार
PHONE 272547 दूरभाष

भा सा वि अ प
ICSSR

भारतीय सामाजिक विज्ञान अनुसंधान परिषद
INDIAN COUNCIL OF SOCIAL SCIENCE RESEARCH

आई आई पी ए आवास इन्द्रप्रस्थ एस्टेट
I I P A Hostel Indraprastha Estate
नई दिल्ली 110 001
New Delhi 110 001

F. IWY/2/75

July 21, 1975

Sri N. S. Hardiker
The K. H. I. Hospitals
Ghataprabha
Dist. Belgaum
Mysore.

Dear Sir,

Your letter dated July 6, 1975, together with enclosures, addressed to Dr. (Mrs) Vina Mazumdar, Chief Editor, has been received on-ly this morning. Presently, Dr. Mazumdar is away to the Soviet Union and is expected to return in the first week of August 1975 when your letter would be placed before her.

Yours faithfully

21/7/75

PA to Dr. (Mrs) Vina Mazumdar

267

M. N. SATYANARAYANA
Southern Zone [redacted], ORGANISER
Congress Sevadal
K. P. C. C

Phone : 73121
(R) 61492
6, Edward Road
Bangalore-52

Date 22/7/75

ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸೇವಾದಲ

ಪೂಜ್ಯ ಡಾಕ್ಟರ್ ಸಾಹೇಬರವರಿಗೆ,

ಸತ್ಯನಾರಾಯಣನ ನಮಸ್ಕಾರಗಳು. ನಾನು ಈ ಮೊದಲೇ ತಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಬರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದ ನಾನು ಬರಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮನ್ನು ಕ್ಷಮೆ ಬೇಡುತ್ತೇನೆ. ಈಗ ತಮ್ಮ ಆರೋಗ್ಯ ಹೇಗಿದೆ? ಸಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತೇನೆ. ನನ್ನನ್ನು ಅಖಿಲಭಾರತ ಕಛೇರಿಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ವಲಯ ಸಂಘಟಕನನ್ನಾಗಿ ಕಳೆದ ತಿಂಗಳಿಂದ ನೇಮಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯ ಜಾಸ್ತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನನಗೆ ಆರು ರಾಜ್ಯಗಳು ಅಂದರೆ ಕರ್ನಾಟಕ, ತಮಿಳುನಾಡು, ಕೇರಳ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಪಾಂಡಿಚೆರಿ ಮತ್ತು ಗೋವಾ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಘಟನೆ ಬೆಳೆಸಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನಾನು ಸಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ಸಂಘಟನೆ ಇಲ್ಲವೋ ಆ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತು ಕಾರ್ಯಕರ್ತರನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಸಂಘಟನೆ ಬೆಳೆಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇನೆ. ಮುಂದಿನ ತಿಂಗಳು ಮೊದಲನೇ ವಾರಗಲ್ಲಿ ತಮಿಳುನಾಡು ಮತ್ತು ಪಾಂಡಿಚೆರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ನಾನು ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಮುನ್ನ ತಮ್ಮ ಆಶೀರ್ವಾದ ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಈ ಮಾಹಿತಿ ಮತ್ತು ಪತ್ರ ಬರೆದಿದ್ದೇನೆ. ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಸಂಘಟನೆ ಬೆಳೆಸುತ್ತೇನೆ. ಈ ಹಿಂದೆ ಅಂದರೆ ಕಳೆದ ತಿಂಗಳು ಮತ್ತು ಇದೇ ತಿಂಗಳ ಮೊದಲನೇ ವಾರದಲ್ಲಿ ಅಂತಕಿ ಗೋಂಡ ಶಿಬಿರದಲ್ಲಿ (ಮೈಸೂರು) ನಾನೇ ಶಿಬಿರಾಧಿಪತಿಯಾಗಿದ್ದೆ. 100 ಜನ ನೌಕರ, ನೌಕರಿಯವರು ಭಾಗಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ವಿದ್ಯಾವಂತರು. 12 ಜನ ವಕೀಲರು, 2 ಜನ ಡಾಕ್ಟರೆಗೆ ಓದುತ್ತಿದ್ದವರು ಹಾಗೂ ಸುಮಾರು 34 ಜನ ಉತ್ತಮ ವಿದ್ಯಾವಂತರು, ಇಂತಹ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಸಂಘಟನೆಗೆ ಬರುತ್ತಿರುವುದು ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಸುದ್ದಿ. ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಉತ್ತಮವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಮತ್ತು ಜನರು ಜಾಗ್ರತರಾಗಬೇಕಾದರೆ ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಇಂತಹುದು ಅಗತ್ಯ. ಅದೇ ವಿಶೇಷವಲ್ಲಿ ನಾನು ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತೇನೆ. ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ತಮ್ಮ ಆಶೀರ್ವಾದ ಕೇಳುತ್ತೇನೆ. ಪೂಜ್ಯ ವೈದ್ಯರಿಗೂ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ನನ್ನ ನಮಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ.

ತಮ್ಮ ವಿಧೇಯ,
ಮು ನ ಸತ್ಯನಾರಾಯಣ 22/7/75
(ಮು. ನ. ಸತ್ಯನಾರಾಯಣ)
ದಕ್ಷಿಣ ವಲಯ ಸಂಘಟಕ.
ಬಂಗಳೂರು.

ಡಾ. ನಾ. ಸು. ಹರ್ಡಿಕರ್ ಜಿ
ಕರ್ನಾಟಕ ಆರೋಗ್ಯಧಾಮ,
ಫೀಜಪ್ರಭಾ.

प्रधान मन्त्री भारत

PRIME MINISTER,
INDIA.

New Delhi,
July 23, 1975.

Dear Dr. Hardiker,

I have received your letter of July 18, 1975.

Dr. Lotta Hitschmanova has helped the people of India in many ways through the Unitarian Service Committee of Canada. I have asked my office to find out in what way we can express our appreciation of her service.

I hope you are maintaining good health.

Yours sincerely,

(Indira Gandhi)

Dr. N.S. Hardiker,
The K.H.I. Hospitals
P.O. Karnatak Health Institute,
Dist. Belgaum
PIN 591310

289

PRIME MINISTER,
INDIA

New Delhi,
July 23, 1975.

Dear Dr. Hardiker,

I have received your letter of July 18, 1975.

Dr. Letta Hitschmanova has helped the people of India in many ways through the Unitarian Service Committee of Canada. I have asked my office to find out in what way we can express our appreciation of her service.

I hope you are maintaining good health.

Yours sincerely,
Sd/-
(Indira Gandhi)

Dr. N.S.Hardiker,
The K.H.I.Hospitals,
P.O.: Karnatak Health Institute,
Dist. Belgaum.
PIN 591310.

"TRUE COPY"

290

23/7/1975

My Dear Maddhurao,

I am sending herewith a copy of the letter that I have addressed to M/S T.S.Rajam, Chairman of M/S T.V.Sundaram Motors. That is about fitting Diesel Engines to our vans.

I had written to him on the 26th of last month. But I have not received any reply from him. Meanwhile, M/S Simpsons have asked us as to where they should register our orders - at Bangalore or at Madras.

Unless we hear from M/S T.V.S. Motors as to where they can fit, I am unable to place firm order with Simpsons. Therefore, please contact Shri T.S.Rajam and find out where they can be fitted. I think it will be better if the fitting is done in Madras. By that we will be saving Taxes. Please let me know what you do in the matter. This is most urgent.

Yours sincerely,

(M.K.Vaidya)
C.M.O., K.H.I.

To

Shri M.H.Kaujalgi,

12/13, Lalbag Fort Road,
Bangalore-4.

THE K. H. I. HOSPITALS
P O KARNATAK HEALTH INSTITUTE
PIN 591 310
DIST BELGAUM (KARNATAK STATE)
PHONE GHATAPRABHA 31

24'

REF. NO.

DATE 23/7/1975

My Dear Sonny,

I have just received a communication from Shri Nimbkar. He writes to say that some gentlemen in Karnatak who are known to you will be of some help to K.H.I. He has also given 5 names of such friends.

1. Shri M.Y.Ghorpade, Finance Minister
2. Dr. H.R. Arkeri,
3. Shri R.M.Desai,
4. Shri D.B.Pawar
5. Shri G.V.K.Rao.

Amongst these, 1,3 and 5 have seen the K.H.I. and know something about its working. No. 2 and 4 have not visited. You are going to Bangalore during the 3rd week of August. Isn't it? Enroute you can get down here and know our problems. That will facilitate your work at Bangalore connected with K.H.I.

When are you coming here? Please write. ~~tx Shri B.V. Nimbkar.~~

Yours sincerely,

(M.K.Vaidya)MS.,
C.M.O., K.H.I.

Shri B.V.Nimbkar,
Post Box 23,
Phaltan,
Dist: Satara.

292

23/7/1975

To

Shri T.S.Rajam,
Chairman,
T.V.Sundaram Motors Ltd.,
Bangalore.

Dear Sir,

We had addressed to you a letter on 26-6-1975 requesting you to let us know if our vans could be fitted with Perkins - 4 Engines by you in your garage either at Madras or at Bangalore. Shri T.Siddalingaiyya of Dodballapur, Ex-Minister of Mysore had also written to you about the same. But we have not as yet been favoured with a reply from you.

M/S Simpsons have written to us asking us as to where they should register our name for the supply of the Engines. Therefore, it has become imperative to write to you again in this behalf.

Your early reply will very much facilitate our work. Hence this urgent request.

Yours Truly,

(M.K.Vaidya)MS.,
C.M.O.,K.H.I.Hospitals.

293

23/7/1975

My Dear Sonny,

I have just received a communication from Shri Nimbkar. He writes to say that some gentlemen in Karnatak who are known to you will be of some help to K.H.I. He has also given 5 names of such friends.

1. Shri M.Y.Ghorpade, Finance Minister
2. Dr. H.R. Arkeri,
3. Shri R.M.Desai,
4. Shri D.B.Pawar
5. Shri G.V.K.Rao.

Amongst these, 1,3 and 5 have seen the K.H.I. and know something about its working. No. 2 and 4 have not visited. You are going to Bangalore during the 3rd week of August. Isn't it? Enroute you can get down here and know our problems. That will facilitate your work at Bangalore connected with K.H.I.

When are you coming here? Please write. ~~xxShrixB.V.~~ ~~Nimbkar~~.

Yours sincerely,

(M.K.Vaidya)MS.,
C.M.O., K.H.I.

To

Shri B.V.Nimbkar,
Post Box 23,
Phaltan,
Dist: Satara.

All communications to be addressed to the Chairman
TELEGRAMS : "RAJKALYAN"

294

TELEPHONE : 63931

THE KARNATAKA STATE SOCIAL WELFARE ADVISORY BOARD

Smt. B. K. SARASWATHAMMA
CHAIRMAN

"ARAVIND"
149/37, National High School Road
Visweswarapuram
BANGALORE-4

Ref. No. KSB/ S/5628

Date July 23, 1975.
24.7.75.

Dear Dr. Hardikar,

We reached Bangalore safely on the 21st morning. We had a very pleasant time in Ghataprabha. This has enabled us to see some of the activities. The way these activities are run serve as a guideline to others. The devotion that Smt. and Shri Vaidya have been lending for the institution is really admirable.

The Karnatak Health Institute needs your services and guidance from you still more and I pray God to give you health and a long span of life.

With kind regards,

Yours sincerely,
B K Saraswathamma
(B.K.SARASWATHAMMA)

Dr. N.S. Hardikar,
Karnatak Health Institute,
Ghataprabha, Belgaum district

295

21/7/1975

To the particular attention of Shri T.N. Raghunathan

The General Manager,
Standard Motor Products of India Ltd.,
29, Mount Road,
Madras - 2.

Subject: Diesel Engines.

Dear Sir,

This is in continuation of our letter of 26-6-1975. I had requested in our letter under reference to let us know if standard Diesel Engines were ready for sale in the market.

Our friend Late Shri V.Viswanathan had told me in 1974 December that standard Diesel Engines would be introduced early in 1975.

I am now given to understand that the standard Diesel Engines have now been brought on the Road and have been giving very good and satisfactory service.

For Std 20 we have

Hence I am approaching you for one Diesel engine for the present for our Hospital use. We had been maintaining a free Mobile Village Health Service and medical aid was carried to the very doors of villagers who needed it. This Mobile Health Service has been made available all the 24 hours round the clock and a patient needing medical aid is brought to the Hospital on a phone call from those who need our aid residing inm a radious of 30 miles round about this Institute.

But the high rise in the cost of petrol has completely put us out of gear and we shall be compelled to curtaiml this valuable service if some arrangement to reduce the cost of running our vehicles is not made.

Hence I request you to let me know if our Institute will be favoured with at least one Diesel Engine for the present for our Gazel van. Please also let me know how much we shall have to pay for this engines including its fitting charges.

I request you to give your personal attention to this as the matter is very urgent.

An early reply is awaited.

Thank you.

Yours very Truly,

(M.K.Vaidya)
C.M.O., K.H.I.

296

25/7/1975

My Dear Maddhurao,

I am sending Gajanan Jathal to Bangalore for getting him trained in Bakery Technique. He will leave Ghataprabha on the 28th inst. by Karnatak Express which leaves here at 4-30 p.m. and reaches Bangalore on the 29th at about 8-00 in the morning. Gajanan is new to Bangalore. He is not acquainted with any one there and does not know any place. So, please send somebody to the station to pick him up as soon as he alights from the train and take him to your Press. I am sure you will look after his food, lodging and daily travelling to Hebbal and back.

We are sending money directly to you to cover his expenses during his training period. We are not giving any money to him. Please maintain with him the account of money sent by us and money spent by you for him.

We are sending with him some dolls and toys to be delivered to Smt. B.K. Saraswathiamma of Social Welfare Board. Please see that that package is delivered to her.

More in my next.

Yours affectionately,

(N.S.HARDIKER)

To

Shri M.H.Kaujalgi,
Brindavan Printers,
12/13, Lalbag Fort Road,
Bangalore - 4.

297

27/7/1975

My Dear Smt. Saraswathamma,

I have your letter of July 24th expressing your affectionate sentiments about us and about K.H.I. Thank you.

Your letter shows the goodness of your heart. The success if at all we have achieved any in developing K.H.I. and our further ruge to make it more useful and of service to the suffering humanity it is mainly the result of help and co-operation that we have received from well-wishers like you. I am sure you will continue to help us to help the poor suffering people.

Thank you again for expressing your affectionate feelings about ~~the~~ me personally.

With loving regards,

Yours affectionately,

(N.S.HARDIKER)

To

Smt. B.K. Saraswathamma,
"Aravind"
149/37, National High School Road,
Vishweswarapuram,
Bangalore-4.

298

No.F.7(5)75-PMP

Information Adviser

प्रधान मंत्री/सचिवालय
नई दिल्ली-११
PRIME MINISTER'S SECRETARIAT
NEW DELHI-11

July 28, 1975

Dear Dr. Hardiker,

I am grateful to you for your letter. The Prime Minister has sent a note to Dr. Karan Singh, the Health Minister, about the Institute's need. I do hope that he will take a helpful interest.

Shri Siddalingaiya has always treated me kindly. He would have probably given you an unduly flattering picture of me!

With regards,

Yours sincerely,

(H.Y. Sharada Prasad)

Dr. N.S. Hardiker
P.O. Karnataka Health Institute
Dt. Belgaum
PIN 591310

299

Revered Swamiji,

I have your blessings which you have sent through your letter of the 24th inst.

Bed-ridden as I am, I had high hopes of receiving you here in the Campus of the Karnatak Health Institute, at least on the occasion of the Seminar which was proposed to be held on the 14th and 15th of August. Some friends accepted my invitation and had consented to participate in the meet. But the dates were inconvenient to them on account of the Independence Day celebrations of Aug. 15th. Therefore, I had to postpone the Seminar to a future date. I seek your pardon for the inconvenience caused to your holyself on account of this postponement.

However, I take this opportunity to invite you to grace this Institute with your august visit. I feel that your visit will augur well and give all those who are giving their dedicated service to this Institute with missionary zeal under the guidance and superintendence of Dr. M.K.Vaidya, our Chief Medical Officer, who thinks service to the suffering mankind is his mission in life.

My assistant Shri S.B.Managoli and my friend Shri T.Siddalingaiyya, Ex-Mysore Congress President who is a member of the Governing Council of this Institute will be going over to Siddaganga next week to extend our invitation to your Holiness personally.

Please favour me with a reply.

With Pranams,

Yours respectfully,

(N.S.HARDIKER)

To

H.H. Shree Shivakumar Swamigalu,
Shree Siddaganga Math,
(Dist: Tumkur).

300

GRAM ICSORES तार
PHONE 272547 दूरभाष

भा सा वि अ प
भारतीय सामाजिक विज्ञान अनुसंधान परिषद
ICSSR
INDIAN COUNCIL OF SOCIAL SCIENCE RESEARCH

आई आई पी ए आवास इन्द्रप्रस्थ एस्टेट
I I P A Hostel Indraprastha Estate
नई दिल्ली 110,001
New Delhi 110,001

~~XXXXXX~~
~~XXXXXXXXXXXX~~

DR. VINA MAZUMDAR
CHIEF EDITOR

F. IWY/2/75
July 29, 1975

Dri N. S. Hardikar
The K. H. I. Hospitals
Ghataprabha
Dist. Belgaum
Mysore.

Dear Dr. Hardikar,

I have received your letter dated July 16, 1975, regarding the work of Dr. Lotta Hitschmanova. I am afraid I have no influence of the kind that you expect. But I understand Sri J. P. Naik is doing something about your suggestion.

With kind regards.

Yours sincerely

(VINA MAZUMDAR)

302

GRAM ICSORES तार
PHONE 272547 दूरभाष

भा सा वि अ प
ICSSR

भारतीय सामाजिक विज्ञान अनुसंधान परिषद
INDIAN COUNCIL OF SOCIAL SCIENCE RESEARCH

J P NAIK
MEMBER SECRETARY

आई आई पी ए आवास इन्द्रप्रस्थ एस्टेट
I I P A Nivas Indraprastha Estate
नई दिल्ली 110001
New Delhi-110001

No. PS/MS/75

29th July, 1975

My dear Dr. Hardiker,

Please refer to your letter of 16th July, 1975. It was a great pleasure to hear from you.

I am taking steps to bring your letter to the notice of the Prime Minister.

With best regards,

Yours sincerely,

(J.P. Naik)

Dr. N.S. Hardiker,
The K.H.I. Hospitals,
P.O. Karnatak Health Institute
Dist. Belgaum (Karnatak state)

304

29/7/1975

My Dear K.H.,

It is nearly two months since I received your last letter. How are you? Are you carrying on your work smoothly? Are you meeting K.F.? I have written to him and have asked him to come here along with you.

What have you done about Mr. Managoli's work? You had told him when he was in Bangalore during the last week of April that you had passed orders for purchasing 400 copies of "[illegible]" a Biography of mine written by him) on behalf of the K.P.C.C. He says that he has not received that or any such order from you till today.

Have you cancelled that order or abandoned the idea itself?

How are you? I have some subjects which I feel are important and about which I wish to discuss with you. Will you mind coming here some time when my health is in a tolerable condition as I am today? I expect your early reply.

With love,

Yours affectionately,

(N.S.HARDIKER)

To

Shri K.H.Patil,
President, K.P.C.C.,
6, Edward Road,
Bangalore-52.

305

29/7/1975

My Dear Satyanarayan,

Thank you for your letter of the 22nd. I am glad you have been promoted. Your responsibility has now increased proportionately. I am sure you will strive hard to make your superiors feel that the lift given to you stands justified. I was much satisfied to hear about your achievement in bringing in a good number of educated intellectuals in your Mysore Camp.

Mr. Managoli was telling me that Shri K.H.Patil had sanctioned the purchase of 400 copies of and that the order was with you which you would send immediately. That was two months back. He tells me that even up to-day he has not received any such order either from you or from the K.P.C.C. Office? Has that order been cancelled? Where does that matter stand today?

How are you? How is Lokke Gowda? Please be writing to keep me posted with your activities. I wish you success in your endeavour.

With love,

Yours affectionately,

(N.S.HARDIKER)

To

Shri M.N. Satyanarayan,
Southern Zonal Organiser,
Congress Seva Dal,
6, Edward Road,
Bangalore-52.

306

29/7/1975

My Dear K.F.,

Glad to read your letter of the 25th. I had hoped to meet you here on the 14th and 15th of August when I expected you to attend the Seminar. I know your anxiety to do something effective for making "Samraddha Karnataka" a reality. That is why I thought of doing my bit by bringing together all the like-minded friends who would have helped friends like you. Some friends favourably responded to my invitation and sent their consent to come here on these two days. But for many the dates were not suitable as they had already planned their programme for August 15th - our Independence day. So, I had to reluctantly postpone the Seminar to a future date yet to be fixed.

I am sorry if this cancellation causes you any inconvenience. Seminar or no Seminar, you are welcome here and you must come here to spend one day at least with me. Last time, when Dear K.H. was here, my health condition had become very critical and on those two days, I was in coma. So, though I had been pressing him to come here, when he actually came, I could not utter even a single word. So, I now, when I am a bit improved in my health, want to make good that remiss. Will you ask him to come and bring him with you?

How are you? How are all the members of your family? Please write.

My love to you all.

Yours affectionately,

(N.S.HARDIKER)

To

Shri K.F.Patil, M.L.A.,
Room No.10, Sudarshan Guest House,
Bangalore-1.

GOVERNMENT OF KARNATAKA

No. ED14/DYS/KYC/75

Directorate of Youth Services,
Vidhana Soudha,
Bangalore, dated 21-7-1975

OFFICIAL MEMORANDUM - POSTING ORDERS

The Volunteers of the K.Y.S. Corps who have completed their training are posted to work as Volunteers in the K.Y.S. Corps in the Districts noted against their names. The Deputy Commissioners of the concerned Districts are requested to post these volunteers to the N.E.S. Blocks, Hostels, Hospitals and Schools according to need after ascertaining the suitability of the places and the institutions to enable the Volunteers render service to their satisfaction. The Deputy Commissioners are requested to keep in view the guidelines issued in the D.O. cited above (No. ED 122 DYS 75 dated 3-6-75) while issuing further posting orders to these Volunteers.

Since the Volunteers have been trained in the techniques of organising social service and also in sports, they will be able to render effective service in the Hospitals and in the rural schools and also in organising adult education in the rural areas and in working as Medico Social Workers in the Hospitals.

The Deputy Commissioners may also post these Volunteers in the cities to organise effective traffic control and also to educate the city dwellers in citizenship responsibilities. If required, such Volunteers may be provided with micro-phone and beforeposting these Volunteers for such work they may have to be given a short training by the local police and Road Transport Authorities with regard to traffic control, public sanitation and organising controlling crowds etc.,

I may please be ensured that these Volunteers are not used for any routine office work and they have to be shown due curtesy as Volunteers.

The allotment for covering the expenses on the stipend to be paid to these volunteers at Rs. 200/- P.M. till 31.3.76 and also the T.A. to be given to these volunteers will be communicated, separately. The Deputy Commissioners are requested to specify the drawing officers for drawing stipend and T.A. to posted to work in the institutions. The

.... 2

allotment will be released to the Deputy Commissioners, which in turn may be released to the specified drawing officers. The Volunteers are eligible only for seven days casual leave till the end of March 1976. They are not eligible for any kind of holidays or other kinds of leave. The Volunteers will be relieved of their duty on 31st March 1976 after disbursing their stipend for the month of March 1976 also, since the sanction expires for the scheme, by the end of this financial year.

Sd/-
(Jeginder Singh)
Director of Youth Services & Ex-Officio
Deputy Secretary to Government,
Education & Youth Services Department.

To

1) All the Divisional Commissioners.

2) All the Deputy Commissioners.

3) Deputy Director,,Youth Services/Bangalore/Belgaum/Gulbarga/Mysore.

4) Deputy Director, Training.

5) Special Officer, K.Y.S.C.

6) Assistatn Director, Youth Services, SYC, Bangalore.

7) All the Volunteers concerned.

"TRUE COPY"

309

GOVERNMENT OF KARNATAKA

No. ED14/DYS/SYC/75

Directorate of Youth Services,
Vidhana Soudha,
Bangalore, dated 31-7-1975

OFFICIAL MEMORANDUM - POSTING ORDERS

The Volunteers of the K.Y.S. Corps who have completed their training are posted to work as Volunteers in the K.Y.S. Corps in the Districts noted against their names. The Deputy Commissioners of the concerned Districts are requested to post these volunteers to the N.E.S. Blocks, Hostels, Hospitals and Schools according to need after ascertaining the suitability of the places and the institutions to enable the Volunteers render service to their satisfaction. The Deputy Commissioners are requested to keep in view the guidelines issued in the D.O. cited above (No. ED 122 DYS 75 dated 3-6-75) while issuing further posting orders to these Volunteers.

Since the Volunteers have been trained in the techniques of organising social service and also in sports, they will be able to render effective service in the Hospitals and in the rural schools and also in organising adult education in the rural areas and in working as Medico Social Workers in the Hospitals.

The Deputy Commissioners may also post these Volunteers in the cities to organise effective traffic control and also to educate the city dwellers in citizenship responsibilities. If required, such Volunteers may be provided with micro-phone and beforeposting these Volunteers for such work they may have to be given a short training by the local police and Road Transport Authorities with regard to traffic control, public sanitation and organising controlling crowds etc.,

I may please be ensured that these Volunteers are not used for any routine office work and they have to be shown due curtesy as Volunteers.

The allotment for covering the expenses on the stipend to be paid to these volunteers at Rs. 200/- P.M. till 31.3.76 and also the T.A. to be given to these volunteers will be communicated, separately. The Deputy Commissioners are requested to specify the drawing officers for drawing stipend and T.A. to posted to work in the institutions. The

.... 2

allotment will be released to the Deputy Commissioners, which in turn may be released to the specified drawing officers. The Volunteers are eligible only for seven days casual leave till the end of March 1976. They are not eligible for any kind of holidays or other kinds of leave. The Volunteers will be relieved of their duty on 31st March 1976 after disbursing their stipend for the month of March 1976 also, since the sanction expires for the scheme, by the end of this financial year.

Sd/-
(Joginder Singh)
Director of Youth Services & Ex-Officio
Deputy Secretary to Government,
Education & Youth Services Department.

To

1) All the Divisional Commissioners.

2) All the Deputy Commissioners.

3) Deputy Director,,Youth Services/Bangalore/Belgaum/Gulbarga/Mysore.

4) Deputy Director, Training.

5) Special Officer, K.Y.S.C.

6) Assistatn Director, Youth Services, SYC, Bangalore.

7) All the Volunteers concerned.

"TRUE COPY"

311

उपराष्ट्रपति, भारत
नई देहली
VICE-PRESIDENT
INDIA
NEW DELHI

August 2, 1975.

My dear Dr. Hardiker,

Sri J. P. Naik had passed on to me the letter which you wrote to him and I had spoken to the Prime Minister. I understand she wrote to you also telling you that she hoped to include Dr. Hitschmanova's name in the list of some foreign women who have helped India, to be honoured.

With kind regards,

Yours sincerely

(B. D. Jatti)

Dr. N.S. Hardiker,
C/o The K. H. I. Hospitals,
P. O. Karnatak Health Institute - 591310,
Dist. Belgaum (Karnataka).

312

KARNATAK UNIVERSITY
DHARWAR-8

Dr. R.C. Hiremath, M.A., Ph.D.,
VICE-CHANCELLOR

No. 354

6th August 1975.

Dear Sri Hardekar,

I am in receipt of your kind invitation. I have accepted the invitation with great pleasure. Such a seminar can throw light on some of our vital problems. I must express my gratefulness to you for having organised such a Seminar. I am sending here a sheet note as desired. On the 14th and 15th August, I am required to be in Delhi for some urgent work. Hence, I regret my inability to attend the meeting.

With regards,

Yours sincerely,

Encl: 1.

(R.C.Hiremath)

Dr. N.S.Hardiker,
The K.H.I. Hospitals,
P.O. Karnatak Health Institute,
GHATAPRABHA.
(Dist.Belgaum).

A note on Socio-economic Development of Karnataka:

The Socio-economic development of Karnataka, being an integral part of the development process of the Indian Economy, must be considered in the context of the planning processes of the economy as a whole. It is not for me to tell that over the past 25 years of our planning, we have a large number of successes as well as failures. It is my considered view that from such a rich experience, it is possible for us to draw important guidelines for future developments.

There are no two opinions on our general developmental planning which finds its expression in quantitative increases in food, clothing, social services, education and varieties of consumer goods of conspicuous consumption. But when we come to the distribution of income and try to find out the beneficiaries of this development, we get a distressing picture. Inequality of income distribution has increased and poverty has grown over the years. According to the estimates prepared by Dandekar and Rath, B.S.Minhas and others, we notice that 40% of rural population and 50% of urban population are below poverty line, a line which indicates only minimum requirements for maintaining body and soul together. In recent years inflation has eaten our incomes further and as a consequence a percentage population living below poverty line has gone up.

Now our task is to consider the best possible way out for dragging out our economy from this unfortunate mess. The following are some of the points I feel it worthwhile to ponder over :

India is a country with diversities in culture, language and resources. To turn such a diversified culture into one homogenous and functionally useful society, one needs to evolve a system of work commitment and work ethics. I may quote that Japan was able to succeed in maintaining a high rate of growth (10-11% p.a.) and double its national income within a period of 8 years only because of the quality of the human resources. It is their intense feeling of nationalism coupled with discipline at all levels which account for their success. This is not to say

that we lack these qualities. But what is ignored or for that matter what is not appreciated adequately is the underlining the importance of these qualities at all walks of life.

At this stage comes the role of education and leadership in revamping the developmental process. I may incidentally mention that proper guidance and training at all levels contribute in a large measure towards the increase of efficienty at all levels. Many studies have shown that a simple, purposeful and timely help and training given to rural workers or farmers will surely help increase agricultural output without any additional expenditure on inputs.

As an educationist I feel that we have to reconsider restructuring of the educational system as well as educational process. The emphasis should shift from job-oriented education to production and efficiency-oriented education. Far too long a time we spent on having an "aim-chair" or "white-collar" type of education. As a result we produced an army of unemployed graduates having no idea as to what they are heading towards and what is there hidden in store for them.

With this understanding we in Karnatak University, Dharwar, have been trying to diversity production and efficiency oriented courses - especially in marine Biology, small-scale industry Management and Rural economics and Farm management. I gathered that nearly 1/3rd of the output is accounted for the small-scale sector where requirement of human capital in terms of training and leadership is far more important. Moreover, the requirement of capital is very small (output capital ratio 1: 018). In short, requirement of rural economy especially in the field of cooperational farm management, community development, agricultural marketing and small-scale industry are of crucial importance and our efforts are being chanelled towards achieving these goals by training of personnel for rural development on an integrated basis.

Second point, which is of equal significance is the need of understanding rather clearly the concept of poverty itself. In my opinion poverty in India is different from poverty that is obtained in developed countries like America. In such countries poverty stems

largely from the status of income and wealth distribution. If Governments desire to influence such an uneven and diplorably low level of incomes for some sector, it can do so by means of fiscal processes of taxation and expenditure. But in country like ours, poverty is different. It is a reflection on stagnation, ignorance and ungrowth. Since the dignosis is different, the remedy is also different. In my opinion, unless we modify our whole approach we are not likely to succeed in our task of ensuring happy future for our young ones.

For this purpose, what I emphasize is that we must locate the pockets of poverty in our State. In fact, in each village or region we have such pockets of poverty. I call such pockets of poverty as insular poverty. The insular poverty exists where social and economic forces are strong to resist any change. Unfortunately our social scientists have not taken adequate note of these forces while preparing their plans. As I said earlier that the development process should be thought of as a unified system, and unless we make the unfortunate people belonging to this insular poverty, a partner in the process of development, we are not likely to succeed in our task of reconstruction. I, therefore, suggest that the need of the hour is to examine the obstacles which retard the development of our State in the sense I have defined development, and see whether we can think of development where linkages can be established to confirm benefits in terms of work opportunity and skill development of rural poor and thereby make them partners in future development. Once, we succeed in making him a partner, we will have no problems to run our business on sound lines. Unfortunately our rural poor, or for that matter urban-poor do not feel that they are beneficiaries of present economic development. To underline this sense of frustration on their part, one has just to look at our news paper advertisement and commercial radio news. They reveal the obvious !

4/8/1975

316

My Dear Rangacharya,

Thank you for your letter of the 28th enclosing your "Note". I will certainly go through it and will try to find out a way to make good use of the same which comes from an able thinker like you. Of course, I have noted that it is private and confidential. I am herewith sending you a copy of the note for your files.

Please don't forget to keep in contact with me. Will you?

With love,

Yours affectionately,

(N.S.HARDIKER)

To

Shri Rangacharya Adya,
"Sanjivanee" 28,
6th Main Road,
Malleshwaram,
Bangalore-6.

Notes

It is 28 years since Independence, 19 years since Karnatak was formed and, if we look at the social conditions of our people, except an increase in urbanisation and the educated unemployed and the difficulties in making both ends meet, there has not been any noticeable change. On the other hand, old values are crumbling and new ones have not been identified with the result that individual dignity, discipline and sense of social consciousness have deteriorated. As far as 40 years, in the only interview I had with Mahatma Gandhi, I had the temerity, as a young man, to tell him that revival of social consciousness should precede political independence. The history of past 28 years has convinced me that I was right (as far as India, at least, was concerned) Caste-system, untouchability, modes of marriage and such other things have been, and are still, with us in spite of our increased determination to change them. Politicians and economists tell us that India is developing but to laymen like myself, it is more important that man develops since he is the one to make use of politics or economics or any other technology. The way things are developing a thinking layman feels frightened and uncertain about the ultimate outcome. Two unhealthy tendencies are, on the contrary, developing in consequence - Viz. self deception and hypocrisy. And those two are just taken for granted. Modern fatalism?

My feeling is that, except outwardly, the evils we attributed to our old social system are continuing today under a different garb. Caste system was considered as evil since it accepted privileges and that too by birth; today it is still there socially in the form of safeguards and politically in association with power and money. The association of duties with privileges in the old is now disappearing. In the early days, education (and through it, profession) was the basis of social organisation. If only that had been adapted to the modern conditions, things would have been different. It is no co-incidence that with the increase of safeguards to some sections, the hatred and cruelty to them by other sections are increasing.

Paradoxically, class-less society is developing into a society of new classes with new privileges but no duties - just what had happened to the old caste-system in the course of centuries.

Reference was made above to the deterioration of individual dignity and discipline. This also is a paradox. Democracy and political independence should have led to a mutual recognition of man's dignity; political independence should have developed a national discipline. We find, however, that a new bureaucracy is coming into existance depriving citizens (including the bureaucrats too) of human dignity while political independence has come to mean a sort of individual licence. Though the liaison between the rulers and the ruled continues, the latter have now developed an 'art' of manoevring the former, since they are their 'own men'. Finally, democracy, in these circumstances, is no more than group licentiousness.

To make matters worse, a kind of confrontation is being postulated between the young and the old generations-as if the old were never young or the young would never grow old. Due to this atmosphere of confrontation, neither is recognising its own natural responsibilities - the old of guiding the young or the young of identifying their goal. While the one merely talks ignoring the facts, the other blindly acts ignoring the consequences. If this situation develops, Indian History, both political and social would repeat. The only remedy is first to recognise both the view-points and then establish a mechanism by which the two could be constructively harnessed to each other. Confrontation or suppression would either worsen or postpone the evil.

There is one other thing which equally deserves notice. Whether in Karnatak or in India, the first need is commitment, not to an ideology foreign or indigenous, but to values. Ideologies only help to define the means and without an object to achieve, attachment to means could be as much an opiate as religion. Universities are the places where values can be defined and both the universities and the governments should recognise and actively encourage this by appropriate methods. Talk of educational reform should not, as in the past, should not lead just to a change in the means without establishing the objective, i.e. new values.

Past, present or future, men able to establish new values when required are fewer while men exploiting the means are too many. But in the past, at least the former were respected while at present only the latter are being encouraged.

In modern days, executive power is in the hands of a Government and not of a prophet. True. But that should not prevent a prophet from executing his missionary zeal.

320

THE KARNATAK HEALTH INSTITUTE
HOSPITAL AND SANATORIUM
(DIST BELGAUM)

PO
TELE | K H INSTITUTE
TELEPHONE GHATAPRABHA NO 31
RAILWAY GHATAPRABHA (S C Rly)

Ref No

Date 4/8/1975

Dear Sharadaprasad,

Thank you for your letter of 29th. Shri T.Siddalingaiah also showed me your letter to him.

The Under Secretary of Health Ministry, Govt. of India has written to us and has sent to us 3 sets of papers which are the three schemes under which the public hospitals run by Institutions and Societies can secure Govt. Grants. The relative schemes and application forms are also enclosed.

On going through the three schemes, we found that our scheme does not fit in any of the three schemes. Ours is a peculiar problem, and our scheme also is a unique one. We launched this Scheme as an experimental measure some 20 years back on 2nd Oct. 1955 and soon found it to be very useful in imparting medical aid to the ailing villagers as we carried our medical aid to the very doors of the villagers in a radious of 30 miles free of cost round about the Karnatak Health Institute and under its influence, several social uplift experiments. To carry on this work, the Unitarian Service Committee of Canada, through its Executive Director, Dr. Lotta Hitschmanova, came forward to help us. They gave us a mobile van, paid for the Gasoline, Driver's pay, medical attendant's pay and all the expenses incurred by us in our Rural uplift services. This munificient help came to us till the beginning of this year. Meanwhile, the price of petrol, repairs, spare parts etc. went up beyond our reach. The Unitarian Services Committee terminated its humanitarian activities in India and shifted to Bangala Desh and Africa. Thus we have been left in the lurch and we have been forced to curtail this rural health service.

All these years our Ambulance Vans were alert all the 24 hours round the clock. On receipt of a message or a phone call our vans used to rush to the villages and bring to our Hospital serious and emergency cases absolutely free of cost. But we have been compelled to curtail this useful service as it has not been found possible to meet the expenses which was till the other day met by the Unitarian Services Committee.

Out of the three schemes, our Rural Health Service does not fit in in the two schemes. As regards the 3rd one, we have been trying to secure Central Govt. Grant for the last 4 years and all these years our applications have been turned down for some reason or the other.

That is why we were compelled to approach the Prime Minister.

I hope you have clearly understood our difficulties and predicament. This is the fact as it stands to-day.

I am enclosing a copy of the letter which the Chief Medical Officer of K.H.I. Dr. M.K. Vaidya has written to the Director General of Health Services which will give you an idea of how his applications for grants have been rejected during the past 4-5 years.

Please see what you can do in the matter and also report the matter to the Hon. Prime Minister, at an early date.

Thank you.

Yours Sincerely,

(N.S.HARDIKER)

Shri H.Y. Sharada Prasad,

4/8/1978

Dear Sharadaprasad,

Thank you for your letter of 29th. Shri T.Siddalingaiah also showed me your letter to him.

The Under Secretary of Health Ministry, Govt. of India has written to us and has sent to us 3 sets of papers which are the three schemes under which the public hospitals run by Institutions and Societies can secure Govt. Grants. The relative schemes and application forms are also enclosed.

On going through the three schemes, we found that our scheme ~~ha~~ does not fit in of the three schemes. Ours is a peculiar problem, and our scheme also is a unique one. We launched this Scheme as an experimental measure some 20 years back on 2nd Oct. 1955 and seen found it to be very useful in imparting medical aid to the ailing villagers as we carried our medical aid to the very doors of the villagers in a radious of 30 miles free of cost round about the Karnatak Health Institute and under its influence, several social uplift experiments. To carry on this work, the Unitarian Service Committee of Canada, through its Executive Director, Dr. Letta Hitschmanova, came forward to help us. They gave us a mobile van, paid for the Gasoline, Driver's pay, medical attendant's pay and all the expenses incurred by us in our Rural uplift services. This munificient help came to us till the beginning of this year. Meanwhile, the price of petrol, repairs, spare parts etc. went up beyond our reach. The Unitarian Services Committee terminated its humanitarian activities in India and shifted to Bangala Desh and Africa. Thus we have been left in the lurch and we have been forced to curtail this rural health service.

All these years our Ambulance Vans were alert all the 24 hours round the clock. On receipt of a message or a phone call our vans used to rush to the villages and bring to our Hospital serious and emergency cases absolutely free of cost. But we have been compelled to curtail this useful service as it has not been found possible to meet the expenses which was till the other day met by the Unitarian Services Committee.

Out of the three schemes, our Rural Health Service does not fit in in the two schemes. As regards the 3rd one, we have been trying to secure Central Govt. Grant for the last 4 years and all these years our applications have been turned down for some reason or the other.

That is why we were compelled to approach the Prime Minister.

I hope you have clearly understood our difficulties and predicament. This is the fact as it stands to-day.

I am enclosing a copy of the letter which the Chief Medical Officer of K.H.I. Dr. M.K. Vaidya has written to the Director General of Health Services which will give you an idea of how are applications for grants have been rejected during the past 4-5 years.

Please see what you can do in the matter and also report the matter to the Hon. Prime Minister, at an early date.

Thank you.

Yours Sincerely,

(N.S.HARDIKER)

To

Shri H.Y. Sharada Prasad,

4/8/1975

My Dear Chhatre,

Thank you for your letter of the 31st. It was so good of you to have sent Rs 5/- your regular contribution to Sarvodaya.

How are you? Do writing once in a while.

Yours affectionately,

(N.S.HARDIKAR)

Shri V.V.Chhatre,
Bijapur.

323

4/8/1975

Dear Naik,

I have your letter of the th July. I am glad you have promptly attended to my letter of the I have received a letter from the Prime Minister, Smt. Indiraji also, stating that she is looking into the matter. Thank you for your prompt action.

How are you and Chitratai?

With love to you all,

Yours affectionately,

(N.S.HARDIKER)

To

Shri J.P.Naik,
Member Secretary,
Indian Council of
Social Science Research,
II, PA Hostel Indraprastha Estate,
NEW DELHI - 1.

324

4/8/1978

My Dear Cariappa,

I have your invitation to attend the wedding of your dear daughter Kumari Tata. Thank you. Kindly convey my Best Wishes for a happy prosperous conjugal life to the New-Weds. My blessings to them.

With loving regards,

Yours affectionately,

(N.S.HARDIKER)

To

Shri B.M. Cariappa,
NEW DELHI.

325

4/8/1975

My Dear Brother Devaraj Urs,

I have received your article on Shri T.Siddalingaiah along with your letter of the 28th. It was so very kind of you to have responded to my request so promptly.

I was thinking of writing to you and place before you some of my thoughts. But looking to the condition arising out of Emergency and your whirl-wind tour programme I am refraining myself from putting additional botheration on your already busy shoulders. I can afford to wait.

How are you?

My loving regards,

Yours affectionately,

(N.S.HARDIKER)

To

Shri Devaraj Urs,
Hon'ble Chief Minister,
Govt. of Karnataka,
Vidhana Soudha,
Bangalore-1.

KARNATAKA PRADESH CONGRESS COMMITTEE

KPCC 5357/75 5th August,75.

Dear Dr.Hardikarji,

I am extremely happy to know from your letter of 29th July,1975 that your health has now improved. I pray God to bless you with longer years of happiness. I wish that during your life-time my aim of reorganising Seva Dal in Karnataka would be fulfilled.

Regarding 'Nagidaru Moggu', I have already written to send 400 copies of the same to the KPCC by VPP.

I am equally anxious to meet you as early as possible; but the heavy work in Bangalore prevents me to go over that side. However, I will take an opportunity to meet you to have your blessings for my further work.

With best regards,

Yours sincerely,

Dr.N.S.Hardikar,
THE K.H.I.HOSPITALS,
P.O: Karnataka Health Institute,
PIN: 591 310.
Dist:Belgaum.

327

A Short Note

On The Karnatak Health Institute

Shahapur.

1. The K.H. Institute, is primarily a medical mission. It is an effort by the social minded people of Karnatak and Maharashtra to use medical power for the awakening of the villagers in a neglected country. It was registered in 1929.

2. Medical aid being the first necessity and also a potent source of service and attraction, was first taken up in 1935 as a small dispensary.

3. The area selected was well chosen for its absolute rural area and salubrious climate and medicinal properties of water. But it had no other facilities.

4. It was soon found that unless there was first a good medical centre with good medical services to create educative confidence in the suffering people it was no use going to the interior with routine medicines.

5. Therefore, a fairly advanced medical centre was first aimed at and developed with surgery, midwifery, X-ray and laboratory as basic essentials. It took almost 13 years to take a modest shape. Ignorance, poverty, apathy, suspicion and absolute lack of communications for entering the villages had to be faced and solved. Local problems of water, land, housing, electricity etc. etc. and the difficulty of getting workers to come and stay in such a place, had to be faced and solved.

6. Tree to huts and huts to buildings, was a long story. But God willing, and the people needing, they were slowly and patiently solved. There are still many deficiencies and there is constant struggle to get over them and improve the services in several directions.

7. Gradually, looking back, there have been rewards. To-day, the Institution has covered the following grounds:----

1. A general Hospital of 1[illegible] beds
2. A Maternity Hospital of 55 beds and 6 village branches.
3. A T.B. Hospital of [illegible] beds.

4. A Primary school and Balawadi - 175 children
5. A Nurses Training School - 100 seats.
6. A Craft teaching school - for needy village women.

7. Mobile units for villages - covering 60 villages 60,000 people
8. Village uplift schemes - for women and children mostly.

8. The local complex now has its own water supply, electricity, housing, roads, libraries, canteen, drug store, power laundry, agricultural section, flour mill, posts, telegraph, telephones and almost all amenities of urban areas but on a modest scale and within a village atmosphere of peace, cleanliness and the feelings of a good and happy united family.

9. We now have a bunch of workers, working devotedly, without any rules of service, scales of pay and limits on working and that is the most happy position the Institution enjoys.

10. In medical field: it has brought to the door of the villager not only the routine medical aid, but also nucleii of the following departments: medicine, surgery, of the brain, bones, lungs and heart, eye, ENT, Maternity, Dental, T.B., and most other sections with confident equipment and service.

11. Services have been willing and have been accepted by the public who were unwilling in the beginning to even listen to them. That has been our asset. An attempt is continuously going on to improve the standards of services to reduce the costs even below the low charges for the paying patients.

12. Some services like maternity, family planning, children's wards, a large percentage of T.B. patients, Eye, Dental and ENT services and village services are already free. Thanks to help received from many donors and Government.

And yet, so much remains to be done.

328

Ghataprabha

17-8-75

Revered Indiraji

(1) Pardon me for writing these few lines about this Institute and requesting you to add to your multifarious activities, and relieve me by yourself owning it.

(2) I live in this Health Institute. This was started by a friend of mine Dr. G.R. Kokatnur, M.D.(U.S.A.) forty six years ago. In 1950 he left it to the care of Dr. M.K. Vaidya, M.B.B.S. and M.S.(in Surgery) and retired. The Institute is run to-day by a Council of 15 persons who are regularly elected by a General Body consisting of patrons, donors, friends and sympathisers, who meet once every year for that purpose.

(3) The Institute has a General Hospital, with a strength of about 200 patients, a maternity with 60 beds, a sanatorium for about 185 patients. At the present moment we have 13 Doctors, 25 nurses, 25 trainee nurses, 25 ward boys and the other clerical staff. Our total expenditure of the last year was ..... while the income by way of donations and recovery from patients came to .....

The above is a copy of handwritten letter by (late) Dr. Hardikar

329

Ghataprabha

17-8-75

Revered Indraji

(1) Pardon me for writing these few lines about this Institute and requesting you to add to your multifarious activities, and relieve me by yourself owning it.

(2) I live in this Health Institute. This was started by a friend of mine Dr. G.R. Kshatsur, M.D.(U.S.A.) forty six years ago. In 1950 he left it to the care of Dr. M.K. Vaidya, M.B.B.S. and M.S.(in Surgery) and retired. The Institute is run to-day by a Council of 15 persons who are regularly elected by a General Body consisting of patrons, donors, friends and sympathisers, who meet once every year for that purpose.

(3) The Institute has a General Hospital, with a strength of about 200 patients, a maternity with 60 beds, a Sanatorium for about 185 patients. At the present moment we have 13 Doctors, 25 nurses, 25 trainee nurses, 25 ward boys and the other clerical staff. Our total expenditure of the last year was ..... while the income by way of donations and recovery from patients came to .....

The above is a copy of handwritten letter by (late) Dr. Hardikar

330

THE K. H. I. HOSPITALS
P O KARNATAK HEALTH INSTITUTE
PIN 591 310
DIST BELGAUM (KARNATAK STATE)
PHONE GHATAPRABHA - 31

Ghataprabha
REF. NO.

17.8.75
DATE

Revered Indiraji

(1) Pardon me for writing these few lines about this Institute and requesting you to add one more to your multifarious activities. Yourself owning it and getting others to live in this.

(2) I ~~belong to the Karnatak~~ Health Institute ~~[illegible]~~ This was started by a friend of mine Dr G.R. Kokatnur, M.D. (U.S.A) forty six years ago. ~~[illegible]~~ In 1950 he left it to the care of Dr M.K. Vaidya, M.B.B.S. & M.S. (in Surgery) and retired. The Institute is today run by a Council of 15 persons who are regularly elected by a General Body consisting of patients, donors, friends and sympathisers, ~~[illegible]~~ who meet once every year for that purpose.

(3) The Institute ~~[illegible]~~ has a General Hospital, ~~[illegible]~~ with a strength of about 200 patients, a Maternity ward with 60 beds, a Sanitorium ~~with 170~~ for about 185 patients. ~~[illegible]~~ At the present moment we have 15 + 4 V.D. Doctors, 25 nurses 25 trained nurses, 25 ward boys and other clerical staff. Our total expenditure of the last year was — while the income by way of donations & recovery from patients came to —

332

Grams. "CONGRESAAR"

Phone 73121 (PBX)
79925

KARNATAKA PRADESH CONGRESS COMMITTEE

ROA - NGALORE 560052

K H PATIL
President

Ref KPCC5613/75

Date 20th August 75.

Dear Dr.Hardikarji,

I am in receipt of your letter dated 16th August,1975 enclosing a copy of the letter written to Shri Siddaveerappaji in respect of Dr.V.G.Kulkarni. I wanted to talk to Shri Siddaveerappaji to-day only but he is not in station. However, I have written him a letter. I hope he will do the needful. He will certainly give top most priority to your request.

With regards,

Yours sincerely,

KHPatil

Dr.N.S.Hardikar,
The K.H.I.HOSPITALS,
GHATAPRABHA
Pin No.591 310.

No. 2529 TCAM(E)/1975

333

पर्यटन तथा नागर विमानन मंत्री
MINISTER OF TOURISM & CIVIL AVIATION

New Delhi 110001

August 25, 1975.
26

Dear Dr Hardikar,

Please refer to your letter dated the 11th April 1975 regarding the transfer of Shri S.R. Deshpande, Communication Assistant in Civil Aviation Department. I have had the matter examined by the Director General of Civil Aviation. At present there is no vacancy of Communication Assistant either at Bombay or at a nearby station. DGCA has assured me that Shri Deshpande's transfer to Bombay would be considered as and when a vacancy arises in Bombay or nearabout station.

With regards

Yours sincerely,

Raj Bahadur

(Raj Bahadur)

Dr. N.S. Hardikar,
The K.H.T. Hospitals,
Chataprabha, Belgaum,
KARNATAKA

Copy of the letter addressed on the 11th of May '75

334

22/8/1975

My Dear Sidveerappa,

I am sorry I have to bother you again with this letter.

Two years back when you had paid a visit to K.H.I. you were kind enough to tell me that you would sanction a Grant of Rs. 50,000/- towards the cost of construction of a new General Ward of 20 beds for T.B. patients.

Accordingly, we started the work of construction and it was opened for the use of the patients in the month of June last.

When we approached your Health Ministry with our application for the Grant, the replies that we received were quite strange and surprising. The Health Ministry, in reply to our application, questioned the propriety of having two T.B. Sanatoriums in a small place like Ghataprabha. But the authority who posed this question ought to have known that the Karnatak Health Institute was established in 1929 and that it was serving the suffering humanity since the last 45 years. Facts being so, I do not understand why this question was raked up.

You know all these are trifling matters which come out of small minds. I don't mind if the Government says "no" to my request. But extraneous matters should not be brought forward when such matters are kept before you for consideration. To sum up we were not able to secure the Grant on the plea from your department that another T.B.Sanatorium was in existence nearby. All these are strange arguments.

To add to our discomfiture, the furious storm that broke out last week has played havoc here and caused much loss. About 800 Sq. ft. of cement Roof sheets were blown away and they were broken into smythereens. We shall have to find money to repair the damages and to make arrangement to prevent recurrence.

Facts being so, there is no alternative but to approach you and seek your aid. I am sure you will please apply your mind personally and seriously to this matter and see that the necessary financial aid is given to us without any further delay. Shall I expect realization of your promise now at least? A word of assurance from you will set my anxiety at rest. Please.

How are you? Are you fully recovered from your illness?

With warmest Regards,

Yours affectionately,

Sd/-
(N.S.HARDIKAR)

11/5/1975

To

Shri H. Sidveerappa,
Hon. Minister for Health,
Government of Karnatak,
Vidhana Soudha,
Bangalore-1.

"TRUE COPY"

Copy of the letter addressed on the 11th of May '75.

235

22/5/1975

My Dear Sidveerappa,

I am sorry I have to bother you again with this letter.

Two years back when you had paid a visit to K.H.I. you were kind enough to tell me that you would sanction a Grant of Rs. 60,000/- towards the cost of construction of a new General Ward of 20 beds for T.B. patients.

Accordingly, we started the work of construction and it was opened for the use of the patients in the month of June last.

When we approached your Health Ministry with our application for the Grant, the replies that we received were quite strange and surprising. The Health Ministry, in reply to our application, questioned the propriety of having two T.B. Sanatoriums in a small place like Ghataprabha. But the authority who posed this question ought to have known that the Karnatak Health Institute was established in 1929 and that it was serving the suffering humanity since the last 45 years. Facts being so, I do not understand why this question was raked up.

You know all these are trifling matters which come out of small minds. I don't mind if the Government says "no" to my request. But extraneous matters should not be brought forward when such matters are kept before you for consideration. To sum up we were not able to secure the Grant on the plea from your department that another T.B.Sanatorium was in existence nearby. All these are strange arguments.

To add to our discomfiture, the furious storm that broke out last week has played havoc here and cauged much loss. About 800 Sq. ft. of cement Roof sheets were blown away and they were broken into smythereens. We shall have to find money to repair the damages and to make arrangement to prevent recurrence.

Facts being so, there is no alternative but to approach you and seek your aid. I am sure you will please apply your mind personally and seriously to this matter and see that the necessary financial aid is given to us without any further delay. Shall I expect realization of your promise now at least? A word of assurance from you will set my anxiety at rest. Please.

How are you? Are you fully recovered from your illness?

With warmest Regards,

Yours affectionately,

Sd/-
(N.S.HARDIKER)

11/5/1975

To

Shri H. Sidveerappa,
Hon. Minister for Health,
Government of Karnatak,
Vidhana Soudha,
Bangalore-1.

"TRUE COPY"

336

30th Dec 1974
New Delhi-3.

My Dear Daddy,

ನಮ್ಮ ಸುಮಾರಾಯಿಕುಮಾರ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮಿಯವರ ಹೆಂಡತಿಯವರು ಕಾಯಿಲೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದರು. ತಾರೀಖು 8 ನೇ. ತಾ. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ತಾಯಿಯ ಮನೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೃದಯದ ಹೆಚ್ಚಳವು ಕಾಣಿಸಿತು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೋವಾಯಿತು.

ಶ್ರೀ ಮುನಿಸ್ವಾಮಿಯವರು ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮಿಯವರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು parcel ಮುಂಬಯಿಗೆ ಕಳಿಸಿದರು. ಅವುಗಳು ಸರಿಯಾದ ಮೇಲೆ natural ಆಗಿ ಬಂದಿದೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನ ನಂತರ ಅವರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ಥಳಾವಕಾಶ ಕೊಟ್ಟು ಹೊರಗೆ ಬಂದೆನು. ಅವರನ್ನು ನಮ್ಮ ಕಂಪೌಂಡಿನಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಮನೆಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡೆನು. ಶ್ರೀ ಮುನಿಸ್ವಾಮಿಯವರಿಗೆ ನನ್ನ ಪರವಾಗಿ thanks ಹೇಳಿ ಕೊಡಿ. ನಾನು ಖಚಿತವಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತೇನೆ.

ಶ್ರೀ ಶಿವಪ್ಪ certificate ಕಳಿಸಿ ನಾನು ಇನ್ನು ನಿನಗೆ ಕೊಡಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದು December ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ Lady Reading Hentonschool superintendent ರವರು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. DG out of station ಹೋಗಿದ್ದರು. ನಾನು 4 ದಿನಗಳು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದೆ. ಮತ್ತೆ ಇಷ್ಟೆ.

33 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ March ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ತಾ. acute Heart attack ಆಯಿತು. almost 99% ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದೆ. treatment ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡೆ. ಮತ್ತೆ 13 ನೇ. ತಾ. ಮೇಲೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ್ದೆ. duty join ಮಾಡಿದ್ದೆ. ನಾನು ಆಗಿನಿಂದ ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದೆನೆ. ಆದರೆ weak ಆಗಿದ್ದೆ. ಉಂಬುವಾಗಿನಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೆ. Medicines ಇನ್ನು ಕೆಲವು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೆ. I hope & pray he will improve fast.

My niece's marriage is fixed for 6th March 1975 at Mysore. I intend taking 1 month's leave from middle of Feb to middle of March 75. During that period I will definitely meet you personally.

Sorry I could not take up Vimal's certificate work earlier. Now I shall attend to it & inform you the progress made. Kindly tell Vimal about it.

338 I will be looking forward
to meet you in person

Wish you and your staff
a prosperous and Happy New year.
I pray for your speedy recovery.

With affectionate regards
yours
Mani

अन्तर्देशीय पत्र कार्ड
INLAND LETTER CARD

DR. N. S. Hardikar,
K. H. I. Hospital,
Ghataprabha,
Belgaum Dist.
PIN Karnataka

First fold
पहला मोड़

Underneath the address

FILE No 43

UNDATED

PAGE Nos 1 — 49

काशी
ता. ३ जानेवारी

चि. शंकरास अनेक आशीर्वाद. विशेष :-

काल रोजी सकाळी आम्ही सायंकाळ येथे आलो. उद्या सायंकाळी प्रयाणास जाणे. तेथे एकच दिवस राहून दुसरे दिवशी सकाळी यवतमाळचा श्रीयुत हिरजी आहिराकडेस जाणार आहे. म्हणजे तारीख १६ ला किंवा ८ ला यवतमाळचा हजर असेन. तेथे फक्त १ किंवा २ दिवस राहून तारीख ११ ला मुंबईस जाईन. तेथे दोन दिवस राहणार आहे. तारीख १३ अथवा १४ ला निघून १४ ला अथवा १५ तारखेस येथे पुणेस येईन. मेहेरबानगी करून मुंबईचा निरोप एकच्या पत्रावर येथे पाठवावे. कसे ला आणावयाचे असल्यास सांगणे

परस्परांच्याशी [illegible] विनायकासही
[illegible] मी विचारिले आहे. तुम्हीही
पत्रे मात्र येऊ देत. [illegible] करावी
[illegible] आहे [illegible].

माझी प्रकृती बरी आहे. काळजी
नको.

वि. गं. वहिनी व विठ्ठू [illegible]
[illegible] वि. [illegible]

आ.
[illegible]

Telegraphic Address:-
"RASHTRIYASABHA"

3

ತಾರಿನ ವಿಳಾಸ:
"ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಭಾ"

ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತಿಕ ಕಾಂಗ್ರೆಸ ಕಮಿಟಿ.

Karnatak Provincial Congress Committee

~~ಗದಗ~~
~~Gadag.~~

ದಿನಾಂಕ
192

Bombay
Feb. 22nd

Dear Ramu:

Please send one hundred Rupees to either Mr. Damle or Mr. G. Umachaji. These rupees were advanced to me for Sarojini's travelling expenses. Explain the same to them.

Also please do register ~~the~~ two letters ~~to~~ together with drafts — one to England and the other to America. You will get their address from P. Bhaskar.

I am leaving Bombay for Delhi this P.M. at 3. More from the latter city.

Narayan

चि. शंभूताईस अनेक आशीर्वाद

विशेष : शंकर या ठिकाणी आठ दहा दिवसही राहत नाही. बायकोपासून आपले नहीं हें बरें झाले असें मृणालला. त्याचे पत्र परीं येईलच. मी मुंबई आता सोडतो. रिकीहून पत्र घालेन. कुठीं येईन हें सांगता येत नाही. माझा नाथ मात्र पुढार आर मासदेत आहे. घरचा बरा आहे. बाकी काहीं नाही. बाईनी पिंडू अकृत सा. नमस्कार कळवावा.

नारायण

5

All India Congress Committee

Swaraj Bhawan, Allahabad

OFFICE-BEARERS FOR 1930

President: JAWAHARLAL NEHRU

Treasurers: JAMNALAL BAJAJ, SHIVAPRASAD GUPTA

General Secretaries: SYED MAHMUD, SRI PRAKASA

Permanent Secretary: B. RAJA RAU

TELEGRAMS: "CONGRESS"
TELEPHONE: 350

मुंबई दीक्षा
तुरुंग
सोमवार तारीख ४
Aug 1930

गंगूताई

परवा पहाटे आम्हांला पकडले. तारा पाठविल्या होत्या. बारलाडपाशी झाले. आपल्याकडून कोणी तारा तिथे गिळा सुनाविल्या जातील.

आनंदाने तुरुंगात जात आहे. प्रकृती बरी आहे. गणुआण्णा व बापू येथे आहेत तेरावे हौकत आपणास सांगतोच.

आणीनो मंडळाचे कधि जोरात चालू होणार नाही करू. उमाबाई व वहिनी (लोहिया) यांस ही तेच सांगणे.

मजबूत असाजो नको. परत आपो मुलाजो भेटतोच.

ति. गं वहिनीना शि. सा नमस्कार. इतरांना आशिर्वाद

नारायण

6

All India Congress Committee

Swaraj Bhawan, Allahabad

OFFICE-BEARERS FOR 1930
President JAWAHARLAL NEHRU
Treasurers: JAMNALAL BAJAJ, SHIVAPRASAD GUPTA
General Secretaries: SYED MAHMUD, SRI PRAKASA
Permanent Secretary B. RAJA RAU

TELEGRAMS: "CONGRESS"
TELEPHONE: 350

बाबाजी,

आता मी पुकंगात बसून चिठ्ठीत आ
आनंद आहे.

आगिनी संस्थाने आम चालू देवा
इतकेच पत्रपेक्षा ज्यास्ती काही नाही.

नारायण

Maharashtra Mandal
American Section

A. M. GURJAR
President

V. Y. SHEWADE
Sec'y-Treas.

Instructions

Total No. 12 — Diaries.

1 | 1 — R K. Shewade
2 | 1 — Bapu Shewade
3 | 1 — Vinayak "
4 | 1 — Gangutai "
5 | 1 — Balu "
6 | 1 — Shankar "
7 | 1 — Narayan Shewade
8 | 1 — Hanbhan Pandit
9 | 1 — Sindhu "
10 | 1 — L. B. Hardikar
11 | 1 — G. S "
12 | 1 — Bhaskar Lokare

Please deliver all to the respective personages.
N. Hardikar
" " Wife

8

25th November

Dear Bhaskar:

I am leaving this place tonight for Bombay. I will be at Sangli on Saturday morning. I will come to Hubli and see you. I will give you money then. Write to Sangli.

NSH

गंगूताई:-

शुक्रवार

तारीखमाणे मी आजराओ येथून निघून शुक्रवारी सकाळी मुंबईला जाईन. तेथून दोनशहरी निघून शनिवारी पहाटे सांगलीस पोंचेन. पगाचे उत्तर तेथें यावे. सांगलीचे काम आटोपल्याबरोबर हुबलीस येईन. त्यानंतर ज्यांस मजकूर.

भास्कर

५

पोलिकडे
रविवार दोन आणे

चि. गंगूताईस अनेक आशिर्वाद
पुढचा आठवडा-भरात मी
घराकडे येईन. कदाचित
लवकरही येण्याचा संभव आहे
मात्र इकडील तेथे
उशीर होईल.

मागील मंडळाच्या कामाकडे
आपले आणि व्यवस्थापकांचे
जात असेल का? वाचकांच्या
भेटी होतात का? काम कसे
चालले आहे?

सरोजिनी नायडूस येथील
पत्र तारखेस येणार नाही
तरी व्यर्थ मात्र करू नये.

गये मी परत आल्यानंतर
रक्कम ती मदत करेन.
गणुआण्णाच्या बायकोस
मी दहा रुपये दिले पंच
रुपये नंतर देईन.

पुसा. अण्णासाहेब माडगुळ
अहमदनगर. वर्तमानपत्रे
वाचत असेलच. मी
आलो नंतर प्रकाशनिवारच्या
शिवाय सहसा नाही.

लि. गं. वाहिनीस वळिग
पुढ आकाश लि. सा. नमस्कार.

गोरा रा.

॥ श्रीरघुवीर
सोमवार ता. ५

चि. गंगूताईस अनेक आशीर्वाद:-

तुझा — मधल्यावरचे कागद गावून — पत्र पावले होते, ते पोचले असेल. — अंकोल्यास आमचा मुक्काम सात्यानंतर आठवी सर्व परंतु मुंबईस ३ तारखेस पाठविली आहे. गाडी दिवशी रात्री बोटीने मंगळूर येथे जावयाचे होते दुर्दैवाने बोट दोन दिवस उशीरा निघाल्यामुळे आम्हास आज रात्री पर्यंत वाट पाहण्याचा प्रसंग आला. आज मध्यान्ह रात्री बोटीत बसून मंगळूर सोडावयास सांगे

कारवारास पाचवे दिवशी बरोबर पोलीस कोठडीतून आम्हा सिमाचर १४४ कलम मजवरील नोटीस काढली — व आमची बदली केली. तरी रात्री आठ मंडळींची आमची भाषणे झाली. दुसरे दिवशी मोठी मिरवणूक काढ विचार होता

किंवा असुडी कुठे आणावा. तो येथील
अर्थ फारच सांगतील.

प्रिय

रमाबाई कर्वे
रमाबाईचा आहे.

नारायण

My dear Rama

Have you received any money from H.H. or any letter from Sir? I think I must write to Bijapur again for the same. I do not know whether you have received Rupees ten for N. Dambal?

N S H

पुण्याहून नाशिकला किंवा पुन्हा
अण्णांचे पत्र आले. होते काय
कि. सौ. सीताबाईची प्रकृती
कशी आहे? ~~[illegible]~~ खुद्द तिचे
पत्र आले काय? नसल्यास
कुणाकडून तू स्वतः घाबरून न
पत्र लिहून खुशाली कळविणार
किंवा विचारतोस मग समजावे
पाहिजे.

घरचाडपा डाकुन काय केले?
मुंज --- झाली काय? घरगडाने
आजिनी मदत केली काय चालले
आहे? गोखले हाती घेतले काय?

तुला विचारायचे काही नाही!
कोकण जो रुपाजी कागद हे वाचा
आहे तो राहू अथवा -

ही काही नवा मूर्ख दुसरा दुष्टपणा
सोडला अजाबतीने सरकारने
आपली दडपशाही सुरू केली. आज
सरकारी मी कसे म्हणून घेतून
आलो आहे.

माझी प्रकृती बरी आहे. मधून
मधून थोडीच दुखतच आपल्या
मी माझी धीरी तपासून घेतली
आहे

तुम्हाला सांगायचं काय कसं आपलं
आहे? १६ मार्चला जो काय
करायचाच तो बरोबर करा अमुक
करा, तमुक करा मुद्दाम सांगायचा
म्हणजे वेळ नाही. तुमचं काय तुम्ही
केले पाहिजे
ज्ये सौ. काकू आहे वाचत की नाही
कोणाकडून वेळ दवडू नका मुद्दाम

मी तेथें येईन. पेशावून तारीख १८ या डिसेंबरास येईन. नंतर डिसेंबरी तोंपर्यंत तू स्वतः स्वाधीन काम करावेस अशी माझी इच्छा आहे.

१. प्रातःकाळी उठून मराठी वर्तमानपत्रें वाचावयाची व ज्योतिष ग्रंथ किंवा मजकूर अध्यात्मविद्येचा वर्तमानपत्रें नसल्यास एखादें मराठी पुस्तक. हें काम ९॥ वाजें पर्यंत व्हावे.

2. नंतर गृहकृत्ये

३. दोन प्रहरी मुलींच्या शाळेत आपणास जें शिकविणें तें. पण शाळेस जाण्यापूर्वी आपण आज काय शिकविणार याचीच्या चांगल्या विचार करून गेले पाहिजे.

चि. [illegible] अनेक आशीर्वाद.

आपणें काय होतसतें येथें आलो. पुण्यास माझ्या पायाचर प्रयोग करण्यास आणा. पुनः येत्या शुक्रवारी अथवा शनिवारीं करण्यांत येईल. अर्थात् तयारी करतां पुण्यांस जावें लागेल.

मुंबईस तूर्त विशेष आहे. इकडचा अनेक मित्रांनी मला आपले घरीं बोलाविले आहे. पण तेथें जाऊं नये असें ठरविले आहे. इतक्यांतच घर पाहून घेतलें आणीं राहूं.

लोकमान्य राष्ट्रीय आडवडयाकरतां जाण्याचा विचार होता पण कामाचा [illegible] मला तसें करतां येत नाहीं. पेपाचा जाऊन आरामांतर

४. दुसऱ्याकडील काम करून घेण्याची कला शिकणे. वेळप्रसंगी लोचे करून कामे करून घेणे. असे साधे-सुधे आपण दुसऱ्यांस सुरू केलेली गोष्टी शाळा केव्हांही बंद पडणार नाही.

५. केव्हांही तोंड बंद ठेवणे. यात अर्थ बोधा वयाचे असे नाही तर आपल्याला जरी दुःखे झाली तर त्या दुःखाचा उच्चार करावयाचा नाही. निमूटपणे सहन करण्याची शक्ती प्राप्त करून घेतली पाहिजे. तरच कार्यसिद्धी होते.

श्रीगुरुचा पुनः पुनः वाचणे गोष्टी सांगतो आहे यात्रे करिता पुढें

तुमच्या ऐहिक हितास कारणभूत आहेत. तेव्हा जर आपुलें नवे. परमेश्वराने जें आयुष्य तुमच्या हिशेबी आहे त्या आयुष्याचा नाश होऊं नये म्हणून सर्वदा आपल्याच्या ठायीं पाहिजे. स्वतः जरी सुख झाले नाहीं तरी स्वतःकडे इतरांस सुख प्राप्ती होत असेल तर ती आपण अवश्य करून दिली पाहिजे. आपल्या आपण ज्ञानसेवा घ्यावी. योग्यांचे दासानुदास बनून राष्ट्रहितास काम करण्यास जें सटलात त्याची योग्यता मोठी असते. तुमच्या आयुष्याचा उपयोग गरीब हिंदी बांधवांच्या करणें व्हावा म्हणून माझी मनापासून इच्छा आहे. हल्ली वरील प्रमाणे लिहिले.

कृपाकरून निकडीच सर्व हकीकत आठवड्यातून तीनदा मला कळवीत जा. पत्ता गोपाळ करून लिहून घे. नारायण

गंगूताई

~~असा~~ आज्ञापत्र

गोकर्ण येथे "अष्टबंध" जागा
सुरू झाली आहे. ३० वर्षांत
एकदा हा प्रसंग येतो. ३
तारखेपर्यंत ही जागा असेल
त्यानंतर या खेपेला ही जागा
पाहिजे असेल मग वाहते.
एक दोन दिवस राहिले असेही
वाटते. २६ तारखेला गोकर्ण
पोचणे येतात पिंडुअक्का व
बाबी (इंदुताई) आपणे.
वहिनीला राखण असेल तर

पाठवून देणे. गहीनाथ दोघे
दोघे येणे. उंबु, वसंतव
आहे आंबही आणावे. गोपूही
येथे स्वयंपाकीणबाईची सर्व
व्यवस्था मी करेन आंबाही
आणावी. आपले पत्रिके

गोविंदराव

अयोध्या
५ मार्च

गंगूताई

तू दोन दिवसाकरिता येथे पुनः मार्चीस अशी इच्छा आहे. गोकर्णास काय परंतु "अहं-बंधा" ची यात्रा सुरु झाली. तीन तारखेपर्यंत आहे. तू येऊन माझेबरोबर येथें दोन दिवस रहा आणि गोकर्णास जाऊन श्री महाबळेश्वराचे दर्शन घेऊन ये. मी तेथील व सर्व व्यवस्था करेन. वाहनी, पिकू आणि, हंडू, फडके आणि वसंत आणि आणि आम्ही असे गोत्र असे घेऊन ये. 2 ला

आपीन पाहिजेस. पाहिजे
असल्यास. तत्पर्यास भेटेन
मी.

मी अद्याप बाहेर आहे हें
यापेक्षा विरुद्ध समजून घेऊ नये.

नारायण

23

संगूनाई २५

गोअर्थिकरिता दोनतीन दिवस पिकअप्पा, इंदू व मुके यांना घेऊन तू यावें यानीच अशी इच्छा आहे. दोनतीन दिवसांत ये

नारायण

---

२५ बेंगलूर, दि. [illegible]

चि. गंगूताईस अनेक आशीर्वाद :-
[illegible] येथें आलो. तीन
दिवस पाठिंबाची सहीत. तुझें
कोरें गाईन हें सांगतात नाही
[illegible] लेखें येथपासून
[illegible] आहे परंतु इतपर्यंत
काहीं बोलत नाही

~~[illegible] वहिनीस व पेठ आशीर्वाद~~
[illegible] नमस्कार. ~~[illegible]~~
[illegible] आशीर्वाद

नारायण

कोल्हापूरी आश्रम
तारीख १३ मार्च

चि. गफूरभाईस अनेक आशिर्वाद —

तारीख १० रोजी लिहिले ते १० तारीख
३२ मिनिटांचा महात्मा गांधी यांस
यांचे घरी पकडण्यात आले. आम्ही
सर्वजण जवळ होतो. दुसरे दिवशी
दोनवाजतां यांस कोर्टात घेऊन गेले
आणि तारीख रद्दचा हुकूम केला.
यांचे दिवशी सायंकाळी चार
वाजतां आम्ही कोर्टातून परत
आलो. काळजीची मी तुरुंगात
यांचा चरखा घेऊन गेलो होतो.
पुन्हा उद्याच सकाळी मारुचा
आहे आणि त्याकरतां जायचा आहे.
यांचा रद्दचा हुकूम तारीख १८
चा कोर्टातून गेला. तेव्हां कदाचित
येत्या दिवशी यांना शिक्षा होईपर्यंत
न गेले असे वाटते

ज्या अनाकुलता मयूरनाथाचळ हाते
ते काय हाते "काँ ग्रास बुडेहिन
नांवाचे एक चाळीशीचे योग
पडेतो पर्यंत मी ते काय अंगा
वर घेत नाही असें त्यांनी मी आज्ञा
सांगितली. परंतु पुढें संध्यानंतर
आनंदबुवा यांचे शिष्य कुंभार
शिष्य. आमाचा सुंदरवाडी पर्यंत
साथीस अर्थात मयूर अहमदाबादेस
यावे घडणार ~~[illegible]~~ माझ्या महली
करतां तीन योग असून ते
योगे हाती काय देईल मी सर्व
हिंदुस्थानभर हिंडण्याचा विचार
केला आहे. असें इरंमानूनी घेती
येईनच. येथून आठवडाभरानंतरी
निघें येईल असें दिसतो. अर्थात
चैत्र पाडव्याचा तेथें इटकूनी
असेल यांत शंका नाही. इकडे
येतांना मयूर माझें सर्व सामान

पेठून आणि घरोघर, आपण सर्व गोष्टींचा विचार तेथें आरंभानंतर करूं. पण आतां जे प्रश्न विचारावयाचे ते हे की

१. तुझा अभ्यास इसापाइतका आहे? तू कांही वर्षे वाचक पुस्तके वाचावीत अशी माझी इच्छा आहे. तुला वाचावयाचीच असें वाटतें तर पाठ करावयाचे.

२. रोजची वर्तमानपत्रें नि ग्रं. वाचणें किंवा अक्षर मात्र उमटवणारा रोजच्या रोज वाचून दाखविणें पाहिजेस.

३. आगिनी संस्थेला काय अर्थ वाटतो आहे? प्रत्येक आहुतिदाराच्या मनांत इतकाच तें बरें इतर अक्षर तरी

माननीय श्री आत्मानंदजी
(इंदौर) आपको हैदराबाद
आवश्यकता होने पर
मार्ग आपको बहुत आव
श्यक होगी।

पहले इसके बहुत ओषधि
औषध तैयार करना अच्छा।
उसमें बेकार मिलाना पुनः
सोचना चाहिए।

तिर्यं वाहिनीका व पिंडुआकुम
शिवंगा नागरमोथा अदीन
उतारना

नमिनि

WARTA PRASARAK SANGHA.

HEAD OFFICE :—Hubli, (S. M. C.)

ELEGRAPHIC ADDRESS :—BALMOHAN

DIRECTOR :—Dr. N. S. Hardikar.

OBJECTS .—

1 To collect correct and authentic information from all over the Province and distribute the same in a systematic manner to all the news papers in the Karnatak

2 To translate such information in other languages and supply the same to Provinces other than that of ours.

3 To gather unpublished news and information from other Provinces as well as from Foreign Countries such as America, England, Germany, Japan and supply the same to the news papers in the Karnatak

4 To conduct an organized and scientific oral, written and pictorial propeganda in the Karnatak

SERVICE DEPARTMENTS :—

1 News.

(a) Mail

(b) Telegraphic.

2, Lecture

3 Circular

4. Correspondence.

5 Interprovincial

6. Foreign.

K. P. W. Dharwar

वर्धा
ता १६

चि. गोपूतरहित अनेक आशीर्वाद :

हरिजनांच्या प्रवास रक्षण करीत आम्ही आज प्रातःकाळी यात्रेकरूंची पोहोचलो. नागपूर उद्दिष्ट प्रातःकाळी जाऊ. परंतु हरिजनांच्या आहुती देण्यास येईल. सत्याग्रह करता चोहोंकडून सत्याग्रही येत आहेत. मुंबईचे सहाशोक व आम्ही — दोघांनी मिळून कल्याणाहून प्रवास केला महाराष्ट्र, वऱ्हाड व आंध्र प्रांताचे उपोषण येणार आहेत. १६ तारखेस भयंकर गर्दी होईल असा अंदाज आहे. पहावे.

तिकडच्या कामाची काळजी घ्यावी. विशेषतः बाबांकडे पहावे. विसर नये. माझी प्रकृती बरी आहे. वि. गं. आवश्य व वि. गं. वहिनी, यांना सांगावे.

आशीर्वाद

30

WARTA PRASARAK SANGHA.

HEAD OFFICE :—Hubli. (S. M. C.)

TELEGRAPHIC ADDRESS :—BALMOHAN.

DIRECTOR :—Dr. N. S. Hardiker.

OBJECTS :—

1. To collect correct and authentic information from all over the Province and distribute the same in a systematic manner to all the newspapers in the Karnatak.
2. To transtate such information in other languages and supply the same to Provinces other than that of ours.
3. To gather unpublished news and information from other Provinces as well as from Foreign Countries such as America, England, Germany, Japan and supply the same to the news-papers in the Karnatak.
4. To conduct an organized and scientific oral, written and pictorial propeganda in the Karnatak.

SERVICE DEPARTMENTS :—

1. News.
   (a) Mail.
   (b) Telegraphic.
2. Lecture.
3. Circular.
4. Correspondence.
5. Interprovincial.
6. Foreign.

K. P. W. Dharwar.

बुधवार सायं
6 वाजता

मि. गंगूताई स अनेक आणि विद
रोजच्या रोज मध्य धरणी
वगैरेची बातमी कळावी
अशी इच्छा असल्यास त्यांनी
मेहरबानगी करून खालील
पत्त्यावर पाठवीत चलावे
अशी प्रार्थना आहे.

महाराष्ट्रसंघ मी विचारत
पण ती माझ्या मुलाने
मध्यावयाचे सोडून नको
म्हणून आहे.

[illegible]

[illegible]

[illegible] नमस्कार [illegible]

[illegible]
c/o [illegible]
[illegible]
गया
बिहार

उपक्रम ३२

(१) भगिनीमंडळाच्या जाहिराती [illegible] सुमेत वाटणे.

(२) उरलेल्या जाहिरातीत चार भाग करून एक भाग अध्यक्षांकडे देणे व तीन भाग सहकार्यकर्ते वाटत परोपरी योजनेप्रमाणे व्यवस्था करणे

(३) प्रत्येक स्त्री कडून चार अर्ज भरावयाचे व फॉर्म परत आणावयाचे.

(४) भगिनीमंडळाच्या सर्व सभासदांनी पांढरी पातळे नेसून [illegible] सभेस यावयाचे.

(५) गावोगावच्या सर्व मुख्यांनी पांढरी पातळे नेसावयाची व वर पदे घालावयाची.

(६) प्रत्येक स्वयंसेवकिणीने राष्ट्रीय शाळेची शिक्षापेटी घेऊन सभेत फंड गोळा करणे.

प्रतिक्रियावादी व्यास यानयाची स्थिति असेच योगी आकर्षाने. आणि आपल्या स्वस्थितीने ऐकत बसणे. पुढारी आणायाची पर-वानगी नाही.

[illegible]

[illegible] गंगूताईस [illegible]

[illegible]

आज १ वाजता (रोजनामची)
आम्ही मुंगळूरचा चाफळो
तेथें ज्यासंबंधिस पाहता
येत नाही. [illegible] गांधीचर
काही संकटे येथमाची [illegible]
दिसत असल्याकारणाने
आम्हांसंबंधिस अन्नआपल्या
घरी जावे [illegible] सरो
जिनीस [illegible] यावे
[illegible] ही [illegible]
१५-१६ ये सुमारास
येईल

आजोबांचे ठीक आहे

गणु अण्णाचा वाचकांस

ही हार सर्वांचे दिले आहेत

माणसांनी अलीकडे परिपूर्ण

घरातील विसरून आपली

कोणी येणाऱ्या वाचकांस पुस्तक

पाठवून देणे.

मंगळूरहून श्री. पाठक

नायडू कुवळीस पत्र

लास्वेस (शिवराणी)

येईल

नाना

मि. गंगूताईस अनेक आशीर्वाद

मी आज येथे आपली प्रकृती स्वास्थ्यात आहे. परंतु विशेष आजही नाही. येथील आमचे हे साहेब बोडा यांचे पत्नीने तारीख करीत. येथील आयोग पहाता हरिजनांच्या व हलक्या जातीच्या शाळा निघत असतील तरच आपणास मोठा आनंद आहे. मी येताना केवळ ५५ रुपये आणले. दुसऱ्या येथपर्यंत ४० रुपये आहेत. येथून परत पुणे निश्चित आहे. म्हणजे शाळा करता येते राहत नाही. निश्चित वडे नरे मिळत पुणे येते इथावे धरणातील बाजूकडून ४० रुपये मोठे होते. [illegible]

[illegible] व
वाईट स्वभाव [illegible]
[illegible] विरोध [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible]

দি. গাড়োয়ানের অনেক পরিশ্রমের
পর উহাকে সঙ্গে (দুটি
বালিশ ও বাক্স) যথাস্থানে
পৌঁছাইল। তখন সন্ধ্যা হইল।
সুবর্ণ দিবস রাত্রে দুই
দুর্ঘটনা ঘটিল। প্রথম রাজা
পরিত্যাগ। দ্বিতীয় দিবস বাটীর
পৌঁছিবার পূর্ব্বে
বাড়ী। কুকুরটী আমার
ধরিল। গোলাবরাবর
যখন
যখন আমার এই কুকুরটী
কাঁদিতেছে। আহা
দিনান্তে বেচারে পাঁচ সহস্রবিনা
কিছুই খেতে পায় নাই। আমার

परी गेईन, गंगाधरराव
तेथे गेले व्यवस्था परिस्थितन
परी गेईन

कुळकर्णी वतनाचा मालकीहक्क
पाठविणे आहे. पुराणाच्या
उल्लेखात असेच सर्व सामान
परा करतात आहे. कोकणात
बांधकेले व घोडपेठ्यात
मालकीचे सर्व सामान अर्जुनी
ईनामी ना आहे. याशिवाय
कुळकर्णी यांचे अंधकुणात
शिवाय खडू मालकीचा आहे
खर्चवाटा टंकमधेच आहे.
गंगाधरराव कोणास हस्तांतर
देऊ नका. ही आमच्या

आपण आहे. [illegible]
अंतःकरण [illegible]
[illegible]

[illegible] आपल्या
संघाचे [illegible] आणि
[illegible] आहे [illegible]
आहे [illegible] चिंतन [illegible]
आहे [illegible]
[illegible] मी [illegible]
[illegible] की [illegible]
[illegible] मोठी [illegible]
[illegible]! [illegible] दिवस [illegible]
[illegible]. [illegible]

अरबी वाङ्मय [illegible]
[illegible]

[illegible] की [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] १५० [illegible]
[illegible] ए. [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

[illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

[illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

विजयदुर्गास श्री. मोजक्यांनी
बक्षीस ग्रंथाची केली अर्पणपत्रिका, ५५
तारखेस श्री नथे हजर असेल.
कमीत कमी नमस्कार

नाना

पुणे शहर
रविवार

सर्वांसि नमस्कार

आज जोडी प्रतिनिधी स्टेशनवर कर्नाटकी मंडळी आली होती. डॉ. परिजन (मंत्री) फर्ग्युसन कॉलेज आपण सांगे. त्यांचे मानपत्र देण्यात आले. दोनशेहून अधिक अधिकारीवर्ग आपण दाखवे. सैन्य, कर्नाटक गावातील कर्नाटकी मंडळ यांस संस्थेस जाऊन यावे पुन: फर्ग्युसन येथे जेवणास जाईन. मंडळीचा पुणेकरिता जाईन. विनायक तार केली आहे.

पायाजीकडून पुन: तार आली आहे.

आपली पिते जाऊनि येवावी.

विशेष आहे विद्यापीठ अस्तित्व.

PRESIDENT:
PANDIT JAWAHARLAL NEHRU
ALLAHABAD, U. P.
GENERAL SECRETARY:
DR. N. S. HARDIKER,
HUBLI, (Karnatak)

Ref. No.

[redacted]

Camp: सोलापूर स्टेशन

Date: [illegible] 1921

गुरुवर्य अनंत गणेशपंत

आम्ही ठरल्याप्रमाणे आज सातारा आणि विजापूर मोहिमेवर आपणा कौजदारी मंडळी गडबडीत परी आहे. रणोपरांत हिंदुस्तान आणि विलायत १० दिवसांत सर्व जगात हिंदुस्थानच्या जागतीक कीर्ती झाल्याचे सांगे दिले. प्रमाणाई हजार गांधी कडून आपण ४५-३-० घेणे व यापैकी केवळ ४०० रुपये पुरोहित मांगत देणे. बाकीचे ५-३-० आ. संस्थास देणगी म्हणून घेणे. सांगे मुद्दाम पाठविणार करिता नाही. पुरोहित अखेर —

हृदयी मास्टेशनजवळ
नारीचा [illegible] आज

पुरोहितांचे दुसऱ्या आटोपावे व त्यानी सांगे मागे तरी आम्ही मनि चारस देणे। नाहीतर देऊ नये.

भास्कर गाडगीळ जाईल तो व गोरक्ष रोपेही घेऊन चारस घेतील

उपयोगाची वाटत नसे आहे. आपण राष्ट्रीय व्यक्तींची कविता कधी केली मग थोडे समये डॉ. विद्यालयाची व्यवस्था पुरावी.

आपण कालपूर्वक येथे बसून आलापासून स्वस्थ आहात. मी तुम्ह मोठमोठी राहते दारवविणारा तयार आहे. पण आली काही नको. उगाच्याच घेऊन गेले. सोडून गेले आलापासूनचा पोटले मागे उरली. मूर्खाही बरे.

शंभूराजा ह्यांची तीस वर्षे मंचर वारंवार करावे. प्रत्येक दोन दोन दिवसाच्या दौऱ्यात करावे. विसरू नये.

नाना

48 Manchester, England
October 26 '45

Dear Ram

I am alright. How is everybody at home?

Please give [illegible]

to all

[illegible]

Tel. Balmohan.

Hindustani Seva Dal

Hubli (Karnatak)

Date: _____ 193

का आनंद मानावा? याचेकडून हेरीफायदा? घरी आल्यानंतर चर्चा करेन.

ऑफिसचा कंटाळून असावे. मुलांना सुद्धा इकडे तिकडे जाऊं देऊं नये. घरी तापल्या शिवाय पिऊं नये. प्रकृतीची काळजी घ्यावी. शाळा आठवीन ६ दिवस बंद ठेवावी. ऑफिसला केसीस् पु पर्यंत आल्यामुळे मग शाळाउघडावी तोंपर्यंत सुरू करूं नये. तोंपर्यंत आपले इतर कामही कारकारा करून घ्यावे. घाई करूं नये.

तुझे पत्र तसेच राखलेले आहे. प्रकृती बरी आहे. काळजी नसावी.

कोबतलेपण उमाबाईस दे.

नारायण

FILE No 44 TO 49

GAP

FILE. No: 50

1905 to 1916

Page 1 - 16

SIR JAMSETJI JIJIBHAI SCHOOL OF ART

BOMBAY

FIRST GRADE ART CERTIFICATE

This is to certify that

Hardika Narayan Sibra

has passed an examination in the subjects enumerated below

Free hand Drawing from Large Copies

Colour Drawing

Practical Geometry

Memory Drawing

Held in the month of ~~April~~ February 190

Principal
Sir J J School of Art

Govt Photozinco Office Poona 1904

2

Office No. 3

THE
NATIONAL COUNCIL OF EDUCATION,
BENGAL.

The 9th May 1910.

Roll Cal No. 3 Library course

Received from Narayan Subrao Hardikar the sum of Rupees Ten only, being the amount of fee paid by him for permission to appear in the Seventh Standard Examination to commence on the 13th June, 1910.

Hony Secretary

THE NATIONAL COUNCIL OF EDUCATION, BENGAL
THE INDIA PRESS CALCUTTA

College of Physicians & Surgeons
OF
Calcutta.

This is to Certify that

Mr. Narayan Subrao Hardikar has attended a course of 70 Lectures each on Physiology during the sessions 1909 - 10 and 1910 - 11.

[illegible] M B
Lecturer.

Rudolph Monnier
M.B. M.S. Edin
Secretary.

Date 30th May *1911*

The Cherry Press, Calcutta.

College of Physicians & Surgeons of Calcutta.

This is to Certify that

Mr. Narayan Sukrao Hardikar has attended

a course of 70 Lectures each on Chemistry

during the sessions 1909-10, 1910-11

T. P. Bhattacherji
Lecturer.

Rudolph Mommer
Secretary.

Date 30. 5. 1911

The Cherry Press, Calcutta

College of Physicians & Surgeons
OF
Calcutta.

This is to Certify that

Mr. Narayan Subrao Hardikar has attended

a course of 70 Lectures each on Materia Medica

during the sessions 1909 - 10, 1910 - 11.

D. Sanyal Lect.
Lecturer.

Rudolph Hommer
Secretary. M.B. M.S. Edin

Date 30th May 1911

The Cherry Press, Calcutta

College of Physicians & Surgeons
OF
Calcutta.

This is to Certify that

Mr. Narayan Subrao Hardikar *has attended*

a course of 70 *Lectures* each *on* Anatomy

during the sessions 1909 - 10 and 10 - 11.

Rudolph Monnie

Lecturer. *Secretary.* MB. MS Edin

Date *191*

The Cherry Press, Calcutta

College of Physicians and Surgeons of Calcutta.

This is to certify *that* Narayan S. Hardikar

having complied with the regulations of this Corporation, duly passed the **First M.C.P.S.,** *at the Examination held in the month of* June 1941.

Rudolph Monnes MB MS Edin
M.D. L.R.C.P. & S.
Secretary.

Calcutta

The 1st July 1941

THE NATIONAL COUNCIL OF
EDUCATION, BENGAL

-8-

4361

92, UPPER CIRCULAR ROAD,

Calcutta, 4 July 1911

Certified that Narayan Subrao Hardikar passed the Seventh Standard Examination (Corresponding to the Intermediate in Science of any Indian University) of the National -- Council of Education, Bengal, in 1911.

The Candidate stood in the First division. The subjects in which he was examined were : Physics, Chemistry Biology (Zoology, Botany, Physiology) and Essays in English and vernacular.

Vice Principal & Superintendent.

COLLEGE OF PHYSICIANS & SURGEONS
OF
CALCUTTA

From
SECRETARY'S OFFICE.
104, Corporation Street,

Calcutta 15 July 191

A hard work of full 3 sessions has undoubtedly taught Mr. Haridikar N.S a best lesson in Anatomy. He has dissected two human bodies during that period, caring a bit for the troubles of going so far a distance as 3 miles.

As he has studied the practical Zoology very well, he knows the comparative Anatomy also. I hope that this knowledge will help him much in the senior class. He bore an excellent character.

Demonstrator in Anatomy.

Narayan Subrao Hardikar

is working under me as a casual student for the last 14 months and I know him well. His love towards the practical work made him perfect in handling and using the Biology instruments such as Microscopes, Myographs, Cardiographs Hoemocytometer etc., etc.,. He thoroughly understands the importance of the subjects (Physiology and Biology) which he studied here. So I hope the knowledge he acquired will help him much if he goes to any foreign country for higher Education. He is modest, hardworking, trustworthy, and his behaviour in class made him beloved by his fellow students. I trust he will prosper day after day. I can strongly recommend him to any one.

Calcutta
20/3/1912.

Professor of Biology
Bengal National College.

11

The National Council of Education, Bengal

The National College and School, Bengal
92, UPPER CIRCULAR ROAD.

Calcutta, 22nd March 1912.

This is to certify that Narayan Subroo Sadikar has passed the 7th Standard Examination of the National Council of Education, Bengal as an external student in the first Division in the year 1911. He is thoroughly industious honest and hard working. We know nothing ---- against his moral character. After passing the 7th Standard Examination he is now attending practical classes in Biology and has attended 75 lectures.

Jogendranath Banerji
Professor of Biology.

Vice Principal & Superintendent.

12

UNIVERSITY OF MICHIGAN
ANN ARBOR
DEPARTMENT OF MEDICINE AND SURGERY
OFFICE OF THE DEAN

April 1, 1914.

Mr. Laxman S. Hardiker,
401 Narayen Peth, Poona City,
S.I.P.Railway, India.

Dear Sir:-

This is to certify that Dr. Narayen Sabrao Hardiker is now a student in the University of Michigan. He has made a good impression as a gentleman and as a student. It is too early to determine what success he will ultimately have but I am sure that we think highly of him.

Respectfully,

13

FIRST UNITARIAN CHURCH
ANN ARBOR, MICH.

ROBERT S. LORING, MINISTER

September 25th, 1916.

To Whom it May Concern;-

This is to certify that I have had the pleasure of hearing both of the lectures, "Illustrated India", and "The Daily Religious Life of a Hindu", offered by Dr. Narayan S. Hardikar, of India, under the University of Michigan Extension Service, and that I do not hesitate to recommend them to any groups of persons interested in Indian life and thought. Dr. Hardikar speaks perfectly good English, and the lectures are both entertaining and informing, and have already been successfully given before churches of various denominations.

Yours very truly,

Loring

First Congregational Church
Ann Arbor

LLOYD C. DOUGLAS
MINISTER
1904 CAMBRIDGE ROAD

September 28, 1916.

To Whom it may be of Interest:

It has been my good fortune to be somewhat closely associated with Dr. Narayan S. Hardikar of the faculty of the University of Michigan, who is also president of the Hindusthan Association of America, prominently identified with the American Association for the Promotion of Technical Education in India and a member of the Board of Directors of the Cosmopolitan Club at the University of Michigan.

Because of the exceptional facility and beauty with which he speaks the English language, his addresses concerning the life, history and movements among his own people have attracted a great deal of interest and are becoming increasingly in demand.

Dr. Hardikar is singularly gifted in being not only deeply conversant with the subjects upon which his subjects are based but also in his ability to present his statements in an exceedingly attractive an forceful style.

Societies and clubs interested in a study of India, either from the standpoint of its religion or its general features, will be very fortunate indeed to secure the services of Dr. Hardikar in an address upon the subject with which he is so deeply concerned.

Respectfully,

Lloyd C. Douglas

DCD/OL

Member of the Board of Directors of the Cosmopolitan Club at the University of Michigan.

विनंतीपत्र.

डॉ० नारायण सुबराव हर्डीकर हे गेलीं दोने वर्षे अमेरिकेमध्यें मिचीगान युनिव्हर्सिटींत वरिष्ठ दर्जाचें वैद्यक व आरोग्यशास्त्र शिकत आहेत. गतवर्षीं त्यांना एक वर्षभराची तीनशें डालरची फेलोशिप मिळाली होती. त्याचा शिक्षणक्रम पुरा होणे सर्वस्वी लोकाश्रयावर अवलंबून आहे. ते धारवाडचे रहिवाशी आहेत व प्रथम १९१३ सालीं तें हिंदुस्थानाबाहेर गेले त्यावेळीं कर्नाटकांतील लोकांनीं त्यांना थोडी मदत केली होती व पुन्हा गेल्या सालींहि त्या लोकांनीं मदत केली आहे. त्यांस मदतीची अत्यंत जरूर आहे. अमेरिकेहून परत आल्यावर लोकहितास्तव केवळ पोटापुरतें वेतन घेऊन काम करण्याची त्यांची तयारी आहे. हा त्याचा स्तुत्य हेतु लक्षात घेऊन त्यांच्या देशबांधवांनीं आपल्या अमेरिकेंतील बंधूला साह्य करणे सर्वथैव योग्य आहे. त्याचे बंधु रा. रा. लक्ष्मणराव हे लोकाकडून वर्गणी गोळा करण्याकरिता फिरत आहेत व वाटेल त्या माणसाला एकदर माहिती सांगण्यास व शिफारसपत्रें वगैरे दाखविण्यास तयार आहेत.

बाळ गंगाधर टिळक,

व्ही.एन पटवर्धन, मॅनेजर आर्यभूषण प्रेस
हरी नारायण आपटे, प्रेसिडेंट म्यु. पुणे,
नरसिंह चिंतामण केळकर संपादक 'केसरी'
जनार्दन विनायक ओक, संपादक [illegible] शिक्षण
डॉ विश्वनाथ चिंतामण गोखले, [illegible]
सरदार खंडेराव चिंतामण मेहेंदळे, [illegible]

केसरीचा अभिनंदनपर लेख.

प्रो. हर्डीकर यांचे अभिनंदन

[illegible] या नगरच्या कॉलेजचे एक विद्यार्थी रा. नारायणराव हर्डीकर हे अमेरिकेत मिचिगान युनिव्हर्सिटींत शिक्षण संपादण्याकरिता गेले आहेत. त्यांना त्या युनिव्हर्सिटीची एम. एस. सी. (Master of Science) ची पदवी मिळाली हे कळविण्यास आम्हास आनंद वाटतो. रा. हर्डीकर यांची शास्त्रप्रावीण्याची परिक्षा पास झाल्यानंतर मिचिगान युनिव्हर्सिटींतच पास 'आरोग्य' या विषयावर व्याख्याने देण्याकरिता दुसरा प्रोफेसर नेमणें असून येत्या ऑक्टोबरपासून यास त्याच संस्थेतर्फे 'आरोग्य' या विषयावर व्याख्याने देण्याकरिता फिरते व्याख्याते नेमण्यात येणार आहे. आजपर्यंत कोणत्याहि हिंदी विद्यार्थ्याची त्या युनिव्हर्सिटीकडून असल्या जबाबदारीच्या कामावर नेमणूक झाली नसल्याने रा. हर्डीकर यांस ही जागा मिळाल्या याबद्दल त्यांचे आम्ही अभिनंदन करितो. सध्या अमेरिकेत हिंदी विद्यार्थी सुमारे ३०० असून सर्व विद्यार्थ्यांच्या हितसंबंधाचा विचार करण्याकरिता तेथे 'हिंदुस्थान असोसिएशन ऑफ अमेरिका' नांवाची संस्था स्थापण्यात आली आहे. या संघामार्फतच 'हिंदुस्थानी स्टूडंट' नांवाचे मासिक निघत असते. हल्ली रा. हर्डीकर हे या हिंदुस्थान असोसिएशनचे अध्यक्ष निवडले गेले आहेत. अमेरिकेंतील विद्यार्थ्यांत बंगाल्याचा भरणा विशेष असून दक्षिणी विद्यार्थी फारच थोडे असतात. त्यामुळे या संघाच्या अध्यक्षपदाचा मान दक्षिणी विद्यार्थ्यास क्वचितच मिळतो. असे असता रा. हर्डीकर यांनी तो मान पटकावला हे त्यास भूषणावह आहे. रा. हर्डीकर यांना अमेरिकेस जाण्याविषयीं त्यांनी प्रोत्साहन दिले व हरप्रकारे साहाय्य केले त्यांना रा. हर्डीकर यांनी त्याचे चीज केल्याबद्दल खरोखरीच मन पूर्वक आनंद होईल.

न्यू प्रिं प्रेस पुणे

FILE No 51

1913 - 1915

Page Nos. 1 - 14

सविनय प्रार्थना.

श्रीयुत ———————————— यांचे सेवेसी

पोष्य नारायण सुब्राव हर्डीकर यांचे कृ. शि. सा. न. विज्ञापना विशेष:-

कलकत्त्यास वैद्यक (डाक्टरी) विद्येचा अभ्यास करून मीं " एम् सी. पी ॲण्ड एस् " चा डिप्लोमा मिळविला आहे. आणि मी सदर विद्येसंबंधीं अधिक उच्च प्रकारचें ज्ञान संपादण्यासाठीं अमेरिकेस जात आहें. ह्या गोष्टी आपणास विदित आहेतच. (नसतील तर सोबतचें " An Appeal " कृपा करून वाचून पहावें.)

स्वीकृत प्रवासास निघण्यास आतां अवघा एकच महिना कायतो अवकाश! करितां, माझ्या पवित्र हेतूकडे सादर व सकौतुक पाहून प्रेमपूर्ण व अत्यंत उदार अंतःकरणानें आणि आपल्या सढळ हातांनीं जीं काय शें दोनशें रुपयांची देणगी आपण या गरीब विद्यार्थ्यास देण्याचें योजिलें आहे; ती कृपा करून ता० १ सप्टंबर १९१३ इ०. चे आंत रा० रा० बळवंतराव जठार बी. ए. एल् एल्. बी. धारवाड यांच्या " जठार ॲण्ड सन्स् " ब्याकेकडे पोंचती करण्याची कृपा करावी, अशी विनंति आहे. कळावें, कृपालोभ वृद्धि पावावा, सेवेसी श्रुत होय हे विज्ञापना.

ता० आगष्ट १९१३ इ०.

आपला
अत्यंत नम्र,
नारायण सुब्राव हर्डीकर.

ता० क० यासंबंधी विशेष पत्रव्यवहार करणें तो माझें नांव " शेवडे टेबें कंपनी " हुबळी या पत्त्यावर करावा. कळावें हे वि०

ना. सु. ह.

Subscribers

(1) Rao B. Ranji Balaji Karandikar 20 paid
(2) " Murigappa Dandi 10 paid
(3) " Mugappa Savadatti 50 paid
(4) " Krishnrao Bhandarwad 50 paid
(5) " Bhimrao Jo Desai 50
(6) " Vithalrao Joshi 25
(7) " Ramarao Ballary 50
" Chinnappa Lakamanhalli 25 paid
(8) " ~~Gangadharrao Joshi~~
(9) " ~~[illegible]~~
(10) Dr. Shirahatti Raghavendra Rao
(11) " ~~Narayanrao Bhagwantkar~~
(12) Vishwanath M. Hebbar 25 Paid
(13) K B. Arikaliga 25/-
(14) [illegible] 1
(15) ~~[illegible] Paid~~
(16) L D Jantakal Desai Rs 5
(17) M. H. Dambal. Rs 2.
(18) Rs Nargundkar Rs 5 Paid 17/10/13
(19) R B. Patil Rs 5/- Paid
(20) V. B[illegible] Rs 25 Paid 18/10/10
21. R M Mahajan Rs 2
22. Rao Saheb Gopalgiri Anantgiri Rs 25 Paid

23. Hanmantha Kalyanji Rs. 5 Paid 2/11/13

24 [illegible] Rs 25.

25 G. S. Deshpande Rs 25/-

26. [illegible] C. [illegible] 5 rupees

27 [illegible] Deshpande Rs 5 five Rupees

28 R.B. Dhinkar Rs 10

29 [illegible] 25 (twenty five)

30 [illegible] 5 (five only)

31 [illegible] Rs 25

32 B. G. Kulkarni Rs 5

33 [illegible] Phalai Rs 5 [illegible]

---

3. ~~Rs~~ Rs 25 (twenty five

35 [illegible] 5 Rs

36. V. S. Kale 2 Rs

37 [illegible]

38 - [illegible] Deshpande 2 Rs.

[illegible] B. [illegible] 1 Rupee

Shaik Shahebsaheb 2 two Rs

Narayan [illegible] Rs 5/-

[illegible] 1 Rupee

Sectioners of Record office 2 Rupees

[illegible] 11 [illegible]

Dhirendra H. [illegible] eight annas

[illegible] 15 [illegible]

[illegible] 1-0-0

[illegible] 8

Rao Sahib [illegible] 1-0-0 } judge Sahib
[illegible] 1-0-0
[illegible] 1-0-0

B. G. Jathar 50-0-0 Paid

A sympathizer (thro' Mr. Karandikar)
100-0-0

V. N. Jog 25-0-0- Paid

Babasaheb Basavantrao Desai
Sinda Desai Mamlatdar Bankapur
25-0-0 Paid

A. R. Dalal — Rs 5-0-0

S. R. Shirpad Paid Rs 5/ Sd 21

R. M. Udapi Paid Rs 5/ 21/11/13

Keshavrao Deshpande Rs 5/

Madhavrao Joshi Rs 5/-

Ramrao Desai — Rs 5/- Paid 2/11/13

[illegible] — Rs 5/-

Krishnaji Joshi Rs 1/ Paid 2/11/13

[illegible] Rs 10 only

G. B. Joshi Rs 5 only

N. I. Rao Rs 10 only Paid

P. Kaulbur Rs 2/—

N. G. Natu Rs 5/ Paid 2/11/13

T. K. Oika Rs 10/ Paid 2/11/13

K. H. Mudvedkar Rs 10/

Narayanrao Gadgekar

Sothers

a sympathiser (Dr. Kunnadkar) 5/

R. W. Dhume 10/

375
865
1941

Our respected Bagalkot

Mr Narayan Sadashiv Hardikar has been sent to America to study Higher Medical Science & Hygiene. He is now studying in it. His [redacted]

He has already obtained a fellowship carrying a scholarship of Rs 1000 for 1 year. He is to depend entirely on the support of the public for completing his education in America. He sails from Bombay & the Bombay public provided him with some amount in the first instance. He will have to stay there for 4 years more & needs assistance for the same.

It is in contemplation to open a big Charitable dispensary in Karmalia after his return from America. Therefore it behoves our Karmalia people

to extend their charitable
hand to help their country
man in this laudable object.
Mr Lakshmanrao his brother
has come ~~to this place~~ to
collect funds for this purpose.
He will personally explain
& show the literature on the
subject to all persons.

Yours truly

P. Ch.

paid Rs
ten out of ten
Rs 25
on 15/1/1915
DRG

Dungopant Vakil. 25 DRG

" Govindrao Belgal

" Shamrao Dalal. paid Rs 2 only

" Vithalrao Sulvar ~~Rs 4 paid~~

" Hajrat-saheb Paldakal Rs 2 paid

" Jayarao Nagundkar Rs 5 fine only

" Yelgundrao Dhaiwadkar

" Julsigeri G. Hoole

" Swamirao Kisur

" Govindrao Jenapur Rs 5 fine only

" Gurrao Parwalikar

Paid Rs 10 " Govindrao Chabbi Rs 10

" Hanamantrao Chabbi

" Shriniwas Rao Mugali paid Rs fine Rs 1 Chabbi

" Anantrao Guledgud.

"

R. B. Gopal Rao Tilak

1. Mr Ramchandra Naik

" Bhimrao Vadvadkar

" Krishnarao Mangalvedekar 5-0-0

" Solbanna Kora

" Yogappa Patki

" Dr. K. Jahagirdar 24-0-0

" Mr Shankarrao Dalal

Dr. Jatkar. 15-0-0

~~An appeal~~ Bijapur

Mr. Narayan Subrao Hardikar has been sent to America to study Higher Medical science and Hygeine. He is now studying in the Michigan University. He has already obtained a fellowship carrying a [illegible] of Rs 1000 for 1 year. He is to depend entirely on the support of the Public for completing his education in America. He hails from Dharwar and the Dharwar Public provided him with some amount in the first instance. He will have to stay there for 4 years more and needs assistance for the same. It is in contemplation to open a big Charitable Dispensary in Karnatac after his return from America. Therefore it behoves our Karnatac people to extend their charitable hand to help their country-man in this landable object. Mr. Lakomanarao his brother has come to this place to collect funds for this purpose He will personally explain and show the certificates on the subject to all persons.

18/1/15

Shivrajaji

K G Agrekar

[illegible]

1 Rao Bahadur. V. N. Sathe Rs 10 Paid 5 [illegible] 1911

2. " S. K. Sathe.

3 " K. L. Ahire Paid 10 Rs only 1911

4 " Gudi Sahib

5 Rao Sahib - Raghwendra Kulkarni Rs 10 Rs

6 Mr. - Pandurang rao desai Rs 25 (twenty five) Paid Rs 10 and Rs

7 " K. G. Apte Kas Vakil

8 " S. V. Kanjalgi - R 25 [illegible]

9 " B R Sawargri Vakil

10 " G. G. Hawaldar Vakil

11 " S K. Bapi

12 " L. V. Naik.

13 " R. K. Deorkar.

14 " B. W Gharwarkar

15 " G. G. Salar.

16 " N. R. Kalmandikar

17. " Bhaudopant Dyaranukar

18 " N. S Hite

19 " D. R. Linaye

20 " V. R. Phadnis

21 " B. G. Koppa

22 " Rakhappa Halkatti

23 " K. S. Deshpande

24 " G. M. Deshpande

25 " A. B. Kankanwadi

26 " R. S. Sondoor

27 " V. M. Sondoor

28 Annarao Likkotikar

29 " Silgalkar Kabib

30 " Shobbi Vakil

31 " R. R. Kembhavi

32 " V. R. Muddebihal

33 Rao Saheb V. V. Phadke

" — Kodigal

" — Parvati Headclerk

" — Ambajirao Ghodke

" — Raghvendrarao Joshipur
Deputy Magistrate

" — Gurrao Jankoale
Magistrate

" — Shankarrao Joshi
Clerk of Income

" — Dabhade Shivashankar

Dr. Bopardikar
" Padbidri
" Mangalwedhekar
" Ajrekar
" Ranade

FILE No 52

1934

Page Nos 1 To 71

For favour of publication

RELIEF WORK IN BEHAR

HINDUSTANI SEVA DAL'S OFFER

Pt. Jawaharlal Nehru and Dr. N.S.Hardikar issued the following appeal to members of the Hindustani Seva Dal on the 12th February,1934:-

Many members of the Hindustani Seva Dal have offered their personal services for earth-quake relief work in North Behar and some are already serving there. The problem of relief is so vast and the dimensions of work are growing so rapidly that more and more efficient workers are needed from day to day. We hope, therefore, that all Seva Dal workers will hold themselves in readiness to go to North Behar, so that when the call for the services is made, they can proceed immediately to the scene of distress. Some workers have already been invited to do so, others must abide the invitation and must not come without it. Only workers who are prepared to spend at least two to three months in the affected areas will be invited.

Apart from those members of the Dal who have been asked to serve on the spot, other members should help in every way in collecting funds and materials for relief through the local agencies working in this behalf.

2

Bihar Central Relief Committee
Exhibition Road
Patna 13.2.1934

Dear Brother,

I have arrived here with Lokare.

I met Babu Rajendra Prasad, and Pt. Jawaharlal Nehru and discussed with them the best way we could serve the sufferers from the Earthquake. They have ordered me to get fifteen to twenty of our workers immediately.

Those who come here will have to stay in this province for at least three months; they will have to walk long distances in sand and water; they will have to go without food and ~~water~~ sleep if necessary, in the course of their duties; they will have to work day and night. All these hardships they will have to bear.

In cooperation with the local leaders, they will have to raise the funds required for their travelling, clothing and incidental expenses upto Patna. They should not take concession tickets as these are available for one month only. They must travel by the shortest route and reach Patna as quick as possible.

I have decided to include you as one of this batch.

You must bring with you sufficient warm clothing and bedding, as you may have to sleep in huts and tents; you must also bring thick-soled chappals or shoes and one lota.

At the latest within a week of receipt of this letter you must be in Patna. TIME IS PRECIOUS N O W.

On arrival here you must report yourself for duty to Prof. Jnan Saha, Officer in charge, Volunteer Department of the Bihar Earthquake Relief Committee, Patna; or to Babu Rajendra Prasad himself

I am going to the affected areas to see the whole devastation and to study the working. I am not returning to Patna for about a week. However, you better write to me or wire to me the exact time and date of your arrival to: care Rajendra Prasad, BANKIPORE.

In case of your arrival in my absense, please show this letter to Prof. Jnan Saha or to Babu Rajendra Prasad and take orders from either of them and join your duty at once.

Your Brother,
N S Hardikar

1 K M B
2 V N
3 K R N
4 R V K
5 S V Naik
6 N R K
7 D Kapu
8 N V Kelgi
9 Dube
10 K R P
11 K G K
12 R S
13 P Chapan
14 G

Karkhanis
S V K

15 S V G
16 S V R
17 Sahasrabuddhe

No.5 "OUR OWN BULLETIN." 26-2-1934.

Dr. Hardikar in Bihar.

Dr. Hardikar with his Secretary Sjt. B.G.Lokare had been touring the 'Quake stricken parts of the province of Bihar, for the last three weeks. Their reports of the havoc wrought by the 'Quake is harrowing enough to make one shudder. From this safe distance, inspite of all the sympathy at our command, we cannot fully realise the intensity of the sufferings of the victims. Doctor who had seen these very parts during their normal prosperous days, is overwhelmed at the disaster. His call to the workers has met with prompt response. Yet, more workers are required.

YOU ARE CALLED.

The work in Bihar is very hard. Those who go there, will have to work there at least for three months. They may have to work without sufficient food and water, exposed to rain and sun. They may have to walk long distances on foot. (Well, I do not want to lengthen the list. It is already tempting enough. It is like a bugle call to the old Charger. Now for something to seriously think of.) These workers should not tax the - meagre resources of the Central Relief Committee for their train fare and other travelling expenses. Everyone should have enough woollen clothing, bedding and a lota for drinking purposes. If all this is possible, start at once and report yourself to Prof. Jnan Shaha, who is in charge of the Volunteer Dept. of the C. R. Committee, Patna.

ON THE FIELD.

From our group of friends Sjts.P.S.Sharma and V.M.Hardikar are the first to be on the field. From Wardha where they had gone for Khadder Prachar Work inaugurated by Sheth Jamnalalji, they left direct to Patna about a month back. Sjt.Sharma is not a stranger to the province. Their reports show that they are doing good word. Next to go, were Doctor and Sjt.Lokare. In response to their call 7 workers, Sjts.P.V.Kargudi from Hubli and Inamdar and Mantry from Malad with four ladies have left Bombay on the 21st of this month for Patna. More workers are required. Will you go ?

LADIES GO AHEAD.

From the comparatively small group of ladies four have already gone. Mrs.Umabai Kundapur from Hubli has led a batch of three ladies. Two Mathre Sisters from Malad and Mrs.Sushilabai Balsaver from Bombay Some people are doubting the advisability of sending ladies. Their idea of work in Bihar is restricted to digging and clearing debris. Of course, our ladies, are physically weak. Yet if it comes to that, they will not be found wanting. These people, who are mostly men, have not the imagination to understand the difficulties and privations to which the ladies of Bihar are subjected to. Who else but ladies can realise this ? Is it, then any wonder that Mrs.Umabai should wire from Patna for Misses Sofia Somji & Vidya to start at once? They are going to-night. This brings their number to six.More are kept in reserve in Bombay, by Miss Sofia. In spite of many odds being against, these ladies have ventured forth to 'Serve'.Have they not more than justified their claims to equality with us?

Our Friends.

In the previous issue of this Bulletin, a few of our friends were dropped out, due to space being not available. Of them I mention only a few. Sjts. S.Vasudevrao, Principal of the Childrens' Home of Shimog and his assistant A.S.Thammayya. Sjt.G.G Jere of Athni, Dist.Belgaum is another. Sjt.H.Ananthrao was at Bellary, after his release. About myself, I was down with typhoid. I am quite well except for a little weakness. As Smt.Sushilabai has gone to Bihar leaving the Baby in my charge, I am rather busy. I have no settled place for residence. Please address my letters to care Sjt.G.N.Mahashabde Bombay-4. In view of my health and new responsibilities, I hope my friends will be indulgent enough to excuse delay in replying them or other routine work of mine.

M.S.BALSAVER.

Bombay

No.5 "OUR OWN BULLETIN." 26-2-1934.

Dr. Hardikar in Bihar.

Dr. Hardikar with his Secretary Sjt. B.G.Lokare had been touring the 'Quake stricken parts of the province of Bihar, for the last three weeks. Their reports of the havoc wrought by the 'Quake is harrowing enough to make one shudder. From this safe distance, inspite of all the sympathy at our command, we cannot fully realise the intensity of the sufferings of the victims. Doctor who had seen these very parts during their normal prosperous days, is overwhelmed at the disaster. His call to the workers has met with prompt response. Yet, more workers are required.

YOU ARE CALLED.

The work in Bihar is very hard. Those who go there, will have to work there at least for three months. They may have to work without sufficient food and water, exposed to rain and sun. They may have to walk long distances on foot. (Well, I do not want to lengthen the list. It is already tempting enough. It is like a bugle call to the old Charger. Now for something to seriously think of.) These workers should not tax the meagre resources of the Central Relief Committee for their train fare and other travelling expenses. Everyone should have enough woollen clothing, bedding and a lota for drinking purposes. If all this is possible, start at once and report yourself to Prof. Jnan Shaha, who is in charge of the Volunteer Dept. of the C. R. Committee, Patna.

ON THE FIELD.

From our group of friends Sjts.R.S.Sharma and V.M.Hardikar are the first to be on the field. From Wardha where they had gone for Khadder Prachar Work inaugurated by Sheth Jamnalalji, they left direct to Patna about a month back. Sjt.Sharma is not a stranger to the province. Their reports show that they are doing good word. Next to go, were Doctor and Sjt.Lokare. In response to their call 7 workers, Sjts.R.V.Kargudi from Hubli and Inamdar and Mantry from Malad with four ladies have left Bombay on the 21st of this month for Patna. More workers are required. Will you go ?

LADIES GO AHEAD.

From the comparatively small group of ladies four have already gone. Mrs.Umabai Kundapur from Hubli has led a batch of three ladies. Two Mathre Sisters from Malad and Mrs.Sushilabai Balsaver from Bombay. Some people are doubting the advisability of sending ladies. Their idea of work in Bihar is restricted to digging and clearing debris. Of course, our ladies, are physically weak. Yet if it comes to that, they will not be found wanting. These people, who are mostly men, have not the imagination to understand the difficulties and privations to which the ladies of Bihar are subjected to. Who else but ladies can realise this ? Is it, then any wonder that Mrs.Umabai should wire from Patna for Misses Sofia Somji & Vidya to start at once? They are going to-night. This brings their number to six.More are kept in reserve in Bombay, by Miss Sofia. In spite of many odds being against, these ladies have ventured forth to 'Serve'.Have they not more than justified their claims to equality with us?

Our Friends.

In the previous issue of this Bulletin, a few of our friends were dropped out, due to space being not available. Of them I mention only a few. Sjts. S.Vasudevrao, Principal of the Childrens' Home of Shimoga and his assistant A.S.Thammayya. Sjt.G.G.Jere of Athni, Dist.Belgaum is another. Sjt.H.Ananthrao was at Bellary, after his release. About myself, I was down with typhoid. I am quite well except for a little weakness. As Smt.Sushilabai has gone to Bihar leaving the Baby in my charge, I am rather busy. I have no settled place for residence. Please address my letters to care Sjt.G.B.Mahashabde Bombay-4. In view of my health and new responsibilities, I hope my friends will be indulgent enough to excuse delay in replying them or other routine work of mine.

M.S.BAISAVER.

Bombay

5

Bihar Central Relief Committee

PATNA.

NO. 5242/D 14

EXHIBITION ROAD

The 12th March, 1934

Dear Sir,

The Bihar Central Relief Committee has cooptea you as a member in purusuance ~~with~~ of its resolution of February 3rd, a copy of which is enclosed herewith. A meeting of this Committee, as reconstituted on an All India basis, will be held at Patna on March 18th at 2 p.m. Important decisions will be arrivea at in this meeting and, as you might know, we will have the privilege of having Gandhiji's guidance and advice. Your presence is solicitea. The agenda for the meeting is enclosea herewith.

Yours faithfully,

Rajendra Prasad

President,

Enclosure:- Resolutions - 6

Dr N. S. Hardikar

Camp Patna

A G E N D A.

(1) Statement by the President.

(2) Resolution regarding objects of the Committee.

(3) Election of an Executive Committee.

(4) Appointment of Auditors.

(5) Resolution regarding functions and powers of office-bearers and the Executive Committee.

(6) Resolution regarding general lines of relief and reconstruction.

--)N(--

BULLETIN NO. I.

Bihar Central Relief Committee,
Exhibition Road,
Patna, 14th March, 1934.

You are aware that in consultation with Pandit Jawaharlal Nehru and Babu Rajendra Prasad, Dr. Hardiker called for about twenty Dal workers from all over the country for serving the Earth-quake stricken people of Bihar. It was on the 12th of February that the Circular Letter for the individuals selected was issued. But as some of them had to make provision locally for their travelling expenses the workers began to arrive after 10 days. Besides, some of them were living three or four days' distance from Patna. So, it was not possible for them to come early. Some of our men and women had come even before we had sent our call. However, all told, to-day there are 23 from the Provinces mentioned against their names in relief work at the places indicated.

NO.	NAME.	PROVINCE.	CNETRE.	DISTRICT.
1.	Mrs. Umabai Kundapur.	Karnatak.	Monghyr.	Monghyr.
2.	Miss. Vidya ERunza.	Maharashtra.	-do-	-do-
3.	" Ahilya Mahtre.	-do-	-do-	-do-
4.	" Gulab Mahtre.	-do-	-do-	-do-
5.	" Sofia Somjee.	-do-	1 -do- 2. Patna.	-do- Patna.
6.	Mrs. Sushilabai Balswar	-do-	1. Monghyr. 2. Patna.	Monghyr. Patna.
7.	V.M. Hardiker	Bombay.	Warisnagar.	Darbhanga.
8.	S.R. Sarma.	Karnatak.	Samastipur.	-do-
9.	K.S. Pachapur.	-do-	1. Madhubani.	-do-
10.			2. Chararia.	-do-
10.	R. Shrinivasa Rao.	-do-	Darbhanga.	-do-
11.	K.G. Krishnamoorthy.	-do-	Shambupatti.	-do-
12.	K. Dayanandu Raju.	-do-	Godasan.	Champaran.
13.	L.G. Kulkarni.	-do-	Pipra.	-do-
14.	R.V. Hargudri.	-do-	Sargrampur.	-do-
15.	D.H. Mantri.	Maharashtra.	Godasan.	-do-
16.	N. Vasudeo Rao.	Karnatak.	Kotwa.	-do-
17.	N.A. Medayyah.	-do-	Monghyr.	Monghyr.
18.	S.V. Inamdar.	Maharashtra.	Patna.	Patna.
19.	S.P. Naik.	Gujerath.	-do-	-do-
20.	R.M. Bableshwar.	Karnatak.	-do-	-do-
21.	N.N. Chandur.	-do-	-do-	-do-
22.	K.A. Paremeswaram.	Kerala.	(Attending transfer of Earth-quake fracture cases to Patna)	
23.	Nandakumar Deo Vasishta.	U. P.	1. Patna. 2. Monghyr.	Patna. Monghyr.

The second place where they were transferred to or are at present working is also indicated. In fact, the above list shows the places where they are stationed to-day.

Besides the above list, a number of our organisers from Bihar itself are working in the affected area. We will try and give an idea about their work also.

They are all working under the Bihar Central Relief Committee in the various places. Their address is therefore; care B.C.R.C. of the places mentioned.

We have called for reports from all of them. And when w get them we will issue a further Bulletin about the activities the are carrying on.

B. G. LOKARE.

--)N(--

Patna,
14-3-'34.

Dear Comrade,

Let me remind you that we are here for relief work. This means in the first instance that we are not to carry on any political propaganda for Indian Independence for the period that we are working for the Bihar Central Relief Committee. We should not - and I know you are not - making use of this opportunity for any such purposes. If we are to carry on political propaganda we declaredly do it, as it has been our wont all these years. But as I told you above, so long as we are working for relief of the earth-quake sufferers, we keep aside our political activities.

Even in relief work itself, apart from the above side-tracking, I know there are other probabilities of workers being dragged into local controversies and politics of the various parties - Municipal, District Board, etc. etc. We are workers from outside Bihar. Our duty is not to entangle ourselves in these local currents and cross currents. We must keep not only ourselves but all the relief work that is going on under us aloof from being suspected of any such taint of partially due to such predilections and entanglements.

It is the 'quake sufferers whose miseries we have come here to ameleorate. I know that this alone is your concern and that you are ready to suffer any amount of hardships for bringing amelioration to them. But I want you to put all your energies to this work alone. While doing so you may have to work under adverse conditions of climate or opinion. But your objective should not suffer on account of your slackening your efforts, or even being slovenly in carrying out the work entrusted to you. You must have yourselves to the cause of the sufferers. Then only will they appreciate your sympathy and feel that you have done your best. You may have to walk long distances, work day and night, without food, drink, or sleep. But that should not count with you if we are to be true to our duty.

You belong to an organisation which stands by its discipline. Perfect obedience to those under whose charge you are placed is the only rule by which you will be measured. Let me hear no complaints from anyone about lack of discipline even to the slightest degree on your part. If you do not maintain the speciality of your organisation in your relief work also, remember you will be disgracing your organisation. I need not tell you what it means to me and consequently to you.

While working take care of your health. Guard yourself from epidemics. Take the advice of the doctors whenever you feel it necessary. Do not neglect your physique nor yet your mind. Let both develop without any hindrance. We must evolve as we work. And we must evolve as sound bodied and sound-minded men and women whose one object is the service of the country, and of those, especially, in it who require our services most.

(P-T-O)

I want to keep in touch with all of you. I want you to write to me twice every week giving the reports of the work actually done by you. Let this report be concise while giving all relevant facts and figures, as well as dates. From these reports I want to prepare a Bulletin twice every week and send it to all our workers in this Province as well as in the country for their information. Your reports must be addressed to me or to Mr.B.G. Lokare, Care. The Bihar Central Relief Committee. Either myself or Mr. Lokare will will be here. And we will attend to your reports sent to us. This has nothing to do with the reports you are to submit to your superiors or centres. This must be regularly done according to their instructions.

While sending the reports, let me have a frank statement of your difficulties, if you have any. I know there are a number of difficulties which come in the way of your relief work. If you have any personal wants apart from your routine life in the relief area, then write to me. I will try to meet them to the best of my ability.

Show this letter to your comrades. Some may meet you or be working with you. Some may not receive their copies. Hence the necessity of showing this to your comrades.

Trusting you will acquit yourself in a manner worthy the name of the organisation to which you belong.

Your Brother,

N. S. HARDIKER.

--)N(--

Patna
22.3.1934
6.40 P.M.

To,
Babu Anugrahe Narain Sinha
General Secretary, B.C.R.C.,
P A T N A

Dear Brother,

At 6.35 P.M. -- just five minutes before -- I received your letter containing the resolution of the Managing Committee of the - B.C.R.C. appointing me as Secretary-in-Charge of the Volunteers and Workers.

I am surprised to read the resoluti I have clearly stated in my personal interviews with Babu Rajendra Prasad, Seth Jamnalal Bajaj, yourself and others that under no circumstances I would accept the charge of any department of the B.C.R.C.. I have explained my reasons for not being at the head of a department. I have said and I say it today that I am willing to work under any head of a department provided the work is clearly outlined.

Therefore, I urge you to excuse me from accepting the charge of a department.

I hope you and your Committee will not misunderstand this action of mine, and by doing so I hope I am not inconveniencing you.

Your Brother,

BULLETIN NO. II.

The following is given in tabulated form to minimise the length of this Bulletin:-

NO.	NAME.	CENTRE.	WORK ENGAGED IN.
1.	Mrs. Umabai Kundapur	Monghyr.	B.C.R.C. Stores Department.
2.	Miss. Vidya Erunza	"	Nursing in Monghyr Hospital.
3.	" Ahilya Mahtre	"	B.C.R.C. Stores Department.
4.	" Gulab Mahtre	"	Nursing in Monghyr Hospital.
5.	" Safia Somji	Patna.	(Office records and visiting
6.	Mrs. Sushilabai Balsawar	"	(transferred cases in Hospital.
7.	V.M. Hardiker	Warisnagar.	In charge of Centre.
8.	L.R.S. Sharma	Sadar Sub-Division.	Supervisor of Centres.
9.	K.S. Pachapur	Madhubani.	Working in villages.
10.	R. Shrinivasa Rao	"	Office work.
11.	K.G. Krishnamurthy	Shambupatti.	Assistant in Centre.
12.	K. Dayanand Raju	Ghodasan.	Working in Centre.
13.	L.G. Kulkarni	Peepra.	-- do --
14.	R.V. Kargudri	Sangrampur.	-- do --
15.	D.H. Mantri	Ghodasan.	-- do --
16.	N. Vasudeo Rao	Kotwa.	-- do --
17.	N.A. Medayya	Monghyr.	Debris clearing and Hut construction in some Mohallas.
18.	S.V. Inamdar	Patna.	Map-drawing.
19.	S.P. Naik	"	Assistant to above.
20.	R.M. Bableshwar	"	-- do --
21.	N.N. Chandur	"	B.C.R.C. Records.
22.	K.A. Paremeswaram	"	Assistant to Medical Transport
23.	N.K. Deo Vasishta	Monghyr.	In charge of volunteers.

Through inadevertance the following two names had been omitted in BUILDTIN NO.I.

24. Shripad Shankar (Tamil Nadu) Laheria Sarai, Office of B.C.R.C. Darbhanga
25. S.R. Deshpande (Karnatak) Patna, Now in Patna, en-route to Darbhanga.

In the wake of the earth-quake we, to-day, find the affected areas threatened with the break-out of diseases in the form of epidemics like Cholera, Small-pox, Chicken-pox, Malaria etc.

We, therefore, desire to draw the attention of our workers to the following precautions which they will have to take in order to guard themselves against them:-

(1). Cholera is likely to assume epidemic form. Water, therefore, should be boiled (and cooled) before drinking. When going out for work, such water should be carried in well-corked bottles.

(2). Care should be taken not to eat half-cooked poories and breads. Sweets and beaten or fried rice (chivda) which have been exposed to dust should be scrupulously avoided.

(3). Vegetables should be washed with clean water before use. This applies especially to vegetables which are eaten un-cooked like tomatoes, beet-roots, cucumbers, salads etc..

(4). Wherever possible mosquito-curtains should be used.

(5). Special care should be taken to keep the utensils, which we use, quite clean. Utensils which are used for milk, curds, ghee etc., should be particularly taken care of.

(6). It is better to skip a meal when there is not sufficient appetite. Bowels should be kept clean.

(7). Local medical men should be consulted whenever there is any complaint in respect of health.

B.G. LOKARE.

P A T N A,)
25-3-1934.)

—N—

The Bombay Book Depot.

Booksellers & Publishers.

BIRGAON.

Bombay, 3rd April 1934.

To

B.G. Lokare Esq.,
Bihar Central Relief Comm.
Patna

Dear Sir,

We thank you for your letter dated 30st ult., and have as desired, pleasure to quote for the following notable books which are in stock.

1.	A treatise on Hygiene and Public Health by B. N. Ghosh Rs.6/8	Rs.6/2 nett.
2.	Sanitary Engineering by Francis Wood, Rs.7/14	Rs.7/-
3.	Elements of Sanitary Engineering by Mansfield Merriman	Rs.9/6
4.	A manual of Technical Plumbing and Sanitary Science by S.Barlow Bennett	Rs.7/2
5.	British Red Cross Society First-Aid Manual.	Rs.0/12
	Moore's Manual	
6.	Moore's Manual of Family Medicine and Hygiene for India by Cuthbert Allan Sprawson	Rs.8/- nett.
7.	A short Practice of Midwifery for Nurses by Henry Jellett	Rs.9/6 nett.
8.	The nursing of Infectious Diseases by by F.J.Woollacott.	Rs.3/12
9.	Text Book of Hygiene by J.R.Currie.	Rs.16/14 nett.
10.	Elements of Medical Treatment by Robert. Hutchison.	Rs.3/2
11.	Common Colds Causes & Preventive Measures by Leonard Hill and Mark Clement	Rs.4/11

12. Midwifery Coaching Lessons by Sister Ross. Rs.8/3 nett.

13. What to do in Cases of Poisoning by Murrell. Rs.2/13 nett.

14. Hewats Examination of the Urine revised by G.L.Malcolm Smith Rs 1/14 nett.

15. The Students Pocket Prescriber and Guide to Prescription Writing. Rs.1/14 nett.

16. Irrigation Pocket Book by Buckley Rs.18/12 nett.

17. Children From Two to Five their care and -- Management by Edith L.Maynard. Rs.0/6 nett.

18. Principles of Sanitation and Plumbing by -- Richard H. Bew. Rs.4/12nett.

19. The Household Doctor by George Black and -- other Eminent Authorities. Rs.1/9 nett.

20. Bed-Side Medicine (A hand-book of Diagnostic Methods) by Akhil Ranjan Majumder Rs.7/8

21. Macmillan's School Class Books Physiology Lessons in Elementary Physiology by Huxley. Rs.4/2

22. Elementary Hygiene by Wakefield. Rs.1/14

23. Manual of Hygiene and Domestic Economy by Charles Banks. Rs.1/8

24. A Surgical Hand-Book for use of Students Practitioners etc. by Caird & Cathcart. Rs.6/6

25. Manual of Hygiene and Domestic Economy by Charles Banks Rs.1/8

We shall be pleased to allow you 12½% special discount on all the books except those market nett. We have also pleasure in enclosing

The Bombay Book Depot
Booksellers & Publishers,
GIRGAON,

Bombay, 193

enclosing lists of Medical and Engineering Books for your reference
You will please refer to page 7 of the Engineering List for Sanitar
Books.

We shall also be pleased to supply any other books ~~except~~ besides those quoted here.

Soliciting a favour of your esteemed order which will have our prompt and careful attention,

We beg to remain,

Sir,

Yours truly,

for THE BOMBAY BOOK DEPOT,
GIRGAON BOMBAY

Patna
[illegible]

Dear Anugraha Babu,

am penning this letter to you to let you know just exactly what has taken place between me and Satyanarain Babu who required the services of my workers. The conversation you had with Mr. N.N Chandur yesterday evening at your office has forced my hands to write this letter. I would have come to you personally but as I know you are always busy I do not like to disturb you by coming there. Also, possibly you know, I am not keeping good health and it is not possible for me to go out much. Please be kind enough therefore to let me know whether your conversation with Mr. Chandur was correct. If so, what do you want me to do regarding the requisition for workers from Satyanarain Babu. I will act as per your advice.

On the 25th morning I met Babu Satyanarain Sinha at Peelikothi. He wanted to have a talk with me. As he was busy I could not talk with him that day. On the 26th, as Jamnalalji also wanted me to have a talk with him I sent him a note asking him when it would be convenient for him to meet me. He fixed the time at Peelikothi at 2 P.M. As he was busy that day with the Committee meeting it was not possible for him to spare a single minute. So we could not meet even on that day.

Yesterday (27th April) morning I met him at the residence of Seth Jamnalal Bajaj who asked me to finish my conversation with him. Satyanarain Babu told me that I had taken back two of the best workers Messers. S.R.Sharma and V.M.Hardiker. He said he had a talk with Mr. Sharma who was working under him for more than two months and he had given him the names of Messers. Nayak, Vasudeva Rao and Babbleswar. He read the same from his diary. He wanted these workers. I told him that I would consult Dr. Jetly and will give you the names of the workers that could be sent. I told him also that I could not spare him either Mr. Vasudeva Rao or Mr. Nayak. I told him that I could give both Mr. Babbleswar and S.V.Inamdar if Dr. Jetly agrees. Later we talked about Madhuvani centre regarding Medical relief. A few minutes later I reported this conversation to Sethji who was sitting in the adjoining room. Jamnalalji told me again that I should make everything clear to him before I send the workers. Again in the afternoon at about 4 P.M. Satyanarain Babu had gone to the Medical Training Camp in my absence and had a talk with Mr. Chandur and other workers. He told them, it seems, the same thing that he had told me and said that now we must send them three men whose names he read from his diary which on enquiry was found to have been procured by him from Mr. Sharma. On my way back to the Camp I again met him on the way near the B.C.R.C. office. I had again a talk with him in one of the rooms in the office and explained to him the misunderstandings between the workers. He asked me to instruct my workers to write to him all their inconvenience and troubles which he would look to personally. He further added that he would speak to the General Secretary about his requisition. I said that it was right. I added that I may also do it. When he was speaking to you I was in the adjoining room speaking with Mr. Jai Prakash. After he was through with you he came to me. We both proceeded towards Peelikothi. He told me he had spoken to you about the workers and that I must send them to reach Laharia Sarai by the next noon (today). I returned to my quarters at about 6 P.M. and instructed Mr. Chandur to go to you with the two workers concerned, speak to you about them and get the fare for their destination. Later I had a talk with Jamnalalji at 7-30 P.M. in the maidan. I told him of everything and further informed him that I was sending two workers to Laharia-Sarai. Mr. Prajapati Misra was also there. He said he too wanted two workers. I told him that I would do so whenever I could. When I returned from the maidan to my quarters Mr. Chandur reported to me the gist of the conversation he had with you. It seems you told him that you had a talk with Satyanarain Babu and that he did not want our workers but that we were anxious to send them there. You repeated this twice over on his telling you that Satyanarain Babu had brought up the list of our workers and that he had read the same from his diary. Again you asked you about the time you told him that he (Mr. Chandur) ought to have been [illegible]

Bihar Central Relief Committee

Telegrams: "Relief"
Telephone No. 28

All communications should be addressed to the General Secretary

Cheques should be made payable to the Chief Accountant

President
Rajendra Prasad

General Secretaries
M. Hafeez
Baldeva Sahay
Anugrah Narain Sinha

EXHIBITION ROAD
PATNA

Dear Thakkar Bapa,

This is the first time that I am writing to you. But I take the liberty because of the fact that you are in charge of Gandhiji's Harijan tour. Please pardon me.

With deep sorrow I read the incident that at Deoghar. I have read Gandhiji's statements in the press also.- After going through the whole affair carefully I have come to the conclusion that I must place before you the thought that came to me. It is this: until the Harijan tour in the country is complete I would like to be with Gandhiji as a controller of the crowds. I know that Gandhiji will laugh in his sleeves and call me a fool when he hears about this offer of mine. I know that Gandhiji knows how to protect himself from all sorts of calamities. I am not blind to it. Controlling the crowds alone will not save him from such lathi charges as he experienced at Deogarh. I know that I will not be able to do much under such circumstances. Still, however, I feel that crowds ought to be controlled in order to minimise the danger and that Gandhiji be protected by us as far as possible.

I had a talk with Jamnalalji about this. He also asked me to write to you and make this offer. I know Gandhiji will never allow me personally to do any work as he knows that I am not keeping good health. He may even scold me for offering my services to him in this manner and therefore I am making another offer and that is to send two of our best organisers for this kind of work. Their duty will be merely to help the volunteer organisations of various towns you visit and control the crowds. I know that increasing your party by two more men for doing specialised work of this kind means an expenditure to your organisation. But considering the motive underlying this I hope you won't grudge it. Anyway, that is my suggestion and offer. I have placed it most sincerely before you. Take it in any light you please. You can discuss it with Gandhiji and wire to me so that I may be in a position to send the men immediately to whatever place you suggest.

Your Brother,

My Tel: address:-
Hardiker, "Relief",
Patna.

BULLETIN NO.3.

As usual, ---------- was issued a long time back. The delay in issuing the third bulletin has been due to two reasons. Firstly, many changes have taken place in the group of our devoted workers and secondly, the changed political circumstances in the country kept us in a suspense. However we are now issuing the third one.

The following workers have been permitted to leave the Khadi activities and go back:

1. Mr. B.G. Lokare
2. ,, S.R. Sharma
3. ,, D.H. Mantri
4. ,, Shripad Shankar
5. ,, V.M. Hardiker
6. ,, N.K. Deo Vasisht
7. Mrs. Susheela Bai Balsavar
8. Miss Vidya Erunza

The womwn workers who were at Monghyr were called back to Patna. Mrs. Umabai Kundapur and Miss Anilya Bhatre have been sent to work along with the medical unit in Champaran district under the guidance of DR. (Miss) S. Mahajan. Mr. S.R. Deshpande also has been sent along with them. Miss Safia Somjee and Miss Gulab Bhatre, Messers. K.A Parameswaram, N.N. Chandur, S.P. Nayak, S.V. Inamdar and R.M. Bableswar were assisting Dr. G.K. Jetly in running the Medical Training Camp. The last two have now been relieved. Miss Safia Somjee has been supervising the camp while Mr. Parameswaram is the Camp-officer.

Mr. N.A. Medayya, our organiser from Coorg was working at Monghyr. As he was working in Deoghar in Bhagalpur district during 1931 he was appointed at the head of the volunteers of the town during the recent visit of Mahatma Gandhi. Mr. Medayya and 24 of his volunteers were badly beaten by the Sanatanists when they were controlling the crowds. It is reported that he has sustained severe injuries on the head and back. Mr. Inamdar has been sent to look after him.

Our workers in the field have acquitted themselves splendidly and honourably in the discharge of their duties. The officers-in-charge of the districts where our workers are working have given us most satisfactory reports of the work they are doing.

Dr. Hardiker's health has not been good. He has lost much of his weight also. He has also been suffering from liver complaints. Dr. Bidhan Chandra Roy of Calcutta and some prominent medicalmen of Patna who examined him opine that an operation may be necessary in view of the complaint in the gall-bladder. We are told by them that there was some inflamation of the liver. At present they have prescribed him some medicine which he is now taking. He gets sometimes acute and sometimes dull pain in the liver region. He has been advised rest by doctors. B U T----------.

Patna,
2nd May, '34

N.N. Chandur

R. [illegible]1366/7/5.

Bihar Central Relief Committee

Patna.

Exhibition Road

th. 1934

To

The Officer-in-charge

Motihari. Chiraya.

Dear Sir,

It has been brought to my notice that the centre-in-charge of Chiraya (Motihari) wrote to Pandit Brajabehari Choubey for medicine direct without any reference to you or to this office. This shows lack of discipline and coordination. Vaidyaraj - - Choubeyji also felt diffidence in complying with such requisition without definite information as to the qualifications of the vaidya through whom the medicine were proposed to be administered I am therefore desired to suggest to you that in order to keep you informed of their activities, Centre-in-charge should be direct directed to bring all such matters to your notice and should not deal with outsiders or strangers without reference to you.

Vaidyaji has suggested to me to enquire from you whether you will require vaidyas for your district and can usefully - - employ them. As the local Ayurvedic School is closed for summer vacation he proposes to send out senior students of Vaidya Class to attend to cases in the districts wherever their services will be requisitioned. Please have this in mind and if the occassion arises, you will kindly inform me or write to Vaidyarajji direct sending a copy of your letter to me for information.

Yours sincerely

Memo No. 8052/9

Sd/- Anugrah Narayan Singh

General Secretary.

Copy forwarded to centre-in-charge, Chiraya for information and guidance.

J.N.P.

General Secretary.

BIHAR CENTRAL RELIEF COMMITTEE

Telegrams: "Relief"
Telephone No. 28
All communications should be addressed to the General Secretary
Cheques should be made payable to the Chief Accountant

President:—
Rajendra Prasad
General Secretaries:—
S. M. Hafeez
Baldeva Sahu
Anugrah Narain Sinha

EXHIBITION ROAD
PATNA

1) The staff ~~should~~ (Peon & Comm) should give one month's notice before they leave the job

2) The payment of the treatment could be paid if it is done in consultation of the B.C.R.C. Doctor

3) People working under B.C.R.C. can be treated as indoor patients if need arises but only the medicines — charges are borne by the medical committee.

~~Adea~~ Boarding & lodging arrangements should be made by the B.C.R.C. for the staff & dispensary. The medical sub-committee will bear the running expences but priliminary arrangements must be made by the B.C.R.C.

Instructions to Medical centres

It should be borne in mind by the Medical Officers and their staff that the entire work of this committee is to be carried on in the spirit of the portion of the main resolution of the managing Committee of the B.C.R.C. which is given below.

(Copy the Resolution from the minute-book. Page 1)

Our work is mainly along the lines of preventive measures rather than curative ones. The ~~Medical Officers ought to be off shoulder~~ Concentrate their attention on bringing into force the ideas of the B.C.R.C. along the lines of preventive measures

2. The entire Medical Unit is directly responsible to the Medical sub-committee of the B.C.R.C. and not to any other organization. However, help and cooperation of other organizations be sought for in the discharge of their duties in their district, by the Medical Officers appointed by this committee. The relation between the Medical Officer and the Officer in charge of the B.C.R.C. in the district, shall be just exactly like the relation of the Civil Surgeon with the Collector of a Govt. district. The Medical Officer should bear this in mind and act accordingly.

3. The Medical Officer should keep his Office and Dispensary uptodate and ready for inspection by the Officers concerned, at any time and on any day. They should keep the following registers & books in their office and submit monthly reports of the work done and money spent, to the Secretary of this Committee. The registers & books which are required to be kept by every Medical Officer are:—

1. Stock Register of Medicines 2. Attendance Register of daily patients 3. Account books — Cashbook & Ledger. 4. Meals Register showing the meals taken by staff and guests. 5. List of deadstock. ~~to the~~ 6. Correspondance files. 7. Attendance of the paid staff.

4. The Medical Officer should make previous arrangements to procure from this committee drugs, medicines and other articles necessary for the dispensary, as well as books, literature furniture &c so that they may not be inconvenienced in serving the people in the affected areas. Requisitions for the same should be made very carefully bearing in mind the financial condition of this committee Absolute necessities alone should be requisitioned

[redacted]

[redacted]

[redacted] Secretary is hereby instructed to make enquiries from the General Secretary's Office re. the medicines received in the name of the Medical Association as well as the Bihar Central Relief Committee from the very begining of the same as the question of ownership re. the same has now come up before the committee. A similar enquiry should be made at the Bihar Medical Association office and the question of ownership be settled.

2. Whereso desirable separate kassing arrangement be made for the staff of the Medical Sub-Committee after making full enquiries from the Medical Officer.

3. Dr. Saran, Jetley and Hardiker should draft t necessary instructions for the guidance of this Committee's staff.

4. The Secretary should authorize the Medical Officer of this Committee for Monghyr to get necessary advertisements printed for popularizing this dispensary in that city and also to use tickets for patients.

5. The Secretary should issue an appeal in the papers for getting more doctors to serve in the affected area for a period of 3 months at least from 15th of June to 15th of September. Those who offer their services even before 15th of June should be welcome to do so.

[redacted]

[redacted]

I hope I am not trespassing my rights. As a friend and well-wisher I am writing this letter to you. I hope you will try to - rectify these mistakes. Pardon me for expressing the above thoughts.

Your brother,

To
Dr.G.N.Jetly,
Secretary,
Medical Sub-Committee,
B.C.R.C.,
P A T N A.

23

The Bihar Central Relief Committee

NO.

Motihari,
2nd June, 1934

Dear Dr.Jetly,

I have received a cross cheque for Rs.300/-. from the B.C.R.C. office at Patna. Thanks. The camp is going on alright. I am attending to it. I will close it on the 17th or 18th of this month. I have informed Seth Jamnalal Bajaj to that effect already. Whatever I do I will do in consultation with the Medical Officer and the Officer-in-charge of this district. You need not worry on that account. I will submit a report before I return.

I have already informed of my decision of returning to the south soon after this camp is closed. Under the changed political circumstances I cannot afford to remain here. I will leave this on the 18th of this month at the latest. This is only to inform you.

Your brother,

To
Dr.G.K.Jetly,
Secretary,
Medical Sub-Committee,
B.C.R.C.,
PATNA.

29

Motihari,
12th June, 1934

Dear Dr.Patwardhan,

I have your letter. Thanks. I have noted the contents. I am sorry you are in the same position as I am; but you should remember you are much better off than myself. Never mind if you have no money now. But I give you a warning now alone. Upto the 1st of January, 1935 I will require not less than Rs. ten thousand for re-organising and maintaining my forces in the country. If I take up the Seva Dal work again the Congress is bound to help me. But I want you to know that I need money for myself. That will come to more than a thousand rupees. This money I must get from my friends like you. I want you to keep your self in readiness to give me at least Rs.300/-. for my personal expenses before the above-mentioned date. I am not going to ask you again. Whenever I want it I will write to you a card. If that card does not bring me anything I will come and take it from you together with the travelling expenses.

I am writing all this to you because I know that my position will be very very awkward in future than what it was in the past. I have not only to live but to work while living and I cannot do it if friends like you do not help me.

I have a scheme in hand, to organise an All India Physical culture group. The scheme is being drafted. As soon as it is ready I will send it to you. You will be one of the men on a small committee which will be formed for this purpose. I intend to take Manekrao also. It will have nothing to do with politics. I remember to have written and spoken to you about this a few times in the past. I am sure you remember it.

I have had a talk about the re-organisation of the Hindustani Seva Dal with Seth Jamnalal Bajaj, the acting president of the Congress. I have suggested to him that I would like to take you on the Central Board of the Congress Volunteer organisation in case I take up that work again. You know that the Central Board consisted of only two members - Pandit Jawaharlal Nehru as member-in-charge and myself as organising secretary of it. But there is a provision for three more members. You may be one of them. I will see Gandhiji most probably at Poona and I will tell him about it at that time. So please be ready to shoulder that burden also. I will be at Patna on or before the 20th. As my letters from Patna are being re-directed here and as I don't want to miss your answer I want you to write to me and enclose my envelope in the letter addressed to Mr.V.M.Thakore, Bank Road, Patna and ask him to deliver it to me.

I have received a letter from Mr. Mahashabde. Until I write to him please see that he does not leave Amraoti. Please tell him about it. I am writing to him separately.

My respects to your sister and wife.

Your brother,

Motihari,
13th June.

Dear Rajendra Babu,

Thanks for the card. It has touched the very core of my bone. You have poured your heart in it. I wish I had come to see you there only. But my health and camp duty here forbade me from doing so. I share your sorrow as a younger brother of yours. Count me as one, will you?

I close the camp on the 16th and will leave this town on the 18th. I will be at Patna on the 20th. As soon as I see Jamnalalji there I will proceed to Bombay the same night with Dr. (Miss) Mahajan, Mrs. Umabai Kundapur and other Seva Dal workers from the south. I wish to see you before I leave Bihar where I have stayed for more than 18 weeks this time.

Will you let me know whether you will be at Patna on the 20th? Please.

I hope you are keeping good health.

Your brother.

26

S.No. 2

1. Full name: V. ~~[illegible]~~ H. D. ~~[illegible]~~

2. Address: C/o

3. Age: 26

4. Education: ~~[illegible]~~

5. Languages known: ~~Hindi, Marathi, English~~ Gujarathi

6. Training received: N Levadal Training

7. Previous Public work: N Levadal Organiser

8. Postes ~~[illegible]~~: Darbhanga Dt. (1) Lakhinagar

Patna

Signature

S.No. 2.

1. Full name: L. R. S. Sharma
2. Address: C/o Dr. Hardikar, Indore
3. Age: 28.
4. Education: General Education
5. Languages known: Hindi, Kanarese Marathi English
6. Training received: Sevadal
7. Previous public work: Chief Instructor, Hindustani Sevadal Academy, Bagalkot.
8. When posted: Darbhanga
(1) Samastipur

Patna

Signature

78

S.No. 3

1. Full Name: K. Dayanand Raju

2. Address:

3. Age:

4. Education: up to the SSLC (Matric) class

5. Languages Known: Hindi, English, Kanarese, Telugu & Tamil

6. Training received: H.S. Dal's complete training

7. Previous Public work: 5 years (1921-26) as a Scout, and 7 years (1926-33) as a worker of the H.S. Dal.

8: When posted: Motihari 23rd February.

(1) Godasam

Patna

21st Feb. 1934

Signature

29

Baktesheswar

S.No. 4

1. Full Name: Lakshman Gopal Kulkarni or Bakteshwar

2. Address: C/o Kaka Karkhanis Bijapur Bijapur Dt. Bombay Presi.

3. Age: 22

4. Education: up to the Matric class

5. Languages known: Hindi, Kanarese, English & Marathi

6. Training received: H.S. Sah's training

7. Previous Public work: For three years (1930-34) working as a worker of the H.S. Dal

8. Where posted: Matikari 23rd Tila: Pipra.

Patna

21

Signature

S.No. [redacted]

1. Full Name: K. S. [redacted]
2. Address: C/o [redacted]
3. Age: 20
4. Education: primary education in Kanarese & Marathi
5. Languages Known: Kanarese, Marathi & Hindi
6. Training received: H.S. Dal's Training
7. Previous Public work: Since 1930 i.e. for 3 years worked as a worker of H.S. Dal
8. When Posted: (1) Darbhanga 23rd Feb.
(3) Chaparid
(2) Madhubani.

Patna
21st Feb. 1934

signature

S.No. 6

1. Full name: Mrs. Umabai Sanjiv Rao Kundapur
2. Address: Kamalak Manufacturing company Broadway Hubli Dt. Dharwar Bombay presidency
3. Age: 41
4. Education: Up to the Matric class.
5. Languages known: Kanarese, Marathi, Hindi, English & Konkani
6. Training received: H.S. Sal training.
7. Previous public work: For 12 years (1921-34) through H.S. Sal & the provincial Bhagini Mandal of Karnatak
8. When posted: Munghyr

Patna
24th Feb. 1934

Umabai Kundapur
Signature

S.No. 7

1. Full Name: Mrs Sushilabai Madhav Rao Bhalerao
2. Address: C/o P. Shivarao, Pennalal Jindan & Co., 1st floor Grant Road Bombay
3. Age: 24
4. Education: General Education
5. Languages known: Kanarese, Marathi, Hindi, Konkani & a little of English
6. Training received: H.S. Dal's training
7. Previous Public work: Since 4 years (1929-34) as worker of the H.S. Dal
8. When Posted: Munghyr (1) Patna 10 3

Patna
24th Feb 1934

Sushilabai Bhalerao
Signature

S.No. 8

1. Full Name: Miss Ahilya Janardan Mhatre
2. Address: 74 Malad
B.B.C.I. Ry. Bombay Suburban Dt.
3. Age: 20
4. Education: up to the 4th std of English
5. Languages known: Marathi, Hindi & a little of English
6. Training received: H.S. Dal's training
7. Previous Public work: 3 years (1930-1934) as a worker of the H.S. Dal.
8. Chem Porter: Munghye

Patna
24th Feb. 1934

Ahilya J. Mhatre
Signature

S.No. 10

1. Full Name: Ramachandra Venkatesh Karguchi
2. Address: C/o Venkatesh Shrinivas Chat Karguchi
Tangal Po, Dt. Dharwar, Bombay Presidency
3. Age: 28
4. Education: Passed National Matric examination.
5. Languages Known: Kanarese, Marathi, English & Hindi
6. Training received: H.S. Dal's training.
7. Previous Public work: Since 9 years i.e. 1924 working as a worker of the H.S. Dal.
8. Where posted: (1) Matikari
(2) Sangrampur

Patna
24th Feb. 1934

R.V. Karguchi
Signature

p.No. 9

1. Full Name: Miss Gulab Janardan Mhatre
2. Address: 74 Malad B.B.C.I. Ry. Bombay Suburban Dt.
3. Age: 22
4. Education: up to the fifth Std of Marathi & up to the 2nd Std. of English
5. Languages known: Marathi, Hindi & a little of English
6. Training received: H.S. Dal's training.
7. Previous Public work: For 3 years (1930-1934) as worker of the H.S. Dal.
8. Where Posted: Munigh yr.

Patna
4th Feb. 1934

Miss Gulab J. Mhatre
Signature

S. No. 11

1. Full Name: Yashwant Vaman (Inamdar) Raje
2. Address: Khalar Dist Satara (Bombay)
3. Age: 23
4. Education: Matriculation & A.L.C. Examinations passed Intermediate in drawing & Architecture.
5. Languages known: Marathi, English, Hindi
6. Training received: Scout training & Seva Dal Training
7. Previous Public work: Scout master 1927 to 1929. Dist organiser H.S. Dal 1929 to 1932. Expert on Maharashtra Provincial Board. 1934.
8. Where posted

S. V. Raje
Signature

Patna
24th 2 32

S.No. 12

1. Full Name: Dayanand Hiraman Mautri
2. Address: Chincharli, Malad
B.B.C.I Ry
Bombay Suburban DT
3. Age: 22
4. Education: up to Matric class
5. Languages known: Marathi, English, Hindi and a little of Gujarathi
6. Training received: H.S. Dal's & Scout Training.
7. Previous Public work: 3 years (1930-34) as a worker of the H.S. Dal
8. Where posted: Motikari.
(1) Godaran

Patna
24th July 1934

D Mautri
Signature

S. No. 13.

1. Full Name: R. M. Bableshwar
2. Address: C/o Dr. N. S. Hardikar Hubli
3. Age: 22
4. Education: English 7th Std (Matric)
5. Languages known: Kanarese, Marathi, Hindi, Konkani, Telugu, Bengali, Oriya, Urdu, English and a little of Tamil
6. Training received: Scout and H. S. Dal's Complete Training
7. Previous Public work: From 1927 to 34 H. S. Dal Worker 1930-to 27 scout
8. Whom Posted

R M Bableshwar
Signature

Patna
24th Feb. 1934.

S.No. 14

1. Full name: N. Vasudev Rao
2. Address: C/o N. Sham Rao 18, 8th Block Road Basavanguddi Bangalore City Southern India
3. Age: 24
4. Education: Up to the English VI std
5. Languages known: Kanarese, English, Hindi, Telugu & Tulu
6. Training received: H.S. Dal & Scout training
7. Previous Public work: 1922-25 3 years in the Scout organization and 1930-34 3 years through H.S Dal
8. Where Posted: (1) Motihari (2) Kotwa

Patna
24th Feb. 1934

N. Vasudeva Rao
Signature

S.no. 12

1. Full name: Gajanan Singh
2. Address: Central Hindu School, Chowk Mahal, Benares
3. Age: 19
4. Education: First year Class, Hindu University
5. Languages known: Hindi, Urdu and English
6. Training received: Scout training from 1926 '30
7. Previous Public work: Served as a Scout
8. When Posted:

Patna
25 2 34

Gajanan Singh
Signature 25 2.1934

41

S.No. 16

1. Full name: Ramakrishna Srinivas Rao.
2. Address: 165 Viswesharapur. Bangalore City
3. Age: Twenty-one
4. Education: Up to Inter
5. Languages known: Kanada, Hindi, English & Telugu
6. Training received: Seva Dal training
7. Previous public work: Seva Dal Worker since 1931
8. When posted: Darbhanga

Patna
26th Feb '34

R Srinivas Rao.
Signature

S.No. 47

1. Full name: Nanjan Venkatesh Jamle
2. Address: C/o Dr. D.D. Sathye 127 Girgaon Road Bombay 4
3. Age: 24
4. Education: Up to Matric
5. Languages known: Marathi, Hindi, Gujarati, English
6. Training received: H.S. Dal & Sent training.
8. Previous public work: Since five years (1928-34) to H.S. Dal & Sent organisation

Date
24th Feb. 1934

Nanjan Jamle
Signature

I.No. 18.

1. Full name. Miss Vidya Erunya
2. Address: 47 Malad
3. Age: 23
4. Education: Up to Matric
5. Languages known: English, Gujrati.
6. Training received: Seva Dal Training
7. Previous public work: Two years (1932 – 1934)
8. When posted: Munghyr

Patna

Vidya Erunya
Signature

S. No. 19

1. Full Name: Miss Safia Sonyee
2. Address: 10 B Pali Road
3. Age: 22.
4. Education: up to matric
5. Languages known: English
6. Training received: Seva dal Training
7. Previous Public work: (1930 – 1934) four years
8. Where Posted: Munghyr.
Patna 10.3

Safia Sonyee

Patna

Signature

3.30. — 1. Full name: K. G. Krishnamurti

2. Address: 34. IIIrd Row, Chamarajpet B.lore.

3. Age: 11.

4. Education: Matriculation

5. Languages known: Kanarese, Hindi, English, Telugu

6. Training received: Seva Dal Training

7. Previous Public work: Seva dal working since 1928

8. When joined: Darbhanga

6.3. Chambhupathi

26th Jan. 34

Signature

46

S. No.

1. Full Name: Freeman [illegible]
2. Address: 70 Radhai Agency Bombay No. 4.
3. Age: 23.
4. Education: Up to English 6th Std.
5. Languages known: Marathi, Gujarathi, Hindi, English and Portuguese and Konkani
6. Training received: H.S. Dal Training.
7. Previous Public work: 1930 to 34. H.S. Dal Worker.
8. Where posted.

S. P. Nayak
Signature

Patna 4/3/34

S. No. 1. Full Name: M. Govind Kini

2. Address: S/o Srinivasa Kini Manjeshwar (S. Kanara)

3. Age: 34

4. Education: V Form.

5. Languages known: Hindi Kannese, English, Tamil, Malayalam, Tulu, Konkani

6. Training received: – Gun-making & Fitting of machinery.

7. Previous Public work: Salt Satyagraha.

8. Other Posts: x Abhanga.

Patna 4th ~~Feb~~ March 1932

Govind Kini
Signature

S. No.

1. Full Name: N. N. Chandur
2. Address: C/o Dr. N. S. Hardikar.
3. Age: 29
4. Education: Intermediate
5. Languages known: Kannada, Hindi, Telugu, English
6. Training received: A.S. Dal training.
7. Previous Public work: Hindustani Seva Dal Worker

N. N. Chandur
Signature

Patna
12th Mar '34

49

S. No.

1. Full Name: N 4 Medaik

2. Address:

3. Age:

4. Education:

5. Languages known:

6. Training received: H.S. Dal Training

7. Previous Public work: Dal worker since 1930.

Posted: Mongkyr 27/2

Patna.

Signature

S. No.

1. Full Name:

2. Address:

3. Age:

4. Education:

5. Languages known:

6. Training received:

7. Previous Public work:

Patna

Signature

No. 16

1. Full name: Govind Keso Ranadive
2. Address: Chowdhari Building Dadar
   B.B.C.I. Bombay Suburban DT
3. Age: 24
4. Education: up to the English V Std
5. Languages known: Marathi, Hindi & English
6. Training received: H.S. Dal's training
7. Previous public work: for years 3 (1930-34) as a worker of the H.S. Dal

Patna
24th July 1934

Signature
G. K. Ranadive.
24/2/34

C I R C U L A R

As per my circular letter of 12th February, 1934, you and some other colleagues of mine came to Bihar to serve the afflicted. It is not possible for me to know just when you arrived and joined duty in the interior. But I know this much that I had asked you to come and serve at least for three months. By the end of this month the period according to my circular will be over and you will be at liberty to return to your places.

Rainy season begins in Bihar sometime during the third or fourth week of June. There is every likelihood that there will be floods. There will be more work after that. It is practically so every year in this province. Whether to stay there and serve the people is a question that each one should solve himself. It will depend upon the conveniences of each individual. Others cannot advise anything about the action you should take.

Whatever it is, in so far as I am concerned, you are at liberty to go. If you decide to go I would like you to fix up a date anytime in the second week of June, say 10th, and inform the officers concerned accordingly and now alone, so that they may be able to make necessary arrangements to appoint someone else in your place and draw your T.A. from there to your place. If you decide not to go and serve Bihar in future also you do so on your own responsibility.

My programme is not settled. At least upto the beginning of rains I will stay. After that I may leave Bihar and go to another province. However, your programme must not depend upon that of mine.

Whatever action you take you please let me know to the care of [illegible] Committee, Chhapra, Ist. [illegible] area, where I will be staying from now on.

N. S. Hardikar

DUTIES OF VOLUNTEERS TRAINED IN THE MEDICAL TRAINING CAMPS

The cadets from the district of Champaran who have received training in the medical training camps at Patna and Motihari will be placed at the B.C.R.C. centres mentioned below and will work in co-operation with the officers-in-charge of these centres. They will be guided by the officers-in-charge and will be deputed whenever necessary by them on medical grounds to affected or apprehendly affected villages. They shall take the help of the District board dispensaries and Health Inspectors wherever available. They shall also avail themselves of the Government or private dispensaries wherever they are.

1. It shall be their duty to visit villages in the areas alloted to them and carry on health propaganda by means of lectures, practical lessons, distribution of pamphlets and leaflets - personal chats etc. among the villagers especially in markets.

2. They shall collect information about the number of houses and the number of inmates - males, females and children in each, the economic condition of the people and their mode of livin, the number of wells and tanks, cess-pools, latrines, drains and other sources of contamination and pollution and the condition of water in them, the exact position of wells from a sanitary point of view, the method of disposal of human excreta, the condition of cattle-sheds, - nature of diseases, if any, the number of stagnant pools if any in and around the villages which affect large number of people and big and important water-supply etc. and make a report to the District Medical officer at Motihari.

3. They shall look to the cleanliness of the village common water-supply, such as wells, tanks, riversides etc. They shall also look towards the cleanliness of children, homes, cattle-she and village commons and impress upon the minds of villagers the necessity of sanitary habits in their every-day life by practical demonstrations by closing and filling up of pools and places where water - collects and stagnates and which are breeding places of mosquitoes.

4. It shall be their duty to give necessary First Aid whenever necessary and to report any spread of epidemics to the - nearest doctor appointed by the B.C.R.C. or to the District Board dispensary or through the chowkidar to the nearest police station and report it early to the District Medical Officer at Motihari.

5. It shall be their duty to give First Aid in cases of snake-bite, burns, scalds, small fractures, wounds, drowning, fits, sun-stroke etc. and immediately get qualified doctor's aid.

6. They shall report to the District Medical - Officer at Motihari every Sunday without fail regarding their activit during the week.

7. They shall supply free of cost medicines for disinfection and instruct them in the utility of disinfection and them selves supervise such work wherever possible. They shall also distribute quinine freely to the villagers as prophelactic as well for getting cured of malaria. (They should avoid giving quinine to pregnant women).

8. They should spread the knowledge of anti-cholera or plague inoculation and vaccination as a preventive in cases of epidemics of cholera, plague and small-pox.

MEDICAL SUB-COMMITTEE.

The Medical Sub-committee of the B.C.R.C. met at 7-15 p.m. at the Guest House (no:2) (Sharma's quarters) on the Exhibition Road, Patna, on April 10-1934. The following members were present.

1. Dr. Raghunath
2. " N.S. Hardiker
3. " G.K. Jetly.

Seth Jamnalal Bajaj, the Chairman of the Committee was absent being away at Bombay. Dr. N.S. Hardiker was voted to the Chair. The Minutes of the last meeting were taken as read.

1). The results of the Medical and Mental examinations conducted by the members of this committee were placed before the Committee After studying the results the committee came to the decision that it was not possible for them to admit those who were physically weak and those, in their opinion, were not fit to grasp the subjects that are to be taught in the Camp.

It was, therefore, resolved that all those who were placed in A and B Grades be admitted in the camp and the rest be rejected admission and sent back to their proper destination.

2). The question of recruiting new men for the present Camp in order to bring the present number to 75 wasdiscussed. It was als resolved that no fresh recruits be admitted in the first camp after the 15th of April midnight and the Secretary write to that effect to the General Secraetary of the B.C.R.C.

The following instructions were given to the Secretary:-

1). The Secretary in consultation with Swami Anand or Mr. Kumarappa or both of them draft the menu of the training camp andfix up the cost of each meal and place the sum before this Committee at the earliest moment. Until then the menu that is fixed by the B.C.R.C. should be followed.

2). Foot drill should be taught to the campers daily for 30 minutes. Knowledge upto form fours should be imparted. Whenever there are no practicial demonstrations the campers should be given group exercises in physical training.

I came to Hubli with Mr. [illegible], the office secretary of the Hindustani Seva Dal, on the 5th of February. With the intention of serving the quake-stricken people, when I left my head-quarters, I had an intention of bringing along with me a number of Seva Dal officers. But as I did not know the exact position I decided to consult Babu Rajendra Prasad and Pandit Jawaharlal Nehru before I took any step in this connection. I had written to Panditji expressing my desire to meet him at Allahabad. But as he was away at Calcutta I had to come to Patna direct. On the 11th of February I met Panditji and Rajendra Babu together and discussed the question of Seva Dal workers. It was decided that 15 to 20 workers be summoned. Accordingly a circular was issued and sent to selected organisers all over the country. Also a joint statement signed by Panditji and myself was sent to the press urging the Seva Dal workers to keep themselves in readiness to come to Bihar whenever a call was sent. A few had come even my circular was despatched. The others came and were sent to the affected areas after ascertaining that they were needed at the Bihar Central Relief Committee office at Patna. Thus as per my request the following 20 workers came and were put to work.

1. Mr.V.M.Hardiker, 2. Mr.S.R.Sharma, 3. Mr. K.S.Pachhapur, 4. Mr. R.Shrinivasa Rao, 5. Mr.K.G.Krishna Murthy, 6. Mr.K.Dayanand Raju, 7.Mr.L.G.Kulakarni, 8. Mr.R.V.Kargudri, 9.Mr.D.H.Kantri, 10. Mr.N.Vasudeva Rao, 11. Mr.S.V.Inamdar,12. Mr.S.P.Nayak, 13.Mr.R.M.Bableswar,14. Mr.N.N.Chandur, 15. Mr.K.A.Parameswaram, 16.Mr.N.K.Deo Vasisht,17.Mr. S.R.Deshpande, 18.Mr.Shripad Shankar, 19, Mr. K.Vasudeva Rao,and 20. Mr.N.A.Medayya.

I had asked Panditji on the same day about the women organise also. I had told him that I had promised some work for Mrs. Umabai Kundapur and her sisters in the devastated area and that she had already left Hubli and had come to Bombay where she was awaiting my instruction He said that he had no objections for their coming. But he wanted me to study the situation first hand and then if I felt the necessity of some workers I should summon them. Babu Rajendra Babu too was present when we were discussing. I toured the affected area, I studied the situation first hand and consulted some friends reagrding the necessity of women workers. The only difficulty in the way, as I found it, was the orthodox mind of many a worker and leader who was connected with the Relief Committees. Most of them did not want women to come and work as they thought that they would be too much inconvenienced. Very few encouraged me in getting them to Bihar.

I wrote every bit of the information that I got about the work of women and explained the situation fully well to my sister, Mrs. Umabai Kundapur, who was then awaiting my instructions in Bombay. I told her that under these circumstances if she and her colleagues think that they should shoulder the responsibility of coming here, then and then only they must come here and even after coming here, I added, that if they found they could not serve the afflicted they must be satisfied with mere studying the situation. I emphasised the fact that if they desired to come here and serve, even though they are not wanted by the workers and leaders of this province, they must do so at their own expense and stay here for any length of time without being an unwanted burden to the B.C.R.C. This was agreeable to her as well as to her colleagues of the Seva Dal. Accordingly four of them came here. After her arrival here Mrs. Umabai Kundapur had a talk with me and some local workers about the situation. She felt that even under such odd circumstances it was the duty of the members of the Women's branch of the Hindustani Seva Dal to come here, face the situation boldly and serve the afflicted. So she immediately intimated to me two more of her colleagues - Miss Safia Soujee and Miss Vidya Kumar - by wire and urged them to come immediately. Thus the total number of women workers of the Seva Dal who came to Bihar and served the province came to six.

Miss Safia Soujee, 2. Miss Vidya [illegible] Shetty, Miss Anuya Khare, 5. Mrs. [illegible] Kalsaver, 6. Mrs. Umabai Kundapur.

6)

MEDICAL SUB-COMMITTEE
of
THE BIHAR CENTRAL RELIEF COMMITTEE,
PATNA.

The Medical Sub-Committee of the Bihar Central Relief Committee met at 4 P.M. at the residence of Seth Jamnalal - Bajaj above the office of Patna District Relief Committee on the Exhibition Road on 10th May, 1934. The following members were present:

1. Seth Jamnalal Bajaj (Chairman)
2. Dr. Raghunath Saran
3. Dr. G.K. Jetly (Secretary)

Dr. N.S. Hardiker was absent being away at Motihari.

Seth Jamnalal Bajaj, the chairman of the Committee, - presided.

The minutes of the last meeting was read and confirmed.

1. The Secretary placed before the Committee the telegram and letters from Dr. N.S. Hardiker and Babu Bipin Behari Varma regarding the opening of a medical volunteers' training camp at Motihari. The members were of opinion that it would be inconvenient to open a camp anywhere outside Patna as the necessary facilities such as the Public Health Museum etc. will not be avilable there. It was also felt that as the present camp at Patna will be continued to give training for another batch of volunteers it would not be possible for the Patna office to supply them with the necessary objects of demonstration. But, however, Dr. Hardiker and Babu Bipin Behari Varma were of opinion that there was an urgent necessity of opening a camp there.

It was therefore resolved that the opinion of Babu-Rajendra Prasad who is now touring in Champaran district be sought and if he and the local officers consider that satisfactory arrangements can be made there and if Dr. Hardiker - takes charge of the same the Committee feels no objection in sanctioning the proposal

It was further resolved that a sum of Rs.800/-. be - sanctioned for the above purpose as suggested by Dr. Hardiker in his letter.

2. The question of the examination of the volunteers who are now undergoing training came up next.

It was resolved that the date for the same be fixed up at some convenient date between the 20th and 25th May and that examinations be conducted in two subjects, namely, First Aid and Hygiene.

It was further resolved that Drs. Jetly and Tarani - Prasad Sinha conduct the examinations in First Aid and Dr. R. Saran and Major Mitra in Hygiene and that all doctors be - present at the examinations.

The Committee then adjourned sine die.

Secretary Chairman

[illegible]
[illegible] Committee,
Bihar Central Relief Committee,
PATNA.

Dear Brother,

I reached Motihari on the 4th of this month. I was there upto the 11th instant. During these days I have done the following work:

1. I inspected the dispensary and watched the work of the Medical Officer, Dr. (Miss) S. Mahajan and the two sisters who are helping her.

2. I visited 10 centres along with Dr. (Miss) Mahajan and other workers who are helping her and surveyed the situation there from a medical point of view. I have met doctors of the District Board dispensaries and Health Inspectors who are working under the Civil Surgeon and have discussed with them the question of epidemics that are likely to face the districts.

3. I had a meeting with the members of the medical advisory committee that was appointed by the officer in charge of the Champaran District branch of the B.C.R.C.. I placed before them the ideas of the Medical Sub-Committee and the work that it intends to do along the lines of medical aid and sanitation. All the prominent Physicians, Vaidyas, Hakims and Homeopaths were present.

4. I had a conference with the Civil Surgeon in the presence of Babu Bipin Bihari Varma and discussed with him the arrangements to be made regarding the training camp.

5. I met the District Health Officer and discussed with him the measures that our Committee was going to take in order to face the epidemics.

6. I had a discussion with Babu Rajendra Prasad, the Officer in charge of the District and other workers. I understood their ideas about the work that they expect us to do regarding medical relief.

The dispensary there was being previously run with the help of a compounder who was appointed by the District Office. It had a very meagre quantity of medicines. It was also being helped by some Vaidyas. Dr. (miss) Mahajan reached this place along with some medicine and took charge of the dispensary which is located near the B.C.R.C. office. The tin-shed has been offered by the District Officer in charge. Another consignment of medicines was sent to Motihari a few days back. Still the stock of medicines is insufficient. Now the dispensary is being fitted up with proper furniture and other necessary articles. The staff consists of Dr. (Miss) Mahajan, Mrs. Umabai Kundapur, Miss Anilya Bhatre and a compounder. The doctor attends to the dispensary and is helped by the two other sisters. Besides attending to the patients and paying professional visits the doctor and the two sisters go from mohalla to mohalla in the evening and deliver lectures on sanitation, cleanliness, purdah and such other subjects. They were helped for seven days by Miss Safia Somjee and Miss Gulab Bhatre whom I had taken there along with me. They too delivered lectures in women's meetings which were conducted by the medical department. I am told that the women there showed much enthusiasm. They wanted these workers to conduct these meetings in various parts of the town and educate them.

In consultation with Pandit Prajapati Misra, the Officer in charge of the B.C.R.C. and Babu Bipin Behari Varma I selected some centres and visited them. The centres visited are: 1. Segauli, 2. Rexaul, 3. Kaurihar, 4. Dumra, 5. Pakri-Dayal, 6. Madhubani, 7. Phulwaria, 8. Bahari, 9. Dumra, 10. Chiria.

In every centre which I visited people thronged togethe

and demanded medical aid. We had to tell them frankly that our work was only a preventive work. However we gave them that little medicine we had in order to satisfy them. In some of these centres medical aid was previously given by the B.C.R.C. Unqualified Vaidyas, Hakims and Homeopaths are found practising in these centres. At Raxaul there is a mission hospital conducted by one Dr.Duncan. The hospital was shown to us and we had a discussion about medical relief with its authorities. There are still some earthquake patients in that hospital. At Segauli, Raxaul, Pakri-Dayal and Dhaka we met doctors, health inspectors of the District Local Board. We had a long chat with them. We got all the information that we wanted.

At Kaurihar a village two miles off from Raxaul there is cholera prevalent. It is a village consisting of only 21 houses. Out of a total population of 105, 25 were attacked by cholera. Four of these died. When we were there six persons were suffering. There is only one well which supplies water to 21 houses. Due to earthquake even that well has sunk down. It was cleaned, sand taken out and the water was used. The people were taking bath near the well. The dirty water re-entered the same and thus gave rise to cholera. It will not be out of place to mention here that there is water scarcity throughout these centres. It has a peculiar colour which colours even clothes when washed in such water. These waters give out bad odour also. The Health Inspector of Raxaul area did take preventive measures. All people were inoculated. Water was disinfected. Patients were attended to. The condition of the village was beyond imagination. People suffer due to want of food, clothing and medical aid. The Health Inspector did come with us and showed and explained to us everything and promised full co-operation.

In most of these centres the lady workers who were with me and Dr.(Miss) Mangan spoke to the crowd that used to assemble there. The women who had gathered spoke to women workers freely. They appealed for food. They said " What is the use of your sanitation, of our taking bath and cleaning our homes when we are suffering for want of food? " Men and women both said that for years they had not received any medical aid and that many women died in their area for lack of such facilities. Women do not allow male doctors to examine them. They do not tell them their ailments. Thus they suffer and suffer terribly. There is no doubt that their economic condition is bad but it must be said that purdah and shyness on the part of women to mix with men is also responsible for a large number of deaths of women. That was the conclusion that I and my colleagues arrived at.

I am told that there are 50 dispensaries and two hospitals (one civil and one missionary) in Champaran district for a population of 21½ lakhs. I have not all the facts at my disposal. But it seems that for every two lakhs of population there are three dispensaries which too are ill-equipped. If medical aid is to be given at least to the people of affected areas of Champaran we may have to start one or two dispensaries at places required by the officer in charge of that district. In saying so I have not forgotten that ours is only to attend to preventive measures and not to medical ones. I will make my suggestions regarding these after a full survey of that district.

Pandit Prajapati Misra, the Officer-in-charge, and Babu Bipin Bihari Varma had a discussion with me about the medical centres they desired to start in their districts. I append herewith the resolution passed by the Medical Advisory Committee which was given to me by Pandit Misra. It speaks for itself. Almost all workers in Champaran district seem to be much interested in Vaidyas and Hakims. They want to take their help. I had a talk with Babu Rajendra Prasad about the scheme. He too is very keen about it. It seems that some correspondence has passed and is still passing between Vaidyaraj Chhube of Patna and the Champaran District Officer. The General Secretary of the B.K.R.C. is also concerned in it. I told them that I had heard everything about their scheme and that I would place my suggestions before the Medical Sub-Committee.

Pandit Misra and Babu Bepin Behari Varma both are much interested in medical relief for the people in their area. They wanted a special training camp in their own district. They want at least 20 persons to be trained as health inspectors as they fear the havoc during and after the floods. They placed their scheme regarding the camp before me. When I was convinced of the necessity of such a camp I went to the District Health Officer and requested them to help and co-operate with us. Along with Babu Bepin Behari Varma I went to the Civil Surgeon and discussed the scheme with him. They both agreed to help. After I got the sanction from the Medical Sub-Committee for the camp I wrote a circular mentioning the conditions on which the volunteers are to be taken and handed it over to Pandit Misra for circulation. The volunteers have to come there on the 15th. The camp is to be started on the 16th evening. Mr. R.V.Karguari with an assistant has been placed in charge of it and he will help Dr.(Miss) Mahajan in her work. The local doctors have promised to come and deliver lectures. Fourth year medical students of Patna Medical College have also offered help and they will be in the camp in order to train the campers in different subjects. I am going there myself to make the preliminary arrangements and will be present at the time of the opening.

Dr.(Miss) Mahajan and the women workers want to train some women in the camp. They will try to enrol some. How much success they will get, I do not know.

S U G G E S T I O N S.

I now make the following suggestions.

1. The question of Vaidyas, Hakims and homeopaths must once for all be settled, whether the Committee decides the help of the Vaidyas and Hakims or not should be discussed and the policy settled. In case the Committee is in favour of taking their help then I suggest that the Committee should co-opt one renowned Vaidya and one Hakim on this Committee so that it may be in a position to guide its deliberations and to chalk out its plans of action. If this is not done, I am afraid unqualified Vaidyas and Hakims will get into the field.

2. Dr.(Miss) Mahajan should be given the help of a travelling doctor and a compounder immediately. Then only she will be in a position to cope with the work.

3. She must be given the facilities for conveyance both in the town as well as for moffusil purposes.

4. She should be given the help of a magic lantern with slides and if necessary motion pictures to carry on health propaganda especially amongst women who seem to be more interested in this work than anywhere else in the affected areas. If possible, she should be allowed the help of more women workers after consulting the Officer in charge and Babu Bepin Bihari Varma.

5. Literature must be supplied as quick as possible.

These are all the suggestions that I could make for the present.

P A T N A,
13th May, '34

Your brother,
N.S. Hardikar

The Secretary,
Medical Sub-Committee,
Bihar Central Relief Committee,
P A T N A.

Dear Brother,

I visited Muzaffarpur on the 4th and on the 12 th of this month. I inspected the dispensary that was opened there on the 7th of April.

The staff consists of two doctors, Drs. J. Mahodaya and S.M. Philips, and three compounders; besides these, Dr. Mahodaya's assistant, one servant and one sias; thus the total number working in the department comes to eight. A tumtum also is maintained.

A small space is given to them by the B.C.R.C. near its store-room where these people and the dispensary are lodged. The two doctors cook their own food while the others dine in the B.C.R.C. - general kitchen.

Dr. Mahodaya tours with one compounder and necessary medicines and visits villages within a radius of 17 miles from Muzaffarpur. Dr. S.M. Philips who joined service on the 27th of April and compounder attend to the local dispensary. The third compounder was appointed - by Dr. Mahodaya on the 9th of May and is stationed at Gharabara, 12 miles away from Muzaffarpur, with a stock of medicines to attend to the patients coming from the neighbouring villages.

So far, from the date of opening the dispensary upto the 19th of May, they have attended to about 500 out-door patients. People with serious diseases also come there. But as they have no place to keep them as in-door patients they are either sent to the Civil - Hospital or sent back to their places.

Dr. Mahodaya says that it is not possible for him to attend to patients coming from various parts of the district. He says that there are many suffering people who have to be attended to in various villages. Calls come from most of the centres of the B.C.R.C. But it is impossible for him to cope with the situation. He has therefore - decided to work in only four centres and he pays a visit to them twice in a week. These centres which he visits are: 1. Berua - 17 miles, 2. Bedaul - 17 miles, 3. Rampur-Mari - 12 miles, and 4. Gharbara - 12 miles. At the last centre as I have already said he has kept a small - dispensary with a compounder in charge.

There is a demand for a dispensary from Bedaul. Mr. Satyadev Vidyalankar who is in charge of that centre is urging Dr. Mahodaya to open a dispensary there. I had a personal talk with him. For two months he was running a dispensary there at the expense of Calcutta Sahayak Samiti. He used to get patients from the neighbouring villages though there is a District Board Dispensary 6 miles to the north at Runi-Saidpur - 23 miles from Muzaffarpur. Mr. Satyadev Vidyalankar does desires us to run a dispensary there for at least 2 or 3 months and then he says that it will be convenient for him and the people living in that area to urge the District Local Board to take charge of the same and run it at their expense.

The stock of medicines that is there at present is supplied by the following agencies:

1. Some of the chemists and druggists of Bombay and Calcutta supplied it at the request of Mr. Abidali;
2. The Indian Medical Association handed over the balance of the medicine that was left over after the completion of their service;
3. Dr. Mahodaya himself purchased some stock;
4. The B.C.R.C. sent some stock from its Patna Medical stores.

[illegible] stock of medicines is not [illegible] more medicines and some other medicinal requisites.

The branch office of the B.C.R.C. at Muzaffarpur has taken by its own hands the Medical Committee's work and spends money as it desires or as is required by Dr.Mahodaya. It has followed this policy from the very beginning. It was a pleasant surprise for me to hear from Dr. Mahodaya that they are under the impression that Rs. 10,000/- have been alloted for medical aid and sanitation for their district and that the amount is to be spent by them and them alone. I am told that they are making arrangements for creating an Ayurvedic dispensary at Muzaffarpur. I am sorry, on both the days that I visited Muzaffarpur, the the Officer-in-charge of Muzaffarpur, Mr.Ramadayal Sinha, was not in station. Otherwise, I would have spoken to him about the policy of the Medical Committee.

I have asked Dr.Mahodaya to do the following:

1. To get in touch with the Civil Surgeon and the District Health Officer and get their co-operation in his work as also to find out their plans to cope with the much-feared epidemics during and after the floods.

2. To get complete data about the Government as well as the District Local Board and private dispensaries and hospitals and submit a report to our Committee so that we may be in a position to know the extent of medical aid that is now being given by the Government and other agencies.

3. To submit accounts of moneys spent on the medical department by the B.C.R.C. branch at Muzaffarpur from the 1st of April to the 30th and from the 1st to the 10th May, so that the Medical Sub-Committee may be in a position to know what is being done in its name and without its knowledge.

4. To deal directly with this Committee as he and his office there were responsible to the Medical Sub-Committee. He can certainly co-operate with the B.C.R.C. branch of that district and take advice and be guided, if necessary, by the officer in charge. The relation between him and the B.C.R.C. branch office there was like the relationship between the Civil Surgeon and the collector of a district. I have asked him to bear this in mind and act accordingly.

5. To form an advisory board of medical men with a view to seek their help and co-operation which will be needed if epidemics break out.

6. To make the necessary arrangements for boarding and lodging his own staff at one place and under one control.

I have found both the doctors very sincere workers. They are devoting their time and energy for the medical department but they are handicapped in their work for the following reasons:-

a. They have not so far, received any clear instructions from our Committee regarding their work and responsibilities or arrangements regarding their boarding and lodging or any other arrangements.

b. The compounders sent already are unqualified and the doctors have to spend some of their time in coaching them up. As it is, they get less time.

c. Financial arrangements are most unsatisfactory as Dr.Mahodaya does not know whom to approach-- whether the Medical Sub-Committee or the Officer in charge of the district who says that it is he who has to look after the medical work in his area.

d. There is a lack of more doctors and more compounders for rendering medical aid to villagers who come in hundreds when Dr.Mahodaya visits the same.

e. There is a lack of proper boarding, lodging and medical arrangements also. There is a lack of proper literature for distribution

to carry on Health propaganda as per main resolution of the Managing Committee of the B.C.R.C..

SUGGESTIONS.

After viewing the entire situation and after having talked to the staff and a few local persons concerned I have come certain conclusions. Hence I have made certain broad suggestions regarding the aid the Committee ought to render to the affected districts and to the district of Muzaffarpur.

1. The relation between the district office and of the B.C.R.C. and the Medical Officer appointed by this Committee in that district should be clearly defined and both the officers concerned should be immediately intimated of the decisions of the Committee.

2. Clear-cut instructions regarding the duties and responsibilities of the medical officers and their staff should be immediately issued.

3. Separate boarding and lodging arrangements must be made for the staff of this Committee which is stationed in every district head-quarters.

4. Propaganda materials should be supplied to all districts without delay.

5. The expenditure on each medical unit should be settled.

6. Sadal centre in Muzaffarpur district be given a dispensary with a doctor. As Mr. Satyadev Vidyalankar is a tried, sincere and hard worker he understands the his responsibilities and is ready to work even for this Committee. He needs no compounder as he himself is willing to render his personal services.

7. Three more compounders may be given for that district so that Mr. Anodaya as a travelling physician may be in a position to visit all the centres and render medical aid to the needy. In this case more money will have to be spent on medicines and a small sum on the necessary furnitures.

I am going to visit Majipur, Sitamarhi and other centres when I go to Muzaffarpur district next.

Patna
15th May, 1934

Your brother,

N S Hardikar

REPORT OF THE MEDICAL TRAINING CAMP, MOTIHARI :

The Officer-in-charge and some other members of the Champaran branch of the B.C.R.C. broached some the subject of the medical training camp at Motihari for their district when I came here in the first week of May on an inspection tour. They seemed to be more anxious for keeping their forces ready for serving the people of Champaran as efficiently as they could during the monsoons and the floods that would result therefrom. It appealed to me and I discussed that subject with Babu Begin Bihari Varma as well as Babu Rajendra Prasad who was here at that time. Also I had written about it to Seth Jamnalal Bajaj, the president of the Medical Sub-Committee, placing before him my point of view about the training Camp. Rajendra Babu liked the idea of such a camp and urged the president of the Committee to sanction this scheme. It was done but the condition was that I should be in full charge of it.

Accordingly arrangements were made. Dr.(Miss) S.Manajan, the Medical officer of the B.C.R.C. for Champaran was very enthusiastic about the camp. She too wanted to shoulder the burden of the camp to the best of her capacity She consulted her sisters who were then working with her and planned the work that was immediately to be done in starting such a camp. Mr.R.V.Karguari, the Asst.Secretary of the Hindustani Seva Dal who was then working as the Officer-in-charge of the Sangrampur Centre, was specially sent for by Pandit Prajapati Misra to take charge of the camp. The help of Mr. R.M.Bableswar an instructor of the Hindustani Seva Dal was given to him as adjutant. Later on Mr. Brahmadev Dube, another organiser of the Dal from Gaya was also asked to assist him as the Quarter-master. The officer-in-charge of the district immediately sent out a circular to his various centres and summoned the recruits to Motihari on the 15th of May. As the training in the camp was to be completed before the rains set in, it was thought necessary to begin

as quick as possible. Therefore most hurried arrangements were made by Dr.(Miss) Mahajan. Lodgings secured; utensils brought, furniture gathered together, lecturers approached, cadtes examined and without waiting for a formal ceremony the camp was started on the 15th evening. However as - desired by the Local officers and Babu Bepin Bihari Varma the opening ceremony was performed on the 25th May under the presidentship of Rai BahadurThakur Ramdhari Sinha.

At the start there were only 39 cadets. Gradually the number rose to 44. But all were not admitted. .... of them were rejected for reasons of either health or ability to grasp subjects to be taught in the camp. Some of them left the camp owing to the strain of the camp discipline

Dr.(Miss) Mahajan met the local doctors and requested them to take interest in the camp and teach certain subjects to the campers. Most of them agredd and kept up their promise to the last.

The theoretical subjects that were taught in the camp for the first three weeks were;- 1. First Aid, 2. Sanitation and hygiene, 3. Broad outline of anatomy and physiology, 4. Necessity of discipline. Besides these, practical lessons in 1.- 1. Boating, 2. Cycling, 3. Swimming, 4. Tracking, 5. Cleaning villages etc. were also given, in addition to the stretcher drill and various games. These were given in the last week. Foot-drill was made compulsory from the beginning to the end as as it was felt that it is the foundation of all discipline in life.

The total number of lectures and suggestive kind of revision classes were..... . From this it will be seen that that the physicians and other instructors who taught their subjects in the camp have spent much of their valuable time

[illegible] by the campers. It should be remembered here that most of the campers being from villages did not know even the A.B.C. of either a camp life or discipline or had any general knowledge in any technical subjects. They had not studious habits in them. It was, therefore, very difficult for the lecturers to imbibe in them the spirit of efficient First Aid service to the people of their district. But the work had to be done and it has been done at least to a certain extent.

The campers having had no idea of discipline had to be kept under strict supervision but as it happens in every such camp some of them have shown disobedience to the camp rules. Such disobedience and indisciplined actions were..... . Each individual acting in the spirit of disobedience had to be punished and the methods of punishment that was employed in the camp were:- 1. to give extra sentry duty, 2. disallow either a nashta or a meal or both, 3.

4.

Except in one or two cases these punishments were taken very good-naturedly by the campers. The others revolted and therefore they had to be ordered to quit the camp. But later as they realised their mistake they apologised and they were excused.

Due to mineral salts present in the water from the tube-wells which were the sources of water-supply to the camp the campers suffered much from bowel complaints. Nearly one-third of the campers suffered from such diseases; two of them were seriously ill and one of them was sent to the B.C.R.C. dispensary where he was cured and discharged after a week. One had a long deep cut in his feet while taking practical lessons in boating. He too was sent to the B.C.R.C. dispensary. Otherwise the health of the campers was alright.

The lecturers who regularly attended the camp are:

Name	Subjects taught

Thanks to them all, it would have been impossible for us to carry on the work without their co-operation. They showed much eagerness to get one trained efficient band of workers to serve the people of their district in times of need. They spared no pains in not only coaching cadets but even in attending to the needs of the camp itself.

The total number of meals served in the camp from the evening of the 15th May to the night of the 16th June were ..... Of these ..... were served to the relatives of the cadets who visited the camp. ..... meals were paid. Two meals and one nashta in the morning were served daily. The nashta consisted of .... , the morning meal of .. . . and the evening meal of ... ...

The cost of two meals and a nashta has come to .. .. In this is included the establishment charges etc. also. The meals served were of the type of the usual menu of the district. We could not of course give them more than what we have already given even though we had the desire.

The amount sanctioned for the Training camp by the Medical Sub-Committee was Rs.800/-. A budget was drafted later and it wad found that about Rs.600/-. would be enough for running the camp for about a month. But the total expenditure that has now come to Rs ..... . The main items being, 1.Boarding, 2.Lodging and establishment. I am enclosing herewith a full statement of accounts for the whole

of the camp.

It was thought necessary that each cadet be given a co[illegible] of each of the First Aid and the outlines of Anatomy a[illegible] Physiology-both in Hindi- for the simple reason that when the cadets would go to their places they would from time to time consult these books and refresh their memories. It is an additional cost, no doubt. But in the interest of the work at hand it had to be done.

The camp was often visited by the officer-in-charge of the district, Pandit Prajapati Mishra who took keen interest in training as well as the welfare of the campers and addressed them to a few times on the necessity of observing strict discipline in the camp and of imbibing the spirit of selfless service. Babu Anugraha Narain Sinha the General Secretary of the B.C.R.C. also visited the camp. Many other visitors also came and saw the camp at work.

FILE No 53

1942 - 1943

Page Nos 1 To 148

From
R. K. Shirade
No 750, Class I
Belgaum Central
Prison, Hindalga
Belgaum

[redacted]

To
गंगूताई शिरोडे
Markumariddappa Pond
Hubli, M.S.M.Ry

Central Prison. दिनांक ३० नोवेंबर १९५२
१ डिसेंबर १९५२

चि. गंगूताईस अनेक आशीर्वाद विशेष :—

(१) आपल्या पत्राची आम्ही अपेक्षा करीत आहो. कदाचित, तुमचे, हे पत्र अधिकाऱ्याकडे दिल्याबद्दल, रागीच येईल. बघू आ. मला आठवडाभर वेळ आहे, म्हणून लिहिले, विजूने व मनमोहनने - आणखीपण माझी व तीन पुस्तकांचे एक पोस्ट रजिस्टर आले. ही पुस्तके :- (१) Bella of France, (२) Man Made Fate, (३) Chung King Diary. वेळ असा आजच उत्तर पाठविले आहे. मला नाशा शेतिवाडी (?) विषयी आहे. हे तुम्ही पुनाची चारपाणी व पिकाची माहिती मास्करने उत्तर दिलेच आहे. आपले दुःख — आमचे उत्तर — नाही.

(२) मास्करचा Inside Latin America हे पुस्तक विकत घेण्याचे मुद्दाम ठरविले आहे. मुंबईत दिवेगुंडीचे ओसिएन्ट बुकसेलर्स व आणखी New Book Company या एक प्रात पत्रविचारणा ठरविले आहे. मुंबईत कुठेच नाही तरतोही विकत घेणे आणि हल्ली विकत घेणे. पुस्तकाची किंमत कार असेल कल्पना रोज प्रती व पेण्याची बरबराही आणी; तसेच ही माहिती घेणे हे तर पुस्तकाची एक मारी. मास्करकडे पाठवावी. आकर्ष असे लोक पाठवेल. ही लोक बाबूच्या पैशाचे, पुस्तके खरेदी करण्यास लिहिले आहे.

(३) चि. विजूचे अक्षर किती सुंदर आहे! तिचा लिहिलेले वाचे येत नाही असे म्हणावे लागते. तिजकडून वारंवार लिहावे. अक्षर सुधारण्यास मागावे. आता तीसरी लेख वाचली आहे. यात्री तिचा जाणीव करून आणी. आणखीत अक्षर सुंदर पाहिजे. यात्रेही वेळा असे लिहिले आले पाहिजे. लिहा थोडे असले तरी पहले लेखन व वाचन करून घ्यावे. तिचा लिहिलेले आकडे आणले मोठ्याच्याही काहीही आलेले नाही हे वाचून वाटते. पण असे का होते? अक्षर असे? तिचा पुढच्या वर्षेस आहे वर्गाचे लिहिले मुद्दाम सांगावे. तिचा वाचे पाहिजे ते लिहिले पण अभ्यास करावा. ती शरीरसुख ठीक तर नाही ना? फार दुबळे वेळ नको म्हणावे. आणि वेतले तरी लोक आहेच ही थोडा हिस्सा आहे असे सांगावे. सध्या फेल "पास" विचे नव्हते. आता चांगलाच ही लोक गणवा म्हणे? पुनाच्या वेळचा तिचे लिहिले पत्र एकदे पेपर पत्री आहे होते? आता पाठवीत नाही म्हणाल्या होत? ठीकच तसा आमचा कुटुंबात पण लोक आणावे लागेल तसे नसे तर काय? मनाचे अशी रोज म्हणे. रोज सर्व म्हणून घ्या. वेळेवरोबर तिचा पाठ लावे पाहिजेत. पुस्तकाची आवरोवर आणावे. कसा वाटला हे तिचा कळवेच पाहिजे. लिहिणे नसे कळेल आणी मग ती मोठी झाली म्हणजे तिचा आपले आयुष्य कसे वाटे याचा आधार नाही.

(४) ३०-११-५२ ची ज्ञानी प्रहर : आपले [illegible] आज्ञेचे [illegible] एक [illegible] एक [illegible] आला. २८ तारखेची ही पत्रे आहेत. [illegible] पत्रकडून नाही [illegible] उत्तर आलेच. [illegible] असे तीन वितरे आला. [illegible] आणी. [illegible] आणखी पत्रे लिहिलेत म्हणजे आमचे ती [illegible] [illegible] आहेत. [illegible] आमचे [illegible] आणि [illegible] आणि [illegible] वर्ष [illegible] येथून [illegible] आहे. [illegible] आणि [illegible] [illegible].

(५) माझ्या अंदाजाप्रमाणे तारीख २ च्या पहाटे नगर येथे जिल्हा आणि मुंबई तसेच तोंड चिठ्ठ, मेंगलाणा, गुरुकुल वगैरेची वाट पहात आहो.

(६) मजकडच्या पुस्तकांची ११ पुस्तके आजच १ वाजता गोपालराव [illegible] रिसीट मागून घेतली. तो मंडळीस दर्शवी आणि होता [illegible] घेऊन नेली. ही वाचून संपलेली. पुढेही अशीच चर्चा पुढे होईल. ती अशी भेटीची आणि व्यवस्था झाली. श्रीधरून येताना मागेच्या बेडवाल्याचे टेंबूर आणावयास पुढून पुढे. आता नवीन मंडळाची जास्ती पुनः आले लागली. गोपालास कुठून माझा पुस्तकी पुन पाठविले टेंबूर मागावीत आहो.

(७) गोपाळ जोशीची पत्नी! खरोखर संगतीने विचारावेसे प्रश्न! असे उत्तरे! होय! उत्तरे रडी पाणीनेत! ती देही! पण, प्रश्न व प्रश्नाचे प्रश्न मोठ्या मजाने तेथेच सोडविले पाहिजेत. आपले अगदी मुख्य साधणे कुठे राहिले? प्रगति आहेही करू नये. आपल्यास्वतः चांगल्याशीच अथवा चांगल्याही क्रियेने बोधासही दुखवू नये. आपण जी आशा बाळगतो तीमुळे कोणीही दुखवले जाऊ नये. मनुष्याने प्रथमतः शरीर तोडून वागवावा. यातच मनुष्यत्व असते. यातच नीतीचे बीज असते. चिठ्ठी चपाटी - आणविणे व पाजविणे यांचे साधे पाहिजे हे मी कबूल करतो पण या दोन्हीच्या तिच्या आवाजाप्रमाणेच असतील तर वेगळे आपण घोडे परवानगी घ्यावी. आजूबाजूची - आजूबाजूची प्रमाणेच जो पर्यंत वागतात तो पर्यंत चोरचाटू राहिल्या तरी हरकत नाही. काय विहितीच? कारभार साधे तर घरच्या घडीची नी निराकरणे येथेच ना? बरे! बरे मृणाले! आपण तिकडे लक्ष देऊ नये. पण या तिच्याच्या घरच्या इतर मंडळी बरोबर चांगले मृणाले अदकर असते. ती कुणी अज्ञान लहान आहे. अनेक जणांच्या नीतिमत्तेची कुमक असते. राक्षस नाही. कुसले, अनीतिमान कोण कार असतात. अगदी चिंचेच्या मुळीच तेथे कुसलेतिच व ती अज्ञानीपणाने केव्हा वडगी कुणी पडेल हे तिच्या निर्दोष कुकर्माचा मार मृणाले अज्ञानिच्या चमत्कारा नाशिकपान कुरावा. तिच्या नमस्यातच हे तिच्या वाचून सांगावे लागू नये. आपल्या घरातील कामाशिवाय तिच्या शक्ति रहेल्या कसलीही न वाव करू नये हे बरे. मात्र नवरा घरू पाहिजे. दिवाणी मोठ्या अतीव [illegible] पण नवऱ्याला आणि आपल्याहाती आपल्या वागणुकीवर ठेविले पाहिजे. नाहीतर रंगूताईच्या घराकडे पडण्याची पाळी येईल. आवाज जावे लागेल व घर [illegible] मात्र [illegible] ही गोष्ट [illegible] वेगळी. गोपाळाने संयमाने घेतले पाहिजे; अहीं [illegible] [illegible], [illegible] तर [illegible] [illegible] राजाने तिच्या रीत आत [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]

From
R.K. Shinde
No. 752 Class I
B.C. Prisoner
Ratnagiri Jail

To Ganpatrao Shinde
Machhimar Village Pond
Hathli M.S.M. Rly

Date 30-11-42
1-12-42

(१) आम्हांस पत्रे लिहिता येत नाहीत. मजकूर पत्रे लिहिणे आमच्या हातून होत नाही; अशी
या तक्रारीत सावकारी व जमातीने मुकादमी अशी आपली आपली आणि आमच्या
मिळून आणि [illegible] नाही. ही गोष्ट आम्हांस [illegible] कबूल करावी लागते
पण पत्रे लिहिता येत नाहीत हे मात्र आम्ही कबूल करणार नाही. आमच्यात [illegible]
[illegible] उपयोग करून वाचवीत असतो. एकच [illegible] आम्ही लिहून
देतो आणि आपले मनोरंजन करू. पण हे परिस्थितीवर अवलंबून असते.
वेळ, काळ व परिस्थिती ही जाणून घेऊन करावे लागते. [illegible]
एकाएकच पाऊस पुढे चालून मार्च करावे लागते आणि [illegible] मार्च करणारच
[illegible] पुढे पाऊस चालणे साहीत नसतो; त्याचा आधार घेण्याची वेळ येत नाही.
विनाकारण अमे मोठमोठे लेखन लिहिण्याची जरी आम्हांस सवय नाही तरी [illegible]
वेळी जे पाहिजे, जाते पाहिजे व जितक्यात परवाडणी आहे तसे स्वतः लिहितात
येते व तसेच आम्ही लिहीत आलो आहो. व तसेच पुढे चालू देतो. असे आमच्या
परिस्थितीने आम्हास तसे कुठे लिहे दुसऱ्यास सांगे. निरनिराळ्या [illegible]
परिस्थिती निरनिराळी असते. आमची वेळ, आपली वेळ; [illegible]
वेगळी, [illegible] वेगळी; हे आम्ही [illegible] आहो आहो. [illegible]
आम्ह पडेना हात आखडता घेतला गेला. किंवा [illegible] लिहिणे या मजकूर [illegible]
कोण? वाचावयास [illegible] तर पाहिजे ना? लिहिणारा लिहीत पण वाचणारे [illegible]
आम्हाला लिहावे नाहीत तर [illegible] होतो [illegible] लिहिणारास उत्साहही येत
नाही. आपला हातिलाचा अनुभव आहे. [illegible] लिहिणारास [illegible]
घेण्यात ते येतच नाही. [illegible] उपयोग केला नाही तर [illegible] काम करणार?
[illegible] लिहिणारा पाहिजे तितक्याच [illegible] पाहिजे तरच [illegible]
पाहिजे असेच होतो. असे नाही असलाच वाटते? वाचण्यात वाचणारी [illegible]
[illegible] विचारी, ज्योतिष तारतम्य समजून घेण्याची [illegible] तरी लिहिणारा
[illegible] लिहिण्याची [illegible] करीत - नाहीतर [illegible]
प्रमाणे [illegible] नाही असो. [illegible] आम्हास [illegible]
[illegible] नाही तर [illegible] आम्ही लिहावयास तयार आहो.
[illegible] आणि जमाती [illegible] तयार [illegible] आणि [illegible]
लिहीत [illegible] कुठे, किती कुठे, [illegible] आहे [illegible] आम्हास [illegible]
[illegible] तर आम्हांही [illegible] लिहावयास [illegible], लिहावयास [illegible]
विचार - आपण [illegible] लिहिता येईल. पण तुम्ही सर्व व
दुष्कृतीने [illegible] आम्हास [illegible] आम्ही [illegible]
उत्साहपूर्वक उत्साहही नाही, [illegible] नाही आणि [illegible] नाहीत असे [illegible]
[illegible] जमाती [illegible] लिहिता [illegible] पण आम्हास [illegible]
[illegible] हाती [illegible] कोण समर्थ असतो? आम्ही लिहिणारा [illegible]
(२) होय! आम्ही [illegible] आहो. [illegible] नाहीत
[illegible] - [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]

[illegible]

(72) [illegible]

(73) [illegible]

(74) [illegible]

(75) [illegible]

(76) [illegible]

from
R. K. Shenade
No. 750, Class I
Belgaum Central
Prison, Hindalga

5

To
Smt. Gangutai Shenade
Manjunnidappa Pond
Hubli

दिनांक 28-12-42
गुरुवार

चि. गंगूताईस अनेक आशीर्वाद विशेष :—

(१) आपली पत्रे सर्व पत्रे आपणास पोहोचली असतीलच. गोआ[redacted] धातिकेचे व गडाबिरीत चिठ्ठिचे पत्र आपणास पोहोचले ना? त्यावरून इकडील हकीकत थोडी कळली असेल. काही कोणती पत्रे कधी पोहोचली ते कृपाकरून लिहावे.

(२) आज गुरुवार आपणाकडून दर रविवारी अथवा सोमवारी येणारे पत्र आज गुरुवार झाला तरी आले नाही. आता दुसरले दोन वाजले. तरी पत्र आलेले नाही म्हणून त्याचीच प्रमाणे तार केली आहे :—

Sripad and we alright. Why no letter write immediately.

Narayan

आणि हे पत्र लवकरात आहे.

(३) का? असे का झाले? घरी सर्व बरे आहात ना? काका जास्त तास्वडतोक कळविणे. कधीही न मुकुणाच्या आजून पत्र न आल्यामुळे काळजी लागली आहे. का, [redacted] आपणास पत्र लातले असूनही ते आम्हांस दिलाचे नाही ते कोणतरी गहाळ झाले काय? काय झाले?

४) इकडील परिस्थिती आटोक्यात आली असे वाटते. तरी काळजी घ्यावयाची तो भाग नक्कीच आहेत. आहीं तीसेही बरे आहोत. आम्हांबद्दल काळजी नको. आहीं काल्यास आमच्याला तावडतोब कळवू अथवा कळवितोच. येथे जो आजार पसरला तो कॉलेरा नव्हे. कॉलेरा सारखाच एक रोग असावा. असे डॉक्टर आणि स्थानिक प्रथम आणा देतो [redacted]. [redacted] लोकांना लागण होऊन पीडा झाली. असे कि [redacted] रोगाचा आरंभ कळले नाहीं. आहीं असो आमच्याबद्दल निश्चिंत रहा.

५) पुन: लिहू

६) वि.गं. बाळोबांना आमचा कुशलतेचा निरोप सांगून नमस्कार कळवावा. इतरांना नमस्कार आणि आशिर्वाद

आपलाच

R.K. Kurwade

From
Bro N. S. Hardikar
No 42, Class I
Belgaum Central
Prison, Hindalga
Bel

To
Mr Tarachand Shivtarkar
(Gandhi Smarak)
Gandhi Health Shrine
Poona 1

दिनांक २६-१२-४२

चि. इंदुस अनेक आशिर्वाद विशेष :-

(१) तुझे ता २२ चे पत्र पोंचले. आमचे १६ ता. चे पत्र तुला २२ ला - इतक्या उशीरा - का पोंचले हें कळत नाहीं. आम्हाला पत्रांमागे C. I. D. असेल. असला तरी चालेल जोंपर्यंत आमचा चांगलीकडून अथवा ऑग्रेसकडून कांहीं विरोध नाहीं तोंपर्यंत हरकत नाहीं. आमचा आप आपल्या मंडळीकडून व लोकांच्या हातमिळवणीकडून तेवढे विरोध असतो. मग काळजी का करा? असेही गांधीजींसही पहिल्यापासून विरोध आलो आहे. वृत्तपत्रातील बातमी शिवाय बाहेर काय चालले आहे हें आम्हाला आम्ही विचारा नाहीं. कोणीही तो विषय नाहीं म्हणून स्पष्ट रीतीने कळविले आहे.

(२) मार रेपेस म्हणजे रविवारी अगर सोमवारी गांधीजींकडून जें पत्र आवश्यक ते आले नाहीं. म्हणून काळजी लागली व पुरवा (२४ ता) विचारा हे तार केली. लोक यायचे पर्यंत उत्तर आले नाहीं. कारण कळत नाहीं तुला कांहीं माहिती असल्यास तारेतून कळीव. हां?

(३) मारचे पेस ही तुला ज्यास्त कांहीं विरोध नाहीं. पुढच्या रेपेस विरोध. मध्यानेच नाहीं व विरोध आम्हाला फार: स्थितीतही नाहीं. इतका उत्तर.

४) आमचा सर्वांची — [illegible] — [illegible] प्रकृती बरी आहे. [illegible] रोग [illegible] नाही. [illegible]

५) तुमचा [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

६) [illegible] [illegible] आहे. तो तुमच्याकडे [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

आपला
[illegible]
नारायण

From
R. K. Shende
No. 760, Class I
Belgaum Cantonment
Belgaum, Hindalga
Belgaum

(9) ५

To
Sri Ganpatrao Shende
[illegible]
Hubli, N. S. M. Ry

दिनांक २९-१२-४२
मंगळवार प्रातःकाल

चि. गणपतराव अनेक आशीर्वाद विशेष:—

(१) चि. आईचे १२/२० चे पत्र आजच वाचावयास मिळे पण ते आम्ही अद्याप २४ तास आले. यांचे कारण २२ तारीख [illegible] वाराचारांचे बुधवारचे आरी लोन दिवशी येथे आम्हांकरितां गडबडीत तो दिवस आम्हांची निघेपर्यंत लावणे शक्य झाले नाही. म्हणून आम्हांस ते पत्र मिळावयास उशीर झाला. असो. तीन तारीखेस कुटुंबास दिनांक मंगळ आम्ही आम्हांस तार केली [illegible]. विनायकराव जरी येथे रजेवर होते तरी येथील अधिकाऱ्यांच्या गाडीची कडे पक्ष हिल्यास ते हमेशा पत्र आहेत असें म्हणावे लागते. असो. तार आम्हांस तारेस उशीर म्हणून आईचे २५ तारखेचे आई पाठ सकाळी आणि त्याची वाचनीच ५ वाजता येथेची तार सांगी ६ वाजता पोहोचली. तारेत लिहिलेले दुसरे पत्र अद्याप हाती आले नाही. कदाचित् आज मिळेल. तेच पत्र कदाचित् आपले आठवडाभाचे पत्र असावे.

(२) काल चि. बाबीचे एक कार्ड आणि नवलताचे एक कार्ड हाती मिळाले. चि. शंकरकडूनही एकादशीचा तार एक पत्र आले. शिवाय [illegible] पत्रांत लिहिल्याप्रमाणे चि. इंदूचे एक पत्र आणि बाबूकडून एक कार्ड आले आहे. इंदूच्या पत्राची पावतीही इकडे असून आम्हांस बाबीस, इंदूस पत्र आपल्याचे देविले आहे.

(३) घरीं सामान पोहोचल्याबद्दल कळविले आहे. येथील सांध सुद्ध व्यवस्थेचे लिहिले पुढे हाती आले. शिवाय औषधाच्या बाटल्या, दोन्ही आकोड्या, [illegible] व ३ वस्त्रे आणि इतर सर्व सामान मिळाले होते. पेनही मिळाली. [illegible] पेनने लिहीत आहो.

(४) [illegible] पैसे [illegible] असें म्हणता. इंडस्ट्रियल इन्स्युरन्स कंपनी आणि नेशनल मॅन्युफॅक्चरिंग कंपनी यांतील कंपन्यांचे पैसे [illegible] आहेत ना? कळवावे. आणि [illegible] पाठवावे. [illegible] प्रमाणे [illegible] पैसे [illegible] कळवावे. दोन्ही [illegible] एक कार्ड [illegible] कळवावे. दोन्हीही तपासून कळवावे. विसरूं नये.

(५) आपण बाटल्या, [illegible] औषधांच्या [illegible] कळवावी. पुढें [illegible] लागतील. [illegible] म्हणून [illegible]. [illegible] म्हणावे. [illegible] कळवावे. [illegible] म्हणावे. [illegible] पैसे [illegible] म्हणावे.

৫) [illegible] ধর্মী [illegible] পক্ষ [illegible] নাহি. [illegible] [illegible] [illegible]

From
K. Shenoi
No. 750, Class I
Belgaum Central
Prison, Hindalga
Belgaum

(2)

To
Smt. Ganga Bai Shenoi
Nagmunai Mappa Pond
Hubli, M.S.M.Rly

दिनांक २९-१२-४२
मंगळवार प्रातः काळ

घडविण्यात आली आहे ती तुलनेने उत्कृष्ट कोटीची म्हणजे मिळमिळीत. जो कोणी परमेश्वर स्वतः आपल्या स्वार्थाच्या दृष्टीने जरी नाही तरी इतरांच्या, गरीबांच्या, कष्ट सहन करणाऱ्यांच्या दृष्टीने तरी कादरठाणा व जोंच्या श्रीमंतपणा आपले आयुष्य जावे असे आपली इच्छा असे तर बाकी काय? (रचनेच्या प्रक्रियेच्या) मनुष्याच्या स्वभावाची, त्याच्या कमकुवतपणाची त्याच्या कृतीची बरोबर कल्पना येते. मनुष्याला अधिकाराच्या पदाची आपल्या घरात कसे वागतो व तो दुसऱ्यांना कसा त्रासदायक पडतो हे आपणास माहीत आहेच. त्याचा स्वभाव जरी तादृश असला तरी तो बोलक्या डुकरासारखा आहे; किती कुरूप आहे; किती कठोर आहे. रोज सकाळी दिवस न पाहता, त्याच्या स्वभावाकडे लक्ष न देता, स्वतःच्या कोणत्याही गरजा लक्षात न घेता जो राबतो तोच खरा! त्यासाठीच - मनुष्याने बनविलेल्या कृतीने हे दर्शविले म्हणूनच तो सर्वांच्या विश्वासाचा पात्र झाला. आता अशा प्रकारच्या विश्वास न ठेवणाऱ्या मनुष्याचा उत्कर्ष कितपत साधन होत नाही, त्याच्याकडे कसा-काय? नाहीही असो, भयंकर दिव्यातूनही मनुष्याने कुतूहल माझ्याने बाहेर पडावे लागते, तसे पडले तरच बरे होणार.

(6) Astronomy चे पुस्तक - नक्षत्रांचे आहे. त्यात आकाशातील ग्रहांची चित्रे सुंदर आहेत. Atlas जसा असतो तसे त्यात आकाशाचे नकाशे, एकूण पुस्तक आहे. मध्य त्यात नाव बरोबर माहीत नाही. Science मध्ये ते पुस्तक असावे. पुस्तके चाळून पाहिल्यास मिळेल. दुसऱ्याकडे असल्यास नाईट. त्याची किंमत १५ ते २० रुपयांवर आहे. आकडे नीट पहावे व Inside Latin America आणि इतर पुस्तकांबरोबर तेही पाठवून द्यावे. रजिस्टर्ड पार्सलने पाठवून पुस्तके अमुक अमुक पाठविली म्हणून आम्हांस कळवावे. अथवा गोपाळ ति कडे आणा असल्यास त्याजबरोबर देऊन तीच्यात आपल्या घरच्यांच्या माहिती आम्हांस लवकरात लवकर अव्यवस्था कळवावी सांगावे.

(7) मला पंधरा दिवसात आम्हांला वाचावयास विशेषकुन फुरसत मिळाली नाही. आपल्याकडे चार-पांच दिवस असेच गेले असतील असे वाटते. पहाटे. त्यानंतर आठवडा बरा मिळेल आणि, मग पुनः पुस्तके इतरांत घेऊ. केसरीची - [illegible] - इच्छा आहे.

(११) आमची प्रकृती सारखेपणे स्वरोगदीन बरी आहे. [illegible] मायांस काय झाला? मधा पांच सहा दिवस एकसतत दुखण्याची दुखे रक्त पडले. डॉक्टरांच्या सल्याने औषधोपचार झाला, नंतर ते बंद झाले. डॉक्टरांनी गोळ्या दिल्या तीन चार वेळ तूप मागितले. तेजीवाबरोबर पोट मऊ नाही. मधा विष्णाचा बुधवार रोजी एक पोटदुखी सी निघत पोट असतो. सध्या औषधोपचार चालत आहे. बाहेरचे अन्न आणि विश्वास तूर्त परवानगी नसल्या कारणाने मात खाणे आग पडते. मात आहारात तेवढा मिळतो तोही आपी कुरकुर पोट असल्यामुळे रोगामुळे इतरांना त्रासाची सूत बरी आहे. बाकी काही तक्रार नाही. सारी प्रकृती ठीक आहे काही कारणास [illegible] जे देवता आपणास कळू काळजी नको.

(१२) आकडा इंग्रजीत लिहिले तर लोकांना बरे असे वाटते. म्हणूनच ती काही लोक शिकून घेतात हेही खरे. पण पैशाचा प्रकार श्री. गं. मातोश्रीपासून तो विद्येपर्यंत सर्वांना पोहोचावा. याचा असेच तर आपली स्वच्छ वाचनबोध लिपीत लिहिणे चांगले असे आम्हांस वाटते. तरी प्रत्येक गुरुवार रात्रीस एकात एक व्यास लेखाकरता लेखाचा उद्देशून लिहू. आकडी नको म्हणावे. जीर, आकडी पूर्वीचे, मोडीसा [illegible] वेळ खर्च करून पत्रव्यवहार करण्यास शीकवावे. व्यवहारामध्ये पत्रव्यवहार करणे शिकून घ्यावे लागते. लेखा काढणे मनुष्याचा अनुष्ठान होतेच.

(१३) सीताबाई, पद्माबाई, आंची पत्रे लेखाचा अशी येत असतील पाहिजेत. लेखी प्रकृतीही उत्तम असल्याचे लेखा निश्चितपणे कळत असले पाहिजे. बरोबर? आकडी कुठे नको म्हणावे. अशाने अडचणीचे आहे? लेखी व सीताबाईची प्रकृती बरी आहे ना? [illegible] भंड वा पडली? काही त्रास नाहीना? अशा भंडपणामुळे आम्हाला काही काळजी लागते. बरीच [illegible] कसे काय? लेखी, अशाने अडचणी स्वतः लिहून आम्हाला अलगी कुशाली कळू नये असे नाहीना? निघणार कसू लेखा?

(१४) [illegible] श्री. गं. मातोश्री कशा आहेतना? लेखा आम्हां उभयतांचा निश्चय [illegible] साष्टांग नमस्कार प्रतिष्ठकरावा. इतरांना आशीर्वाद; विशेषा [illegible] विजूबा गाडगुचा.

आपणास [illegible]

From
N S Mandka
No 42 Chazi

13 (2)

To गंगूताई रोनाडे
Near Summer Palace Road
Delhi

आहेत किंवा आता महात्माजींची जरूरी वाटत नाही तरी किमान
लोकांचे आदर्श होते आहे म्हणून महात्माजींकडे कुणी पहातात.

(७) कधीकधी तर कधी कधी घडी पडते म्हणजेच आडीनाथ नाही. तसा पुरुष
मती नाहीतोडात जाणी पूर्ण नाते तशी ती कमकुवत, मनाचा बेत च.
स्वतःपणे वसाहणे आहे दुसरीते कुणावे लागते कुणे पाठदे देणाऱ्या
आहे - मागणे रोजी काम करणे जाहून - पुरावे लागतात. बेकारांचे चीही घाटी
खर्च अडचणी. असे पुन्हा आडसरातेचा आणाही मकता पुरातात. काम
मिळते असो कुणे मात्र तापुस होऊन जगतात. [illegible]

(८) परंतु तुलनेचे कसे कारण व आपल्या दिवशी आर्तिकी [illegible]
केली [illegible] [illegible], [illegible] व [illegible] जे [illegible] आणि
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] आणि [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

(९) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

(१०) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

(११) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

(१२) आतापर्यंत (१०वाजेपर्यंत) शेतमुकाम करीत असेल काय? हो, दरम्यान आपण मुंबईत लिहीत आहे. गावी सर्व मंडळी आहेत का? काय करतो? - आईबाबा आहे सारे बरे आहे? विठ्ठलराव आजारी असेल नाही? आणखी विशेष? शांताबाई कशा, आपल्या घरातील मंडळी कोठून तिकडेही येऊन असेल नाही? आणि मोरोबी मामा? आपल्याबद्दल काय आठवतात?

(१३) गावकडे आणि माणसे बरी आहेत ना? कुणी तरी घरी येतात काय? येणार आहे आपल्या अमरावतीचे फुलसंत लिहित असेल. पंढरपूरचे वकील विठ्ठलराव कुसर आहेत. त्यांच्याबाबतीचे पत्र येत असतील. अर्थात मंडळी आणि सीताबाई कशा आहेत? त्यांच्या कुणी पत्रे येतात की नाही? तो बरा आहे. येणार आहेत असे पाहिले. मंडळी आणि तिकडे कुणी आहेत? कोठे आहेत? अवांतर कोठे गेल्या आहेत काय? येथे शेटजिदादाचे आणि कसे चालले आहे? येथे प्रकृती कशी आहे.

(१४) ति. म. पत्नी बरे आहेत ना? आता उन्हाळ्यात आम्ही येथे पासून दूर आहोत. येथे कुटुंबाची आठवण नाही म्हणून मन थोडे खिन्न होते. पण, पण काय करणार? येथील आपल्या येथे राहून प्रतिष्ठेकरता व काय कुटुंबाकरता म्हणून राहिलो. इतर सर्व मंडळी नमस्कार.

आपलेच नारायण

पत्र.

"दुबळीगोट" चे काय काय? कुलेकरांकडे केलेला अर्जाचे काय झाले? आगरकरांना आता पासून प्रमाणे चालू ठेवावा. पुढे दोन वर्षे तरी कठीण आहेत. आगर मिळणार नाही. कुलेकरांकडे आपण आगरकरांकडे "कोरा" मिळविण्याला पत्र पाठवीत आहे. येथे प्रमाणे इकडे आगर मिळेल म्हणून दिसत नाही म्हणावे. पंढरपूरचे विद्यार्थी आम्ही परीक्षेची मिळाल्यास इकडे पाठविण्याला सांगावे. विसरू नये.

नारायण

(३)

गणपतराव गोवडे
Hubli

N.S. Hadalgi
No. 42 class I
Hindalaga

15

(५) (रुपून पैसे कुणे मिळवावे हे ठरवा
लागेल. म्हणून वरचेवर प्लॉटस् लाटिकाणी
असतील. त्यापासूनही खूप पैसा मिळेल.
(६) हैदराबाद नगर मध्ये प्लॉटस् खरेदी घेतले
पाहिजेत. आशीर्वाद गत नाही. आपणच
हैदराबाद ठिकाणी लागले पाहिजे. त्याशिवाय
जाणे व रिकाम ते काम आटपावे. दुसरा
मार्ग नाही.

(७) आज नरकचतुर्दशी. यावर्षाच्या दिवाळीचा
प्रारंभ झाला. पहाटे आरती झाली असेल!
विठूच्या आरतीला गरजुने हजर राहिला होता
का विचारने तेवढाच खाविका? आणि हजर
राहिले असो अथवा नाकुरायाने असो तारतम्य
किती लक्षे राखिले? हे जाणण्याची आमची
इच्छा आहे. पण विठूरायाच हे कोण जाणे?
अलाणाविहीत नाही, नाकुरा विहिणाचा कंटाळा,
बाकी वर्षभर अर्थ आणल्या पतीच्या सेवेत रहे,
आणि वाहिनीला तर विहिता येत नाही. अर्थात
विठूनेच विहावे व आपणी आजच्या आरतीची
व दिवाळीची सर्व हकीकत वाचावी, आशीर्वाद असो?
(८) मागच्या वर्षाच्या पत्रात "फ्रान्सचे पतन" या
विषयावरील तुमच्या परामर्शाचा विचार झाला आहे.

[illegible]
[illegible] गोपाळराव [illegible]
[illegible] जाणारा [illegible] पोस्टाने [illegible]
जरूरी नाही. गोपाळ आमचा [illegible]

(९) [illegible] यांचे पत्र आलेले. [illegible]
[illegible] आहे. पुढे [illegible]
[illegible] चिठ्ठ. विसरूनये. [illegible]
[illegible] पत्र अलगचिठ्ठीने नाहीत. [illegible]
पत्र चिठ्ठीतला आकुराव आमची [illegible]
[illegible] बसवा तर! प्रत्येक [illegible]
उत्तर देण्याची [illegible] स्पष्ट केली तर! तर-
[illegible] आहे. [illegible] किती तरी
[illegible] आहे. [illegible] नाहीत असेच
तर! नाहीं तर असे [illegible] असते का?

(१०) [illegible] नाहीत ना? [illegible]
आहेत? [illegible] आमच्या [illegible]
[illegible] जाते. [illegible] नये.

(११) [illegible] नाही? [illegible]
[illegible] ? [illegible]
[illegible] व [illegible] [illegible]
[illegible] आहे. [illegible]
[illegible] नमस्कार [illegible].
[illegible] आहेत. [illegible] आहेत. [illegible]

Z 3603—40,000—10-42—B5 long—st.
G. R., J. D., No. 3577, dated 7-5-19.] Jail 145 m.

प्रिझन रजिस्टर नंबर १०५३

From
V. S. Hardikar
No. 1053, class B
Y. R. C. Prison
Yaci K. Road
14. 1. 19 Ry

To
Sri Ganpatai Shenoi
Malgumaddappa Po
Hubli
M S M. Ry

कैद्यास पत्र लवकर मिळावें म्हणून त्यास पाठवावयाच्या पत्रावर त्याचा रजिस्टर नंबर नेहमीं लिहावा; तसेच, कैद्यास भेटण्यासाठीं कैद्याच्या अर्जावर देखील सदरहू नंबर लिहावा.

[illegible]

(३) [illegible] "[illegible]" [illegible] "[illegible]" [illegible] "[illegible]"

तेथून [illegible] पुस्तकेच्या [illegible] आवश्यकता नाही. हे सर्व [illegible] आपल्याच [illegible] आहे. [illegible] संस्कृती [illegible] "संस्कृती संगम" हे पुस्तक आपण निकृष्ट [illegible] तेव्हा [illegible]. [illegible] "संस्कृती संगम", [illegible] "संस्कृती" [illegible] ? हे [illegible] [illegible] "संस्कृती" [illegible] [illegible] "भारतीय संस्कृती" [illegible] [illegible] पुस्तकात [illegible] [illegible] [illegible] "भारतीय संस्कृती" हे पुस्तक [illegible] "संस्कृती" [illegible] [illegible] [illegible]

From
W N S Handikar
No 42, Class I
Belgaum Central
Prison, Hindalga

Smt Ganpulai Shinde
Marhumni Ddappal and
Hatti, M.S.M.Rly

दिनांक 9-9-43

चि. गंपुताईस अनेक आशीर्वाद विशेष:

(१) आम्ही २९ चे पत्र आपणास पोहोचले असेल. तत्पूर्वीची पत्रे पोहोचली की नाहीं हे आपण कळवीत नाहीं. चि. मारुतीने अलीकडे तारेत दोन पत्रे पाठवली असे लिहिले आहे. ती कोणत्या तारखेचा? त्याची १६ ते २० चे पत्र न येण्याचे काही (तारेतारखे) होती असावे. त्यावरून तारखादाखले काहीं पत्रे राखली होती काय? स्पष्ट कळावे. कारण आम्हांला काहीं पत्र मिळाले नाहीं असा आजकडून. ५ ते काहीच आठवडा असावे पत्र ना?

(२) चि. बाबूकडून काही आले आहे. ती बाबाचा अखेर असलेल्या गावाहून लिहिले आहे म्हणे. आपल्याकडून १५ दिवसात पत्र नाहीं म्हणून तेथून कळीत आहे. परंतु ती १५-२० दिवस ते लिहा पत्र पाठवले नाहीं. त्याने आम्हांस ही लिहिले नाहीं. फार अडचणी कुणाचा, तरी? आणि आपापली बाजू लिहीत नाहीं? कुणा कुणीतरी पत्रे आहे तेथे असावा आम्हांस लिहू नये म्हणून आपल्या लिहिण्यास अगदी अडचण आहे काय? असेल तसे असे. इतकी आपल्यासंबंधी मेळ करतात. त्याला होती मेळ आ करू नये? कसा घाबरू लिहिण्यास? एकाच लिहिण्यास कसून मुकतात कोणीत की नये लिहिण्याची सेवा सुद्धा आपल्याला आपल्याला त्याचे लाभ आपल्याला आपल्याकडून घ्यावे. आपल्याला ती राहिली आहे; तरी आहे; दुहे लिहिण्याचा लिहिणे राहिल्याचा संबंधीच्या आहे. काय सांगावे काय? इच्छा. तेवढी उत्पन्न करा की आपण सर्वांना संतोषविण्यास सारखे होईल असा आपल्याला होईल.

(३) आपल्याकडे न बोलले दुःख कुसे आहे? औषध घेतली नाहीत? पुन: आजार झाले नाहींना? आपल्या होऊ देऊ नका. पूर्वीचेच औषध चालू असू द्या. कधी आपले आजारास आस्कुरास तरी तोच बुरा. रोगिष्ठ व जाऊन असे आपल्या मुंबईमध्ये राहून या. पण तिकडे कसा असू? जोपर्यंत आता पाचे महिने आहे. त्याची आम्ही स्थिती आली असेल असो कल्पना नसेल या आपल्याने आता सी कुशल लिहीत आहे. पत्रा आपण सर्वांचे तोंडे लिहाल ना? असत न कळवा बाबू!

(४) होय? आज आपणास लिहिल्याप्रमाणे आम्हांस अर सोडून चार महिने होऊन गेले. येथे ६० ला तारखेने पुढील पूर्ण होतात. मनुष्याची सारखी राहणी फार कमी असते. जसे जसे दिवस, महिने आणि वर्षे जातात तसे तसे ती आणी अगदी कमी कमी होत जाते. म्हणून मनुष्याचा तोच तो मनुष्य असे वाटे लागतो. चारचे अथवा दोन दोन वर्षांपूर्वी भांडलेला गोष्टींची पुन: पुन: आठवण आले म्हणजे त्याची मनुष्याचा विसर पडे पडा. आपल्याही आम्हांस तसेच. जर मनुष्याने चालेकाळ ठेविला तर जसे काय तेथे असे असते. असे तसे पडत नाहीं. आले आपण विसर. आज केवळ मनुष्याकडे कसा असावा वाटतो नाहीं. आज काल इतकेच नव्हे तर अनेक नेहेमा पाहिजेत मनुष्य चार दिवस मनुष्याशिवाय पाहिजे नाहीं तर त्याची चर्चा सुद्धा नीटपणे होऊ शकत नाहीं. हाडगा शिवाय नेहमी तसे अनेक वर्षे आजाकाळमध्ये असणे वाटे नेहमी असतात त्याची तोंडे सिवतात, तो चार दिवस दूर राहिला असतात, अथवा आपल्याला नाहीसा झाला असतात आठवण होते; नाहीतर नाहीं. याचे कारण हेच आपण आम्हांस नेहमी विसरण्याची शक्ती. असणे शक्ती पेक्षा विसरण्याची शक्ती राखणी असते. ते एकदा धरून असते. कारण तिकडेच मनुष्याची प्रवृत्ती असते. म्हणूनच मनुष्याचा आपल्याला सुखे लागते अशी असतात आहे; नव्हे, खाजी आहे. एतद्दर्थ विसरावे असणाऱ्याचे आपल्याला मार्ग इथले लागतात असा सर्व साधारण नियम आहे. एखाद्याचे करता आपणे स्मरण सोडत व्हावे असे आपल्याला वाटते तो दुसऱ्याही हेतूत असल्याचे पत्रव्यवहार करतो; अथवा भेटतो; अथवा लेख पाठवतो नाहीं तरी वाचतो आणि आपली आठवण निरंतर देविण्याकरता अथवा करतो;

स्वचीत फक्त एकदा पेडून चारसहाने तीन आठवडे झाले. राजूला दोनसहाने आणि तिसऱ्याच आठवडे झाले. पण अजूनही आपल्यासारखीस आपल्याला पाहावेसे झाले असे वाटत नाही. पण ते पहाणे कधी होणार? परमेश्वरजाणे. आपल्याला अथवा आपल्या मित्रास काहीही सांगितले जात नाही. फुले आपल्या हातात असतील तो पर्यंत ते कुजून टाकावे. पर्यवेक्षणाने एकमेकांस मदत राखतात व लोकांचे चित्त पडणार नाही. पर्यवेक्षण चांगले. ते शेवटी उपयोगी पडेल. मात्र सर्व फुले समाधान देणारी पाहिजेत. दुसऱ्याची नाखुशी असेल अथवा आपल्याला दिलेली असेल सर्वजणी तीजपून देणारी आणि एकमेकांची फुले ते चिठ्ठ्यांच्या स्वभावाची परीक्षा करतात येते. लोकांचे विचारांचा अथवा जुळविता येतो. आणि लोकांची आवडी लोकांमध्ये सतत उदित घेता येते. इतिहास असाच उत्पन्न होतो. हे सर्व एकमेकांस लोकांच्या अभ्यास केल्यानंतर इतिहासकार इतिहास लिहावयास बसतो. किती मोठा कामाचा पट! एकाच्या पुढील चिठ्ठीस व्यापावा, पुढील जन्मतेस मागील जन्मतेने आणि केले हे कसले व लोकांच्या जाणत्या अनुभव उदय घेणारा व लोकांची आवडी चिरकाल राखी फुलांच चरित्रकार चरित्र लिहितो, इतिहासिक इतिहास लिहितो हे आपण आणी आपल्याने आणि केलेले कुठे तरी नाही तरी आज आपल्या सहकाऱ्यांपासून आपल्याला आधार होतो तेसुद्धा तरी तारे तरावे राहते हे निसर्गे नमे. तेव्हा व्यक्तिच संतोष मानावा हाच मोठेपणा.

५) बाकुनाचे अभिप्राय निसर्गाच्या चिठ्ठ्यांचे आणे लावले स्वच्छतागृहात चिठ्ठ्यांचे फार खरे वाटले "आपल्या अभ्यासात वाचलेय आपण फुलते चीडयेते" असे तो फुलतो. खरे आहे अनुभव तोच हाच आहे. बाकात आणा नाही. काम कार पाहावे फुलते चीडयेते, राग येणे हे स्वाभाविक असते. पण याचा बचाव चीड न येता कसास काम करणे करता येईल असा विचार करावा लागतो. विचार केल्यानंतर काम करावे लागते. भरत प्रसिद्धीतील ख्याति मिळाली. पण तारुण्यात मोठमोठ्या राजांशी युद्ध हातात घेऊन करतात. यांचे अरण्य काम असेल तर विचार करावा. दररोजचे काम दररोजच नोकरी करून दुसरे हाती घ्यावयाचे असते तितके हरवे. वाचलेले नेहमी फाटे पाहिले फुलून स्वतःहून कुरवाळणी, असे ते करतात फुलांच्या ते पहाटेस सांगे. लोक कडून पुष्कळ कामे पडली आणि लिहावे आणि काही हरवून निघून आले. लोकांच्या कडून पुष्कळ कामे पडली, किंवा लोकांची तेही संबंध लागली. किंवा लोकांची तेही संबंध लागून घेतली मोठेपणी फुलांच लोकांच आणि होत नाही. अभ्यास असो, दुसरे वाचन आणणे केवळ असो, प्रसंगीच अवघड बाहेरील काम असो आणी नजेवर घेऊन वाचावे आणि मन लावून करावयाचे हल्लोचा निश्चय. तसे करावयास आणी शिकले पाहिजे. सवयीने सुटीत हे करतात. संबंध कुठून घेतली पाहिजे. केवळ कोणाकडून दुसऱ्याचे तोंडी संबंध लावून घ्यावी असे नाही. प्रसंगावरच्या पुस्तकी ज्ञानाचे आही ही संबंध लावून घेता येते; आणि लोकांच्या कामे राखावयास येतो कधीच, संबंधी केवळही लहानपणीच लागतात; खरे. पण थोडाही संबंधी या अभ्यास करता येतो आणि लोकांच्या कामे राखिलेली कुठून घेता येतो असा अनुभव आहे. पुष्कळी केवळ ही फुलून काम झाले? शिकावयाच्या मोठ्ठी आवडीस नव्हाने आणि शिकून घेता येत नाहीत? मनुष्याचा मरेतो पर्यंत नवीन नवीन शिकता शिकविता येते. मरेतोपर्यंत मनुष्याचे विद्यार्थी फुलून फुलून घेता येते. मात्र तसे शिकण्याची, तशी संबंध लावून घेण्याची लोभ इच्छा पाहिजे. इच्छाशक्तीनच हे सारा चालणे आहे. करता चीडजी येते, रागजी येते, तो येऊ नये फुलून अनुभवास्तव प्रयत्न करावा, विसरतेपणाने, शिस्तबद्ध वागणाने, ही चीड नाहीशी होईल. निरानू काम होत नाही, अभ्यास होत नाही फुलून जी चीड येते ती तशी नाहीशी होईल. चीक, आळ, चीक आणि दुसऱ्याचा तक्रारीचा मोठ्या लोकांची लहानपणी लोकांपुढे देव आणि लोकांच्या चरित्रापासून अनुभव प्रकाशात तरी घ्यावे. येतील? किती. [illegible] ते [illegible]

From N. S. [illegible]
No. 42, Class One
Belgaum Central Prison
Hindalga, Bel.

2 — २१

To Smt Rangutai Shinde
near Ganesh Mandir Pandal
Hatkali, M.S.M.Rly

दिनांक ९-९-४३

(२) "हुबळी गजेट" चा सहजीवनवारीचा अंक गोपाळराव [illegible] निघाला? [illegible] हुबळीच्या [illegible] मंडळीच्या [illegible] हुबळीची [illegible] कसे [illegible] तेव्हा [illegible] अंक तर [illegible] तरीही [illegible] नवीन नवीन कल्पना विचारांती [illegible] नवीन कल्पना [illegible] मनुष्याचा [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] पाहिले [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]

From
K.S. Handiqui
[redacted]
Belgaum

23

To
Mrs. Tarabai Shirkhand
(Smt. Shende)
[redacted]
Poona II

दिनांक ४-१-४३

चि. बिनूस अनेक आशीर्वाद विशेष :-

(१) तुझे तारीख २९ चे कार्ड ता. ३१ रोजी हाती आले. हे पत्र आल्यानंतर कोठून बाहेर गावाला जात तुझे आजारपणाचे कार्ड आणावयास येईल असा उत्तर पुष्कळ रवाना झाले. चि. अक्कडून ५ पुष्ठा एक कार्ड व २९ चा एक तार आली. त्यानंतर काही नाही. एक दोन दिवसात अक्कडून पत्र येईल असे वाटले. निमंत्रित पत्राने विहिनी पत्र करूकडून १५ व दिवसात येत नाही. तो परीही विहीत नाही. यासंबंधे त्यांना वरतान विहीत नाही. तुझा वकायेरीचा एक एक आणि परी दोन चिठ्ठ मुद्दाम तू [illegible] ऑफी करून त्यांना कळीव. काट [illegible] आणि विही, ? वसंताचा मागचाचे आजकालचे विहीचे आहे. त्यांचा व करूचा पुढचा आजकालचे चिठ्ठ. तुझा विहिणी होणार नाही. फार तू मला आठवतानाचे आठवतानाचे विही.

(२) "करू - तू इतका आळशी कुसाचे? गाडगाई, इतू आणि वसंता तीन ही तुझा बहुत तकार करतात. आईचा बुरसा तुझकडून किती किती दिवसात उत्तर नाही. का बरे असे करतोस? हो मी! आम्ह [illegible] तुझ्या [illegible] पुस्त्या [illegible] नाहीत हे आहेत [illegible] आहेत. पण एकाकीपणा [illegible] औषी मुद्दा आहा औषासही विहिता येत नाही? तुझा फार फार विही मुद्दाम औषासाठी? आहे तुझ्या [illegible] मी [illegible] तुझ [illegible] नको. फार निमंत्रित पत्राने विहिवास [illegible] आतला तुझा [illegible] तर [illegible] आयुष्यात तुझा आतला निमंत्रित [illegible]. तुझाचे [illegible] आहे आयुष्यातील अनुभवाचा अभ्यास इतर [illegible] अनुभव [illegible] फार [illegible] असे तुझा वाटते काय? [illegible] तुझ [illegible] नाही असे समजून आपले [illegible] अनुभव तू [illegible] आहेत? [illegible] स्वतः. [illegible] विहिवास [illegible] तुझी [illegible] आहे? [illegible] असेच तर तुझी मर्जी! आहे तुझा पुन. [illegible] नाही; [illegible]? आहे आणखी तुझा निमंत्रित - तुझी पाठी आहे मुद्दाम - [illegible] - [illegible] तरी [illegible] नाही तरी [illegible]. [illegible] करतोस ते कर."

(३) ४३ साल सुरू झाले. तुझकडची एक गोष्ट [illegible] करून [illegible] आहे. [illegible] ६-८ महिन्यापूर्वी तू आपला स्वतः निमंत्रित पत्राने निमंत्रण विहिवास मुद्दाम तुझा [illegible] एक [illegible] विही होती. तू विहिवास [illegible] नाही, विहिवास [illegible] नाही [illegible] [illegible] कशी नाही. [illegible] तू [illegible] असे [illegible] तू [illegible] [illegible] [illegible]

माहित्याचा बहुत. तीन चार एक्सरसाइज पुस्तके मिळून ४२ साधी तुझी डायरी साधी पाहिजे. ती आमच्या वाचनाच्या - आणि सुटल्यानंतर - मग ते ४२ साधी असो अथवा पुढे साधी असो - मिळायी पाहिजे. या डायरीचा उपयोग तुझ्या व आमच्या आयुष्याच्या कार्यात काय आणि तो तसा व्हावा म्हणून डायरी लिहिताना विचार करून लिहीत जा [illegible] पण तू लिहीत जा. [illegible] पाहा! एकदा सोडून दिलेला लिहिणे म्हणजे ते कुरतीक. पण तू स्वतः आज ते काम आपले केले पाहिजेस हे निश्चय करो. आमच्या कुटुंबास ते सध्या कठीण स्वतः "सीरियस" वाटून तसे लोप करावयास लावा.

(४) तू आतापर्यंत दोनच अनुभव लिहिलेस. आता तर तुझी दोन पर्वे आली एक पक्षीर व एक आई व मी ने रोवटले दिवस मुख्य पुढचे अनुभव तू लिहिले नाहीस. आता ते दिवस संपले. नवे प्रारंभ झाले. आता लिहायास काही हरकत नाही. आपल्याकडील एकेचा अनुभव तू लिहिणार होतीस; आठवण आहे? लिही पाहू? एकेच आणि आई? किती तरी आपल्याचे अनुभव तुझ्या लिहिता येतील. आठवण कर आणि तो तसा एखादा तसे स्वतः करून लिही एक्सरसाइज पुस्तकात. बघूया तुझी स्मरणशक्ती किती आहे ती! येथे आमच्या पैकी एकाने [illegible] पासून या आमच्या सर्वे आठवणी लिहून काढावयास सुरुवात केली आहे. आतापर्यंत सोळा ४०० पाने लिहून आटली. तो तर अजूनच लिहीत गेला तर मध्यंतरीच्या सोळा वर्षे आठवणी लिहून काढण्यास सोळा १२०० पाने लागतील. [illegible] आठवणी [illegible] ऐकिल्यास तेव्हा सोळा वर्षे आठवणी ऐकून अभ्यास पाहिजे. वाचनाच्या आठवणी स्मरणशक्ती [illegible] पण स्वतः जर आपल्या आठवणी लिहून काढावयास योजीलागितले तर [illegible] लिहिली गतीच दीनाही मजची शंका आहे. पण आता वाईट वाटणे की मी पूर्वी पासून अशाप्रकारचा व्यासंग ठेविला नाही. ठेविला असता तर मीही एक मोठा साहित्यी बनलो असतो; पुस्तके लिहिली असती: पण, आता काय सांगे? दिवस झाले; आयुष्य संपत आले [illegible] मात्रे! आता प्रयत्न केल्यास, संयम लावून अभ्यास थोडे थोडके तरी कार्य होईल हे मी जाणून आहे. पण किती दिवस? असे वाटून प्रयत्न करावयास पुढचा सोडून दिले आहे. पण [illegible] स्वतः बरोबर आता वाईट वाटते; मी [illegible] पणापासून संयम धरून घेतली नाही [illegible] ती थोडफार झाली असे वाटते; तसे [illegible] असलेले प्रेम आहे. [illegible] तसे [illegible] असे वाटून

From) N. S. Handikar
No 42, Class One
Belgaum Central Prison
Hindalga (Belgaum)

(2)

25

To Smt Tarabai Shri Khande
(Indutai Shenade)
C/o Poona Health School
Poona 1

दिनांक ४-१-४३

आपणाचा चिठ्ठी आले. लोणोरानाही चिठ्ठी. [illegible] ही
एकच कथा आहे. ती सर्वांना अवगत नाही. [illegible] ती एक
[illegible] प्रसंग [illegible] तर ती वाटते [illegible] अनुभव
आहे. [illegible] ती वाटचालसुद्धा कशा [illegible]. [illegible]
[illegible] पाहिजे! [illegible] गोष्टींचा एक
[illegible] तरी [illegible] सर्व गोष्टी - [illegible] - [illegible]
[illegible] आणि [illegible] अनुभव आहे. [illegible] गोष्ट [illegible]
[illegible] तर [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[

कर, भविष्याचा नीट काटकसर विचार कर आणि आहे सर्व च्या मदतीने कामाला लागत जा." केवळ पु० लोकांच्या शिक्षणाकरता आपण हे अजून काम करीत नसून गांजलेल्या आपल्या आणि नवऱ्याची सेवा करण्याचे शिकण्याकरता आपण हे काम करीत आहो" अशी उच्च भावना [illegible]

(६) [illegible] आपल्या अभ्यासाच्या वाढीत. आणि अनेक वेळेला [illegible] आपल्याहाती घेतलेल्या विषयावरील पुस्तके, नवीन नवीन पुस्तके, शिक्षण, निरनिराळे आणि ती वाचून, मनन करून, वाचीत असताना टिपणे लिही. सुचतील ते विचार लिही. त्याचा उपयोग होईल. त्यामुळे व्यावहारिक ज्ञान (Practical knowledge) शिक्षणाचा प्रयत्न कर. तू घरोघर जात होतीस. आता जात नाहीस. आता तू शिक्षणिकेस अथवा देवघेव करतेस घरोघर जात असताना — भाऊस असो, शिक्षक असो अथवा पुरुषास असो — तुझा तो तुझ्या स्वतः चा कार्यक्षेत्र असुन आपण तो मजूर करून काम घेणे असता कोणाची रहिणी सुधारेल या बाबतीत तुझे विचार मजूर करून देत. तुझ्या प्रमाणेच काम करणाऱ्या या - सहकारिणींना बोलावून - विचार विनिमय करून आणि एकाकडील शिक्षणाप्रमाणे त्याचा उपयोग करा. मुलगे हातीचे घेतलेल्या कामाचा निकाल होईल. आस्कर आणणे हे सहकार्य तुझा पुसाके विचारून देण्याच्या कामी महत्त्व देतील. आणी मजा उभेर आहे. लोग, लोग आपली मागे लोग अभ्यासू मजूर कुस-आपल्या सांगितल्याची नाही पहात नाही. स्वतः ने तत्पर ने सर्व काही शिकवीत असतो. हाती साधन नाही म्हणून तो हताश होत नाही. हे निसर्गाचे नको. तूही तुझ्यात असलेल्या आळस सोडून देऊन ने आणि कार्य तत्पर होऊन अभ्यासू बन. वाचन वाढीव आणि स्वतः चा कामाचा अनुभव असताना जीवनाचा प्रयोग हो.

(७) तू आपल्या लाल्याकडे बोलो होतीस काय? प्रतिवर्षाच्या वाढीव बहुत मोठ्या झिरीचे आहेत. आपल्या रोपेही करे आहेत. आंबुशा वाढीस असे वाटी. रोपेही एकेमध्ये आहेत. वरोरे एकाकडून त्याच्या घरी आणून कडीक. गायू अण्णाची मंडळी बोले आहेत सहीत नाहीत. तोही तर तेथेच असतोच तर लोनाही आणि या प्रकृतीच्या कडीक. तोतेये तसेच तर त्याच्या सास-आपल्या घरी जाऊन लोना सांगा की लोकांकडून मुद्दून. कुटुंबीच आहे काम चुकते?

(८) आमच्यासमने पत्रे मजूर देत. व मजूर मेहिमास इतकेच कडीक. तुमचे मर्जीची आहो तंतर कसे लोनाकुमोगा पुढे कसे

(९) इतकेच तुझीकडे पत्रे तू तुझ्या वाढीकाने नाने घाल. तोतेच पत्रे तरुणांच्या कडीक. आपल्या माहेरचे एकाच्या नावावर चारपेक्षा जास्त पत्रे होतात. नये. आपुसे आहेत आपल्या चारच पत्रे देतात. घरची, आस्करची, आणीची पत्रे माहेरानाने भेट असेत. इतरांही अशी ~~[illegible]~~ व्यवस्था करीत आहे. त्याचा नंबर ७५०. निसर्ग नको.

(१०) प्रत्येक आहेरआपल्या पत्र घाल. हेगाव कुस नको. अधसकडे नको. कसे?

[illegible]

From R.K. Shirade
No 750, class One
Belgaum Central Prison
Hindalga (Belgaum)

To Smt Gangubai Shirade
near Gurusiddappa Pand
Hubli, M.S.M. Rly

रविवार ४-९-४३ सोमवार

चि. गंगूताईस अनेक आशिर्वाद विशेष.

(१) चि. सौ. सरूचे अनेकदा पत्र येत असे. त्यांचे व सावकारांचे पत्र येत असे. चि. हनूचे काही आले व तिकडून आलेले आहे. आबेरीचे पत्र येत नव्हते. दिवस झाल्या कारणाने सरकारकडून तिचा विहीत आहे. तसेच मला आजकालच्या धरतीचे असे वेगळे व मोठे पुत्र. पुढे आ रहेसे चिठ्ठी. भास्करचे पत्र आले व लिहिताना एकदा M.C. आली. मोठे सार धरतीचे असे गोपाळचे पत्र विजेची एकदा चोरी चढी.

(२) रांगूचा पुढचा वाढदिवस. आपल्याकडे मुलांचा असतो. त्याची प्रगती बरी आली. पण तो लहान असे हुबळीला राहिले पाहिजे. आमचे हकीकत नसल्या मान. ठीक कर्ते. पण आपल्याकडे सर्व आनंदी. पुत्र पुत्र आपल्या संहितेचे असे काय करतो ते पाहू. तो आज आपल्याच्या प्रमाणे एकदाच हुबळीस गेला पाहिजे. तोतेचे आपल्या कुटुंबाचे आपल्या सर्व इतिहास सहकुटुंब ध्यावा सावकार श्रेष्ठ. वडे २० तारखेस गेली होती. दुर्गा आलेले आहे. आपल्याकडून आणि आनंदाचा विचारावर व्यापारी बाबूकडून ऐकून आनंद झाला. असे खूप श्रेष्ठ. ती मागितले. पुत्र सावकारांचे विहीत आहे. आता तर एकूण सतत एकाच दिवशी ध्या. महिने राहिले. आपल्याकडील सरकारीच नेहेमी आणि नोंद सर्व हकीकत. विशेषत नेमा पत्र दिवसाची, आपल्या तोडून आपल्यास सांगेल. ऐकून घ्यावी व आनंदाची व विहीत. विशेषत सावकारांचे विहीत. किती पीड. तिरवर लोक लागले हे आपल्याच नव्हे आपल्या शिवाय खंडाळे राहिले नाही फार पीड, तिरवर, आनंद आपल्याकडे तरी हरकत नाही. इतिहास पुत्र समजून, समजून ध्यावा. आपली माझी विनंती आहे. गोष्टी सांगतो हे लोक मनुष्यावर व लोकांचा स्वभावावर अवलंबून असते. आहे लोक लोक वाटुळगारे असतात. आहे लोकांस काहीच सामान्यपणे नाही. काही, एकाचे होत करतीच तर काही, अर्थ पुर्ण काही तरी सामान्य नेत्र दाखून नेतीच. पुनर्जन्माचा हा चुकतात कोणत्या कोणत्या कोणत्या वेळी सावकाराकडून आपल्यास विहीत व खुद्द चुकलेल्यास आपल्याच खुशामतीचे पत्र आपल्यास आपल्याकडे सांगावे. आहे ही ती हकीकत. मजकूरी करो. वर सांगून ऐकिली तर फार बरे असे आपल्याच. लोकांही कळली पाहिजे.

(३) चि. हनूचे पत्र आहे. हे तिचा आनंदीचे हे कुणाचे! माझा नवरा आनंदीची सुनबाई करते किंवा? विहिरीचा पत्र हिरवा नाही. पण खूप मनकडून सुनेचा उत्तर देणाऱ्या आपल्या! ही मोठा हीर! मीतेची लोकांच्या पोरीचा कसे विचारायचे? मला थोडे लोकांच्या सारखे आपले पण "ही विहीत नाही, तुम्ही तुमचा पत्रात तिच्या उद्देशून विहीत", पण आहे, पण नंतर माझे मनाच थोडे बाहेर वाटले. "आजीचा ही विहीत नाही काय? तिचा पत्रेश्वर मनुष्य आहे, तीही आपल्या कुटुंबाच्या आत्मा आहे; मग तिचा पत्र विहीतास मला काय हरकत? विहीत तिच्या आनंदीचा मजकूर पुत्र माझ्या पत्रात पाहा ओळी विहिरीचा कोणीही मला तोडी हरकत नाही. अशा रचनेने ती आनंदीचे पुत्र पत्रात कळवीत आहे. ती चे आनंदी पुत्र लिहते: "रवचीत सरू, तुझे मजकूर सुंदर आहे. तुमच्या पत्रात आपल्याच्या कुटुंबाचे. चारच कमी पुत्र असेत. वाकूमर रचना करी आहे. विहिरीची रचना उत्तम आहे. पण काय पोरे मासाची आहेत. आपल्याकडे केवळ नवऱ्याचा पत्र विहिरीचा कुटुंबाचा काय? ही मागे होत नवरा विहिरीचे होत ही आनंदीने व सरूने ही विहीत. आहेत ते तुमचा!

[illegible] असतात एक पत्र लिहिले. [illegible] आहे कसे, पण तू [illegible] ऐकीत होतीस. तुला आईने सांगायला पाहिजे होते ना? तू आईचे [illegible] ऐकतोस? असतुपरंतु मायक्र. तो. [illegible] आईला सांगी पाहिजे. ती सांगेल, आणि तू पत्र लिहिशील. पण [illegible] तोही आणि मानी पोर आहे; [illegible] असतो. तो, आपल्याला काय कमी [illegible] फुलू कधी तो वाचेल का? हूं! तसे [illegible] ही तो [illegible] नाही. सतत [illegible] रहीत. [illegible] आहे तो! असो. तसा नाही! [illegible] करीत. [illegible] नाही. तुझी [illegible] सर्वांची सेवा [illegible] कधी [illegible] पाहिजे होता. [illegible] मग [illegible] पुढे. [illegible] पण [illegible] आणि [illegible] नाही. [illegible]! [illegible] लिहावयाचे नाही. [illegible] तसे तेरे हुरकेपेक्षा लिहावयाचे, पण तुझी सुद्धा लिहावयाचे. [illegible] आ. [illegible] लांबी [illegible] दिवस आले! ती [illegible] पुढे [illegible] पेक्षा [illegible] नाही. [illegible] अशा [illegible] ती [illegible] आणि [illegible] आहे. [illegible] आहे. [illegible] दिवस [illegible] पण तुझी सर्वांनी [illegible] एकमेकांवर [illegible] आहे [illegible] [illegible] ? [illegible] ? ती [illegible] नाही [illegible] [illegible] [illegible]

From R.K. Samaro
No 750, Class One
Belgaum Central Prison
Hindalga, (Belgaum)

29 (2)

To Yangulai Shenade
near Ganesh Lakshmi Pond
Hubli, M.S.M. Rly.

दिनांक ४-७-४३ सोमवार

[illegible] दिवशी मी तेथे काही ते आपल्या [illegible] नव्हे? तेथूनी [illegible] मार्गे एक संतत मुलगा आणि होता की "येथाने दिवस अत्यंत कष्टाचे आहेत. सर्वांनाच [illegible] वाटेस होईल. [illegible] निघणार नाही तिकडे नव्हे तर कुटुंबाला [illegible] असावे लागेल". [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]

विद्यार्थ्यांची शक्ती फार अमोघ तर ती उपयोगाची नाही. विचारपरिपूर्ती, उत्तम लिखाणे
पाहिजेत. आहे तरी आहार घ्यावा लागतो. सर्व आहे, सर्व वेळी, सर्व ठिकाणी, सर्व
लोकांना उपयोगी पडतील असे विषय पेरून ठेवले पाहिजेत. तेच आपली व आपल्या
कामाची मदत होते. उत्तम जी जीवन आणि लाखोंची राष्ट्रमाया असेल जे आहे लोक-
पुस्तक लोक- करतात पोटापाणी उत्तम जी ठेवली आणि केवळ मी विद्यार्थ्यांचा
असे ठेवलात तरी केले तर त्यात निरोप काही होत नाही. विचार पाहिजे, मनन
पाहिजे, कल्पना पाहिजेत म्हणजे राष्ट्र समृद्ध असे ठेवून जावे. शास्त्रात विचारांचे ठेवणीची
आज कमी आहे. केवळ एखादी बातमी ऐकायची आणि लोकांत मनोरंजक तसे सांगा-
वयाचे हीच आजच्या विद्यार्थ्यांचे ठेवणीची वृत्ती आहे ती शास्त्रात चालत नाही. ती
नाहीशी केली पाहिजे. वाचायचे तर लोकांत विचार कसे असे मी सुचत नाही पण त्याच्या
काही कामाचे आहे. आमचे वृत्तपत्र काढायचे आहे. त्यात शास्त्रीय विचार
पेरून गाळे पाहिजेत. तेथे शेतकऱ्यांची वृत्ती पेरून ठेवून व्यवसाय करायचे लोक
आणखी विचारले पाहिजेत. विचारे वृत्ती पेरल्यास मनोवृत्ती प्रगत करावा आणी
पेरत. सुधारलेल्या वृत्ती पेरून विद्यार्थ्यांत. पुस्तके सोपाने पेरणे व्यवस्थेचे आहे हे मी
कधीच सुचवतो. पण लोक वरीच कारणे सांगतात पाहिजे. केवळ पोटापाणी मनुष्याला
पेरायाची आमची इच्छा नाही. जीवनाचे असे जे मनुष्य असल्यास तो हातीं घेतले
पाहिजे. आम्ही पाहिले असे. प्रथम वरीच. पुस्तके जाऊन आपण नोकरीसाठे विणे
अथवा कामाचा व्यवसाय करावा लागत असल्यास आपले प्रथम व्यक्तिचे पाहिजे; तरच
लोकांची काम होईल. नाही तर होणार नाही. मनुष्याने हे लक्षात घेतले. — धन्य मा-
झाली असे त्याचे पेशून नाही. पाहिजे. विचारा पुरुषा! त्याचा मोठ्या मानी योग्य
वेळी ठेवायची व्यवस्था करावी. आपल्याकडे तरुणांचा मंडळींचा योग्य दोस्तांची
आवडी तो पूर्वीचा आमी घेते नाही तोपर्यंत आपली आमे रडत बसतच होते
आतोच हे संपूर्ण वाणी विसरू नये. मागे मार्गदर्शक विचारे आहेत. पुनः कधीच?

(९) मागच्या - पहिल्या तारखेच्या पत्रात एखादे अथवा तारखेच्या पेरून गाळे होतात, ही
मोठे पेरून आणा. पडदा काढायचा तिथे तेथे सांगायचे ठेवुनी, पेरावे, आपल्याच
दुसरी, मोठ्ये व रोज रोजच्या सह पाहिजेच्यासे विचारे आहे. अशा पाहिजे पेरून
दिवसाची बातमी आमी आली. तरी आपल्याकडे एक दिवसाची बातमी पाठ मागी. एक
अथवा दोन कुठे व किती सह पाहू नाही. आणि ठेवायचे पंचाईत पडू लागेल
आहे. लोकांचे तर हाती आणि आणि पाहिजे असल्याक पाहून ठेवावे.

(१०) आम्हां दोघांची प्रकृती बरी आहे. काळजीचे कारण नाही. मध्यंतरी पाच सहा
दिवस खूप व्यापाचे घोडासाठ दिवस आले. रोज रक्त पडू लागले. औषधोप-
चार तेवढे करे आले. तेवढ्यात करता गोपाळकृष्ण तीन चार रोज तुपे
मागविले होते. आता इतिस्थिति तुम्ह मागविणे नाही. अशा येथे उडुंबरे-
लोक सेवाधुरे वाहिले येथे कर्ज व्यवस्थेचे पेमाची पहाणे तुर्त बंद करणे
आणी आहे. बंदी उठली म्हणजे पुनः मागवेन. असे वाटते पाचपाँच पेशा आमच्या
दुसरी राखे नाही. आम्हा लोकांचा स्वभावाचे आमीच कुणी घेते असे लोकांचे
गोळा करे होते. मग आहेर वा चमत्कार निघे लागली आहे. केव्हा केव्हा आतही रवाना
आम्हांचा निरोपाचा एक पोटे दुसरे वेरीत मंडी डॉक्टर कडून अमी पोटे दुसरे निघते.
शिवाय पोटे दुसरे निघते घेतो. आमुचे माहीत कुणी करी वाटली आहे.
मातोश्रींनी विचकूच काळजी कमी नये. मग आमचा स्वतः काळजी घ्यावी व
निरोगी राहण्याची खबरदारी करावी अशी लोकांना विनंती आहे. सांगायला.

(११) ते. गे. मातोश्रींना आम्हां उभयतांचा निरोप सांगा. [illegible] नमस्कार आणि
कुशल. आवडीने अमुचा कुशाने श्रीकृष्णाचा करा आहे. आपली तबेत
कशी राखे आहे खरे? फारच लवकर बरा व्हावी अशी कल्पना करे. आम्हांचा आपली
काळजी आहे. श्रीधर आणि अच्युत यांचे [illegible] आपल्याकडे असतात.
परमार्थाची आवडी तेवढ्यात आहे. [illegible] कुशल आणि [illegible]
[illegible]. येथे येऊन [illegible] आमचे. [illegible] R.K.Thanu

Manik K. Samanta
No. 750, Class One
Belgaum Central Prison
Hindalga, (Belgaum)

To Smt. Ganguli Shrimati
near Hindalga Jail
Belgaum, M.S.M. Ray

দিনাঙ্ক ১২-৭-৪২

[redacted]

দুঃখ পরে পরীক্ষা [illegible] তারা তিনকে [illegible] পড়ে [illegible] আমি আমার [illegible] দিকে [illegible] তাহারা [illegible] ঠাণ্ডায় [illegible] দুঃখ দিকে নাই [illegible] পুনঃ [illegible] বিকল [illegible] [illegible] দুঃখ [illegible] পড়তে [illegible] আমাদের [illegible] দুঃখ [illegible] পড়তে [illegible] আমাদের [illegible] দিয়া [illegible] দুঃখ [illegible]

(২) [illegible] দুঃখ [illegible] আমাদের [illegible] দুঃখ [illegible] পড়তে [illegible] দুঃখ [illegible] পড়তে [illegible] দুঃখ [illegible] পড়তে [illegible] দুঃখ [illegible]

(৩) [illegible] দুঃখ [illegible] পড়তে [illegible] দুঃখ [illegible] পড়তে [illegible] দুঃখ [illegible] পড়তে

[illegible]

(५) [illegible] दुकान आणि तिचा नवरा (संतुराई-बहुरूपी) हे सर्व घरे [illegible]. [illegible] सर्व प्रकारचे [illegible] कोणाकडे कोणाकडे तरी [illegible] आपल्याकडे [illegible] नाही.

(६) [illegible] परिस्थिती अती [illegible] [illegible] दिसत आहे. [illegible] स्वतःच्या [illegible] [illegible] आणि ते सर्व [illegible] [illegible] आहेत [illegible] [illegible] अर्थ नाही. [illegible] परिस्थितीत [illegible] कोणाकडे [illegible] [illegible] आजची सुरुवात [illegible] [illegible] नाही. [illegible] [illegible] केवळ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] होणार नाही. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

From R. K. Shinde
No. 750, Class One
Belgaum Central Prison
Hindalga, (Belgaum)

To Shri Ganpatrao Shinde
Madhumilap Pond
Hubli, M. S. M. Ry

दिनांक १२-१-७३

(९) परवा संक्रांत. पंचांगाप्रमाणे "तीळगूळ घेऊन गोड बोला." मनातून सर्वधर्मी गोड पण आपणात राहू या" असे सांगायचा तो दिवस. आपल्या पूर्वजांची किती विचार करून सणांची रचना केली आहे? मनातून नाहीसे शोध लावून आपल्या नात्यागोत्यांची सांगाड वसविली आहे. त्यांचा अर्थ न समजता आपले लोक सुगंधाचा उपयोग करतात हे पाहिले म्हणजे वाईट वाटते. पोळ्या करणाऱ्यांकडे अथवा गोडधोडाची तारीफ करून स्वयंपाकीणीकडे आपल्याच्या कारीगरीचा उपयोग होत नाही हे दुःखाची गोष्ट, सर्व आलेल्यात, सर्व कुमारात गोडधोडाचा, कोणाच्याही प्रकारचे आप्तादिकांचे नैवेद्य नसते, सणाची गुंतवा गोविंदाने नाहीसे व आपण तसे करण्यास तयार आहोत हे पाहिले तरी बोलावे म्हणून हा संक्रांतीचा सण म्हणजे दुःखाची प्रथा पडली असावी. पण; पण काय? इतर सणांप्रमाणे आहे सणाची स्थिती! गोड खाणे तरी करून स्वयंपाकीणीकडे आपण गेलो नाही. कौटुंबिक आंडो, मित्रमित्रातील नैवेद्य, मित्रांतील - मित्रांचा मित्रांतील पाहिले, हे सर्व पाहिले म्हणजे मनी वाईट वाटते; आणि "देवा, कधी आपल्यात कष्ट लागेल" असे म्हणावे लागते. बाहेरची संक्रांत आतही - आर जिंतीच्या आतही - पोहचविण्या मिळते. गोड करून स्वयंपाकाचे असणे म्हणजे आपण सर्व एक. ते संपले म्हणजे "आपण प्रत्येकाच्या व्यक्तित्व आहे, त्याप्रमाणे आहोत वागावे" असे उद्गार ऐकावयास मिळतात. खरोखर ही आपल्याच देशाचा एक संक्रांत च्या स्थिती! जे बाहेर आहे तेच आत - मोडा आर करून अक्षतो वाया; पण कारण नाही. रोजच्या ठायी संक्रांत तेथे परवा संक्रांत म्हणून म्हणण्यात अर्थ तरी काय? आणि त्याचा आपण विचार तो काय करावयाचा?

(१०) खांडेकरांची "दोन ध्रुव" ही कादंबरी वाचीत असताना मानवाची अतृप्त हाव, विकारांचे आणि कुतूहलाचा एकाच ठिकाणी वसत नसणारा प्रत्यय अनेक ठिकाणी येतो. ते वाचताना मानवाचा आदर्श, कधी कधी माणसा, माणसा कशी मिळून आपल्याच मोहाचे बळी जातो. त्याचे दर्शन घडते. खांडेकरांची माणसाची कल्पना ते वर्णनेची श्रीकांत असेच आहे. अपार्थिव आदर्श आणि अवोकर असेच. निवडी खांडेकरांची चेहरे ते वर्णन करताना "दोन! दोन! अवोकर माणसाचा तो! सुंदर चेहरा नाहीसा माणसाचा असे उद्गार त्यांच्या तोंडून बाहेर येतात. "पाण्याचाही तरंग, आणि डोळ्यांचाही केस या दोनींचाही वाचवेणारे" हे एक त्यांचे वर्णन. माणसाच्या हृदयाची अवस्था असे म्हणतात:- "मोहाची नेणाऱ्या हाताचाच तो आहे आणि माणसाच्या डोळ्यांचाही वाचवेणारे पाहून मोहाचे बसलेल्याला आनंद होई. डोळ्यांचे वर्णन ते उदाहरणे केले आहे आणि आपल्याच माणसाच्या डोळ्यांची असलेल्या अभाव गहनाची कल्पना करून देते! आणि आपल्याच माणसाच्या डोळ्यांचे वर्णन करताना दोघी पाहिले तसे त्यांचा सुंदर उदाहरणाचे आपण समर्थ आहोत असे आपल्याच वाटते. ते केले दुःखाचे ते. ~~आणीक जेथे वर्णनी वर्णने वाचवे~~" खांडेकरांची ही कादंबरी वाचीत असताना हृदयाने उंच दर्जाची आहे असे मनास वाटते. पण गोष्टीचा शेवट असा बरोबर काळेचा नसावा असे वाटते. कदाचित ही कथेत तेच असावी. कथानक उत्कृष्ट आहे. आणीक "वाचा" हे पात्र आपल्याच पटवर्धन (रावसाहेबांचे) असावे. वडील कसे आपल्याच उद्देशाने घातलेले असावे. ही आणखी आपल्याच मनात होती. पण काही दिवसांपूर्वी आपल्याच मित्रांची कुरता "पदोष" वर गेली. वाचणाऱ्यांचे चित्त आपल्याच्याही नुसता कुरता आडेमे गुंतले असे वाटते. काही गोष्टी कुरा चित्ते, कमेच्या हृदयाने आपल्या दुर्दैवी निघाल्या असतील. पण माझ्याच्या आडे तरी आत्म तथा आहे. अलीकडे खांडेकरांचा "रिक्त चाळा" हाती घेतला आहे. पहाते वाचूनच आणी [illegible] हे आपल्याच कुरा केले आहे.

[illegible] मुख्यमंत्री करतात. [illegible] ठरत नाही. [illegible] कोणी असतो पंडित [illegible] कोणी मंत्री असे. [illegible] "[illegible]" [illegible] [illegible] [illegible]

From N.S. Hardikar
Wardha, Madhya Pradesh

To Smt. Ganguba Shinde
Madhya Pradesh

(70)

[illegible]

[illegible] "ओं" होतो. हा [illegible] विज्ञानाचा आज कुठाच आहे. [illegible] नोटीसबद्दल [illegible] होती. तो [illegible] होता. [illegible] आणि [illegible] १९५० [illegible] १९५० [illegible] हे कुठाच [illegible] आहे. [illegible] आहे. [illegible] आहे.

[illegible]

(११) [illegible]

(१२) [illegible]

(१३) [illegible]

(१४) [illegible]

(१५) [illegible]

(१६) [illegible]

(१७) [illegible]

(१८) [illegible]

[illegible] R. [illegible]
No. 750, Class One
Belgaum Central
Prison, Hindalga
(Belgaum)

(9) 37

To Sri Ganguli Shende
nearly [illegible] Lodge
Hubli, M.S.M. Rly.

दिनांक १९-१-४३

चि. गंगूताई यांचे आशिर्वाद विशेष :—

(१) आपले ता. १६ चे पत्र [illegible] आज [illegible]
[illegible] चि. [illegible], [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]

(৫) [illegible] তীর্থক্ষেত্রে [illegible] নগরে [illegible] পরিচ্ছন্ন [illegible] [illegible] হইতে. [illegible] পাড়িতে. [illegible] : [illegible] [illegible] [illegible]

From R.K. Shirude
No. 757, class one
Belgaum Central
Prison, Hindalga
(Belgaum)

(2) 39

To Shri Ganpatrao Shirude
near Lumnaiddappa Temple
Hubli, M.S.M. Rly.

दिनांक १९-१-५३

(2) लीडरहो! तुम्हारा पत्र मिला था। कुशल चाहता हूँ। तुम्हारी चिट्ठी मिलने से मुझे कितना आनंद होता? कैसे पत्र लिखते आते हैं? अगर पत्र लिखने का संबंध न होते। अपना मित्र लोगों को उत्तेजित करता आते। आपस में लिखने की इच्छा होती। उसमें लिखने की अपनी मन की बातें लिखते। अचानक एक दिन एक पुस्तक उपयोग में लाया। पुस्तक में अपने मन की बातें लिखने की इच्छा होती। मेरे पास कुछ पुस्तकें हैं। उनमें से कुछ पुस्तकें भेजता हूँ। आनंदराव को भी पत्र लिखकर पूछना। मेरे पास कुछ पुस्तकें हैं। उनमें से कुछ पुस्तकें भेजता हूँ। जाने मनाने नहीं लगी। दीदी को मेरा नमस्कार।

(3) होय! तुम्हारा दिया हुआ पत्र मिला। मेरे पास कुछ पुस्तकें हैं। उनमें से कुछ पुस्तकें भेजता हूँ। आनंदराव को भी पत्र लिखकर पूछना

(२२) [illegible] "[illegible] ?

(२३) [illegible]

(२४) [illegible]

(२५) [illegible]

(२६) [illegible]

From R. K. Shinde
No. 750, Class One
Belgaum Central
Prison, Hindalga
Dist. Belgaum

To Smt. Tarabai Shinde
(Indutai Shinde)
C/o Poona Head Post Office
Opt. Sassoon Hospital
Poona No I

दिनांक 22-7-43

प्रि. इंदूस अनेक आशीर्वाद विशेष :-

१) तुझ्या दुःखाचे वारीच ४ चार आणखी दिवसांतर तीन वर्षे आली. पुढे ७ तारखेला, १० ला १४ ला आणि २० ला तुझें कार्ड २ तारखेला पोंचले. तुझ्याविषयीच्या बातमी आतुरतेने होत्या. आमचे डॉक्टर मेहेरी तुझ्या जी काळजी घेतली ती तू कळवीत जा. ही सवय फार चांगली. ती शेवटपर्यंत [illegible] ठेवी. आजारी एवढे काम कुठे. तूं तुझी अशक्त सुधारण्याचा प्रयत्न कर. करशील? दिवसातून तूं चार तास आणि गाडीवरील चित्रविचित्र प्रयोग करीत असतोस. पहाटेस तुझ्या पोटात तुझा त्रास आणि अशक्त झाल्याशिवाय सिद्धते. होय! सागरावर चित्रविचित्र लेख झाले आहेत, हे खरे. पण आपण आपला इतर लेख कसा न चिंती चर्चा करतो. न तो कसा जातो? जर नीट लिहून पाहिजे तर आपणाला काय करें दिसून येईल? [illegible] आजारी आकर्षित ओढा तरी प्रयत्न लेख/आपण करू नये. तेव्हा शेवटचे कोणास सोबतून मनुष्याचा स्वभाव चांगली पूर्ण कल्पना करता येते, आपले लेखन शेवटपर्यंत राहते, वाचणाऱ्याचा आनंद होत नाही, आणी आपले अक्षरन आणा सुंदर, सुबक शेवटपर्यंत आपण राहते. हेच हेच आठवा ती सवय ठेवू पाहिजे आहे. [illegible] करून आपली पूर्वीची चित्रविचित्र. पहा, सोनी अक्षरे व वाक्ये! करशील एवढे काम आपणाकरता? तुझ्या [illegible] नको असल्यास सोड.

२) तुमचे अमेरिकी जो अनुभव होते ते पूर्ण नाहीत असें आहेत. हे अनुभव वर्णनाचे असावेत. या अनुभवांचा एकत्र संग्रह करून ठेवा तर त्याचे एक सुंदर पुस्तक बनवे पाहिजे. आणि ते सर्व पुनः चित्रविचित्र तसेही तुझ्या अभ्यासाचा पडला काय नाही. [illegible] दृष्टीने चित्रीत जा. अशा अर्थ असारखी जे आपण चित्रित तें सर्व नीट्याचे वाचकांचा समजावे. "[illegible] पडले", "[illegible]", "[illegible] स्वाधीन करावयास बोलावले", "[illegible] बोलावे" हें सर्व तुझें अनुभव [illegible] तुझ्याच्या [illegible] आहेत. यावर आणखी सर्व अनुभवावर तुझें विचार, तुझी [illegible] हे सर्व वाचकांना नवीन देणे पाहिजेत. तेव्हा [illegible] निरुपयोगी नको. सामाजिक सुधारणा करणारा केवळ आपले [illegible] एकदिशेने [illegible] प्रयत्न करीत असतो. तसें तूं [illegible] सतुपयोग होईल. आपलीत तुमचा अनुभव चित्रीत आणि संविचार [illegible] विचार चित्रीत. [illegible] चित्रविचित्र करणारा [illegible] प्रकार [illegible]

(2) ५८

NOTE.—The Superintendent of the Prison is alone empowered to grant receipts for money paid to the Prison for goods purchased from it and no other receipts granted by any other Prison Official will be regarded as valid

No. **of 192**

(3) खुलासा; आपली डायरी गायब झाल्याबद्दल असमाधान आहे? ती कामाच्या ठिकाणी ~~राहिली असती तर काय तुमचे नुकसान झाले असते?~~ प्रकरण जे मोठे गुंतागुंतीचे होऊन गेले — निश्चितच: पुरोहित [illegible] PRISON FACTORY. JAIL

10 [illegible] Memorandum [illegible] [illegible] [illegible]

From R. Kowade
No 750, Class One
Belgaum Central
Prison, Hindalga
Dist. Belgaum

③

43

To Smt. Tarabai Shinde
(Indira Shinde)
c/o Poona Health School
Poona I

दिनांक २२-१-४३

नवीन नमेज. ती तू आमच्याही आवडी असशील. तसेच आम्ही
कुर आणी मजा विही. पुढच्या खेपेस आवडेल पुनः लिहीन.

(५) रविवार-आज येवजी तू संगळ्याची आठवण लिहितेस कुणी वाईट
वाटण्याचे आम कारण आहे? निसर्गाने दमलेले आणि नहीं
अशुद्ध दिसली न लिहिले. आणी लोकांत सुख आहेत. काळजी नको.

(६) तुंच लिहिले होते की "पत्रामध्ये सुंदर वाटिंग करावे लागते." त्याचा
अर्थ "Visiting" असा तुला असेल आहे. Visiting याचा
असल्यास समाधान रहा. मोठ्या परी तुला डाने लागते. दिवस वाईट
आहेत. आहेत त्यांचे पाप ते ज्यास वाईट होतीच. त्रास कसे असतात
त्याची मनोवृत्ती कशी असते, म्हणी तुला आता पूर्ण कल्पना आली
असेल वाटते. आणी ज्यास वाईट दिवस आली तरी नाही.

(७) तुमच्या गोड बोलणी लोक आमच्याकडे बघतील अशी कल्पना
होते. ज्यांच्या घरी सेवा करता आपण जातो त्यांचा विश्वास
आपणावर बसला पाहिजे. विश्वास नाही बसला तर मनुष्य बघत
नाही. आणी पाहुणचार आहेत. पाहुणचारावर गरीब लोकांचा
विश्वास एकदम बसत नाही. आपण गोड गोड बोलले तरी त्या
मनुष्याचा आमच्याकडे ओढता येत नाही. Visit करणाऱ्याची
कृती, त्याचा आचार, त्याचे वागणे आपल्याला त्याची
आकर्षण असलेच असते. दूरचे जीव देऊन गोड गोड बोलणाऱ्या
लोक जगात कुणी आहेत काय? आदिलेच - Visit करणाऱ्याचे -
हृदय परिवर्तन झाल्याशिवाय, ज्यांचेकडे ज्यांची सेवा आपण
करतो त्यांच्याशिवाय सुख दुःखाची आपण संदर्भ सदस्य झाल्याशिवाय
आपणावर गरीब लोक - गरीब जनता - विश्वास ठेवणार नाही. हे
आधी खूप खूप लक्षात ठेविले पाहिजे. तुमी कारणाने Visitor
चा प्रश्नच हे शिकून घेतले पाहिजे. हृदयाचा अर्थ "हृदय
परिवर्तन", "सदस्य होणे", याची लिहिलेली गोष्टी. असे होणे फार
कठीण आहे. हे सामान्य नव्हे. इच्छे शिवाय हे असे घडत नाही.
तुमच्याच सुख दुःखाची सदस्य व्हावयास अंतः करण पाहिजे
आणि तसे वागले पाहिजे. विसरू नको.

(10) दीप! आजच प्रसंग फार [illegible]

[illegible]

NOTE.—The Superintendent of the Prison is alone empowered to grant receipts for money paid to the Prison for goods purchased from it and no other receipts granted by any other Prison Official will be regarded as valid.

[illegible] आहे तांदुळाच्या किंमतीबाबत पुरवठा [illegible] No. [illegible] of 1920 [illegible] ते [illegible] [illegible] स्थितीत राहिल्यास आपले मन [illegible] [illegible] गरीबाची गरीबीने [illegible] [illegible] प्रसंगाही [illegible] तर [illegible] PRISON FACTORY. JAIL [illegible] [illegible] [illegible]

Yeravda Central Prison, Hindalga

Jailor

Yerawda, M.S.M. Ry

दिनांक २६ जानेवारी '४३

चि. मंजुलाईस अनेक आशीर्वाद विशेष :-

१) आज्ञेचे २३ तारखेचे पत्र २४ ला मिळाले. आमची कोणा नातेवाईकाची पत्रे नेणे आणि आमच्याही कोणा नातेवाईकास आणीं हें आदरणीय कुटुंबे आमची अगदी अगत्य आहे. तरी प्रत्येक रविवारीं आम्हांस कुटुंबिंकांची आठवण तसेंही आमची [illegible] मुलाखत मात्रीं कुणी [illegible] येथे पोंचते, येथेंच [illegible] दिवस पडून राहिलेल्या [illegible] कुणाला मिळते. आज करावा आमी पुन्हा दोन पत्रे लिहिलेली मुलाखतीं तरी [illegible] २ आणि [illegible] एकेरा असें सिद्ध नसे. शिवाय विचारले [illegible] उलटें आम्हांची निसर्ग आठवणीचा [illegible] आहे असें दिसते. तो आमची पत्रें [illegible] न [illegible]." [illegible] पत्रे [illegible] कोणा [illegible] [illegible] पुनः पुनः [illegible]" या प्रकारें [illegible] पत्र, केवळ [illegible] [illegible] आम्हांस [illegible] पुनः [illegible] नाहीं. [illegible] पत्र केवळ [illegible] असे [illegible] [illegible] नसे. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] एकही पत्र [illegible] नाहीं; आ? [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

दिवसात आंत-बाहिली-आक्रांत-अक्रमेचे आहीं नीट विचार करूनच "आपुल्या पाहुणा" "तपूंड पाहुणा" घ्यावे लिहिले पाहिजे. जेथपर्यंत [illegible] तांत्रिकी कष्ट करावे लागत असतील, कष्ट [illegible] जिद्दीने [illegible] सीमारेषा-जीविताचे [illegible] पडायाचे नाहीत — विकत घेणे किती सोपे आहे, [illegible] अमेरिका, [illegible] सुरक्षित, [illegible] किती सोपे आहे हे सर्व [illegible] आपण आपल्या [illegible] आहोत [illegible] ? हे [illegible] — [illegible] — [illegible] — [illegible] आपल्याच [illegible] घेतले पाहिजे. [illegible] नाहीत [illegible] नाहीत [illegible] आपण [illegible] पाहिजे पाहून घेतले नाहीत. [illegible] पुनःपुनः [illegible] हे.

(४) हे [illegible] [illegible] [illegible] २३ [illegible] एक [illegible] [illegible] [illegible] एक [illegible] [illegible] [illegible]

From N. K. Shinde
No. 750, class one
Belgaum Central
Prison, Hindalga

(2)

47

To
Sri, Kalgutai Shinde
Lakshmi Dappa Pandi
Jhuli, M.S.M.Ry

दिनांक २६-१-४३

.[illegible] कसे [illegible] आहेत. [illegible] जिल्हाधिकारी [illegible] पाहिजे असें [illegible] ती [illegible] तसे [illegible] काम [illegible] नाही [illegible] असतो. [illegible] तसे [illegible] असें [illegible] रहावें, [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

(१५) [illegible] "[illegible]" [illegible] "[illegible]" [illegible] "[illegible]"

[illegible] आणि [illegible] जाता येईल. सौंदर्याचा उपयोग [illegible] आपण सुंदर असेल तर लोक, लोकांच्या दृष्टीला सर्वच सुंदर दिसू लागतो. [illegible] सौंदर्य [illegible] दिसत नाही हें आपण निसर्गाला [illegible] आपल्या अक्षरावरून, आपल्या आचारावरून, आपल्या सर्व कृतीवरून (कृतीवरून) आपलो प्रेमळ हाव-भावीवरून आपले सौंदर्य प्रकट होऊ लागते. [illegible] आपल्या [illegible] दिसू लागतो.

Note.—The Superintendent of the Prison is alone empowered to issue receipts for money paid to the Prison for goods purchased from it and no other receipts granted by any other Prison Official will be regarded as valid.

तुमच्या अक्षरावरून दिसून आलें आहे. इतर कुठलाही [illegible] आहे. केवळ अक्षर सुंदर नाही म्हणजे [illegible] आवश्यक असें नाही. of 193 [illegible] तुमच्या [illegible] म्हणजे [illegible] तुम्ही ते पत्र वाचा. [illegible] तर वाचू देत. [illegible] करू नको. [illegible] जीवनाचे [illegible] म्हणजे.

(४) प्रत्येक [illegible] अमुक तारखेचे तुमचे पत्र आले होते PRISON FACTORY. [illegible] "असे लिहीं म्हणजे आम्हांला तुमची [illegible] पत्रे [illegible] येत नाहीं.

Date.	Particulars.	Amount.

(५) पत्राच्या [illegible] येथपासून [illegible] आहे. [illegible] येथे [illegible] अक्षर [illegible] थोडक्यात [illegible] लिहीं. [illegible] लिहीत जा. [illegible] कुठे नको [illegible] नाहीं.

(६) "[illegible]" वाचलीस. [illegible] ग्रंथकारांची [illegible] कादंबरी "[illegible]" [illegible] "[illegible]" [illegible] "[illegible]" [illegible]. "[illegible]" [illegible] "काळे" [illegible] [illegible] नाहीं. [illegible] "पुनर्जन्म" [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] "[illegible]" [illegible] "काळा" व "[illegible]" [illegible], [illegible] "[illegible]" [illegible] "पुनर्जन्म" [illegible]. पुनः [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Prof. R.K. Sharma
No. 750, Classone
Belgaum Central
Room, Hindalga

(2)

S1

To Sri Ganpatai Shenade
Nachamai Dappai Pond
Hubli, M.S.M.Ry

दिनांक ९-२-४३

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Mulk, M.S.S.

দিনাঙ্ক ১৫-২-৪৩

[illegible]

(2) "[illegible]" या परमात्मा (सच्चिदानंद) अंतर्बाह्य हाती आहे. अंतर्बाह्य [illegible] आहे. [illegible] आहे ? आणखी ते [illegible] आहे. [illegible] आहे. [illegible] आहे.

दिनांक १८-२-४२

पूर्वजांच्या [illegible] गुणधर्मांची वृद्धि [illegible] करणे, [illegible] उपासना सुधारून करणे [illegible] सर्वांनी [illegible] केला पाहिजे. पाहू, आजी आम्ही [illegible] तीन आठवडे [illegible] निजाउत्तर!

(५) [illegible] आपण [illegible] आपण आपल्याला आम्ही [illegible]? [illegible] आपल्याकडून [illegible] आपल्याकडून [illegible] आहे. [illegible] आनंद [illegible] नाही. [illegible] आपण [illegible] आहे, [illegible] आहे, [illegible] आपण [illegible] आपल्याला [illegible] आपल्याला [illegible] आपल्याला

[illegible]
[illegible] Dist. [illegible] 57

To Sri Tarun [illegible]
(Shanti Shukla)
c/o Poona House Street
Poona 1

[illegible]

[illegible] - [illegible] - [illegible] - [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] G. R., J. D. No. 5801, dated 11-10-10.] Jail 74.

[illegible]

NOTE.—The Superintendent of the Prison is alone empowered to grant receipts for money paid to the Prison for goods purchased from it and no other receipts granted by any other Prison Official will be regarded as valid.

[illegible]

No. of 194

[illegible]

Dr.

PRISON FACTORY.

Date.	Particulars.	Amount.
	[illegible]	
	Total ... Rs.	

[illegible]

Prison Office 194

[illegible]

Superintendent of the Prison.

Shri N. S. Phadke
No 42, Barrack No
Belgaum Central Prison
Hindalga, Belgaum

(7)
59

Tai Tarabai Shinde
(Shindeli Shinde)
c/o Prem Hemant Chawl
off. Sassoon Hospital
Poona I

CENTRAL PRISON

चि. रंजूस आशीर्वाद विशेष:-

दिनांक १६-२-४२

(१) तुझें [illegible] ९ वे पत्र १० तारखेस व १६ वे काल ११ तारखेस - पोहोचले. शेतीतील कामें सुरू झाली. आतां पाऊस पडेपर्यंत.

(२) तुझ्या ९ व्या पत्रात मुलांच्या शाळा आजपासून सुरू झाल्या तुझें [illegible] नवु पडावयास पाहिजे होते; पण एक १० ओळीचे एक कार्ड आलें. "मुलें आरोग्य परिस्थितीत आहेत"? मुलांच्या ९ व्या पत्रात आईच्या [illegible] होतेसे वाटते. आजूबाजूची गावांची आजारांची बातमी नव्हती? [illegible]

(३) "मी कधी दुखीत होते की नव्हते" असें तुझ्याकडून आहे. मुलें मुलें आहे. [illegible] तुझा? अर्थात आमात मन रमत नाहीं की [illegible] आहे? आपल्या [illegible] असें वाटणें साहजिक आहे. [illegible] वाटतें असेच तर [illegible] नाहीं. [illegible] तूं [illegible] तुझ्या [illegible] [illegible] नाहीं. [illegible] [illegible] पुनः [illegible] [illegible] [illegible]

(४) [illegible] इतिहासाची [illegible] आहे. [illegible] "आधुनिक भारत" हें पुस्तक [illegible]. [illegible] आहे. [illegible] आहे. १८०० पासून [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

NOTE.—The Superintendent of the Prison is alone empowered to grant receipts for money paid to the Prison for goods purchased from it and no other receipts granted by any other Prison Official will be regarded as valid.

[illegible] No. [illegible] 194 [illegible]

[illegible]

To

PRISON FACTORY,

[illegible]

Date.	Particulars.	Amount.

[illegible]

Total Rs.

[illegible]

Prison Office, 194

Superintendent of the Prison.

From Dr. N. S. Hardikar
No 42. Class One
Belgaum Central Prison
Hindalga, (Belgaum)

61

J.B.

P.R.ISON.

To Sri Ganguta Shenoy
Manmani Lappa's Pond
Ubali, M.S.M.Ry

दिनांक 20-2-72

[illegible]

(१) आज [illegible] वर्ष वय [illegible] (तारीख १६-२-७२) [illegible] [illegible] आहे. [illegible] आणि [illegible] आहे. [illegible] लोकमान्य [illegible] [illegible] आहे. [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] "[illegible]" "संभूक कर्तृक" आणि "कर्मप्रधान" ही दोन विधेयके [illegible] [illegible] [illegible]

From R.G. Shenade
M.T.S., Class One
Adyaum Central Prison
Hindalga (Belgaum)

2

63

To Sri Rangnath Shenade
Meshinni Dappa's Pond
Shahli, M.S.M.Ry

दिनांक २३-२-४३ / [illegible]

[illegible]

[illegible] Inside Lalita [illegible]

[illegible]

[illegible]

(१२) [illegible]

(१३) [illegible]

(१४) [illegible]

वय २० वर्षे [illegible] होते. तेंव्हापासून [illegible] कुणत नाही. [illegible] वर्षे [illegible] (वारीच २०-२२) [illegible] ते [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

From Dr. N. S. Hardikar
No. 42, Class One
Belgaum Central Prison
Hindalga (Belgaum)

67

To Sri Ganpatrao Shinde
Marhumniddapphai Pond
Hubli, M. S. M. Ry

दिनांक २०-२-४३

विठोबाराईस अनेक आशिर्वाद विशेष

१) आपले तारीख २० चे कार्ड मला आज सायंकाळी मिळाले. आपणास
आमचे १३ चे पत्र १८ रोजी पोंचले. १९ चे २० चे पत्र मला आज मिळाले. दिवसे होतो.
आमचा तरी ते पत्र पोंचले की नाही याची शंका. कधी पोंचले ते कळविणास विसरू नये.
पत्राचे पत्र लिहिल्यानंतर आपणास रागीने, आमचा सुनेने व इतरांनी अशी तीन पत्रे आली.
तेवढे बरे आहेत. इतरांस उत्तर पाठविले. बाकीच्यांचे पत्र [illegible] नाही.

२) आपणास १) कसबुरसी चार नारळ व आणे नारळ दोन (नारळ पाठविले) २) पेढे दोन पौंड,
३) साखर चरस [illegible] दोन पाती (Shinde १००) एवढे जिन्नसे पाठविले आहेत. ते
पावले दोन दिवस मिळाले होते असे तिसरे लिहिले आहे. चारशे (४००) रुपये जा
साखर नीट तपासून पाठवून आपणास [illegible] कसे ते कळवावे.

३) माझी पत्रे लिहिण्याची पद्धत आपणास आवडली आहे. पत्राचे व कागदाचे
तीन तीन चार चार वेळा लिहीत असतो. येथे कसर आपणास [illegible]
मिळो. आपणास आपणास जसे असतील तसा तसा आहेत व तेसारखे
आपणास लिहावे. तेवढे [illegible] आली, [illegible] वगैरे सर्व
[illegible] उत्तरे असतो. केव्हा केव्हा दोन दोन वेळा [illegible]
[illegible] हरकत नाही, [illegible] हरकत नाही. [illegible]
[illegible] असा [illegible] आहे. [illegible] हरकत आहे का?

४) माझी पत्रे वाचून आपणास [illegible] पडत असतील असे वाटते. [illegible]
पत्रे वाचावयास [illegible]. अर्धा पाऊस [illegible] व [illegible] असे होतो असे [illegible]
[illegible] आहे. [illegible] व [illegible] हरकत
आहे. [illegible] आहे. [illegible] आहे. [illegible]
[illegible] आहे. [illegible] आहे. [illegible]

५) [illegible] "[illegible]" असे [illegible]
[illegible] आहे. [illegible] आहे. [illegible]
[illegible] आहे. [illegible] आहे. [illegible]
[illegible] आहे. [illegible] आहे.

आणि आपले कायदेकडे नाही. आपांकडे तीन-चार कुटुंबे निर्वाहाची असते असे आ...
म्हणतात. पण लोकसंख्येतून, विशेषत: पुनर्वसीपाळिची लोकसंख्येतून, कोणतेही
निकष नाही असे वाटते, काहीतरी वाटते. एखाद्या भागाचे असून लोकसंख्या नेमके
पूर्वीच्या वस्तीचे जर लोकांची केली नाही तर कायदा योग्य? पुनर्वसीपाळिची ज्या निधी
कामाला पैसा निकष तुलनी अथवा लोकांना परिस्थिती पुरवणे होत नाही असे जर कोणी
म्हणतात तेच तेच रेटून वाटते! अन्न निकष नाही म्हणे काहीतरी निकष लावणे
करता प्रमाणेच ते करीत नाहीत असे म्हणावे लागते. सरकार लोकांचे म्हणे आहे. सरकारी
मदतीचे काम ते काम करीत आहेत म्हणजे सरकारचे ते काम करीत आहे. येथे लोकांचा
धाडस निकष नाही, म्हणून म्हणतो. लोकांचा होय! सरकारचा धाडस निकष नाही बजरीच
लोकांचा मोठाकडे पाहून नाही असे म्हणा असे ही असाधारणतेची पुनर्वसीपाळिची ने
अधिकारी दिन वाढून कार्यकरीत नाहीत लोकांचे ते नको आहे असे आपोआप वाटते
तर काही होणे होईल का? लोकांचे स्वत: या जबाबदारीवर होणे चार कुटुंबे नाही -
निर्वाहेतीच व आपल्याकडील लोकांस सुरवात देणे आहे. पाहिजे पाहिजे नाही
लोकांचे ऐकायचे नाही असे मोठ्या बंधाने म्हणायचा प्रकार आहे असे आपले आहे
मोठ्या जर बाजूने नाही तर आजच्या आपल्या आसपास माकडे असोसाठा लोकांची आणा.
गावातील लोकांनी लोकांचे नाव तरी लागले पाहिजे, व आपले कायदेशीर पोलीसे पाहिजे.
अथवा सरकार लोकांतील मुनासिपाळिचे ते कायदेशीर रीतीने केले पाहिजे. मागील
येथे एक किंवा दोन प्रमाण सुरवात आपल्यास बोलावे मुळे अथवा अन्य कारणाने
आपले जो गरीबी वाढलेली नाही जो करतात लोकांचा आणि व्यवसाय निकष
बेकारी एक सूत्रामानिने राखिले नाही; आरक्षणे जो गरीबी एकत्र नाही बेकारी करतात येथे
राखिले नाही. केवळ अधिकारी लोकांचे जोरावरच ही काम होण्याजोगे आहेत. लोकसंख्या
विषयक लागेल तो पर्यंत आपल्यास टाकून जे राखिले आहे ते करणे करणे जर
प्रयोग केला तर बरेच काही होण्याजोगे आहे एवढेच म्हणतो आजच्याही
स्वतंत्र व्यवसाय आणि त्यांचे कायदेशीरी प्रमाण करणे सुरू झाले पाहिजे असे आपण
पुनर्वसीपाळिची लोकसंख्येतून जाऊन तेथे गरीबांची [illegible] लोकांचे आपल्यास हातून होण्याचा
संभव आहे असे म्हणतात. पण दिसत नाही. धाडस जर निकष नसेल तर असे
ते पाणी काम कसे? आणि धाडस असणे तरी ते लोकांचे होण्याकडे कायदेशीर
हातून काम होणार? आज हजून येथे निर्णय [illegible] कारण कायदेशीर सुरू
केली पाहिजे ते बाहेर आले तर आपल्यास कितीतरी निकष येईल. हे काम आपण
कसे करणार? लोकांचे म्हणे sanction [illegible], आज नवे sanction आपल्याकडे
[illegible] आहे? ते सरकारनीच किंवा लोकांच्या प्रतिनिधींनी केले पाहिजे. अन्न असेल
तेथून ते काढायचे आणि लोकांना विकायचे, किंवा कामाच्या बाबतीत. असे
जर पुनर्वसीपाळिचे केले तर लोकांना जिवंत राहिलेले आहे. केवळ स्वत: च्या
कामाकडे पाहणारा, दुसरीकडे आम्ही लोकांची जात असतो स्वत. ची पोटी आज
[illegible] किंवा स्वत: च्या तोंडात राहून आपल्यास सुरवात आहे ही कमी पडते ते -
[illegible] मनुष्य मुकेने [illegible] मनुष्याकडे कसा बघे पाहिजे? लोकांचे पाहू -
वेगळे वाटत नाही. अशा स्थितीत मानवजातीचा जाणून बुजून जर संहार केला
तर लोकांचा जबाबदार कोण? आपण ना? आपण जे कायदेशीर ते केले नाही वा
करीत नाही म्हणून हे असे होते. आपल्या स्वार्थ आणि [illegible] आडवा येतो म्हणून
मानवजाती मुकेची बळी पडतो असे दिसत वाटते इतके दिवस जरी काळे असले
तरी राज्य आहे व [illegible] आणा आजून पर कायदेशीर आज करणे आहे [illegible]
[illegible] मनुष्याने [illegible] आणि विचारले लोकांचे [illegible] [illegible]

From R. K. Shenade
No 750; Classone
Belgaum Central Prison
Hindalga (Belgaum)

To Smt. Ganguta Shenade
near Munnidalappa's Pond
Hubli, M.S.M.Ry

(9) 69

CENTRAL PRISON,

दिनांक 3-3-83 मंगळवार

चि. गंगूताईस अनेक आशीर्वाद विशेष :-

(1) आम्ही सर्वांनी रविवार ता. २४ चे कार्ड रविवार ता. २६ रोजीच पोहोचले. आपले पत्र आज्ञ आले. बाकी कोणाकडूनही पत्रे नाहीत. आपणही नेहमीप्रमाणे पत्रे गेली आहेत.

(2) एकूणसाहेब पुस्तके - रोज रोज प्रमाणे - हुती आली. रोज पोळ - वडा - पेढूही मिळाले. भागीतकडे सर्व जिन्नस मिळाले. आता काही काळजीचे कारण नाही.

(3) रविंद्रराजा मागच्या पत्रात तेरा तारखेस पत्र लिहिले. त्यातील अर्थ काहीतून लिहिले ते पत्र विलास सांगितले होते; त्यामुळे आपणही पत्र पाठविलो म्हणून सांगितले. पण कुणाकडून पत्र नाही. आता अर्थ काही लिहिलो व त्यातील रक्कम लिहिलो. येथे येथे मुद्दाम कायदेशीर अर्थ आपल्याला तीस रुपये हुबळीला जाईल. आपलेही पत्र लवकर येईल. पुन: एकदा दोघांसही येथे बरे लिहावे येतील.

(4) गेल्या रविवारचा "हुबळी गजेट" सोमवारी पोहोचला. नियमितपणे वाचतो. पण रविवारी सायंकाळी व गावात प्रती वाटतायेत असे जाणून होतात का? व रविवारी मिळतो? गावात प्रती रविवारी वाटल्या गेल्यानंतर येथे काही व वाचकांच्या हाती पडल्या पाहिजेत. परंतु ते कसे होणार? आम्ही करणारे कसे? असतोच पण वाचकांचे सुदैव होणार व तीन वर्षांचा अनुभव आहे. तेव्हा सांगतो.

(5) आरोग्यास विशेष काही नाही. पुन्हा मजकूर. तिन्ही मातोश्रींस आशीर्वाद व शिवराज्याचा नमस्कार. बाबा, मारुती, अक्का यांस नमस्कार. इतिवार आशीर्वाद.

होय! रोज चाला (ईश्वर) परमात्मा
निरोप देतो तेवढे पाहिजे आहे

आपला आशीर्वाद
R. K. Shenade

[illegible] CENTRAL PRISON.

[illegible] पत्र आपले मागील तुम्हा करवि लोप्रमाणे कि तो मुलगेश्वर व [illegible]
[illegible] पत्र परतले नाही. कोणास माहीत आहे? [illegible] १६ वारस [illegible]
[illegible] आहे. अलीकडे किंवा [illegible] इतर [illegible]
[illegible] सकल नाही! [illegible] आयुष्य [illegible]

(२) [illegible], [illegible]! [illegible] पत्र [illegible] नाही [illegible] ? [illegible] पत्र [illegible] ते [illegible] ही माझा अनुभव [illegible] ? [illegible], [illegible] ? [illegible], आजची परिस्थिती [illegible] ? [illegible] लेखक [illegible] तू [illegible] पत्र [illegible], [illegible]

(३) आपले [illegible] असले, रोकडे आणी [illegible] असले, [illegible] असले तरी ते आपणास [illegible] वाटणार; सुंदरता [illegible] तुला [illegible] साठी जरी असली तरी तो आपल्या [illegible] वाटणार; [illegible] वैभव [illegible] नाही; [illegible] आहे असे आपणास वाटणार नाही. [illegible] असे असले तरी ते आपणास दिसणार नाही. [illegible] वैभव [illegible] आपणास [illegible] होऊ [illegible] मुलाने [illegible] सर्व [illegible] [illegible] आणी [illegible] मुक्त होतो. आजच [illegible] तुमच्या [illegible] असणाऱ्या [illegible] आपणास आणी [illegible]. [illegible] तुमच [illegible] [illegible] आपण होऊन आपल्या [illegible] [illegible] आहेस. आजपर्यंत तुम्ही [illegible] आपणे [illegible] कोणतेही [illegible] आले नाही. पुढे होणार नाही. [illegible] ? [illegible] ? [illegible] ? [illegible] [illegible] ते [illegible] असले असले [illegible] आपल्याकडे [illegible] "[illegible] [illegible] [illegible] [

[illegible]

[illegible]

G. R. J. D., No. 6801, dated 11-10-19.

[illegible]

NOTE.—The Superintendent of the Prison is alone empowered to grant receipts for money paid to the Prison for goods purchased from it and no other receipts granted by any other Prison Official will be regarded as valid.

[illegible]

No. of 194

Dt.

To

PRISON FACTORY.

[illegible]

Prison Office, 194

Superintendent of the Prison.

[illegible]

का करावास? आजोबा आजारीच होते [illegible]
सीतेकडून गर्व बाजूला ठेव आणि अंतःकरण [illegible]
आजारी — विशेषतः आई वगैरे — तुमच्या [illegible]
करण्यास सरावलेत हो. पोलिस तुम्ही आहे पोलिस तुम्ही
आहे पोलिस तुम्ही कुलभूषण आहे. पोलिस आजोबांची आणि
सदाशिवराव आहे. आपल्या [illegible] बुद्धीचा [illegible]
तू आत्मनिरीक्षण करायास शिक. [illegible] आजोबा
जगातील महान महान व्यक्तींच्या चरित्रांचा अभ्यास करून [illegible]
आणी आपले जीवन सुधारण्यास शिकले. हे आत्मनिरीक्षण [illegible]
होत नाही. परिणामी [illegible] ही परमेश्वराने [illegible]
महान व्यक्तीला काम करत आहे, जा आहे, उभा आहे. हे सर्व [illegible]
पुढे आपल्या कृतीत, वागणुकीत, बोलण्यात [illegible] मनुष्य [illegible]
करत असे वागतो. आणि मग [illegible] आत्मनिरीक्षण
चालू सुरू करतो. [illegible] स्वतः [illegible] आत्मनिरीक्षण
तुम्ही आम्ही विचारायची मग तुला गरजच पडणार नाही. उदाहरणे देव.
[illegible] तेथे किती ही सांगितले तरी आमच्या आपल्या [illegible]
[illegible] सोडून सोडत नाही [illegible] तुमची मदत [illegible] नाही [illegible]
तुम्ही म्हणाला. मग काय करावे? असे तू मला विचारीत आहेस. [illegible]
[illegible] तू कधी विचार केला आहेस का? तू चे म्हटल्या
प्रमाणे लोचे अज्ञान लोकांना [illegible] माहित नाही. [illegible]
हे तेवढे कळत नाही. जसे अज्ञान तसे आळस. "कोणता तो
[illegible] पोराबाळांना भेटून?" [illegible] आणि [illegible]
[illegible]. "मायेने [illegible] आणि [illegible] दोन कारणे आहेत.
[illegible] आहेत. अविश्वास आणि नकार. "तेथे जाऊन आम्हांस
काय मिळणार?" "तेथे काय [illegible] आम्हांला"? "लोचे [illegible] "
होणार?" "एक दोन दिवस लोचे मदत आणी घेतली तर काय
आम्हांला मदत मिळाल्याचे [illegible]?" अज्ञानाने स्वतः च
प्रश्न [illegible] व लोचा निवारण [illegible] स्वतः [illegible] उत्तर [illegible]
[illegible]. निवारण [illegible] मनुष्य [illegible] आणि [illegible]
[illegible] पुढे पाहत नाही. लोचे [illegible] लोचा तसे [illegible]
पाहते. आणी मनुष्य एकदा निवारण [illegible] तो [illegible]
[illegible] लागतो. "[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]?" "[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]"

[illegible]

C. R., J. D., No. 5801, dated 11.10.10.

NOTE.—The Superintendent of the Prison is alone empowered to grant receipts for money paid to the Prison for goods purchased from it and no other receipts granted by any other Prison Official will be regarded as valid.

[illegible] ① [illegible], ② [illegible], ③ [illegible], ④ [illegible]

No. OR 194

[illegible]

PRISON FACTORY.

Date.	Particulars.	Amount.
	[illegible]	
	Total Rs.	

Prison Office, 194

Superintendent of the Prison.

[illegible]

From N. S. Hardikar
No 42; Class One
Belgaum Central
Prison, Hindalga

74

To Sri Tarabai Shinde
(Mauitai Shende)
c/o Poona Health School
Office Sassoon Hospital
Poona 1

BELGAUM CENTRAL PRISON

चि. इंदुस अनेक आशीर्वाद. दिनांक ११-३-४३

(१) तुझें शारीरिक स्वास्थ्य कांहीं दिवस पोहोचले. फारच गडबडीत लिहिल्यामुळें रिसतें; माझें शारीरिक स्वास्थ्य तुझ्या इतकें ठीक नाहीं, उठत नाहीं. तूं तुझ्या २ तारखेच्या पत्रांत विचारलेल्या प्रश्नांस पोटात उत्तरें दिलेलीं होतीं. कदाचित् तूं तुझें कांहीं दिवसांत टाकलेलें तेव्हां माझें पत्र मिळालें असेल. कधीं पोंचलें तें मिळो.

(२) मुंबईच्या कारकीर्दीची हकीकत मला पत्रीं लिहिणार असलेलीच. ही लेखनाची, वहीकतीची निरीक्षा करीत आहे. आणखी तांची गंडली ओढली काय? बापूजींचा ओढला असेलच. तो काय करीत आहे?

(३) वसंताकडून पत्र आलें लांबलेलें. गेले उरलेले एकदा दिवस आलें पत्र नाहीं. सुनंदेचा मागच्या वेळेस तुझ्या पत्रांत लिहिलें मायनेमेंत वसंताकडून घेतलें, बापू आणि आबू यांतीला निरोप कळविला आहे. माझ्या मायनेमेंस एक कांहीं आलें आहे. सुंदर गंगूताईचें एक पत्र आहे. आजच ८ तारखेला तिने तीनदा लिहिलें. मोठें उत्तर लिहिलें आहे.

(४) आमची प्रकृती बरी आहे. वजनात बदल नाहीं. [illegible] तेव्हां [illegible] उंबरकरांच्या बाबतींत [illegible] कांहीं [illegible] नाहींसे झाले. आता पायाखालचे किती दिवस राहतें कोणतें माहीत नाहीं. येथील माती चांगली. लगेच पुनः तेथें जाऊं. अंगांत यामुळें पाय सतत धुवावेलागतात. पण इतकेंच पाणी व साबण कधीं यामुळें मासलेलें. पण आपण करणार?

(५) तूं आचार्य जावडेकर यांचें "आधुनिक भारत" वाचलेलें आहे किंवा नाहींस. पाहिजे असल्यास पाठवून देतों. गेल्या १५० वर्षांचा इतिहास (भारताचा) तुलनात्मक दृष्टीने लेखी लेखक सुंदर रीतीने वर्णन केला आहे. दोन भाग तें पुस्तक नीट वाचून वाचल्यास सर्वच इतिहास चित्रासारखा आपल्या नजरेसमोर उभा राहील. म्हणून तें पुस्तक तूं हातीं घे. ७०० पानांचें पुस्तक आहे. दोन महिने — सावकाश वाचल्यास — लागतील तुला. सध्या

मधून धर्मवादी व राष्ट्रवादी आदर्शवादाचा प्रश्न
कसा येणार नाही. [illegible] असाच अर्थ असावयाचा की तुरुंग
इतर वातावरण सोडून असावयाचे ! तेही चांगले वातावरण
असावयास हे वाटत नाही. सांगे पाहिजे. रोजच्या जगण्यात
अशा वातावरणाचा उपयोग करावयाचा प्रयत्न [illegible]
मार्गे म्हणजे आपल्या वाट्यास [illegible] जा वाट्यास
गोष्टी तुरुंगात मिळाल्या असल्याने वर्तमान असल्याने विचारही
कसा समजून देतो समजावे ?

(६) ~~[illegible]~~ घरसोडल्यानंतर तुरुंगाच्या
आश्रयाला, गुर्मीला, [illegible] तिथे जेव्हा दिवस
चालू असतील तुरुंगात आपल्याही आणावी लागेल. केवळ
हे असेच असते असते असा आपल्या [illegible] तेच्या अनुभव
मिळत असतो. पण तुरुंगात गेल्यावर आहे शिकता येत नाही
"गृहशिक्षण" पुस्तकांना अनुसरून पद्धतीने तयार करते. पूर्वी
पाठ [illegible] आलेल्या अनुभवा पाठ्यपुस्तकी, [illegible] घरातून
शिकून घेतलेल्या जातात. पुस्तकांच्या [illegible] वर त्यांचा
संस्कार करत आणि नवे [illegible] घेत जातो त्यांच्या मनावर
संस्कृती याही परिणाम होतो. [illegible] परिस्थिती (संस्कृतीचा
पगडा त्यांच्या मनावर त्यांच्या [illegible] होतो. घरसोडून बाहेर
गेले म्हणजे विद्यार्थ्यांचा अनुभव मिळू लागतो. अनेक
लोकांच्या संगतीचा, त्यांच्या
स्वभावाचा, त्यांच्या चालीरीतीचा [illegible]
बाहेरच्या वातावरणाचा घरातून बाहेर पडलेल्या
अपराधाला आपले मनाचा परिणाम
असतो म्हणजे गृहशिक्षणातील जे दोष असतील ते
जाऊन तुरुंगात गेल्यावर [illegible] करणारा प्रसंग उभा राहतो
आणि [illegible] कधीही [illegible] असे समजतो आपले [illegible] त्यांच्याशी बरोबर
व्यवहारास प्रारंभ होतो. दोष जर नसेल तर होणार तसेच होतील
पुढे तुरुंगाकडेही वळतात असल्याने [illegible] असल्याने [illegible]

Prison Act 1894 and Indian Penal Code of the Indian Penal Code and
Dated [illegible] rigorous imprisonment and to pa-
Thus [illegible] Warrant
Adverting to [illegible]
in the case of Prisoner
convicted under Section
sentenced to suffer

सुखी दुःखी बनतो; दुःखी सुखीही बनण्याचा संभव असतो. हे विश्वाचा अनुभव. असात शिकवले सर्वच चांगले असते असे मानण्यात अर्थ नाही. अनुभव हे शिक्षण आहे; पण अनुभव जे आपल्याला तर त्याचा उपयोग आपल्याच स्वतः च्या विकासाकडे करून घेतला तरच त्याला महत्त्व. अनुभव जे शिकवतो त्याचा उपयोग करून घेण्यासाठी आपण काय करीत आहोत? एकाद्याबाबत एक मनुष्यही आपल्यास जे शिकवतो त्याचा उपयोग करून घेत नाही. सर्वांनीच तसा करून घेतला असता तर जग, जगातील लोक किती तरी चांगले झाले असते. जगात दुःखच राहिले नसते. पण तसे कसे होणार? तुला अनुभव येतो. पण आपल्यावर तू अलिप्त युगी नाहीस म्हणजे करण्याकरता प्रमाणे जास्त तुला तगा कमी होऊ लागला. याचे कारण हे की तू आपल्या बुद्धीने तसे नाहीस करण्याकरता प्रमाणे जास्त पडतोस आहेस. इच्छा होती म्हणून जे शिकविलेले अनुभवाचा उपयोग घेतोस आणि तुझ्यातील गर्व आहे रोज काढून टाकण्याकरता तू प्रमाणे जास्त. तसे किती जण करतात? आत्मनिरीक्षण करण्याची बुद्धी फार कमी लोकात असते. म्हणून जग जसे असावे तसे नाही. हे लक्षात घेऊन आपल्याला स्वतःला तुला आत्मनिरीक्षणाचा छंद लागला आहे. आपण अभ्यासू असे समजून सतत शिकत गेले पाहिजे. दोन स्वतः चा कळले तर ते नाहीसे करण्याची बुद्धी आपल्यात आहे असला शिकवले पाहिजे. तसे ते केले म्हणजे मनुष्याला स्वभावात, आचारविचारात फरक पडू लागतो. तुझ्यात असा प्रकारची बदल होऊ लागली आहे. ते फार चांगले. ईश्वर कृपेने आहे. अशा प्रकारच्या आदेशोपदेशाचा विचार कुठे नसलास आणू देऊ नको.

(७) आता तुझी प्रकृती कशी आहे? पडसे बरे झाले ना? ताप कमी आहे नाही ना? काळजी घे बरं? आपल्या मनाला कोणताही प्रकारे त्रास होऊ नये असे तुला वाटते असेच तेव्हापासून प्रकृतीची काळजी घे —— एकदे ऊन्हाचा वाटू लागला आहे. सकाळ संध्याकाळी मुक्त अभ्यास वाटत असतो. तुझ्यात गारवा असतो. याबद्दल परीक्षा काही नाही. का? अनुभव आलेला नाहीस?

नारायण

From N. S. Hardikar
No. 42, Class One
Belgaum Central Prison
Hindalga, (Belgaum)

77

To Sri Ganpatrao Shinde
Mahamaya Jatpat Pond
Hubli, M. S. M. Rly

दिनांक १३-३-४३

(५) [redacted] आपली चिठ्ठी ६ तारीखेस आली. ७ महिने पूर्ण होऊन आपली आठवण आल्यावर चिठ्ठी पाठविली. आपल्याला किती महिने असे जाणार हे आहेच. कोणासही सांगता येत नाही. भविष्य काळाच्या गर्भात काय आहे हे कसे सांगावे? होय! आपली भेटीची आशा धरून राहणे तरी आपल्याला होत राहते ही आपल्याची [illegible] नाही काही नसती तर काय? [redacted] आपली गजीकडून आहोत असे आपणास कळविले आहे. पण ते [illegible] आपली कोठेही असलो तरी आपल्याला समाधान मिळणारच काय? येथे काय अथवा दोघां येथेच काय, जोपर्यंत आपली एकमेकांची भेट नाही, आपल्या जिवाच्या मुंडीला जोपर्यंत आपली एकमेकांची मिठी जाणीव होत नाही तोपर्यंत कोठे राहिले काय? येथे असले तरी किल्लीच्या आत, कुणा [illegible] तरी आपल्या हाती तरी किल्लीच्या आतील [illegible] काय? आम्ही आपली येथे बेडगांवच्या [illegible] आहोत. उपरोक्त [illegible] आपल्याला कुमकारखाना [illegible] पाठविणे ठीक. पाठविले तर पाठविणे. कोठे असले तरी आपल्याला मुंडीची भेट घडायची. [illegible] नाही, ही गोष्ट खरी. तेथून [illegible] आपणास आगरी कोडेस्वार, मेती [illegible] अशी [illegible] - १२,००० - [illegible] आपल्याकडे [illegible] आगरी कोडेस्वार पाठविणार येत असेल तर [illegible] पोत येत होते ना? आज आपल्याला घरी सोडून सातवा महिना आहे. पण [illegible] - आपल्या [illegible] येथे आपल्याकडे [illegible] नाही? [illegible] आपल्याला [illegible] येत होते. [illegible] येत होते. [illegible] येत नाही [redacted] आपले आपल्याला [illegible] स्वतंत्र [illegible] आहे? [illegible] जीव [illegible] दुःख नाही, आपल्याला [illegible] नाही. [illegible] आपल्याला [illegible] वाटी [illegible] आपल्याला [illegible] सर्वांचे [illegible] सुंदर, सर्वांचे [illegible], सर्वांचे प्रिय [illegible] [illegible] आपल्याला [illegible] आपल्याला [illegible] आपल्याला

असावे. मनुष्याच्या पृथ्वीवर सर्व गोष्टी असल्यामुळे असलेले लोक पृथ्वीचे अधी बनले, ही आपले कसे असा
[illegible] "आहेत, भरत संघी आहेत, सर्व गोष्टी होत असल्यामुळे आपण आपल्याच [illegible]
[illegible] नाही" असे लोक वाटे. [illegible] असल्याचे नव्हते नाही. [illegible] कोठून [illegible]
[illegible] प्रवृत्ती लोकांत [illegible] दोन्ही बाजूंनी [illegible] प्रारंभ केला. [illegible] पडले
[illegible] सोडले नाही; [illegible] बंद केले नाही. [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] संकल्पना [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

From N. S. Handiker
No. 42, Classgne
Belgaum Central Prison
Hindalga, (Belgaum)

To Sri Gangutai Shenade
Nashirsi Dappa's Pona
Hubli, M. S. M. Rly

(9) Q -79
Tailor

दिनांक १३-३-४३
शनिवार

BELGAUM CENTRAL PRISON.

प्रि. गंगूताईस अनेक आशीर्वाद विशेष -

१) पुढचा पत्र मिळाला. पत्रे ६ पोहचले. आपल्याकडून मागल्या पत्रांचा उल्लेख आहे. पण मागचे पत्र मिळाले नाही. असो. आता इकडून एकामागोमाग पत्रे जात आहेत. तरी कळवावे.

२) मागच्या पत्रात विठ्ठल माझे सुनेकडे जीव होते असे कळले. पाठविले असे आहे. दोन रुपये आणि दोन पैसे पाठविले. पत्र मिळाले. सुनेला पाठविले. सुनेस आशीर्वाद. प्रार्थना. पुढील पत्र लिहावे. दोन रुपये आणि दोन पैसे पाठविले. पत्र मिळाले. स्वारीचे पत्र व स्वारीचे तारे (२) मिळाले. बाकी मंडळी आहेत. येथे व मिळेल असे. पत्र पाठवावे. आमचे एस. व्ही. मोठे आणि पुढील प्रश्न विचारावे. पत्र मिळाले. उत्तर विचारावे. उत्तर लिहावे.

३) "पत्र जर लिहिता आले असते तर तुमच्याकडे सुंदर अक्षरे आहेत. आठवडा आठवडा पत्र पाठविली असती व मजकूर मिळाले असते. निवांत वाचीत बसले असते" असे आपण आपल्याला वाटेल. पुढे पत्र लिहावे. पण ठीक आपल्याला "लिहिता आले असते तर सुंदर अक्षरे चार पत्रे" अशा प्रकारचे विचार होता. म्हणजे आपल्याकडून विचार करून कुठल्या आपल्याला लिहिता येत नाही. आणि आपल्याला लिहिता आले असते तर आपण पत्रे पाठविली असती. उत्तर लिहिता येत नाही. तर अशा प्रकारचे आपल्याला मनातील विचार आपल्या आपल्याला लिहिता येत नाही. एकदा-वाचल्यानंतर आपल्याला लिहिता येते. कोणाचे सांगू? आपल्याला लिहिता येते. तर लिहून पाठवे. "सुंदर" अक्षरे लिहिता येत नसे. येते. कुणी लिहिले. आणि आपल्याला लिहिता येत नाही. आणि आपल्याला "सुंदर" अक्षरे लिहिता येत नाही. तर नाही.

[illegible] आकांक्षा पुष्कळ नेहमी [illegible] असतो. [illegible] सुख दुःख [illegible] नाही किंवा [illegible] असो [illegible] नाही. विचारात असो अथवा विचारात असो खंड पडला नाही. विचारी [illegible] तो [illegible] असतो; [illegible] नाही [illegible] असो, [illegible] नाही. तसे [illegible] होणारही [illegible] नाही. असो; ते [illegible] असो, [illegible] आणि [illegible], निश्चय करून प्रत्येक [illegible] असो [illegible] आहे [illegible] उपयुक्त [illegible]. [illegible] आपले आपणाच [illegible] "सुंदर" [illegible] [illegible] [illegible]

From Dr. R. B. Renavikar
No. 760, Classone
Belgaum Central Prison
Hindalga, (Belgaum)

To Sri Ganguthai Shinde
Mahamaya Shappa Road
Hubli, M.S.M.Ry.

दिनांक १७-३-७३
गुरुवार

प्रि. गंगूताई, अनेक आशिर्वाद

१) [illegible] १३ तारखेचे पत्र, दोन, [illegible] सोमवार दुपारी १५ रोजी पोंचले. [illegible] पावती [illegible] पाठविली [illegible] आहे तेव्हाच [illegible] मार्केट [illegible] कुठे [illegible]. पण [illegible] नसल्यामुळे तो [illegible] शकला नाही. [illegible] मार्केटची स्थिती कुठेच आढळले १० [illegible] पोंचले, [illegible] १० ते दुपारी १३ पर्यंत – १३ ते आपले पत्र [illegible] पोंचले नाही हे आश्चर्य होय! पुनः १३ तारखेस आलेले आहे. तेही उद्या [illegible] पोंचे पाहिजे. कदाचित १० ते, १३ ते, १५ ते (दुपारी) एकाच आठवड्यात आपल्याकडे पोंचत आणि मार्केटची पोंच आपल्या २० तारखेच्या पत्रात देता येईल. [illegible] कडून सोमवारी एक कार्ड आले. [illegible] पत्र नाही. एवढे [illegible] तो [illegible] पोंचणार कडून एक १५ तारखेचे [illegible] १७ तारखेचे [illegible] एक पत्र [illegible] "दया" [illegible] निघाले आहे. [illegible] "प्रेम" [illegible] "मृत्यू" [illegible] "मृत्यू" [illegible] ? [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

४) आमचा आहारविहार [illegible] तीन वेळचा, तीन वाटणे, [illegible] वेळचा. वेळचा [illegible] कोणी [illegible]? बाहेरचा आजूबाजूचा [illegible] आहे? [illegible] तर [illegible]? [illegible] [illegible] [illegible]

From R.K. Shevade
No. 750, Classone
Belgaum Central Prison
Hindalga, (Belgaum)

(2) 83

To Shri Ganpatrao Shevade
Mahaminiddhapur Peth
Ichalkaranji, M.S.M.Rly

दिनांक १५-३-४३

(६) आम्ही बाहेर असतो तर आपणासारखी युद्धाची संधी आपले असती व "हुबळी गजेट" मध्ये लिहिलेले केवळ खोटे आजची परिस्थिती आम्हांसी कल्पनाच नाही. प्रसिद्ध केले पाहिजे ते असत्य असे असत्य आहे. आम्ही बाहेर असतो तर काय केले असते याची आपणासी कल्पना नाही. आम्ही तुरुंगात आम्ही काय करू शकतो? दोन! अमुक करा, तमुक करा असे सुटे सांगणे सोपे आहे, परंतु परिस्थिती बदलविणारे काही कामे सांगा नसता. दोन! "गजेट" मध्ये खोटे लिहिले असते. मुनिसिपालिटीच्या कर्तव्यास बहुत ओरड केली असती; गरीबांचे लोकांच्या सभाकडून आजच्या अन्यायाच्या गोष्टी सोडविण्याकरता प्रसंग केला असता. लोकांची कामे झाली नसती. असा आजची परिस्थिती ही तसी बेसुमार बिघडलेली आहे की ती सुधारणे काही वर्षांचे वाटपाची आहे. आपणासारखे सज्जन लोकांची मदत असावयास लागतीच.

(७) आजविशेष काही नाही. पुन: पुढच्या वर्षी जे विचार मनी ते लिहू. [illegible]

(८) ति. गं. मातोश्रीस आमचा उपमर्दनाचा अधिकारी हे सांगा. प्रतिष्ठेकरावा. कारण आपणासारखे आमचा नमस्कार. कारण आपल्यास आहे. सांगा सांगावा सारखी व्यवस्था करावयाची आहे. इतरांना आशीर्वाद

आपला बंधु
R.K. Shevade

[illegible]
[illegible]
[illegible]

Name: [illegible]
Jail: Central Prison
Ahmedabad (Gujarat)

No. 12106

Central Prison, Ahmedabad

नि. क्रमांक [illegible] CENTRAL PRISON दिनांक १६-२-७२

(१) पुरी तारीख? [illegible] पहाटे-पोपटे दिवस पूर्व सायंकाळ प्रसूती करी आहे. [illegible] शाळा. वसंता, [illegible] पडे आहेत. आकडी [illegible] फार मेले आहेत. [illegible] संस्कृत [illegible] नाही. [illegible] नाही. आणि सुगंधे [illegible] नाहीत. तू [illegible] नाही. [illegible] आहे नाही. [illegible] पाठविले [illegible] आणि बापूकडे?

(२) तू [illegible] आठवडयात [illegible] जमाखर्च आणी एक महिना [illegible] पुनवाही [illegible] जमाखर्च? आकडेवारी [illegible] तर बरे. [illegible] महिन्याची तरी [illegible] आकारणी [illegible] व [illegible] राहतात [illegible].

(३) [illegible] तुझा "आधुनिक भारत" [illegible]. [illegible] वाचणार. [illegible] पुस्तक [illegible] [illegible] पुस्तकाची [illegible] [illegible] वाचन करा म्हणून [illegible] [illegible] प्रती [illegible] आहेत. [illegible] विचारणे [illegible] प्रत आहे. [illegible] नाही. एकादा [illegible] तू ते पुस्तक [illegible] वाचून संपविले पाहिजेस. [illegible] असताना [illegible] पुस्तकाचे वाचन [illegible] [illegible] वाचे. [illegible] [illegible] धरून [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] नाही. तू [illegible] नाही. [illegible] नाही. [illegible] नाही. [illegible] नाही. [illegible] नाही. [illegible] नाही.

(४) [illegible] तुझा? [illegible] प्रकृतीचा [illegible] नाही.

(५) [illegible] तू म्हणतेस, होय! [illegible] होते पण [illegible] अनुभव होत [illegible] अनुभवाचे [illegible] होता. [illegible] डॉक्टर [illegible] पण डॉक्टरची [illegible]. कारण? एकाच [illegible] अनुभव. [illegible] निघाला. [illegible] अनुभव [illegible]. [illegible] तुझा [illegible] राहिलात. [illegible] आजच्या [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

G. R., J. D., No. 5801, dated 11-10-10.]

Jail 74 a.

NOTE.—The Superintendent of the Prison is alone empowered to grant receipts for money paid to the Prison for goods purchased from it and no other receipts granted by any other Prison Official will be regarded as valid.

No. of 194

To PRISON FACTORY.

Date.	Particulars.	Amount.

Total Rs.

Prison Office 194.

Superintendent of the Prison.

[illegible]

[illegible] ही [illegible] ही [illegible] ही [

[redacted]

Note.—The Superintendent of the Prison is alone empowered to grant receipts for money paid to him for goods purchased from it and no other receipts granted by any other Prison Official will be regarded as valid.

(५) [illegible] ? [illegible] ? [illegible]

No. of 194

[illegible] Dr. [illegible] Music [illegible]

To PRISON FACTORY.

[illegible]

Date Particulars Amount.

[illegible]

(७) [illegible] [illegible]

Total ...Rs.

Prison Office, 194

[illegible]

Superintendent of the Prison.

From R. R. Phende
No. 750, Class One
Belgaum Central
Prison, Hindalga

88

To Sri Ganguta'i Phende
Yashwantrao Lappa Phende
Hubli, M.S.M. Ry.

Jailor

दिनांक ३०-३-४३

प्रिय गंगूताई स. अनेक आशीर्वाद विशेष.

(१) आज सकाळचे ८ ते ९ ते ९ ते १० पोहोंचले. २५ रुपयांची मनिऑर्डर पोहोंचली. बहिणीचे कागद आले. सोनी [illegible] व पास्कर मामा [illegible] आहे. [illegible]

(२) काल "हुबळी गजेट" चा अंक [illegible] पाहिजे होता. असा नाही. आता [illegible] मेहेरबान. [illegible] आमचे [illegible] बोलीं [illegible] नाहीं. [illegible] नाहीं. [illegible] चालले नाहीं. [illegible] आहे. [illegible] "गजेट" [illegible] होता. निमित्त: [illegible] - [illegible] - [illegible] होते. [illegible] "[illegible]" [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] एकदोन दिवसात मुक्तकरतील असे वाटते. मी [illegible] वाटतो. [illegible] किती [illegible] आपणास कळतील. डॉ. [illegible] आता एवढी इतकेच कळवून देतो. [illegible] [illegible] होत आहे.

[redacted]

(६) मुनिसीपालिटी पुनः सरकारच्या ताब्यात [illegible] १९४७ जून अखेर ती आपल्या [illegible] राखू नाही. [illegible] आपल्याकडे [illegible] आहेत. [illegible] नोकरशाहीचा पाठिंबा [illegible] असे होईल. [illegible] आहे. आपले प्रामाणिकपणे [illegible] पाहिजे, व [illegible] "[illegible] आपला स्वधर्म [illegible]". [illegible] आपली करीत आहोत [illegible] नोकरशाही असो अथवा दुसरे कोणी असो ते सरकारचे काम करीत असतील तर आपली [illegible] पाहिजे. [illegible] पाहिजे. [illegible] आपल्या प्रामाणिकपणाची [illegible] आहे. [illegible] मुनिसीपालिटीने [illegible] असे [illegible] पाहिजे. एकदा अंक सुरू झाला [illegible] [illegible] [illegible]

From N.S. Hardikar
No. 42, Class One
Bel. Central Prison
Hindalga (Belgaum)

(3) 90

To Sri Yangutai Shende
Markumaiddappa's Pond
Hubli, M.S.M. Rly

दिनांक 20-3-43 :

(91) [illegible] पाणी आणेपर्यंत विहिरीची पैसे [illegible] पाहिजे? दिवीनसाहेब आणी, [illegible] तीच [illegible] पडत [illegible] विहिरीची [illegible] अधोक्षणाचे [illegible] पैसे विहिरीचे [illegible] आणीच [illegible] पैसात तिने [illegible] आणायाचे [illegible] विहीरीत आणे. [illegible]

(92) [illegible] "आधुनिक भारत" [illegible] विहिरीचे [illegible] पाहिजे ! [illegible] हिंदू [illegible] "आधुनिक भारत" [illegible] [illegible] विहिरीचे आणे. पुण्यास [illegible] पुस्तक [illegible] [illegible] विहिरीचे आणे. सरस्वती [illegible] पुस्तक [illegible] [illegible] विहिरीचे आणे. [illegible] पाहिजे. [illegible] पुस्तक [illegible] पाहिजे. [illegible] पुस्तक [illegible] [illegible] पाहिजे. [illegible]

(93) [illegible] ! [illegible] [illegible] ! [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] आणि अंमलबजावणी करणे हे दुसऱ्याचे नाही. [illegible] पुढे [illegible] अशी [illegible] हरवार मानत शकतात. जी [illegible] असतो तर [illegible] [illegible] विचार मांडायला [illegible] दुसऱ्यावर [illegible] नसते. [illegible] [illegible] ते मजबूत करतो; आणि आपले स्वतंत्र असे मत आहे की [illegible] [illegible] आपल्याकडे आपले [illegible] आहे. [illegible] नाही; [illegible] नाही; [illegible] नाही; [illegible] [illegible] उदाहरणे — [illegible] [illegible] [illegible]

From N.S. Hardikar
No. 42, Class One
Belgaum Central Pri.
Hindalga, (Belgaum)

To Sri Ganpatrao Shinde
near Gurusiddappa Pond
Hubli, M.S.M.Rly.

दिनांक २७-३-४३

चि. गंपतराव स. अनेक आशिर्वाद :-

① चि. पाठविले पत्र वाचून आनंद झाला. कोणत्या तारीखेस परीक्षा संपणार आहे. त्याप्रमाणे चि. रवाना व्हावे. तार २३ तारीखेचे पत्र २५ पावले. त्यात दिवशी रवाना व्हावे असे आहे. आज २७ तारीख. चि. आज निघाला. तारीख २२ रोजी पत्र पावले. २५ पावले. इतके दिवस का लागले? तो एप्रिलच्या २-३ तारीखेस हुबळीस पोहोचेल असे वाटते. जोशीबुवांस व इतरांस निरोप पाठविले आहे.

② सुपारी - चिखली व मरडी ची बुकली - आणावयास पाठविले आहे. दोन्ही घोडयांस जीन घालावयास पाठवावे. वारंवार आठवण होती. तसेच रामदुरगास ① रामसाखरेस पत्र लिहावयास. ② कोडाजिंकडे आणि तीन आठवडयांची पाठवावयास. कोडाजिंकडे अर्धी बाटली तो आठवडयास आहे. पुढे तीन बाटल्या पाठवावयास. बाकीचा दोन पुस्तके पाठविल्यास पिठाले होते. ती पुस्तके ही निघालोत. बरी व सामानासमवेत पाठवावी. तो पुस्तके तेथे निघेल असे आम्हास वाटते. न निघे तो इकडे येण्याची व्यवस्था करावी. विषय तेथे [illegible]

③ [illegible] कडून कुठे घेऊन येतो तेथे करावयास दिले आहे? किती दिवस झाले? [illegible] कुठे आणून घेतली व [illegible] येतो तेथे करावयास [illegible] आणि तेथे [illegible] आणि तेथे [illegible] २०० रुपये पाठविले आहे? पाठवावयास पाहिजे होते. [illegible] पाठविले असल्यास [illegible]

④ [illegible] आहे. [illegible] विनंती केली आहे. [illegible] आहे. [illegible] आहे? इतके पिठाले होते की सुतवाडी [illegible] हुबळीचा जाईल. [illegible] आणि [illegible] आणि [illegible] "[illegible]" [illegible] आहे. हुबळीत [illegible] आणि [illegible] आणि [illegible] आणि

[illegible] जनतेचा लोभामुळे [illegible] ह्यांचे [illegible] आणि [illegible] आणि [illegible] झाला आहे. माझी शंका अशी आहे की? कदाचित "गैरहजर" [illegible] करता करता [illegible] — [illegible] [illegible] [illegible]

From N.S. Hardikar
No 42; Class one
Belgaum Central Prison
Hindalga, (Belgaum)

(2) 94

To Sri Ganapatrao Shinde
Near Gurudattacha Pond
Hubli, M.S.M. Ry

दिनांक २५-३-४३

तुमचे आमचे ऐक्य ही. नाहीतर नाही. आमच्या आमचे येथ आपली आणि तुमच्याकडून संपूर्ण
गेलेला व्यवस्थितपणे करतो कसी पार पाडतो येथे येथे वा तुमचे आमचे ऐक्य आहे. हा
सर्व साधारण मनुष्य स्वभाव आहे. स्वतः घोडा फार तुम्ही बसावयाचे, आम्ही चाबूक
घेऊन फिरावयाचे नाही आणि तुम्ही आज घोडा व्हावयाचे असें केले तर तुम्ही चालविणारा
आम्ही आणि (तुम्ही घोडा व्हावयाचे) बसत नाही. कांही काळ आम्ही तुम्ही गादीने आम
होईल. पण ते फार दिवस टिकणे शक्य नाही. आज जगामध्ये जे जे अत्यंत थोर
असें लोक आहेत त्यांच्याची इतकी मशीन आहे की त्यांतुनि त्यांच्याकडे त्यांच्याच
देशातील लोक आपला विश्वास बसवत आहे. चीन देशाचा आजचा अध्यक्ष चांगकैशेक
रशियाचा अधिपती स्टालिन, जर्मनीचा हिटलर, इंग्लंडचा चर्चिल, अमेरिकेचा
रुझवेल्ट, [illegible] कोण कायाचा, [illegible] हे सर्व थोर लोक १९४८
[illegible] आदि करतात. सतत सेवा करतात. आपली अगदी आपण स्वतः कुर
तात. आणि [illegible] तुम्हाकडे. आपल्या हातीचे [illegible] सतत चिंतन
असते. [illegible] तेच [illegible] सतत [illegible] राहतात
[illegible] आम्हाकडे नाही. त्यांतुनि ते तटस्थ राहतात, [illegible] त्यांचे
सुख [illegible]. आपल्याच [illegible] मोठे जारी [illegible] नाही किंवा [illegible]
[illegible] मोठमोठ पदवीचा जारी [illegible] नाही तरी [illegible] स्वतः करतात
आपल्या कुटुंबाचे [illegible] आपण [illegible] त्यांच्याही [illegible]
[illegible] राखू [illegible] तुमचे ही आमचे विश्वास राहतील
आणि आम्ही [illegible] करतो. [illegible] नव्हे तर [illegible]
हीतसें [illegible]. [illegible] [illegible] आपल्या [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

From N. S. Hondkar
No 40, Ward
Belgaum Central
Prison, Hindalga

96

To Sri Yashwantrao Chavan
Near Jamadar Farm
Karadi, M.S.M.Rly

BELGAUM CENTRAL PRISON

दिनांक ३-४-४२

चि. यशवंतराव स. आशीर्वाद विशेष -

(१) तुमचे २ कार्ड, माझें २७ चे व तुमचे पुन: ३० तारखेस मिळाले. अशीलीत पत्रें लाभल्याने मोठ्याची कीं नाही कुठून नाही तीसच पोचल्याबद्दल आनंद आहे.

(२) सुभारी वगैरे अद्याप मिळाली नाहीत. मिळाल्यानंतर कुठून, कोठून पत्र धाडले होते असें आठ्यातो पण ते मिळाले नाहीत. कोणत्या तारखेस मिळे होतें? कोण कोण मिळे होते? पुन: एकदा तेच विचारणे राहिले. किंवा काही असो. पाठविणारा विसरणे पत्रें कोठें तरी गहाळ होणार असें वाटतो.

(३) इतूने गेल्याप्रकारचे काही बुधवारीं न पोचले मिळाले धाडले नाहीं. पुन: मिळाल्यानंतर अगदी आपले नेहमीचे पत्र किंवा असे मिने आश्वासन दिले आहे. पेलाबुधवारी तिचा कुठून पत्र येईल. ती तेथें कुशी आहे?

(४) आस्करचे कार्ड आले. सरकडूनही एक कार्ड आले. वसंतानेही लिहिले आहे. लोकांचीही पत्रें आलीत आहो. अमुक का लिहिले आहे. काकूंचाही वसंताने पत्रातून खुशाली कळविली आहे. पेलाआठवडाभर तरी पत्र लिहीत. सुनंदाने अधूनमधून लिहिले आहे. पण लांबे कुठून पत्र नाही. असो. काळजी नाही.

(५) सदूची प्रकृती आहे तशीच आहे. ज्वर कुठचे कमी झाले असून अद्याप इंजेक्शनस सुरु झालेली नाहीत. Liver Extract कुठून तयार झाले के - देणार आहेत. प्रकृती थोडीशी हीन झाली असून अशक्तपणे लाला त्रास होतो बाकी काही नाही. काळजीचे कारण नाही. मी आपणास बरोबर हकीकत कळवीत जाईन. रामजाने.

(६) भवानिआक्का पत्र प्रकृति? लोहगावातच कुठचीच येत नाहीत. कुणे. सोयराबाई गरगडून परोळ्या काय? पद्मावती बाईची व लोकांची प्रकृती कशी -

आहे? वेंकणभट तेथेंच आहेत की दामगडचा गेले
त्यांचे चिरंजीव बरे असल्याने वर्तमान त्यांना कळत
असेल न. आमी त्यांजबद्दल चिंतेचाच जरूरीचाही
(७) रांकुरचा धनी सर्व बरोबर आहेना? त्यासंबंधी
प्रकृती कशी आहे? आम्हांस कळवीत जावे
(८) आणि तेथील स्थिति ची [illegible]?
(९) [illegible]
[illegible]
आपला [illegible]
[illegible]

From R.K. Shinde
No 750, Class One
Belgaum Central
Prison, Hindalga

To Sri Gangutai Shinde
Muchandi Gatti Road
Hubli, M.S.M.Ry

९४

दिनांक ७.४.४३

चि. गंगूताईस अनेक आशीर्वाद विशेष:-

(१) आजचे ३ तारीख (शनिवार) रोजी चिठ्ठी देऊन रविवारी पोहोचले. आमचे २४ तारखेचे पत्र आपणास पोहोचले नाही हे आश्चर्य होय! पण आपणास एखादा दिवस उशीर होतो एवढा पण तेवढ्या पावतिलेखाशीनाही आपणास समाधान होत नाही. कदाचित आपण अशक्त तर असणार हे तर काही आमच्या युद्धाचे असेल तर केव्हा केव्हा चार चार ओळी चिठ्ठी येत असतात. पण हे शारीरिक नेहेमी पत्रे येत असतात. जो बहुत काळजी करायची. पूर्वीच्या काळचे असे दिसते की बाहेरचीच माणसे आहे, आणि, आमची पत्रे आपणास नीटशी तर नाही पोहोचत असावीत. आमच्या प्रमाणे आपणाकडील जर अनुसंधान आहे तरी चिठ्ठी आणि जो आपल्याकडून आमच्या कडे पत्रांची प्रथम वाटचाल असतीच. पूर्वी पत्रे आली नाही हे खरे! पण ती पुढील काळात होणे शक्य नाही. सध्या दैनंदिन - ता. २४ चे - जो मजकूर आहे तो बाहेरच्या परिस्थिती बद्दल असो, अथवा जो आपल्या कौटुंबिक जीवन बद्दल असो, किंवा सर्व साधारण राजकारण बद्दल असो कोणाचाही उल्लेख चिठ्ठीत नाही. फक्त आमच्या पत्रांना नेहमीच काय व्हावे? उपदेशाची. अशक्त काळजी पूर्वीचे, दिवाळ दोघांसारखा सर्व मजकूर याचून, चिठ्ठीची पत्रे घरच्या मंडळींना दाखवावी का नको ते निवडावे लागते. पत्र ... कां लिहिले नाही? हे एक प्रश्न आहे. असो, तेव्हा शरीर तरी सांभाळे हीच काळजी उपयोगाची.

(२) बरीच मजकूर ७ तारखेचा, बुधवारी चिठ्ठी. आजचे शरीर. आज शक्य तितक्या लवकर हे पत्र पूर्ण करून आपणास पाठवे. पाहिजे. पूर्वीच विचार असेच आहे. काय - बुधवारी - दुपारी इतक्यात दोघांचे - ६ तारखेचे - पत्र, दुपारी इतक्यात चिठ्ठी येते आहे. तसेच वसंतराव ता. ४ रोजी चिठ्ठी येते ६ पोहोचले इतपर्यंत काही काही:

(३) आपणास पाठविलेले सामान, सुपारी, कोटा पिस्तूल व साबण, अद्याप आमच्या पाहाण्यास मिळाले नाही. मोठे, एक्रोन दिवसात. राखी ठेवा कुणीतरी आहे. लोचा पिता श्री पाठवणूक आणा आहे. एक रहिवाशाचा मुलगा येणार आणा हे चांगले आहे.

(४) माझी प्रकृती बरी आहे. काळजीचे कारण नाही. [illegible]

माणिकसोमवारी [redacted], सिंधिया कॉलेज, आणि मथुरा
लायब्रेरीत होते. असे सोमवारी पुन: लायब्रेरीत, अध्यापक ईजे-
करानुसे दिसी जाहीत. हेतीच. ते सांगतीच लाडाबाबो सी
वागेत. माझी प्रकृती बरी होती आहे. दुधाचे कपडे स्वाधीनसे
आणी सांगितले हे खरे पण दुधाचा अभाव आहे. दूध
मिळणे दुरापास्त झाले आहे. मिळविण्याकरिता प्रयत्न चालू
आहे. पहावे, किती मिळते ते! मनिकालाला दुसरे आहेतसीकेंद्र
(५) होय! वसन्त, परन्तु आणी काही वाटी कडे उरकडी पाहिजेत
पण उपाय दुसरा नाही. दुकाने सर्व पूर्वीप्रमाणेच बंद असे होत
असतात. आज ते पाच सात मस्तकेलाला मिळतात
पैसा सर्व नवीन नोटांना वापरून आणले आणतोत. मजूरांना
सरतेशेवटी कुठे कोणाचे पाकिटात व खिशात उरलेले. मालेर
दुकानात मेळाव्या कुठे आणी लोक हे वाटायाहीत जाहीत.
लोक्या मजूरी वर न काम करावे लागतीच. ते नंतर
पाहिजे. उपाचार विचार! होय जाई! पण पैसे मागेकोणे
आम्ही आणि उपाचार? आणीक लोकांने काम उभी केले नाही
तर पोटाची पेटीतो पर्यंत उपाय जीवनी रक्षणार?
हा प्रश्न दुसरा मुख्य आपणापुढे उभा राहीतो. लोकांकडे
उपाय. आहेत लोकांनी ते कसे वाटून घ्यावे लागतील
याचे. दुसरा उपाय काही दिसत नाही.
(६) हरारमुखाचे वर्णन वाचून आनन्द झाला. वसन्ताने आपल्या
आईत चारच ओळी लिहाव्यात लिहिल्या होत्या. तिच्या आईने
वाचायच्या ओढून एक रोगाचा लिहिले होते. पण इन्दूने वर्णन वाचून
समाधान झाले. तिच्या पुस्तकाची वाट पहात आहे. तिचाच
लेखाचा हर्ष होतो. मुलांनी तिला बहुत लिहावे. वारंवार आई
कुठले मुलांने इन्दूने एक वाक्य लिहिले. मेहरबानी करून आमचे
उत्तर सांगावे. व तिचे कसली तबीयत. लिहिणे
होणेच करे नको मुलांना सांगावे. आणी दिवाळी कधी दिले.
(७) ति. जं. मराठे यांना आपण एक पत्र व नमस्कार लिहिले असे
दिसतात मानले नाही.

आपला बंधु

K K S

From N.S. Haidikar
No. 42, Class One
Belgaum Central
Prison, Hindalga

100

To Sri Gangadhar Shinde
Near Gurudev Daffar Po
Hubli, M.S.M.Rly

दिनांक १०-४-४३

Jailor.

चि. गंगूताईस अनेक आशीर्वाद निसीसि :-

१) आंकडसाचे तारीख ३ चे आई व इंदूचे इतारखेचे पत्रकीर्ट अनुक्रमे तारीख ४ व ७ रोजी पोहोचली. वसंताचे ता. ४ चा आई, किरिचे न सरुने १ चा किरिचे. आम्हीं आपापास ता. २४ रोजी [illegible] पत्र ता. ३ पर्यंत पोंचलेनाहीं. अरे आहे आपल्या कडील किरिटो [illegible] ता. पर्यंत पोंचले असे कळते? लेखित आपणाचा ता. २७, ३० व ता. ३ व ६ मारोजी पुणे आलेली. ही चारी पत्रें आपल्या हाती आलीं कीं नाहीं हेही कळवावे. तसेंच इंदूचा ता. २५ रोजीं किरिटे केले मात्र पत्र तिचा पुण्यास असतांना पोंचले कीं नाहीं हें तिने आम्हास ता. आ पुणात कळविले नाहीं. तरतेही कळवावे. बिऱ्हाडें बिसाहें नये. आपण पाठविलेले सामान - सुपारी, खोबरें, साबण व कपडा - अद्याप हाती आलेला नाहींत. निघालाबरोबर पोंचले ऐसेंच ? [illegible] पोंचला.

३) तात्यासाठी एक महिन्याची रजा मिळाली असें वसंता म्हणतो. तो कांचितूलेड [illegible] मेकुन आपल्या पत्नीसह व बि. आणावयास हुबळीस गेला असे कळे. लेखी कडे अस्करने मंजूर ता. पुस्तके दिली असतील. असलास तो कळवा मिळतील. पुढे आपणी लेखी कळवू. किरीटे. दारूचा तो मदत करीतच. [illegible]

३) येलोसोदवाशीं सिविल सर्जन आले म्हणते रामूची पुनः तपासणी करतील [illegible] तीन पौंड दूध व २ मोसंबी मात्र आहे. अशक्तता आहे. परवा लोणे वजन ५ [illegible] नी कमी झाले. मागे १५ होते ते आता १५ पुढे झाले [redacted]. पण काय प्रकार? लेखा अद्याप इकडील किरिटे नाहींत. कदाचित येथे आठवड्यात येणार येथे तीन आठवडे आरा नाहीं.

४) "हुबळी गजेट" चा अंक गेल्या दोन रविवारीं मंगळवारी हाती आला. कां? वेळेवर निघत नाहीं कीं येथें आल्यावर आपणास येणार हें मंगळ होते? रामूचा कागद. आईने पुरवला प्रमाणे रामूने किरिटेचे पत्र मला अद्याप पोंचले नाहीं. लेखी काय किरिटे होते तें कळविण्यास सांगणे. पुनः तीन मजकूर लिहिला. मुंबईस उत्तर देईन लेखा.

५) गेले पुढील नोकरी करणेही आपल्याला एक पैही वाचविता आली नाहीं पण आपल्याला [illegible] हुबळीस जाऊन येण्याचा खर्च माझाही न केवळ आहे" असें वसंता म्हणतो. लेखा आपण राखिलेली आणि इंदूने लूट तेवढे जरी केले तरी पुष्कळ झाले असे मला वाटते. तीन महीने स्वतः चा पदरावर उभे राहिले ही काय थोडी आनंदाची? आणखी काही महिन्यांनी तें बचत होऊ राहतील आणि आपुले शिक्षण आपल्या जबाबदारीने पार पाडतील असा मला [illegible] आहे. याकरीता दिवसात रा[illegible] तितकी बचत करून प्रत्येकाने आपआपला संसार कसा चालेल असा प्रयत्न केला तर [illegible] तरी चालेल नाहीं? असे करीत असतांना आपआपली प्रकृती जपावी, न कोणी कोणी प्रसंगी, कोणाचाही कष्टाची धोंडे न सोडता पुढें पाऊल टाकण्यास शिकावे. अध्याप शिकून घेण्यासारखे लोखे दिवस आहेत. लोनी मन घालून शिकावे. आणि आविष्याचा अनुभव मिळवावा. अनुभव मिळवणे सोपें नसते. लोकांना पैसाही खर्च करावा लागतो; लोगडवावा लागतो; कष्ट

सोसायटी जागतात; अहर्निश चळवळ चालते; [illegible] जाती, [illegible] नसोत्या सेवेत लोकांच्या मागे लागावे लागते. तरुण नवीन नवीन [illegible] जगात शिकून येतात. साधा इंग्रजीसुद्धां शिकले की [illegible] विद्यार्थ्यांत उपयोगी पडतेच असें नाहीं. [illegible] शिक्षण निराळें असतें. तेसर्व विसरून नवीन ज्ञान घेतलें पाहिजे. [illegible] राजाचा आपण अनुभव घेतो. मनुष्य एकदा व्यवहारांत पडला म्हणजे त्याला नवीन नवीन गोष्टी [illegible] लागतात. नवीन नवीन गोष्टी येऊं घेतात. नवीन नवीन दृष्टी दिसूं लागतात. [illegible] चा मनावर परिणाम होऊन पूर्वीच्या [illegible] पडते. [illegible] आपले दैनिक जीवन [illegible] करून घेतलें पाहिजे - इकडे [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]

From N. S. Hardikar
No 42, Classone
B.C.P. Hindalga

(2) 102

Prof. Ganpatrao Shinde
Gurudev Ranade Path
Hubli, M.S.M.R.

दिनांक १०-४-७३

The Hubli Prohibition League

Joint Hon. Secretaries:
Rev. Mr. R. N. Uhler Wilson
Dr. N. S. Hardikar

FRIENDS COTTAGE.
Hubli.

आणि तेच दुःख, तीच यातना आज माझ्याकडून हा
मजकूर लिहितो आहे. माझ्या आयुष्यातले आणखी
एक अत्यंतिक संबंधी देखील गेलेली स्मृती उसळून
माझ्या डोळ्यातील अश्रूंच्या रूपाने बाहेर पडते. हे
मी जाणून आहे. आपल्या, दुसऱ्यांना, लोकांच्या
अडचणीचा दुःख व्हावे म्हणून बुद्धीने मी लिहीत
नाही. मला आपल्या मुलाकडे पाहून देऊन लोकांची
पुनरावृत्ती होऊ नये, आमच्या हातून ते मुलाकडून
घडू नयेत म्हणून लिहावे वाटते आहे. मनुष्याचा आपले
कर्तव्य हे केलेच पाहिजे. लोक उणीव होऊ नयेत.
आपल्या कार्यात यश मिळेलच अशी आशा बाळगून आणि
आपले काम करीत रहावे. यश मिळाले तर आनंद मानावे. नाही मिळाले
तरी चालेल. आपल्या हातून रसभंग होऊ नयेत. आपल्या
हेतूंची मुळे आमच्या मनात खोल म्हणून आपल्यास दृढ दृढ वाटत आहेत
म्हणून. त्यातच पूर्वी पासूनच आपण काळजी पूर्वक वागले पाहिजे.
एवढ्याच हेतू चक्षुसमोर ठेवून मी आज माझ्या विचारांना वाचा
देत आहे. लिहीत आहे. आपल्याकडे मागून सांगत आहे. दोघांकडे.

(6) आपल्या जीवनाचे सारभूत निजते म्हणून इतकी लिहिते याचा अर्थ, मजून
आपण पूर्वी प्रमाणेच एक आदर्श असाही टोकू शकतो; का, ती गोष्टी
सारखी कुमारची निजविण्याकरता उपयोगाची जाते? जाहिरातीच
वर्णन आपल्याकडील असेच. लोकांचा गैरसमज नाहीच
ति आहे कुणाच्याने जाहिरातीकडून तरी हरकत नाही
तो निदान वाचतात, येतात दुसरा आणीत. जाहिरातीत
कुठेच म्हणून काढली नको. फार पुढील फार मागे
जायचे नाही; तिकडे लक्ष ठेवावे, इतकेच सांगावयाचे.
जाहिरातीची — सर्वच सामानाची — किंमत फारफार
वाढली आहे. एखादा चार देऊन माल विकत घ्यावा
लागतो तरीही एक जाहिरात सांगेल. करोडोंच्या
घरी गोपुनानाचा कुटुंबाचे ज्ञान आहेच. लोकांचा
संसार डोळ्यांच्या म्हणजे आपल्यास पाहिले तसेच जाहि-
रातीस मिळेल. लोक कुठवीन. रंगीतबेरंग कुत्र-
आणी काय? विचार करून मला कळवावे.

7) पण येथवर लिहिल्यानंतर आपल्या पाहण्यिकेचे सामान, सोडा, लिंबू, तीन
काळ्या काळ्या चमचे सुपारी, हाती आणले लोकांच्या आग्रहाने पाहण्यिकेची
तीन पुस्तके Men and Superman of India. Wives of famous men
आणि An American Sunk [illegible] प्रसिद्ध निबंधकारीत अमेरिकेत एक प्रसिद्ध आणि

असून ते अज्ञान हाती आले नाहीं. ते कोणते हेही कळले नाहीं. बुद्धिस्वरूपास
मी आपणासि कळवेन. कारणिक ही दुसऱ्याची माणसे असावीत. पोंचल
बहुत लोकांकडिले. आस्करखाही कळविलें.

(१०) रांडरंडा सरकारी फर्माक्लुस पाठवून देणारा मागें किरिकेटीत. सरकार
आणि महात्मागांधी या मध्यें साधेला पत्रव्यवहार, सरकारनी प्रथम प्रसिद्ध
केलेले (जनतासमोरी) पत्र, पार्लमेंटने पसिद्ध केलेले (परस्परा) पत्र
मजा पाहिजे आहेत. त्यांचा प्रती दुबळीत मिळत नसल्यास मुंबईचा सरकारी
छापखान्यास लिहून मागवावीत अथवा आस्करखा कळविण्यास सांगितले
होते. त्याने काय केले कळले नाहीं. आपणास हे लिहिले होते तेवढ्यापुरती
आपणास पोंचले आहे कीं नाही हे कळत नाहीं. आपलाच लोभ असावा.

(११) इंदूने आपले वाचन सुरू केले असेल. आकुची परिक्षा आलीकडे आकु
काय करतो आहे? परीक्षेचा परिणाम जाहीर होईपर्यंत तो आपला वेळ
कसा काढणार? या गोष्टीचा विचार आकुने केला असेल. त्याने कामसल्लास
इंदूने लोकांशी मदत करावी. जमातीच आपला अनुभव कथन करून त्यांचे
विचार निर्णय करावा व एकाद्याही तरी काम पाडून आणावे. पण स्वतः आपले
पाटले मी लोने आपल्या हातून होईल तितके सहाय्य करावे व लोकांचा
आर इसीकरावा. तो अंमल पडला असेल. लोकांस होय असेल. दोन
दोन शिकावी आणे करावयाची आणि शिवाय आपली सर्व व्यापारासंबंधी एरिया
संभाळावयाची. ती जर संभाळावयाची असेल तर लोकांस मदत पाहिजेच. आकुने
आकुने ते काय करणे? तेव्हा! लोकांस प्रथम कामगार नाहीं. कबूल, पण प्रथम
शेणाच्या काहीही कामगार नाहीं. हें सर्व मिळून घ्यावे लागते. तेव्हा जर
ते काम आकु करीत पर्यंत असेल तर दुकानाचे काम देऊन. तेही नसेल तर रस्ता
दुरुस्ती जोरात, नहाकोरे व वरनारीचा धंदा जोरात काम आकु करीत. शेवटी
तेही काम जर असेना आकुने ते करावे व तरी आर इसीकरावा असे वाटते.
इंदूने आवाजवीत मोडे मन घालावे, विचार करावा व आकुला सांगावे. कसे
आहेत आपणास दुःख होऊन बसू नये.

(१२) मळीकडे आकुराव परीक्षेच्या अभ्यासात गुंतलेलेच आहेत. प्रत्येक आठवड्यास
दोन ओळी शिवाय जास्त काहीही मिळाले नाहीं. बाकीचे व आपला दरमहाचा खर्च
पगात थोडासा कसूर दिसला आहे. तीतर आपले पत्र प्रत्येक मंगळवारी दिसले.
पण प्रत्येक रानिवासाने आपण काय दिलें नये? बाकी नाहीं तेथें? सांग आली नाहीं
अजून? मग असें काय रे आपण करतां?

(१३) इंदिराबाईचा कागद पाठविले आहे? कळवावे. विसरू नये. पाठविले नसल्यास
जरूर जरूर पाठवावे. कोणाचा तक्रारीचा धडा नये. पुढच्या दमीचे कळवावे.

(१४) वि. ग. पटवर्धनास आपल्या नांवाचे वर्तमानपत्र प्रसिद्ध करावा

आपणासर्वांचा

नारायण

Sgt. R.K. Shende
No 750, Class One
B.C.P. Hindalga

To Sri Ranganath Shende
Near Ganesh Temple
Hubli, M.S.M.Ry.

१०५

चि. गंगूताईस अनेक आशीर्वाद [illegible] दिनांक १४-४-४३

(१) चि. माझे कार्ड - १० ता. चे - [illegible] तारखेस सोमवारी मिळाले. त्यांचे उत्तर [illegible] दिवशी एक कार्ड लिहिले. तो दोन तारखेस पुण्यास गेला होता. बापूजींच्या आग्रहावरून त्याने Poona Irrigation & Research Institute या पुण्यातल्या इंजिनियरची नोकरी केली. म्हणजे पहिल्या तारखेस तो तेथे (पुण्यास) रुजू झाला. त्याचा पगार दरमहा [illegible] रु. आहे. ता. १२ स. अण्णा व वसंत यांचे कडून पत्रे आली. सौ. सुनंदेस मरियेपासून तेथेच बिऱ्हाड असे अण्णा म्हणतो. तीही इकडे गेली आहे. वसंतास इकडे धरून गेली की नाही याची खात्री आहे. कारण तिने त्याला लिहिलेले नसावे. आई इकडे ओणाकडून पत्रे नाहीत. आमच्या पार्टीकडे सारखा (तीन वेळचा) सोयाबिन वगैरे सामान पोचल्याबद्दल आभार कुठे लिहिले आहे. आस्कर कडून तीन पुस्तके आली. त्याने अलीकडील एखादे पार्टीकडे असल्यास नाहीत नाहीत. पुस्तके व सामान हे तारखेस इतके इतके सामान पार्टीकडे आहे असे आम्हाला कळविले म्हणजे बरे असते. आतापर्यंत आमच्याकडील निम्मे आलेले रिसीट हे तारखेते. नाहीतर शोधत सामान आले, कोणते आले नाही हे कळत नाही. तरी तरतीब [illegible] सामान. आस्करकडून आले ते पुस्तकांची नावे: (१) Men and Women Superman of India, (२) Wives of Famous Men, (३) An American Speaks. ही तीन होत. [illegible] लिहीत आहे.

(२) आमच्ये गेलेल्या पत्रास ता. [illegible] लिहिले पण आमच्याकडे पोचले नाही हे माझ्या [illegible] होय. [illegible] म्हणतात. [illegible] असे वाटले. तरी लिहावी! तीन तारखेच्या अलीकडील आमच्याकडे दोन तारखेस एक १० रु. एक अशी दोन पत्रे आली आहेत. ती आमच्याकडे पोचली असतील. [illegible] पण [illegible] नाही तर ते आम्हास लिहावे कसे? आम्हाने आमच्याकडील ते [illegible] लिहिले आहे ते बरे केले. नाहीतर निरनिराळ्या आमच्या पुस्तकांचा घोळ होतो. तसे [illegible] [illegible] लिहीत असावे. हुबळी गजर चा ता. ११ चा (रविवारचा) अंक आज मंगळवारी पोचला. [illegible]

(३) [illegible] ? [illegible] लिहिले आहे. [illegible] ती [illegible] हुबळीस गेल्याने [illegible] हुबळीस [illegible] आहे. [illegible] आहे. कदाचित [illegible] रेशन [illegible] नाही असे नाही. [illegible] नगर न [illegible] [illegible] [illegible]

वेडगात असेल तिचा कसे? आणि असले तरी तिच्यावर आपण
असे आक्षेप घेतले. असे विचारतो मग ती काय विचार करणार?

(५) होय! आहेच मुळी आक्षेप। विचारवंतांच्या प्रश्नाला उत्तरे नाहीत
व दोन-चार ओळीच्या अज्ञाता पाठवीत हे लेखक आपले कुठले
लेखन संस्थेत सांगायचाच म्हणजे "चीड उत्पन्न करणारा लेख
आहे". पण आक्षेप "चीड" येऊन काय उपयोग? आपली अपमानाच
"निर्वाणीची"? आपणावर, आईवर, वडीलांवर का अक्षरे? कोणा
परदेशी "निर्वाणीच" आपली जाणून असलेल्या आपल्याला "निर्वाणीची"
नाही. "निरोप दोन ओळी लिहून आपली रवानगी कुठवितात नाही"
येवढे म्हणून आपली समस्या संपते. "तीही कुठेतरी नसती तर आपली
काय कुणाचा होती? आपल्याला कुणाचाही कळविल्याने कुणाचे
काही नाही, मग कुणाचाही रोष घेऊन काय फायदा? आपली
डोळ्यांआड सारल्यामुळे मृतवत आहोत. मग कुणाकडून एखाद्या
गोष्टीची का अपेक्षा करावी?" असेही मनाला सांगून लेखन
तयार केले आहे. कुणाच्याही प्रसंगाचा तोड देण्याची आपली तयारी
असावी लागे "चीड" आली तरी ती नाहीशी करण्याचे सामर्थ्य
लेखनात असते. आज आपल्यात तसे सामर्थ्य उत्पन्न झाले आहे असे जाणवत
आहे असून नसून सारखे आहे हे आपली विचारवंत
कसे बरे चालेल? आणि आता तर अनेक वर्षे उपेक्षा
भोगल्याची तयारी कुणाला आपली बाळगावी लागत आहेत. अशा
स्थितीत आपल्याच मनात आपली "निर्वाणीची" जर स्थान दिले
तर कुणाचे चालणार? म्हणजे असे आपणाला वाटते काय?

(६) वि.स. खांडेकरांच्या आदर्श उपमेयांना निवडी शिरकाणाचा
स्वभाव प्राप्त झाला. लेखनाला प्रकृतीस जमावे. आदर्श उपमेयांची
प्रकृती वरची आहे. मोही वरा आहे. अध्यात्म बुद्धीवर कळकळावणारे
आहे. वजन ५ पौंड कमी झाले आहे. अडचणीचे आपण नाही
इंडोकॉन्ट अध्यात्म सुरू केली नाहीत. सर्व आता आनंदी हे

आपले बंधू

[illegible]

From N. S. Handikar
No 42, Class One
B.C.P., Hindalga

106 (7)

[redacted]

[redacted] दिनांक १७-४-५२

चि. गंगूताईस अनेक आशिर्वाद [redacted]

चि. गंगूने पाठविलेला [redacted] आहे. [redacted] "[redacted] गोडी" [redacted] पोस्टात टाकलेले [illegible] आहे. [illegible] आहे.

(२) [illegible] हे [illegible] होत नाहीं. [illegible] परीक्षा [illegible] आहे. [illegible] असें दिसते. [illegible] आहे. [illegible] अनेक [illegible] करावे लागतात. [illegible] आपल्याला [illegible] "आनुवंशिकी" किंवा "[illegible]" अथवा [illegible] "[illegible]" ही नाहीं [illegible] "[illegible]" [illegible] नाहीं. [illegible] "[illegible]" [illegible] "आपली" [illegible] ते [illegible] आहे [illegible] आहे [illegible] "[illegible] नाहीं" [illegible] आहे [illegible] आहे [illegible] आहे

[illegible]

[illegible]

[illegible]

कुष्ठ करावे लागतीच. वारंवार चौकीत तास राखावे लागेल, आपल्याच [illegible]
यांचे राज्य डोळ्यांत पाहावे लागतील; अगणित कुटुंबांना कुमाती [illegible]
लागेल. अशावेळी स्वतःचे मन शांत ठेवून सर्वांना सुखरूप व्हावे म्हणून स्वतः [illegible]
भोगपर्यंत गेलेला कनकूकांचा धास काढून आपल्याला प्रिय असलेल्या
लोकांच्या तोंडात घालत [illegible] जो प्रमाण करील तोच खरा गुरुचा खरा
शिष्य ठरेल. तोपर्यंत [illegible] केवळ पुस्तक उघडून आज कोणाची
परिस्थिती ठीक राहत नाही. [illegible] टीकोष्ट कमूळ करती काय? [illegible]

अनेक रत्नपेक्षा सी भविष्यातल्या काळाचे चित्र अति राम वाईट रंगवीत आहो
आहे. आपल्याच जातीचे कल्याण बुद्धीने सी हे, अशा प्रकारचे, चित्र रेखत
होत नाही. माझ्या डोळ्यांचा जे दिसू लागले आहे, अंतःचक्षूने जे सी पाहत
आहे ते आपणास विदित आहे. आपल्याही मनाची तयारी असली, आपण
इतरांना तयार करून देणारे म्हणून विदित आहे. कदाचित सी चित्रकाराच्या
कुंचल्यांत भविष्यातल्या काळाचा अंकित आहे तितका तो नसेल. माझी चूकही होत
असेल; [illegible] तसे असल्यास तसा आनंद आहे. कशाचे दिसत आहेत असे कोणी
म्हणत नाही; इच्छीत नाही;

From N. S. Hardikar
No. 42, Class One
B. C. P. Handadge

108

To Sri Gangulai Sherada
near Gurusiddappa's Pond
Hubli, M. S. M. Ry.

दिनांक १४-५-५३

[illegible] मनुष्यः! तेव्हा श्रीविठोबा [illegible] तेथे [illegible] व अनुभवीत बसावे लागते.

(5) इतू - "आपल्या पुराणास ध्यान कष्ट व भोग हे शब्द चालले पाहीत असे आहेत" असें तू आपलें म्हणतोस. आहेत आहे. असें व्हावयास पाहिजे. कष्ट व भोग यांच्याशिवाय मनुष्याचा मार्ग जगाची कल्पनाच येथे शक्य नाही. जगांत राहू इच्छिणाऱ्याने कष्ट व अनुभवून भोग देणाऱ्याच पाहिजे. पण मनुष्यजन्माने सार्थक करावयाचे असेल तर यापलीकडेपर निष्काम सेवा पाहिजे. निष्काम सेवेशिवाय मनुष्यजन्माने सार्थक होत नाही. मनुष्याचा माणुसकी पाहिजे. माणुसकी "या राज्यांत अनेक गुणांचा समुच्चय झालेला आहे. आणि माणुसकी आपण कर्तव्यबुद्धीने निष्काम सेवा करावी. निष्काम सेवेनेच माणुसकी पूर्ण दृश्यांत येऊन आपली दुःखे आज कष्ट सहन करतील आणि भोगही करतील. पण भोगानंतर पुनः "मेरे भाग्यमें भोगना" म्हणजे तर भोग कष्टाचाच भोगण्याचा काय उपयोग? आपली दुःखे कष्ट दृश्यांत आलीत असें आपणांचा वाटते. पूर्वजन्म आपणास आपल्याच्याकडून आणि कर्मप्राप्त झाले. ही गोष्ट आपणास समजावून सांगणे गरजेचे वाटते. आपल्याच्याकडून म्हणजे आपणास समजावा का? असो अनेक उदाहरणे सांगितली आहेत की आपणास निष्काम सेवेशिवाय कष्ट व भोग यांची काही किंमतच नाही असें दाखवून देणारे निष्काम सेवेशिवाय कष्ट सहन केलेल्याने अथवा भोग देणाऱ्याने चीज चांगले झाले दुःखी निवारत. तसें आपले होत आहे तसे. आपणास झालेले कष्ट व आपणी केलेले भोग वाया [illegible] पूर्वी आपणी प्रयत्न केला पाहिजे. [illegible] निष्काम सेवेची. तिचा [illegible] आपणी लागले पाहिजे. तरच मनुष्यगती - माणुसकी - मिळते.

(6) [illegible] नूतन तरीबाईकाठे विचार दृष्टीस आले! [illegible] तर तीन [illegible] नाशिकतीच आणि मग खूपच खूप निराशेची भावना येऊ लागली! [illegible] सुना काय करणार निष्कर्षतीच की काय [illegible] ? [illegible] [illegible] बसून [illegible] निराशेकडे तीच्या दृष्टीने [illegible] नाही; पूर्वजन्म विचार आणणे चालले पाहिजे" असें म्हणाल्या [illegible] सुना आल्या [illegible] आपणी [illegible] बाहेर [illegible] आत्मविचार आंतील [illegible] "आतेसाहेबांची [illegible] होऊन [illegible] अशी आपणांचा भीती आहे. पण आपणी किती दिवस, महिने अथवा वर्षे आहून तुमच्या [illegible] ? आणि आपणी येथे असेच कुढत पडलो तर कुठली [illegible] आपणी [illegible] टाकतात येत नाहीत. हे आपणास माहीत असल्याकारणाने बाहेर असणाऱ्यांनीच [illegible] करावयास हवे. शिवाय [illegible] आहे कुठाच आणि [illegible] "तेरावा महिना" करावयास पाहिजे?" [illegible] "[illegible] [illegible] [illegible] [

[illegible]

[illegible]

[illegible]

R. K. Shinde
No. 7520,
B.C.F. Mandalgad

[redacted]

दिनांक २१-६-५२

प्रिय बंधुवर्य [illegible] विशेष :-

१) इकडे आम्ही १५ तारीख पर्यंत [illegible] पोहोचलो. [illegible] तारखेने पत्र [illegible] तारीख २८ तारखेस [illegible] पत्र मिळाले आहे. ती मजकूर [illegible] होती. तिचा थोडी [illegible] अलबत [illegible] मुलगी [illegible] नाही असे ती म्हणते. [illegible] आहे आहेत. [illegible] आहे. [illegible] मिळत आहेत. [illegible] पहाणे.

२) आपणास आपले २७ तारीखचे पत्र पोहोचले नाही. इकडून २५/२६ [illegible] पत्र पोहोचले नाही. आश्चर्य आहे. [illegible] इकडून [illegible] पत्र पुणेकडून [illegible]. [illegible] शक्य आहे. [illegible] २३ तारखेस [illegible] पत्र [illegible] २८ तारखेस [illegible]. ते [illegible] तारखेस [illegible] ते [illegible] आणि ३० [illegible] पोहोचणारी पोच [illegible] आहे. [illegible] नाही तरी २८ [illegible] आहे. ते पत्र पुनः [illegible] आहे. आपण पत्रे [illegible] नाही [illegible] ? आम्ही [illegible] ते [illegible] आपण [illegible] ते [illegible] २८ व ३० तारीखची आलेली पत्रे [illegible] कळविणे.

३) [illegible] "[illegible]" [illegible] "[illegible]" [illegible] आहे. [illegible] विस्मृतीचा [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] आहे. [illegible] "हिंदुस्थानच्या संस्कृतीचा [illegible] इतिहास" [illegible] पोथ्या आणि [illegible] करीत आहोत. [illegible] "हिंदुस्थानची जिवंत संस्कृती" [illegible] इतक्या [illegible] आहेत? [illegible] आणखी [illegible] आणखी [illegible] नाही सोडवा आहे. [illegible] प्रश्न उपस्थित [illegible] आमच्या [illegible] आमची विनंती.

(६) आमची [illegible] होती की हल्ली "आधुनिक कविता" [illegible] आहे. [illegible] आहे. [illegible] आहे.

Jaya N. S. Handuker
No. 42, Class One
B.C.P. Hindalga

To Sri Tangunta Shri
Madhusudan Pai
Hubli, M.S.M.Rly

दिनांक २३-४-४३
शुक्रवार

नि. गंगूताई अनेक आशीर्वाद विशेष:-

१) इकडून ता. २० रोजी सकाळी ९ वाजता पुणे ता. २१ ला पोहोचले. ता. २७ ला पत्र २६ लाच पोहोचले. ता. २० आपणास रामनवमीचे दिवशी आहे. सेलम प्रवासी तिने मागीहे [illegible] वार ता. ३२ ला कडे १५ तारखेस पोहोचलो. ही माझ्या मेव्हुणीचे (गंगाबाई) पत्रावरून कळले आहे. इकडून १३ तारखेस कडे दिल्लीहून पत्र "अजिबत" १४ ता. १२३० वाजता "असा पोस्टाने लिहिला आहे. "दिनांक १५ ता." लिहिला आहे. दरम्यान आम्हास १६ ता. ला कडे दिल्लीहून तारीख २ मार्चचा दिल्लीहून पत्र २५ मार्चला पोहोचले. अंतर (मोठ्या अंतराचे पत्र) पोहोचायला आणि ३० ता. ला दिल्ली आहे. यावरून पुन: एकदा. मशीनचूक झाली असे लेखी कुरुंदवाडकरांनी

२) आपाकडून पत्र आले आहे. लोणावळा उतारपातळे. पसंत [illegible] पत्रे आली. लोणावळी दिल्लीहे. आबेरीने एक [illegible], [illegible] दिल्लीहे [illegible] असून लोक ती म्हणतात की आपण इतकेपात न हुबळीचा जाऊ राहत नाही. तिचा अधारी बाबूसाहेबांची मुलगी [illegible] पत्र आहे; शिवाय पाहुणे मंडळीही फार आहेत. एवढ्याकडून आपण जुने महिनात हुबळीला जाऊ असे ती म्हणते. बहिणीला भेटण्याची तिला फारच इच्छा झाली आहे. आमचा राजवाडा बुसून गप्पा मारण्याची इच्छा झाली आहे असे तिने लिहिले आहे. "जुने महिनात तरी जाऊ" म्हणून ही तिला २१ तारखेला लिहिले. कदाचित कडून पत्र नाही. आणखी आपले. लोणावळ तिने काय निर्णय केला कळत नाही. आपल्याकडे हुबळीचा आवडी जाणार नाही. "जाऊ नको" म्हणून लोणावळ पाठवणीने मागितले आहे म्हणून तो म्हणतो.

३) गंगवार तारीख २० रोजी हनुमान जयंती होती. तो दिवस आठवणीने साजरा केला. लोणावळी दिवा मारुतीचा उत्सव आणि [illegible] कोहळा तयार केलेला मारुतीचा मूर्ती आणि आरुवा मारुतीचा राजवाडा जो तारीख अनेक वर्षे मी छत्रपतीत असे लोणी आरुवा आणि बरोबर तो तारीख राजवाडा मारुतीचा आणि केला? दिवाळीचे १८०० रुपये [illegible] लागली. जाहीरी पडली नाही. ही पुण्यास मोठ्या [illegible] मारुतीचा पोटमिलेवर बोलावणीचे [illegible] मुकुंद रामचंद्र [illegible] मूर्ती [illegible] बरोबर जो हुबळीचा आणी लोणावळ तारीख [illegible] गरज [illegible] आणी. [illegible] आपणास तारीख [illegible] नाही असे वाटते. [illegible] आवडत होत नाही. [illegible] गंगूताई [illegible] [illegible]

[illegible] होती. [illegible] आहे. [illegible] होती. [illegible] होते. [illegible] आहे. [illegible] आहे. [illegible] आहे

[illegible] मराठी [illegible] आणि [illegible] हिंदू [illegible] विपुलतेने [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] आणि [illegible] आणि [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [

[illegible] ১৯৫৬ [illegible]

[illegible] ১৯৫৬ [illegible]

[illegible] ১৯৫৬ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] आहे. [illegible] आज [illegible] आहे! [illegible] [illegible] आहे! अशा स्थितीत [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]

अवागमवती कुठी, राणी, पत्नी माझ्या इतरगुणवती है "कुटुंब नायक" - मे चरणी प्रार्थना करतो.

(५) माझ्याची प्रकृती फारच बिघडली आहे असे वाटते. खरेच आम्ही? पोटात दुखणे, दुखणे पुन: सुरु झाले असून लोटपोट लोळतो आहे. आणि आता असे जे कुठले तेरवे अमक तरुण वाटते झाले आहे. तर पोटाची पत्रे विद्यापीठाने सोडले नाहीत ना असे वाटू लागले आहे. आ, कारागृहातील माझ्याची पत्रव्यवहार कायमचाच नाही असाच निश्चय केला आहे? काही असो; आम्हांजवळ लोकांच्या प्रकृतीबद्दल काळजी वाटते. एक बहीण दक्षिणेकडे निघून गेली; तेथील हवामानात तिचा पुरसत मिळत नसावी; दुसरी बहीण स्वतःच्या आरोग्याने दुःखी दुःखाने स्त्रीकारून बसली. आणि लोकांच्या तारुण्याच्या आधारावर काही चिंतीत नाही. यापुढे आम्हांला लोकांच्या, सावकाशीच्या, देहप्रकृतीबद्दल उदासीन संवाद ऐकू यायचा आहे. खरे खोटे लोक चिंतू देत. लोकांची प्रकृती कशी आहे? तिची प्रकृती कशी आहे? ती काय करते आहे? चिंतेने.

(६) आज वरील दिवसात यशोदाबाई बद्दल मी चवकशी केली नाही. लोक बरे आहेत ना? लोकांच्या लोकांच्या पतीची खुशाली कशात असेल. लोकांच्या सासरा कोठे आहे? लोकांची मुले काय करीत आहेत? आणि शंकरराव आमच्या मंडळी? शंकरराव वडील, मातोश्री, बहीण आणि भावजय सर्व कोणी मुलेही आहेत ना? लोकांचे काय बरे चालले आहे ना? श्रीकृष्णसा अर्जुन "गांडीव" पकडून आहे ना? तो पूर्वी सारखाच काम करतो ना काय? बंधुभगिनी, शंकरराव एकनाथ पंत विठ्ठल लोकांच्या आपल्याची कल्पनाही येत नाही.

(७) अवाढव्य अशा अर्जुन माझ्यासारखे धरत आणी नसेल, नाही? मग मीताबाई गदगदा का गेली होती? रडावयास? किती कोणाच्या तावडीत दिली? माझ्याची प्रकृती कशी आहे? काही सुधारणा झाली की नाही? तो कधी येणार?

(८) रामचंद्र आणि विठ्ठल खूप रडतात ना? आणि विठू? लोकांती दुःखी झाली नाही काय? तात्याने रामचंद्र करता काय काय रडेल आणखी? आणि अस्मिता ने काही पाठविले नाही काय? मग आपल्यासमोर दिसेल असे वाटते आहे. तुम्हांला रामचंद्र की रडावे आणि आम्हांला लोकांचे बुडते वाटते! कोठे तरी पोहोचवास मिळेल असे वाटते होते. पण रामचंद्र आहे आणखी राखावर किती विश्वास ठेवावा? काही मोठे मागणे पेतलेले कोठे पेतोच आहे आणि आम्हांला तो पाहतोच आहे! तसेच विश्वास ठेवावा. आईने ही दिली एकच कोणाकडे मेहनत कोठे बहुदा! पण काय काय करते लोकांचे? लोकांच्या आपल्या लोकांच्या पतीच्या अवर अवघड बुद्धी राहिली आहे! लोकांची डोके नाहीसे असल्यासारखे लोकांची काय कोणाचे?

(९) ति. बा. मातोश्रीची प्रकृती कशी आहे. लोकांच्या आशीर्वादाच्या त्रिकाळी शिरसाष्टांग नमस्कार प्रतिष्ठ करतो. माझी प्रकृती बरी आहे. काळजीचे कारण नाही. अंधाऱ्या बुद्धीचे वारीत लोकांचे आगमन आहे. एकदाच Lions Club चे रंजले वाचन दिले आहे.

N-42, Classone
D.C.P., Hindupur

(7) 120

N. [illegible]
Hindupur, M.P.M. [illegible]

दिनांक ७-५-४३
शुक्रवार

प्रिय [illegible] आशीर्वाद विशेष:-

(1) तुमचे [illegible] दिनांक [illegible] (१) आणि [illegible] दिनांक [illegible] दिनांक [illegible] (पुणे) दीर्घ [illegible] आली. तसेच [illegible] दिनांक, ता. ३-५-४३ चे [illegible] आले. [illegible] पत्रे [illegible]. श्री [illegible] [illegible] पत्र [illegible] [illegible] [illegible]. ते [illegible] [illegible] [illegible]. ता. २५ मार्च चे पत्र तुला पुणेस मिळाले की नाही? [illegible] नको.

(2) [illegible] [illegible] तुला [illegible] पत्र [illegible] मिळाले [illegible]. [illegible] होते. [illegible] तू [illegible] [illegible]. [illegible] आहे. [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]

सोने दिसिये नाही. आम्ही दमलोकांनी? जर्मन तत्त्वज्ञान [illegible]
[illegible] साहित्य व आजकालीने [illegible] पण दिसिये. [illegible] सोनेरी
[illegible] आठवण नव्हती, पण [illegible] आणि सोने दिसिये [illegible]
साहित्य [illegible] पतीने [illegible] [illegible] [illegible], परंतु [illegible]
[illegible]? निर्माणितपणा नाही, [illegible]: [illegible] नाही. [illegible]
[illegible] आहे? तू [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] दिसिये; आणि [illegible] [illegible] [illegible]. तुझी
[illegible] प्रत्येक [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
आहे तुझ्या [illegible] [illegible] प्रीति [illegible] करतो. [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] करतो
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. तुझ्या [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] W. S. [illegible]
No. 42, [illegible]
S.C.P. Hyderabad

(2)

Mrs. Taraben Shah
Poona Health School
Off. Aga Khan Hospital
Poona 1

दिनांक ७-५-४३

मला जे [illegible] दृष्टीने तो अहिंसा साध्य करतां प्रयत्न करणारी, दुःखदृष्टी आणि कल्पनाशक्ती नसलेला मनुष्याचा दिनांतून अभिप्राय घेऊन सदनात नाहीं. म्हणून पण चित्रपटाकडे ओढा तेवढा प्रेमळही पण करीत नाहीं. चित्रपटातील काही गोष्टी खुशाली अथवा अगदी जरूरीचे काम जें असते तें [illegible] चार ओळींमध्ये संपवून पाव टोळ्याची प्रतीची मनुष्यामध्यें जास्त असते. तूंच [illegible] बाकी सर्व. बहुत चित्रपटांना हें लागोकरिता की लोक काय चित्रपटे ऐकत सदन जात नाहीं. [illegible] घेतात आणि पुनः रागाने ठेवतात हें कशाने [illegible] बरें? घरच्या चार गोष्टी चित्रपट अथवा आणखी गोष्टीत असलेल्या चार चौघा लोकांचित्रपट लोकांच्या [illegible] दिसत नाहींत. मग लोकांनी काय चित्रपटे करे? बाकी सर्व स्त्री स्थिती मग इतर ओढा बायकांची अथवा पुरुषांची काय स्थिती असेल बरें? आता विचार करा! काय तुम्हा वाटते? आहीं बायकांचा पुरुषांचे नाहीतो, परंतु लोकांत काय [illegible] ऐकत चित्रपटे आणा कुठे नाहीं. मग लोकांनाच लोकांना काय करे कसे पोंचवा? राक्षस नाहीं. म्हणून तर आदिमानवेच्या स्त्री गत असो. तूं सर्वांचा विचार कर आणि सेवा दिली. अनुभव आणि पाहिजे तें निसर्ग मार्ग सांगेल. कसे काय?

(7) तुम्हाला पत्रात इंग्रजी शब्द आलेत. उदाहरणार्थ परवा तुम्हा कार्डात "मुंबईचा सेंटर बंद करीत होतो" "कोणी रिकीव्हर आणी असती" "Home Sweet Home बघावे" तसेंच बाकडे कोटच्या तुम्हा पत्रात "अच्छा" होतो आणि आहे. आणि टाकाऊ जो बाजेचा आहे तो अशा रिकामी की जोडणारा तूं Pulmonic म्हणजे एक प्रकारची बाजाची (ओढ्याचा आव आलून दिलेली) ~~[illegible]~~ देत आहेस असे आहे. तसा सध्या लिहीत आहा. आहीं इंग्रजी शब्द मीही पाहतीत असतो. पण जेव्हा मराठी शब्द सांपडत नाहीं - अगदी शब्द सांपडत नाहींतो. आणखीन एक गोष्ट. मराठीतीच म्हणी, अथवा श्लोक, संस्कृतातीच श्लोक आपल्या चित्रपटात पाहिजे असतात तूं प्रयत्न करीत जा. Hom

[illegible] गंगाधरराव (दिवाणी) यांचा अभिप्रायाबद्दल [illegible] निवाडा करून आणावे लिहिले. इंग्रजी [illegible] पक्षकारांचे [illegible] आपापल्या [illegible] तरी [illegible] इंग्रजी [illegible] तर इंग्रजीत, मराठी [illegible] तर मराठीत, कानडी [illegible] असे [illegible] आपल्याकडे. नाहीतर [illegible] होते. [illegible] आहे.

५) [illegible] इंग्रजीत [illegible] नाही. [illegible] अनुपम. [illegible] पुणे [illegible] असे [illegible]. [illegible] दिवस, पुढे [illegible] आहेत. [illegible] [illegible] आईबापांपासून दूर [illegible] [illegible] शिक्षणाला ते शिकवावे. पुढे [illegible] आहेत. तरी आपण पूर्ण विचार करून [illegible] ते [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] ते [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

प्रातःकाल [illegible]

६) [illegible] कुमारी [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

From W. S. Hadden
No. 42, Class One
U.P., Himalaya

To Sri Ramakrishna Vivekananda
Nandkumar Kanchanbag
Mulund, M.S.M. Rly

দিনাঙ্ক ২৪-৫-৭২
গুরুবার

[illegible]

[illegible] ১) [illegible] পদ আছাড়ি পড়িয়া [illegible] (দুঃখ-[illegible]) [illegible] পাইয়া [illegible] (আজ [illegible]) [illegible] পদ [illegible] [illegible] পদ [illegible] [illegible] পদ [illegible] [illegible] পদ [illegible] [illegible] [illegible]

গরমাবস্থায় কাঁপে? [illegible] পড়ে? [illegible]
পড়ে-পড়ে হাঁফাতে থাকে? [illegible]
[illegible] ধীরে ধীরে [illegible] পড়ে
[illegible] (পুরুষাঙ্গ) [illegible]
[illegible] আছে। [illegible]
[illegible] দিনে [illegible]
[illegible] আছে।

(২) [illegible] পড়ে! [illegible]
[illegible] আছে। [illegible]
[illegible] আছে। [illegible]
[illegible] আছে।

From N. S. Hardikar
No 42, Lansone
B.C.P. Hindalga

126 (3)

To Sri Ganpati Shinde
Near Gurudevappa Pond
Hubli, M.S.M.Ry

दिनांक 7.3-५-४३

गुरुवार

"हुबळी येथे भरलेल्या विद्यार्थी आज दर्शन आणि आपली भाषा
बोलताना मिंटो सर्कल कलकत्ता पहातच विजी होती. बहुतेक बेळगाव.
हुबळी हुबळी पाहिलीने जो ऐकायचा कधी केलेला ते सर्व जगाने
तसे देऊन पुढील वर्षी अमुक अमुक काय तरवर असे आपली आता-
पर्यंत कागत आहो. पुढे ही तसेच करू. आपल्या "गाइड" प्रमाणे इतर
अनेक वृत्तपत्रे ठेवायचे निश्चित काढून आपल्या आहारात ते आपली
आहेत. ही पहाते कारणाची. आपुले पुढील पिढीला पाणीक पिटवला
इतिहास शिकतो; आदर्शपूर्व जाऊ आकृतीची योग्य माहिती होते; असे
नेते-यांच्या परिस्थितीची योग्य कल्पना करायला येते; त्यांचे आचार,
विचार [illegible] होती होऊ शकते; त्यांच्या चुका [illegible]
पाणी-चोरणाऱ्या आकृतीचा योग्य काय काय मुद्दा केला हे कळते. हेच
अमेरिकेतील इतिहासकार जो आकडो लोकांचा आदर्श
होतो मुख्य प्रवेश वर्षी-या आरंभी मागील वर्षाचे सिंहावलोकन कर
आपल्या प्रथात पडला आहे. अशा प्रकारचा प्रथात आपल्या देशात पूर्वी
पडला नसावा. म्हणून आज आपल्या विद्यानगर-आवारात काय असे
घडले, योग्य आपले वाटप कसे-काय निवडे, त्यांची आज काय सुरुवा-
ताई होणार, त्यांचे कसे रचनाकरणी होती, राजकारण कसे होते
शिक्षणाची प्रगती किती झाली होती, व्यापारउद्योगाची हाताळणी काय
होती यासर्व गोष्टींची साकल्याने दृष्टीकरण आपल्या मिळत नाही. काय
कारण इतिहासाकडे विशेष कोणी लक्ष देत नाही असे म्हणावे लागते.
सहाशे वर्षांपूर्वीच्या लोकांची ही गत! मग दुसऱ्या अथवा तीनशे
वर्षांपूर्वी अलीकडे होऊन गेलेली पुरुष दृष्टीकरण आपल्या आज
कशी बरे वाचायला मिळणार! थोडे थोडके जे सापडते ते मिळून, ते
जशेवर चिकटे काढून, त्यांचा आपली कल्पनेची भर देऊन लोकांचे इतिहास
म्हणून प्रसिद्ध करावयाचा असतो तोच आपली आदर्श परिस्थितीचा वाचायला
लागतो. ही पहाते आजपर्यंत वर्षे चालत आली आहे. त्यामुळे आपल्या
पूर्वजांचा पराक्रमाचा इतिहास, रामायण महाभारताचे नाव, किंवा इतर आपली
पुराणातील आख्यायिका वाचायला मिळत नाही. स्फूर्तीचे स्फूर्ती पाहते.
पूर्वीच्या पराक्रमाची स्फूर्ती जर आपल्या मिळो आज काय नाही तर
आपलीही पराक्रम करावेत असे आपल्या कसे वाटेल? आपली [illegible]
वाटते, आपले पराक्रमी पूर्वजांचे वंशज आहोत, आपल्यात [illegible]
रक्त वाहते आहे असे आपल्या मनाची रचना आपल्या पूर्वजांच्या आकृतीची
[illegible] पाहिजे. पण ती तशी होत नाही याचे कारण
[illegible] इतिहासाचा अभाव, [illegible] आकृतीचा [illegible]
[illegible] आदर्शपणे [illegible] तरवेत असलेले लोकांची
आदर्शपणे आकृतीचा इतिहास फार पूर्वीपासून [illegible]
[illegible] आज लोक आदर्शा [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[redacted]

(1) 128

[redacted]

दिनांक 20-5-42
गुरुवार

[redacted] Prison

(1) अन्नू ! आज सायं [redacted] आठवणीने पाठविले केले असशील ? आज दिवस आमच्या आयुष्यातील [redacted] वाट पाहण्यासारखा होऊन बसला. पहाटे उठून आंघोळ वगैरे उरकून सहा वाजता सहज रांगेत उभे राहिलो. सर्व [illegible] आणि [illegible] मुलींच्या [illegible] बाहेर [illegible] आणि [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] आणि [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

(४) [illegible]

[illegible]

[illegible]

(3) [illegible]

(4) [illegible]

[illegible]

[illegible]

(2) [illegible] (3) [illegible] (4) [illegible] (5) [illegible] (6) [illegible] (7) [illegible] (8) [illegible] (9) [illegible]

(10) [illegible]

(11) [illegible]

(12) [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] Poona 1

दिनांक 22-5-72

[illegible] चि. निरोप:

१) तुझे ता. १६ चे पत्र बुधवारी मला पोहचले. तेव्हा ता. १७ ते. [illegible] पोहचलेल्या [illegible] तुझ्या ता. १५ च्या पत्रात [illegible] लिहिले होते. तेव्हा आता तुझ्याकडे आलेले आहे. तुझ्या १६ च्या [illegible] पत्रास [illegible] पत्र आले. [illegible] दिवाळी [illegible] एक [illegible] आले. तू [illegible] लिहिलेला [illegible] आहे. आज ते ६ तारखेस पत्र लिहिले. [illegible] पत्र [illegible] होती. ते ८ चे पत्र आज [illegible] पोहचले. [illegible] आज [illegible] तिकीट [illegible] नव्हते. म्हणून ते "नॉट पेड" [illegible] आणि [illegible] ३० दिवसांनंतर आले आहेत व तीन [illegible] गेले. [illegible] पत्र [illegible] पाठवणे [illegible] आहे. [illegible] आहे. [illegible] आहे.

[illegible] पडत नाही. [illegible]
[illegible] गेलो व [illegible] उरकून [illegible]
[illegible] "[illegible]" असे तू म्हणशील.
[illegible]? [illegible] तो [illegible]
[illegible] आहे. [illegible] असेच तर [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]? तू निश्चय केलाच [illegible] [illegible]
[illegible]? [illegible] [illegible] असेच तर तुझ्यात [illegible]
[illegible]? [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]

From N. J. Hardikar
No. 42, Class One
O.C.P., Hinglaje

135

(2)

To Mrs Indira Sukhatme
C/o Poona Health School
Off. Sasoon Hospital
Poona 1

दिनांक २२-५-४२
रविवार

तेथील सांगायचे म्हणजे सुखगोष्टी बोलणे अति मजेदार आहे. शरदूचा मांडीवर खेळणे, निष्पाप हास्य, निष्काळजी पाहिले होते. पण ते कधीच विसरत नाही. तिच्याशी आपली बोलणे करावयाचे, खेळणे अथवा "घोडा" "घोडा" म्हणून तिच्या पाठीवर बसून घेणे असे करावयाचे. पण आपल्या मिळाल्याने तेही आहेत ? आजोबा तुम्हाला [illegible] आहे. [illegible] ! पण तू सुखी हे खरे ना ?

(५) तुम्हाला पत्राची इंग्रजी राज्यानुसार मी माझे [illegible] गोष्टीचा प्रयत्न करे. माझे स्वतःचे म्हणजे तो माझे शिक्षण बाजूपासी मराठीही झाले व कानडीही झाले. [illegible] आजी तेही तीन मते पडेजो. त्यांच्याशिवाय मला केवळ आधार [illegible] आहे. आदरत, हिंदी आमांचे मला ज्ञान झाले नाही. पुढे इंग्रजी शिक्षणाचा प्रारंभ झाला. पहिले तीन वर्षांचा [illegible] इंग्रजी अभ्यास तीन निरनिराळ्या गावी झाला. नवव्या वर्षाही मला [illegible] झाली. पुढे दुसऱ्या वर्षास [illegible] मराठी [illegible] झाले. माझे अभ्यास - इंग्रजी [illegible] [illegible] राहिला. निरनिराळे विषय कुठे राहिले. एकाही प्राविण्य मिळविता आले नाही; मिळाले नाही. गणित, संस्कृत, मराठी व इंग्रजी भाषा अशी दुर्बल [illegible] लागली. [illegible] [illegible]. तेथील निबंधवेगळे. निराळ्या तीन शिक्षण होऊ लागले. पूर्वीचे निबंध वेगळे; मोठे कुठे [illegible] वेगळे. माझे आपापले विषय - पूर्वीचे अभ्यासक्रम राहिले [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ? [illegible] ? [illegible] ? [illegible] ? [illegible] [illegible] [illegible]

From N. S. Kandalkar
No. 42 Lassque
B.C.P., Hindalga

3

136

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

(७) [illegible] "आधुनिक भारत" [illegible]? [illegible] "शाप", "[illegible]", "पुनर्जन्म", भारतीय संस्कृती" ही पुस्तके [illegible] [illegible]. पादिजीतील – [illegible] [illegible]. [illegible] संस्कृतीवर [illegible] "[illegible]" [illegible] "रामतनय" [illegible]. [illegible] "आधुनिक भारत", "भारतीय संस्कृती" ही पुस्तके [illegible] [illegible]. [illegible] पुस्तकाचे [illegible] [illegible] [illegible] (Set) [illegible] [illegible] [illegible]

ROLL NO 7

DR N.S. HARDIKER.

PAPERS

CONTD. FROM: FILE NO:- 40 PAGE NO 68

FILE NO:- 53 PAGE NO 137

S.P.A
19.12.83

CONTD. IN NEXT ROLL NO 8

MICROFILMED BY

NEHRU MEMORIAL MUSEUM

AND LIBRARY

TEEN MURTI HOUSE

NEW DELHI

DR N. S. HARDIKER'S

PAPERS

MICROFILMED AT

GHATPRABHA